

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ, МОЛОДІ ТА СПОРТУ УКРАЇНИ
ТЕРНОПІЛЬСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

На правах рукопису

ВОЙТЕНКО

Олексій Миколайович

УДК 336.7.009.6

**ТРАНСФОРМАЦІЯ СВІТОВОГО РИНКУ ФІНАНСОВИХ ПОСЛУГ В
УМОВАХ ГЛОБАЛЬНОЇ НЕСТАБІЛЬНОСТІ**

08.00.02 – світове господарство і міжнародні економічні відносини

Дисертація

на здобуття наукового ступеня

кандидата економічних наук

Науковий керівник

Сохацька Олена Миколаївна,

доктор економічних наук,

професор

Тернопіль-2011

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ТРАНСФОРМАЦІЇ СВІТОВОГО РИНКУ ФІНАНСОВИХ ПОСЛУГ В УМОВАХ ГЛОБАЛЬНОЇ НЕСТАБІЛЬНОСТІ	11
1.1. Концепції функціонування світового ринку фінансових послуг.....	11
1.2. Інституціональна структура світового ринку фінансових послуг....	31
1.3. Глобальна нестабільність як чинник трансформації світового ринку фінансових послуг.....	46
Висновки до розділу 1.....	68
РОЗДІЛ 2. ТРАНСФОРМАЦІЇ СВІТОВОГО РИНКУ ФІНАНСОВИХ ПОСЛУГ В УМОВАХ ГЛОБАЛЬНОЇ НЕСТАБІЛЬНОСТІ	71
2.1. Оцінка динаміки розвитку світового ринку фінансових послуг.....	71
2.2. Структурні трансформації світового ринку фінансових послуг.....	87
2.3. Просторова нерівномірність трансформаційних процесів світового ринку фінансових послуг.....	100
Висновки до розділу 2.....	115
РОЗДІЛ 3. СТРАТЕГІЧНІ ПРІОРИТЕТИ РОЗВИТКУ ЕФЕКТИВНОГО РИНКУ ФІНАНСОВИХ ПОСЛУГ УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ ЙОГО ІНТЕГРАЦІЇ У НЕСТАБІЛЬНИЙ СВІТОВИЙ ФІНАНСОВИЙ ПРОСТІР	118
3.1. Передумови формування ефективного ринку фінансових послуг України.....	118
3.2. Забезпечення розвитку ринку фінансових послуг України через формування попиту на фінансові послуги.....	147
3.3. Стратегічні пріоритети розвитку вітчизняного ринку фінансових послуг в умовах глобальної нестабільності.....	164
Висновки до розділу 3	181
Висновки	183
Список використаних джерел	187
Додатки	211

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. В умовах глобальної нестабільності трансформаційні процеси на світовому ринку фінансових послуг відбуваються нерівномірно та призводять до непередбачуваних наслідків. Поглиблення дисбалансів розвитку особливо відчувається у сегментах банківських та страхових послуг, обсяги яких в цілому у світі не відновилися після кризи 2008-2009 років, натомість продовжується різке зростання послуг у сегменті деривативів. Події наступних кількох років, а саме розгортання масштабної боргової кризи державних фінансів США та країн Євросоюзу, довели системний характер суперечностей розвитку фінансової сфери загалом та світового ринку фінансових послуг зокрема.

При наростанні процесів глобалізації кордони національних ринків фінансових послуг втрачають свою значимість, посилюється інтеграція цих ринків, підвищується рівень конкуренції та лібералізації через використання нових технологій та інновацій, що сприяють трансформації попиту та пропозиції. Регулювання цих трансформацій на рівні національних економік стає неможливим без запровадження нового світового фінансового порядку, який має передбачати наявність узгоджених дій на наддержавному рівні. Вищевказане підтверджує актуальність теми та її важливість для сучасного етапу розвитку світового ринку фінансових послуг.

Цю проблематику активно досліджують лауреати Нобелівської премії Дж. Акерлоф, П. Кругман, Дж. Стігліц, М. Спенс, всесвітньо відомі вчені-економісти Н. Рубіні, Дж. Ліпські, Г. Камінські, М. Кор, Ф. Мишкін, авторитетні російські економісти М. Хазін, П. Щедровицький, М. Ділягін, О. Кудрін, вітчизняні дослідники – В. Базилевич, О. Барановський, З. Васильченко, О. Вовчак, В. Геєць, В. Гончаренко, А. Гальчинський, Л. Горбач, В. Грушко, О. Данілов, О. Дзюблюк, Р. Заблоцька, В. Зимовець, Ю. Коваленко, В. Корнеєв, З. Луцишин, І. Луніна, Д. Лук'яненко, І. Лютий, А. Мельник, Ю. Мельник, В. Міщенко, С. Науменкова, Н. Непрядкіна,

О. Опалов, С. Осадець, С. Реверчук, О. Сохацька, Є. Савельєв, М. Савлук, А. Філіпенко, В. Ходаківська, С. Юрій та інші.

Віддаючи належне науковим напрацюванням вітчизняних та зарубіжних учених із проблем функціонування світового ринку фінансових послуг, необхідно зазначити, що деякі питання досі не вирішені або залишаються дискусійними. Поза увагою вчених залишилися дослідження трансформаційних процесів світового ринку фінансових послуг та якісної оцінки цих трансформацій. Досі не вироблено системного підходу до формування стратегічних пріоритетів розвитку вітчизняного ринку фінансових послуг в умовах глобальної нестабільності. Необхідність вирішення зазначених проблем зумовила вибір теми дисертаційної роботи, постановки завдань та пошук шляхів їх вирішення.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційна робота виконана відповідно до плану науково-дослідних робіт Тернопільського національного економічного університету в межах теми «Трансформація міжнародної інвестиційної діяльності в умовах глобальної фінансової кризи» (державний реєстраційний номер 0109U002961), зокрема автором написано розділ «Трансформація ринку фінансових послуг в умовах кризи глобального капіталізму».

Мета і завдання дослідження. Метою роботи є теоретичне обґрунтування процесів трансформації світового ринку фінансових послуг в умовах глобальної нестабільності та вироблення на цій основі стратегічних пріоритетів розвитку ефективного ринку фінансових послуг в Україні.

Досягнення мети роботи зумовило необхідність окреслення та виконання наступних завдань:

- дослідження теоретичних засад функціонування світового ринку фінансових послуг з метою уточнення категорійного апарату та конкретизації інституційної структури цього ринку;
- розкриття сутності впливу глобальної нестабільності на процеси

трансформації світового ринку фінансових послуг;

- здійснення оцінки динаміки розвитку світового ринку фінансових послуг з метою визначення його кількісних параметрів;
- ідентифікації структурних трансформацій світового ринку фінансових послуг для встановлення їх сили і глибини для отримання загальної оцінки швидкості структурних змін та порівняльної динаміки на різних сегментах;
- аналізу просторової нерівномірності трансформаційних процесів, що відбуваються на світовому ринку фінансових послуг з метою виявлення часових рамок настання глобальної нестабільності;
- обґрунтування передумов формування ефективного ринку фінансових послуг в Україні;
- визначення актуальних інституційних, організаційних та нормативних змін, що потрібні Україні для формування клієнтської бази для постачальників фінансових послуг на власній території;
- окреслення стратегічних пріоритетів розвитку ринку фінансових послуг в Україні в контексті його інтеграції у нестабільний світовий фінансовий простір.

Об'єктом дослідження є процеси трансформації світового ринку фінансових послуг.

Предмет дослідження – теоретичні і прикладні аспекти трансформації світового ринку фінансових послуг в умовах глобальної нестабільності.

Методи дослідження. У процесі дослідження була використана система загальнонаукових та спеціальних методів дослідження, зокрема: системний підхід, аналіз, синтез, метод історизму – для дослідження концептуальних основ функціонування світового ринку фінансових послуг та визначення ролі глобальної нестабільності у процесах його трансформації; описові статистичні методи і методи структурно-динамічного аналізу – для ідентифікації структурних трансформацій світового ринку фінансових послуг; методи інтерполяції, апроксимації та дослідження динамічних рядів,

регресійного моделювання для аналізу динаміки розвитку світового ринку фінансових послуг та аналізу динаміки зовнішньоторговельних операцій України щодо фінансових послуг; кластерного агломеративного аналізу для оцінки просторової нерівномірності динаміки світового ринку фінансових послуг; структурного синтезу та системного аналізу для розроблення пропозицій щодо формування передумов для розвитку ефективного ринку фінансових послуг в Україні.

Інформаційною базою дослідження слугували фундаментальні праці зарубіжних і вітчизняних учених, фахові періодичні видання, міжнародні та вітчизняні законодавчі й нормативні акти у фінансовій сфері, офіційні документи ООН, МВФ, Світового Банку, Банку міжнародних розрахунків, СОТ, Державної служби статистики України, Державного комітету з регулювання ринків фінансових послуг, Національного Банку України і власні розрахунки автора, здійснені засобами електронних таблиць та спеціалізованого пакета статистично-економетричного аналізу SPSS.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у розвитку теоретичних засад трансформації світового ринку фінансових послуг в умовах глобальної нестабільності та формування на цій основі стратегічних пріоритетів розвитку ефективного ринку фінансових послуг в Україні в контексті його інтеграції у нестабільний світовий фінансовий простір.

Основні результати, що відображають наукову новизну дослідження, полягають у наступному:

вперше:

- розроблено систему оцінювання трансформаційних процесів на світовому ринку фінансових послуг, в якій в якості бази оцінки застосовуються показники структурно-динамічного аналізу, доповнені методами дослідження трендів часових рядів, що дозволяє визначати глибину та швидкість структурних трансформацій за його географічними сегментами, виявляти пропорції і тенденції формування сегментів,

орієнтованих на експорт та імпорту послуг та джерела імпульсів їх зростання;

- запропоновано просторове сегментування світового ринку фінансових послуг за критерієм подібності динаміки його розвитку стосовно таких ознак, як середньорічна зміна частки експорту фінансових послуг у сукупному експорті послуг країни та середньорічна зміна частки імпорту фінансових послуг у сукупному імпорті послуг країни, що, в свою чергу, дає можливість отримати «карту» світового ринку за ступенем стабільності й змінності часток експорту та імпорту фінансових послуг;

удосконалено:

- обґрунтування передумов та стратегічних пріоритетів формування ефективного ринку фінансових послуг в Україні через ідентифікацію необхідних інституційних, організаційних та нормативних змін, необхідних для його інтеграції у глобальний нестабільний фінансовий простір, з одного боку, і створення платоспроможної клієнтської бази, зокрема потужного інвестиційного сегменту, для постачальників фінансових послуг – з іншого, та подальшого розвитку адекватної сучасним реаліям системи державного регулювання вітчизняного ринку фінансових послуг;

- трактування світового ринку фінансових послуг як складної системи міжнародних економічних відносин, пов'язаної з непрямим фінансуванням ресурсних потреб суб'єктів господарювання, результатом функціонування якої є надання фінансової послуги, як особливої форми нематеріального активу, рух якого від постачальника (у т.ч. посередника) до споживача відбувається за допомогою інформаційно-комунікативної мережі взаємного зв'язку, що на відміну від існуючих трактувань, дає змогу чітко визначити структурні сегменти цього ринку;

отримали подальшого розвитку:

- оцінювання нерівномірності просторової трансформації ринку фінансових послуг, зокрема визначено вісім інтервалів зростання та сповільнення темпів розвитку його географічних сегментів за період з 1982

по 2011 роки та виявлено часові рамки настання глобальної нестабільності (2002-2011 роки), що характеризується значними відхиленнями абсолютних прискорень динаміки експорту та імпорту;

- визначення впливу глобальної нестабільності на процеси трансформації світового ринку фінансових послуг, що нині проявляється через: посилення інформатизації; послаблення державного регулювання; зменшення прозорості трансакцій; зловживання фінансових інститутів при використанні фінансових послуг; різким зростанням ринків у країнах Азії.

Практичне значення одержаних результатів полягає у тому, що вони можуть бути використані органами законодавчої і виконавчої влади у виробленні і реалізації політики формування ефективно діючого вітчизняного ринку фінансових послуг в умовах глобальної економічної нестабільності. Основні висновки й результати дослідження впроваджені у практичну діяльність департаменту фінансово-кредитної політики Міністерства аграрної політики та продовольства України (довідка № 37-12-15/18541 від 02. 12. 2011 р.), а також Головного управління економіки Вінницької обласної державної адміністрації (довідка № 2644/03 від 31. 06. 2011 р.), Головного управління з питань туризму, євроінтеграції, зовнішніх зв'язків та інвестицій Івано-Франківської обласної державної адміністрації (довідка № 976/07-21/45 від 05. 09. 2011 р.), Управління зовнішніх зносин, зовнішньоекономічної та інвестиційної діяльності Тернопільської обласної державної адміністрації (довідка № 321-4/01-10-1 від 24. 06. 2011 р.), ТОВ «Фондова компанія «Кліринговий дім» (довідка № 3618/04 від 08. 10. 2010 р.). Матеріали та висновки дисертації використовуються у навчальному процесі Тернопільського національного економічного університету при викладанні дисциплін «Оціночна діяльність, злиття і поглинання», «Міжнародне інвестування», «Основи зовнішньоекономічної діяльності» (довідка № 126-41/1830 від 02. 09. 2011 р.).

Особистий внесок здобувача. Дисертаційна робота є самостійно виконаним науковим дослідженням. Усі наукові результати, наведені в дисертації, автор отримав особисто. З наукових праць, опублікованих у співавторстві, у дисертації використані лише ті положення, що є результатом власної роботи автора.

Апробація результатів дослідження. Основні положення і наукові результати доповідалися й обговорювалися на міжнародних і всеукраїнських наукових конференціях та семінарах, зокрема: «Економічний і соціальний розвиток України в XXI столітті: національна ідентичність та тенденції глобалізації» (Тернопіль, 2009-2011 рр.); «Україна в системі міжнародної економіки» (Тернопіль, 2010 р.); «Інноваційні процеси економічного і соціально-культурного розвитку: вітчизняний та зарубіжний досвід» (Тернопіль, 2009-2011 рр.); «Формування нового світового економічного порядку» (Тернопіль, 2009 р.); «Економічні, правові, інформаційні та гуманітарні проблеми розвитку України в постстабілізаційний період» (Тернопіль, 2009-2010 рр.); «Управління інноваційним процесом в Україні: проблеми, перспективи, ризики» (Львів, 2010 р.); «Сучасні напрямки теоретичних і практичних досліджень» (Одеса, 2010 р.); «Сучасні проблеми глобальних процесів у світовій економіці» (Київ, 2010 р.); «Міжнародне науково-технічне співробітництво: принципи, механізми, ефективність» (Київ, 2010 р.); «Економічні процеси глобалізації у кризовий і посткризовий періоди в Україні» (Київ, 2011 р.); «Образование и наука» (Болгарія, Софія, 2010 р.); «Научная мысль информационного века» (Польща, Пшемишль, 2010 р.); «Наука и образование» (Чехія, Прага, 2010 р.).

Публікації. За темою дисертації опубліковано 24 наукові праці загальним обсягом 6,45 д. а., з них: 7 статей у провідних наукових фахових виданнях (обсягом 3,7 д. а., з яких автору особисто належить 3,4 д. а.), 1 стаття – у закордонному виданні, 16 публікацій в інших наукових виданнях.

Структура та обсяг дисертації. Дисертація складається зі вступу, трьох

розділів, висновків, 10 додатків на 44 сторінках і списку використаних джерел із 238 найменувань на 23 сторінках. Повний обсяг роботи становить 254 сторінки, із них 186 сторінок основного тексту, що містить 20 таблиць на 13 сторінках та 45 рисунків на 22 сторінках.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ТА ФОРМАЦІЇ СВІТОВОГО РИНКУ ФІНАНСОВИХ ПОСЛУГ У КОНТЕКСТІ ГЛОБАЛЬНОЇ НЕСТАБІЛЬНОСТІ

1.1. Концепції функціонування світового ринку фінансових послуг.

Сучасний світ увійшов в якісно новий етап розвитку глобалізації – поширення процесів нестабільності у світовій економічній системі значною мірою вплинуло на розвиток суспільства в цілому, охопивши економічну, політичну, соціальну і культурну сфери життя.

Водночас, попри значні структурні трансформації, світовий ринок фінансових послуг продовжує займати важливе місце в структурі фінансового ринку, що пов'язане з розширенням масштабів і ускладненням характеру економічних зв'язків, зміною структури, пріоритетів та якісного змісту потреб споживачів [53, 209].

Діалектика наукового дослідження передбачає обґрунтування економічної сутності світового ринку фінансових послуг, починаючи з визначення сутності послуги. Послуга як категорія економічної науки є певним видом діяльності, що протягом останніх років активно розвивається у практично всіх країнах світу. Натомість різноманітність лексичних тлумачень та визначень у науковій та спеціальній літературі свідчить про складність і багатогранність даного поняття.

Варто зазначити, що послуга належить до центральних категорій економічної теорії. Історично економісти намагалися з'ясувати внутрішню сутність послуг та їхню роль в економіці, акцентуючи увагу на різних аспектах. Проте часто послугу визначали як щось невідчутне, невидиме, те, що не є предметом торгівлі, або як категорія, котру неможливо пояснити і

котра охоплює майже все, в той час як товари – відчутні, видимі, постійні, й ними можна торгувати [175, с. 122]. Наприклад, А. Сміт поділяв матеріальні блага й послуги за критеріями відчутності об'єктів і результатами праці та, як наслідок, відносив до послуг діяльність, що не має природної субстанції для введення її в суспільне багатство. Згодом, враховуючи «нематеріальність» праці та продукту сфери послуг, учений зробив висновок про відсутність довготермінової економічної цінності даної сфери та необхідності її детального дослідження [160, с. 95].

Своєю чергою, у «Теорії доданої вартості» К. Маркс зазначив, що «коли гроші безпосередньо обмінюються на таку працю, яка не виробляє капітал, тобто на непродуктивну працю, ця праця купується як послуга. Це твердження означає не що інше, як ту особливу споживчу вартість, яку створює ця праця, подібно до всякого іншого товару; але особлива споживча вартість цієї праці отримала тут специфічну назву «послуги» тому, що праця надає послуги не як річ, а як діяльність» [102, с. 413]. Дане визначення, попри свою абстрактність, досить глибоко розкриває економічний зміст поняття послуги, а також прямо стосується до сфери фінансових послуг.

Більше того, саме через невідчутність і невидимість більшості послуг торгівлю ними іноді називають невидимим експортом та імпортом. До того ж, як показує практика, надання послуг найчастіше об'єднано з їхнім експортом в рамках одного контракту і потребує безпосередньої зустрічі їхнього продавця і покупця.

Відзначимо, що розуміння суті послуг досягають, як правило, через формування відмінностей від товарів. Визначають чотири якості послуг: невідчутність, невіддільність, непостійність і незбереження. Невідчутність трактують як якість, за котрою існує лише дія, про яку неможливо судити до її завершення [63]. Невіддільність послуги від її носія зумовлена безпосередньою взаємодією продавця і покупця. Унікальність кожної операції та її сприйняття з боку клієнта призводить до непостійності послуги.

Нарешті, те, що послугу не можна зберігати, передавати, перевозити, формує таку її якість, як незбереження [135, 120, 107]. Проте і в даному випадку є численні винятки. Наприклад, деякі послуги цілком відчутні (роздрукована доповідь консультанта або комп'ютерна програма на диску), цілком видимі (модельна стрижка або театральна вистава), піддаються збереженню (послуги телефонного автовідповідача) і далеко не завжди потребують прямої взаємодії покупця та продавця (автоматична видача грошей у банку за дебіторською карткою).

Поняття «послуга» стало міждисциплінарною категорією, яку розглядають різні науки – економіка, інформатика, теорія управління, психологія, соціологія тощо. Однак у сучасній економічній літературі дану категорію трактують по-різному. Зокрема, в енциклопедичних джерелах дана категорія визначена з позиції діяльності. Так, С. Мочерний у Економічній енциклопедії запропонував таку дефініцію: послуга – це трудова доцільна діяльність, результати якої відображаються у корисному ефекті, особливій споживчій вартості. Особливістю послуги є збіг у часі та в просторі процесів виробництва, реалізації і споживання її споживчої вартості» [60]. У Великому тлумачному словнику сучасної української мови [24] зазначено, що послуга – це, переважно, «діяльність підприємств, організацій та окремих осіб, виконувана для задоволення чийх-небудь потреб; обслуговування». А у відомому словнику російської мови С. Ожегова [159] послугу визначено як «дію, яка приносить користь, допомогу іншому».

Аналіз наукових праць представників вітчизняної і закордонної наукової думки показав, що вони по-різному підходять до трактування даної категорії. Так, наприклад, в одних джерелах послуга потрактована як функція або дія, орієнтована на досягнення певної мети, а в інших – як об'єкт, що володіє комплексом певних якостей (див. Додаток А).

Порівнюючи підходи до визначення категорії «послуга» науковців, необхідно зазначити, що у вітчизняному законодавстві її трактують як дію

або результат, угоду, певну діяльність (див. Додаток Б).

У міжнародній методології обліку і статистики сьогодні широко використовують визначення послуг, зафіксоване в довіднику «Лібералізація міжнародних операцій з послугами», що ЮНКТАД і Світовий банк розробили у середині 1990-х рр.: «Послуги – це зміна в стані інституціональної одиниці, що відбулася в результаті дій і на основі взаємної угоди з іншою інституціональною одиницею» [224]. Загальність і абстрактність даного визначення пояснюється надзвичайною різноманітністю послуг – наприклад, згідно з лише класифікацією ГАТТ/СОТ їх є понад 600 видів. Ця класифікація послуг ґрунтована на Міжнародній стандартизованій промисловій класифікації, що прийняла Організація Об'єднаних Націй і визнали в більшості країн світу [155, с. 57].

У рекомендаціях зі статистики міжнародної торгівлі послугами (MSITS) зазначено, що «послуги належать до широкого спектру нематеріальних продуктів та видів діяльності, які неможливо поєднати одним визначенням. Окрім того, багато послуг пов'язано з товарами, що ускладнює їх ідентифікацію... послуги не можуть набирати форми матеріальних об'єктів, на які могли б поширюватися права власності. Реалізація послуг та їх виробництво невід'ємні одне від одного. Послуги є результатом різнорідної діяльності, що здійснюють виробники на замовлення споживачів, і зазвичай веде до зміни стану одиниць, котрі споживають ці послуги. Момент завершення виробництва послуг збігається з моментом надання цих послуг споживачам» [225, с. 8].

Таким чином, у результаті теоретичного аналізу можна зробити висновок, що погляди на трактування економічної сутності послуги змінюються відповідно до рівня економічного розвитку суспільства. Послуга як об'єкт вивчення виступає як економічне нематеріальне благо, що матеріалізується у формі праці, та є комплексом взаємопов'язаних операцій.

Ми погоджуємося із В. Ходаківською, що послуги не можуть бути

відокремлені від їх виробника і продані постачальником як окрема матеріальна цінність, хоча попереднє надання деяких послуг (консультаційних, інформаційних тощо) може сприяти продажу товарів матеріального виробництва, а це, своєю чергою, сприяє розширенню спектра послуг та збільшенню їх продажу [180]. Виробництво послуг, як правило, збігається з часом їх споживання, причому споживча вартість і спосіб надання послуг із часом можуть змінюватися [189]. Також важливими характеристиками послуг є відсутність здатності до накопичення і заощадження.

Предметом даного дослідження є послуги, що їх надають у фінансовій сфері, та відповідно, ринок, на якому реалізують ці послуги, – ринок фінансових послуг.

Доцільно зазначити, що в історії економічної теорії поняття «фінансова послуга» протягом тривалого часу науковці не виділяли і не досліджували. Разом із тим, в умовах функціонування реальної економіки термін «фінансова послуга» широко використовують, більше того, він закріплений у багатьох законодавчих документах [68], [69], [70], [133]. Розглянемо дану позицію детальніше.

Під фінансовою послугою, згідно зі Законом України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг» від 12. 07. 2001 року, розуміють «операції з фінансовими активами, що здійснюються в інтересах третіх осіб за власний рахунок чи за рахунок цих осіб, а у випадках, передбачених законодавством, і за рахунок залучень від інших осіб фінансових активів, з метою отримання прибутку або збереження реальної вартості фінансових активів» [70, с. 1]. Аналізуючи цю дефініцію, наголосимо, що сутність даної економічної категорії Закон визначає через поняття «операція», мета яких – «отримання прибутку або збереження реальної вартості фінансових активів». Варто також зауважити, що передбачений Законом перелік фінансових послуг не є вичерпним – інші

операції можуть бути віднесені до даного класу за відповідності їх критеріям, зазначеним у Законі.

Подібний підхід до трактування фінансової послуги – через категорію «операція», бачимо й у довіднику «Фінансові послуги України», в якому зазначено, що фінансова послуга – це здійснення фінансових і допоміжних операцій, які сукупно набувають споживчої вартості, мають попит і задовольняють потреби споживача [178, с. 31]. Справді, фінансові послуги, забезпечуючи встановлення безпосередніх контактів між покупцями та продавцями фінансових ресурсів, мають відповідати попиту на ці послуги, а способи і методи їх надання відображають ступінь розвитку соціально-економічних відносин у суспільстві на всіх етапах його історичної еволюції [188].

Однак, на нашу думку, поняття «фінансова послуга» є ширшим і охоплює поняття «операції з фінансовими активами» та «фінансові операції». Зокрема, аналіз наукових праць зарубіжних і вітчизняних авторів [5, 6, 116, 180] показав, що до фінансових послуг відносять усі види угод та операцій, що здійснюють фінансові установи. Беззаперечно, що поняття «фінансова операція» – одне з ключових у фінансовій сфері, за допомогою якого у ряді країн розкривають зміст фундаментальних категорій фінансової діяльності. Фінансові послуги та фінансові операції мають низку схожих рис – виконання дій із фінансовими активами з метою отримання прибутку, наявність мінімум двох сторін у проведенні даної угоди; обидва поняття підлягають державному регулюванню та регламентовані законодавством (табл. 1.1). Проте, на відміну від фінансової операції, фінансова послуга – ширше поняття, оскільки є комплексом необхідних фінансових операцій; володіє ознаками товару і, як результат, має ринкову вартість.

Таке розуміння подвійного значення поняття «фінансова послуга» та його взаємозв'язку з поняттям «фінансова операція» дасть змогу подолати певні методологічні розбіжності при застосуванні категорій «послуга» та

«операція» в науковій, нормативній, методичній і навчальній літературі у сфері фінансових послуг.

Таблиця 1.1

Спільні риси та відмінності між фінансовою послугою та фінансовою операцією

Подібні риси	Відмінності
<ul style="list-style-type: none"> – дії з фінансовими активами – робота з юридичними та фізичними особами – робота в законодавчому полі відповідно до виданих ліцензій та дозволів – державне регулювання 	<ul style="list-style-type: none"> – фінансова операція конкретна і не може поділятися на частини – фінансова операція є складовою фінансової послуги, а не навпаки – фінансова послуга може охоплювати кілька фінансових і допоміжних операцій, а за необхідності – супутніх послуг та дій – фінансова послуга має споживчу вартість та її відображення у тарифах – фінансова послуга має ознаки товару (продукту)

Джерело: наведено за [172, с. 17].

Узагальненіше визначає поняття фінансової послуги Закон Російської Федерації «Про захист конкуренції на ринку фінансових послуг», як «діяльність, пов'язану із залученням і використанням грошових коштів юридичних і фізичних осіб» [133]. Варто зазначити, що згідно з цим Законом до фінансових послуг віднесено здійснення банківських операцій і угод, надання страхових послуг та послуг на ринку цінних паперів, укладення договорів фінансової оренди (лізингу) й договорів довірчого управління грошовими коштами або цінними паперами, а також інші послуги фінансового характеру.

Вчені А. Загородній, Г. Вознюк, Т. Смовженко вважають, що фінансові послуги – це послуги фінансових посередників (акредитування, банківські акцепти, обслуговування кредитних ліній, фінансовий лізинг), а також обслуговування кореспондентських рахунків [67, с. 397].

Однак, на наш погляд, не можна повністю погодитися з трактуванням фінансової послуги як діяльності, що охоплює лише зазначені операції. Фінансові послуги – широкий набір операцій, таких як, операції з цінними

паперами, операції з переказу коштів тощо. А ось із твердженням, що фінансова послуга є фінансово посередницькою діяльністю, погоджуємося.

Нам більше імпонує підхід іншого науковця – О. Василика, котрий визначив фінансові послуги як сукупність різноманітних форм мобілізації та використання фондів фінансових ресурсів для фінансового забезпечення процесу виробництва, виконання робіт і надання послуг, що здійснюються, як правило, на платній основі й мають особливі риси функціонування [21, с. 141].

Фінансові послуги за структурою дуже різні, вони можуть мати риси кредитних операцій, операцій оренди і страхування, проте всім їм притаманні риси створення й використання фондів фінансових ресурсів для здійснення економічної діяльності [137].

Міжнародні інституції поняття «фінансова послуга» трактують ширше. Наприклад, автори п. 5(а) «Додатку щодо фінансових послуг» (ст. XXIX ГАТС) під фінансовою послугою розуміють «будь-яку послугу фінансового характеру, яку пропонує постачальник фінансових послуг будь-якої країни-члена». До фінансових послуг у даному документі віднесено всі страхові послуги, а також послуги, пов'язані із страхуванням, банківські та інші фінансові послуги [156].

Таким чином, під суб'єктом фінансової послуги варто розуміти учасників ринку фінансових послуг: із одного боку – замовників, або споживачів фінансових послуг, а з іншого – фінансові організації (юридичні та фізичні особи), котрі надають фінансові послуги.

Натомість, об'єктом фінансової послуги є те, з приводу чого виникає послуга як відносини (цінний папір, страховий поліс, безготівкові розрахунки, банківські кредити і т. д.).

Доцільно зазначити, що фінансова послуга як економічний продукт відображає специфіку функціонування конкретних ринків і набирає особливих рис відповідно від цільового призначення. Тому з метою

грунтовного дослідження проаналізуємо дану позицію детальніше.

Відповідно до постулатів трудової теорії вартості товар повинен мати споживчу вартість (корисність), вартість (цінність) та ціну. Зупинимось докладніше на зазначених характеристиках фінансової послуги як товару.

Фінансова послуга як товар має властивості споживчої вартості (корисності) та цінність. Споживча вартість фінансової послуги полягає в наступному:

- фінансова послуга надає фінансовому капіталові більшої мобільності, необхідної спрямованості й забезпечує ефективний обмін вартостей для повнішого задоволення фінансових потреб;

- завдяки специфічності фінансової послуги, що ґрунтується на вільному рухові грошей як загального еквіваленту, вона спроможна долати тимчасові та просторові обмеження, пов'язані з процесами виробництва й обігу капіталу.

Наступною властивістю товару є вартість, котру розглядають як уречевлену в товарі працю. З погляду, теорії трудової вартості, вартість фінансової послуги охоплює витрачену суспільну працю. Мірою праці є час. Таким чином, величину вартості фінансових послуг визначають витратами суспільно необхідного робочого часу. Згідно з поглядами К. Маркса, це час, що витрачає в нормальних умовах виробництва середньокваліфікований працівник за середньої інтенсивності праці [103].

Необхідно констатувати той факт, що досі проблематичним залишається встановлення єдиної класифікації фінансових послуг. Беззаперечно, види діяльності, які віднесені до даного класу послуг, достатньо різноманітні. З аналітичною метою їх групують за різними ознаками згідно з класифікаторами, наприклад:

- відповідно до фінансового активу, рух якого опосередковує послуга;
- за ознакою участі у міжнародному обміні;
- з позиції змісту;

- за формами;
- за видами;
- за терміном надання тощо.

Серед найпопулярніших світових класифікацій послуг є розподіл послуг ОЕСР і ЮНКТАД, СОТ, МВФ, ООН (див. Додаток В). Такі міжнародні організації, як СОТ, МВФ мають власні класифікатори фінансових послуг [156, 225]. У вітчизняній практиці фінансову діяльність класифікують згідно з КВЕД, який було розроблено на базі міжнародної статистичної класифікації видів діяльності Європейського Союзу – *Nomenclature of Activities European Community* [128]. Однак зазначимо, що розуміння змісту фінансових послуг у зарубіжних та вітчизняних класифікаторах – різне.

Світовий банк класифікує послуги відповідно до руху факторів виробництва:

- факторні послуги (*factor services*), що пов'язані з міжнародним рухом факторів виробництва, у т. ч. капіталу та робочої сили (прибутки чи інвестиції, роялті та ліцензійні платежі, зарплата, виплачена нерезидентам),
- нефакторні послуги (*non-factor services*), які мають не фінансовий характер, і при їх наданні є просторовий розрив між виробником та споживачем (транспорт, подорожі й інші нефінансові послуги).

Фахівці міжнародного валютного фонду розробили посібник із платіжного балансу, яким користуються практично всі країни світу. За класифікацією МВФ, послуги поділяють на три категорії: транспортні послуги, поїздки, інші послуги [194, с. 127]. Зазначимо, що підрозділ фінансових послуг, згідно з класифікацією МВФ, охоплює посередницькі та допоміжні послуги, крім страхування та послуг пенсійних фондів [195, с. 172].

Враховуючи специфіку дисертаційного дослідження, узагальнимо класифікацію «фінансові послуги» із урахуванням як вітчизняної практики,

так і досвіду міжнародних організацій (табл. 1.2).

Таблиця 1.2

Класифікація фінансових послуг

ГАТС, GNS/W/120	ВОР5	Згідно ЗУ «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг»	Класифікатор секції J «Фінансова діяльність» КВЕД
1. Страхові операції: – пряме страхування; – страхове посередництво; – перестраховання; – оцінка ризику; – консультаційні; – актуарні; – інші страхові операції. 2. Банківські та інші фінансові операції, за винятком страхування: – послуги з платежів і грошових переказів; – фінансовий лізинг; – факторинг і фінансування комерційних операцій; – інші фінансові операції. 3. Інші послуги: допоміжні фінансові послуги з усіх видів діяльності.	1. Депозитні, кредитні та акредитивні послуги; 2. Фінансовий лізинг; 3. Факторинг; 4. Андеррайтинг; 5. Фінансові консультаційні послуги; 6. Послуги управління кредитною картою; 7. Зберігання фінансових активів або злитків; 8. Управління фінансовими активами; 9. Моніторинг послуг; 10. Послуги кредитного рейтингу; 11. Біржові послуги; 12. Трастові послуги.	1. Довірче управління фінансовими активами; 2. Діяльність з обміну валют; 3. Залучення фінансових активів із зобов'язанням щодо наступного їх повернення; 4. Фінансовий лізинг; 5. Надання коштів у позику, в т. ч. на умовах фінансового кредиту; 6. Надання гарантій та поручительств; 7. Переказ грошей; 8. Послуги у сфері страхування і накопичувального пенсійного забезпечення; 9. Торгівля цінними паперами; 10. Факторинг; 11. Інші операції, що відповідають критеріям, визначеним цим Законом.	1. Грошове та фінансове посередництво: – грошове посередництво (65.1) – фінансове посередництво (65.2). 2. Страхування: – страхування (66.0); – страхування життя й накопичення (66.01); – недержавне пенсійне забезпечення (66.02); – інші послуги у сфері страхування (66.03); 3. Допоміжні послуги у сфері фінансового посередництва та страхування: – допоміжні послуги у сфері фінансового посередництва (67.1); – допоміжна діяльність у сфері страхування та пенсійного забезпечення (67.2).

Джерело: склав автор на основі [70, 128, 195, 225].

Як видно з таблиці, найповнішою та детальною класифікацією фінансових послуг є розроблений у ході Уругвайського раунду багатосторонніх переговорів Класифікатор послуг СОТ (див. Додаток Д). Резюмуючи вищесказане, зазначимо, що поняття послуга згідно вітчизняного законодавства ідентифікується з поняттям діяльність, а фінансова послуга з поняттям операція з фінансовими активами. Таке трактування фінансової послуги не прослідковується у вітчизняному Класифікаторі видів діяльності (КВЕД), де більшість видів фінансових послуг подано у секції J «фінансова діяльність».

Перехід України на систему національних рахунків (СНР), яку розробили спільно ООН, МВФ, Міжнародний банк, ОЕСР і Євростат, сприяє виділенню окремих складових сфери послуг у самостійні структури, які

зможуть професійно задовольняти попит населення різноманітних галузей економіки. Згідно з методологіями СНР, узагальнюючим показником економічної діяльності країни служить ВВП, який на стадії використання є вартістю товарів та послуг, призначених для кінцевого використання і накопичення. Відповідно, галузі, що виробляють послуги, безпосередньо беруть участь у створенні ВВП.

Із урахуванням цього, в СНР розрізняють інституціональні одиниці та сектори, що надають певний вид послуг:

- нефінансові корпорації – виробництво товарів на ринок і ринкових послуг нефінансового характеру;
- фінансові корпорації – ринкові фінансові послуги або допоміжна фінансова діяльність;
- органи державного управління – вироблення здебільшого неринкових послуг для індивідуального або колективного споживання та перерозподіл доходів і багатства;
- домашні господарства (всі представлені в економіці фізичні особи) – пропозиція робочої сили, кінцеве споживання та підприємницька функція: виробництво товарів на ринок і ринкових нефінансових послуг.

Отже, фінансові послуги забезпечують ефективне використання капіталів на основі їх своєчасної мобілізації, інвестування в найперспективніші сфери діяльності та прискорення їхнього обігу. Водночас, кругообіг фінансових ресурсів на фінансовому ринку зумовлює необхідність наявності існування фінансових послуг, а з іншого боку, саме фінансові послуги забезпечують обіг фінансових активів, скеровуючи їх від власників до позичальників [117, с. 10]. Водночас, в процесі інформатизації світового ринку відбувається трансформація економічного змісту фінансових послуг, зокрема їх знеособлення при виконанні через мережу операцій фінансового обслуговування суб'єктів ринку. Таким чином, економічний зміст фінансових послуг полягає у виконанні операцій фінансового

обслуговування суб'єктів ринку, забезпеченні своєчасної мобілізації тимчасово вільних фінансових активів, прискоренні обігу коштів та в їх ефективному інвестуванні у найприбутковіші проекти і перспективні сфери діяльності.

За економічною суттю фінансові послуги є ринковими послугами, тобто послугами, що мають відповідний попит, реалізуються в умовах конкуренції для задоволення певних потреб клієнтів і за визначену плату. Тому економічний простір, на якому здійснюють операції з купівлі-продажу цих послуг, має ознаки ринку [189].

Зазначимо, що, аналізуючи різке зростання частки фінансового сектору в світовому валовому національному продукті та домінування доходів від операцій на фінансових ринках у структурі сукупних доходів розвинутих країн, А. Мовсесян підкреслив особливо важливу роль фінансових послуг. «Товар у звичному розумінні випав, – наголосив науковець, – його замінив фінансовий інструмент, і фінансова сфера стала самодостатньою – вона знаходить ресурси для свого зростання в собі самій. У суспільну свідомість розвинутих країн впроваджена нова модель поведінки з орієнтацією на домінування послуг у процесах нагромадження капіталу і використання фінансових інструментів» [119, с. 87].

Беззаперечно, економічне поняття «світовий ринок фінансових послуг» є надзвичайно широким, оскільки воно охоплює не лише фінансові взаємовідносини, а й значну кількість відносин власності та їх перерозподілу. Ситуація ускладнюється тим, що плутанину в об'єктивність оцінки світового ринку фінансових послуг та його територіальної організації вносить той факт, що «ринок фінансових послуг» досить часто в науковій літературі заміняють поняттям «фінансовий ринок».

Із огляду на викладене важко досліджувати той сегмент фінансового простору, який, маючи економічне підґрунтя, не отримав чіткого визначення в економічній літературі, а був складовою поняття «світовий фінансовий

ринок».

Детальний огляд енциклопедичної літератури [13, 61, 62, 67, 73, 136] показав, що у більшості випадків трактування понять світового ринку фінансових послуг та ринку фінансових послуг неподано. За твердженням А. Загороднього і Г. Вознюка, ринок фінансових послуг – сфера діяльності учасників ринків фінансових послуг із метою надання та споживання певних фінансових послуг. До ринків фінансових послуг належать професійні послуги на ринках банківських, страхових, інвестиційних послуг, операцій з цінними паперами та ринків інших видів, що забезпечують обіг фінансових активів [66].

Аналіз наукових праць авторитетних зарубіжних економістів [11, 46, 76, 77, 88, 92, 106, 110, 113, 124, 125, 134, 197, 203, 232] показав, що вони, переважно, також не фіксують відмінностей між даними поняттями. Наприклад, І. Бланк зазначає, що «у найзагальнішому вигляді фінансовий ринок є ринком, на якому об'єктом купівлі-продажу виступають різноманітні фінансові інструменти та фінансові послуги» [10]. Додамо, що їхню думку поділяють чимало вітчизняних науковців [22, 51, 79, 104, 115, 141, 149, 161].

Водночас, ряд представників вітчизняної наукової думки дотримується твердження, що ринок фінансових послуг є одним із сегментів фінансового ринку [50, 56, 97, 117, 185, 186]. Так, Є. Бобров зазначив, що в останній час активно розвивається світовий ринок фінансових послуг, який є функціональною підсистемою світового фінансового ринку й охоплює ринок банківських, страхових, інвестиційних та консультаційних послуг [12].

В. Шелудько у структурі фінансового ринку виділив ринок фінансового посередництва [185, с. 364]. Поняття ринку фінансового посередництва автор не визначив, однак наголосив, що інститути ринку не тільки задовольняють потреби інвесторів щодо купівлі-продажу фінансових активів на регулярній основі за ринковою ціною, а й надають інформаційні, консультаційні, управлінські послуги. Ступінь розвитку фінансового ринку характерний

кількістю фінансових посередників та різноманітністю фінансових послуг, котрі вони надають. На розвиненому ринку діють багато фінансових посередників, які за невелику плату надають різні види фінансових послуг. Ці послуги пов'язані як із емісією фінансових активів, так і з їх обігом на вторинному ринку [185].

Чимало науковців [147, 180] ототожнюють ринок фінансових послуг та «фінансовий ринок». Наприклад, фінансовий ринок (ринок фінансових послуг) – це узагальнена назва тих ринків, де проявляються попит і пропозиція на різні фінансові активи (фінансові послуги), це сукупність усіх фінансових активів країни, що є сферою реалізації фінансових активів і фінансових відносин між продавцями та покупцями цих активів [180, с. 95].

За словами А. Румянцева і Ю. Коваленко, ринок фінансових послуг є особливою, притаманною лише ринковій економіці сферою економічних відносин, де здійснюють купівлю–продаж, розподіл і перерозподіл фінансових активів країни між сферами економіки [154].

Відповідно до Закону України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг» ринок фінансових послуг – це сфера діяльності учасників ринків фінансових послуг (юридичних та фізичних осіб – суб'єктів підприємницької діяльності, які відповідно до закону мають право здійснювати діяльність з надання фінансових послуг на території України, та споживачів таких послуг) із метою надання та споживання фінансових послуг. До ринків фінансових послуг належать професійні послуги на ринках банківських послуг, страхових послуг, інвестиційних послуг, операцій з цінними паперами та інших видах ринків, що забезпечують обіг фінансових активів [70, с. 34].

Учасники ринку фінансових послуг (юридичні особи – банки і небанківські фінансові посередники; страхові, лізингові компанії; інвестиційні, пенсійні фонди; біржі, депозитарії, торговельно-інформаційні системи, інші фінансові установи або фізичні особи – підприємці, які мають

право надавати фінансові послуги), а також споживачі цих послуг утворюють інфраструктуру фінансового ринку [17, 21, 70, 151]. З огляду на викладене світовий ринок фінансових послуг можна визначити як сферу професійної діяльності учасників фінансового ринку. Саме на діалектичному зв'язку між фінансовим ринком і ринком фінансових послуг акцентували увагу автори [117], підкреслюючи, що «фінансові послуги – невід'ємна складова фінансового ринку, а фінансовий ринок – сфера надання фінансових послуг».

Ми погоджуємося з твердженням В. Корнеєва про те, що суть ринку фінансових послуг полягає у відповіді на питання: «Які фінансові послуги та інструментарій і як саме використовують учасники ринку фінансових послуг для задоволення різних економічних потреб» [85].

Узагальнюючи методологічні підходи різних дослідників, пропонуємо власне трактування поняття «світовий ринок фінансових послуг»; це:

- сукупність економічних відносин, які пов'язані з непрямим фінансуванням ресурсних потреб економічних суб'єктів шляхом обміну грошей на фінансові послуги через сферу фінансового посередництва;

- сфера прояву економічних відносин між продавцями та покупцями фінансових послуг. На світовому ринку фінансових послуг взаємодіють попит, в особі покупця фінансової послуги, і пропозиція, в особі продавця даної послуги. Кожна сторона має власні інтереси, що можуть збігатися або не збігатися. Результатом функціонування світового ринку фінансових послуг є надання фінансової послуги як особливої форми нематеріального активу, котра рухається від посередника до споживача за допомогою інформаційно-комунікативної мережі взаємного зв'язку.

Зазначимо, що дане визначення дає змогу ідентифікувати інфраструктурні елементи світового ринку фінансових послуг, визначити його межі, а також сегментувати за інфраструктурною ознакою.

Для подальшого виділення світового ринку фінансових послуг із структури фінансового ринку необхідно розділити їх функції (табл. 1.3).

Таблиця 1.3

Функції світового фінансового ринку та ринку фінансових послуг

Функції фінансового ринку	Функції ринку фінансових послуг
1	2
1. Активне акумулювання і мобілізація вільних грошових ресурсів;	
2. Формування ринкових цін на фінансові активи;	2. Формування ринкових цін на фінансові послуги;
3. Визначення найпріоритетніших напрямів використання капіталу в інвестиційній сфері;	3. Забезпечення рівноваги ринку капіталів через погодження попиту та пропозиції на фінансові ресурси;
4. Перерозподіл ризиків;	
5. Ефективний розподіл вільних ресурсів між споживачами ресурсів. Підвищення ефективності економіки в цілому;	5. Підвищення ліквідності фінансових вкладень шляхом професійного портфельного управління активами;
	6. Виконання соціальної функції, яка проявляється у формуванні умов, способу і рівня життя населення;
	7. Фінансове обслуговування;
	8. Інформаційно-аналітичне забезпечення процесу прийняття господарських рішень суб'єктами економічних відносин;

Джерело: сформував автор.

Отже, світовий ринок фінансових послуг є функціональною підсистемою фінансового ринку. Проте основне функціональне призначення ринку фінансових послуг полягає в тому, що за допомогою інструментів ринку фінансових послуг відбувається трансформація фінансових ресурсів зі стану потенційного їх використання в продуктивний організований оборот, тобто перехід зі стану статичності (знерухомлення, очікування) у стан динаміки (руху).

Потрібно зазначити, що фінансові посередники – необхідні учасники ринку фінансових послуг, які діють на ринку «від свого імені та за власний рахунок, створюючи власні зобов'язання і власні вимоги» [151].

Аналіз трактувань закордонних та вітчизняних науковців показав, що у більшості випадків під фінансовим посередництвом розуміють професійну діяльність банківських і небанківських фінансових установ щодо задоволення економічних потреб їхніх клієнтів шляхом надання відповідних

фінансових послуг [111, 145, 210, 211, 223, 235].

На думку В. Корнеєва, фінансові посередники є спеціалізованими професійними операторами фінансового ринку – кредитно-інвестиційними установами, що пропонують і реалізують фінансові послуги як особливий товар на умовах провадження виняткових і поєднаних видів діяльності [85].

Об'єктивно інтерес фінансового посередника полягає в тому, щоб залучити якомога більше грошових ресурсів і найдохідніше їх розмістити, а інтерес споживача фінансової послуги – отримати фінансові ресурси для господарської діяльності, мати у майбутньому додатковий відсоток доходу тощо.

Однак їх послуги функціонально спрямовані на забезпечення успішної діяльності суб'єктів реальної економіки – саме в цьому полягає їхнє економічне призначення в інфраструктурі ринку; крім банків-інститутів, які сприяють економічній та політичній стабільності держав [98]. Важливу роль на ринку фінансових послуг також відіграють небанківські фінансово-кредитні установи, які, зазвичай, є спеціалізованими і не надають фінансових послуг, що законодавчо належать до базових банківських (в англійській економічній літературі ці установи отримали назву «майже банки» (near-banks) чи «пара банки») [189].

Варто відзначити, що класифікація видів фінансових посередників не є типовою для різних країн; вона – результат економічної історії та відображає національні традиції ведення бізнесу, ділової психології, рівня фінансової культури тощо.

У результаті цих чи інших чинників мають місце відмінності у трактуванні та представленні структури фінансового посередництва [49, 59, 85]. Тому доцільно представити види фінансових посередників із урахуванням як національної української практики, так і досвіду зарубіжних країн (рис 1. 1).

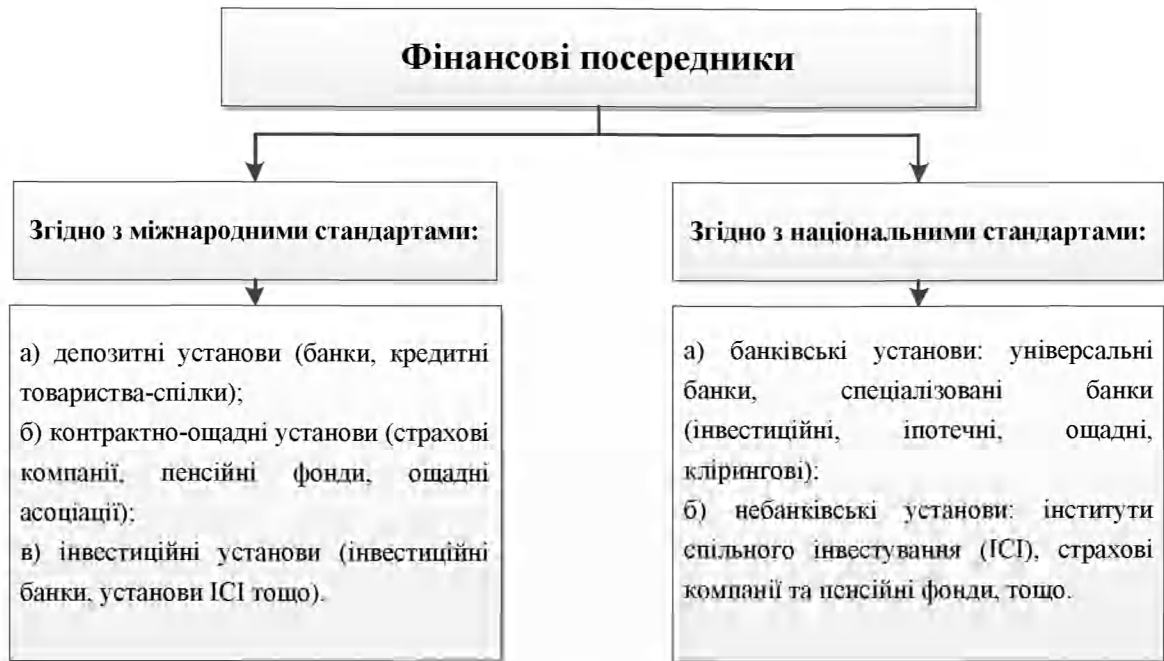

Рис. 1.1. Класифікація фінансових посередників

Джерело: побудовано за [49, 59, 85].

Як економічне поняття світовий ринок фінансових послуг виражає економічні відносини, що виникають між суб'єктами економічної системи з приводу надання фінансових послуг. Виникнення даних економічних відносини обумовлене об'єктивними економічними законами та фінансовою політикою інституційних одиниць, які формують в остаточному підсумку сутність СРФП, тобто зв'язки й відносини як на ринку, так і у його взаємозв'язку з іншими економічними категоріями. На світовому ринку фінансових послуг діють закони попиту та пропозиції, граничної корисності, конкуренції, що зумовлюють реальні можливості функціонування всіх суб'єктів економічної системи відповідно до умов ринкової економіки.

Усе викладене дало змогу запропонувати узагальнену структуру світового ринку фінансових послуг (рис. 1.2).

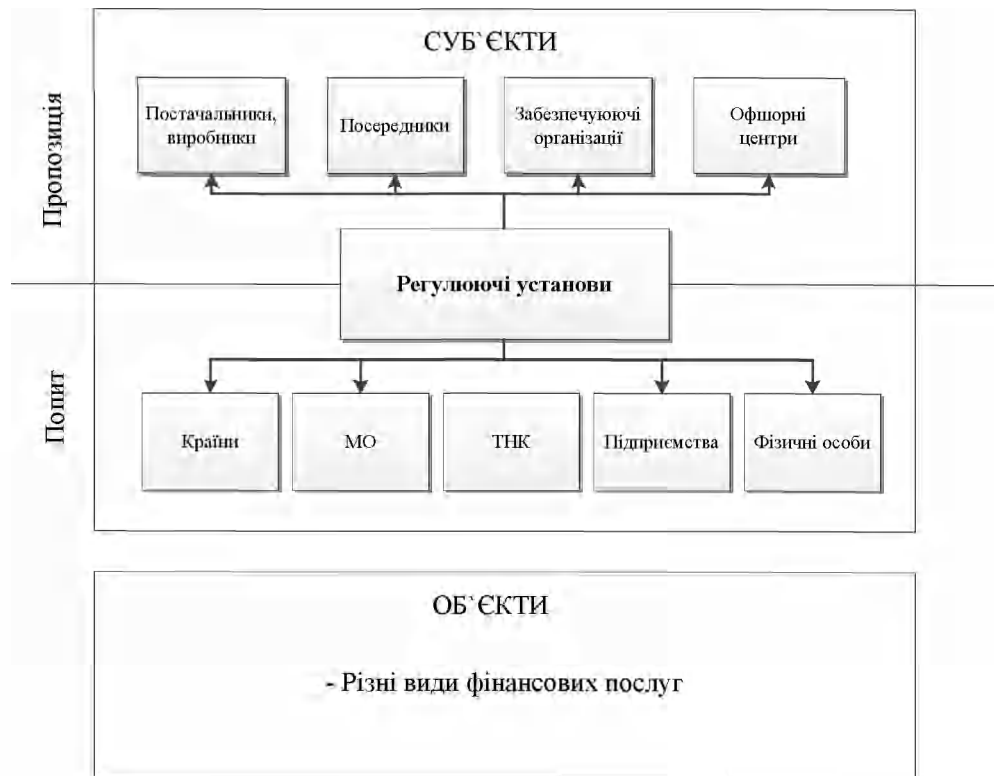

Рис. 1.2. Узагальнена структура світового ринку фінансових послуг
Джерело: побудував автор.

Механізм функціонування ринку фінансових послуг забезпечує виявлення обсягу і структури попиту на окремі фінансові послуги та своєчасне їх задоволення в межах усіх категорій споживачів, які тимчасово мають потребу в залученні капіталу зі зовнішніх джерел. Таким чином, на даному ринку постійно відбуваються процеси акумуляції, ефективного розподілу та перерозподілу вільних фінансових ресурсів з метою отримання найвищої дохідності. Фінансові ресурси від одних суб'єктів ринку до інших передають через різні фінансові інструменти, що для інвесторів є фінансовими активами.

На основі викладеного можна констатувати той факт, що світовий ринок фінансових послуг є ваговою складовою економічного зростання. До того ж, від розвиненості інструментів даного ринку значною мірою залежить рух грошових потоків, що безпосередньо впливає на рівень глобальної стабільності.

Отже, розглянувши сутність та місце світового ринку фінансових послуг у структурі СФР, детальніше зупинимося на аналізі його організаційної структури, тенденцій та особливостей функціонування.

1.2. Інституціональна структура світового ринку фінансових послуг.

На нашу думку, світовий ринок фінансових послуг необхідно розглядати з позицій інституційного підходу, що дає змогу врахувати не лише всю сукупність системних зв'язків, а й інституційну структуру ринку. Проте для розуміння сутності СРФП розглянемо передусім структуру світового фінансового ринку.

Детальний огляд літературних джерел із даної проблематики [80, 86, 96, 100, 112, 114, 123, 139, 170, 173, 179, 184, 185] дав підстави зауважити, що у більшості випадків структура світового ринку фінансових послуг є такою (рис. 1.3).

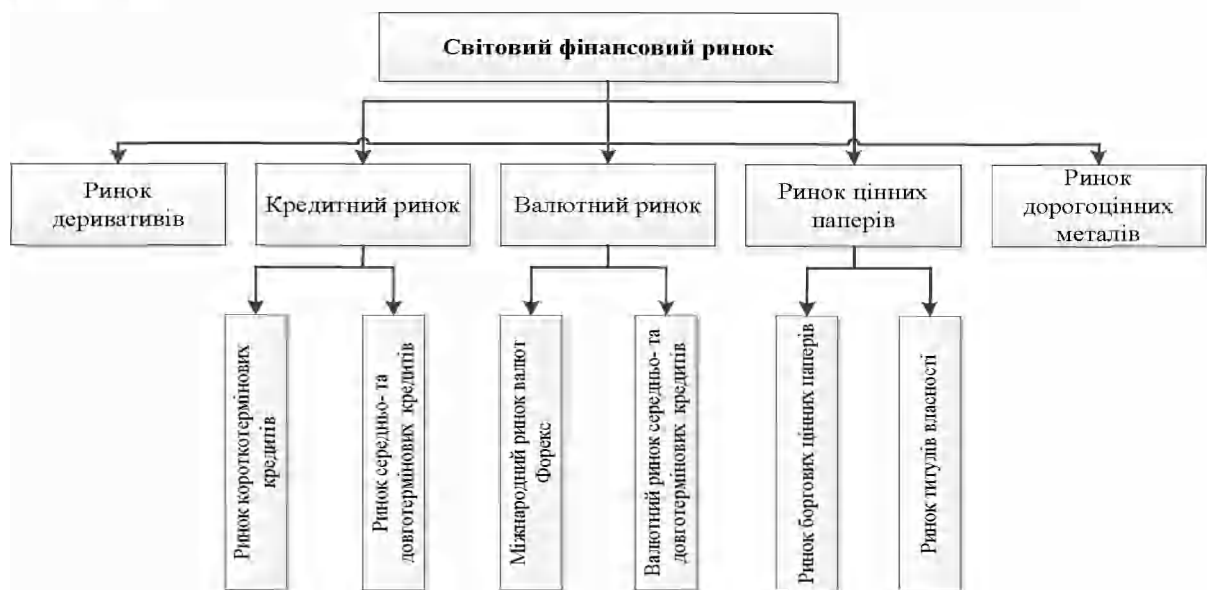

Рис. 1.3. Структура світового фінансового ринку

Джерело: побудував автор на основі даних [80, 86, 96, 100, 112, 114, 123, 139, 170, 173, 179, 184, 185].

Світовий фінансовий ринок призначений для здійснення угод між покупцями та продавцями фінансових ресурсів і, як показало дослідження, є сукупністю ринків: деривативів, кредитного, валютного, ринку цінних паперів і дорогоцінних металів.

Валютний ринок – це сфера економічних відносин, що проявляються при здійсненні операцій із купівлі-продажу іноземної валюти та цінних паперів в іноземній валюті, а також операцій з інвестування [96].

На ринку дорогоцінних металів учасники ринку здійснюють операції зі золотом та іншими дорогоцінними металами.

Кредитний ринок – це сфера економічних відносин, що виникають між позичальником і кредитором у зв'язку з рухом грошей на умовах платності, терміновості, цільового використання та зворотності. Важливим елементом кредитного регулювання є позичковий відсоток.

Необхідно зазначити, що елементом кредитного ринку є інструменти позики, до яких належать корпоративні боргові інструменти (облігації), а також середньотермінові векселі. Джерело фінансування інвестицій – довготермінові кредити.

Ринок цінних паперів формує механізми залучення фінансових інвестицій у виробництво, займається обслуговуванням інвестиційних потреб реального сектору. Згідно зі загальнопоширеною практикою, до інструментів власності на фондовому ринку відносять: акції, опціони акцій, опціонні та ф'ючерсні контракти, варанти (свідоцтва, що дають їх власникам право набувати прості акції компанії в певний момент у майбутньому). Конвертовані облігації також є частиною інструментів власності, тому що вони дають право їх власникам конвертувати свідоцтва в звичайні акції компанії за фіксованою ставкою конверсії [109]. Для держави і корпоративних структур фондовий ринок служить джерелом залучення фінансових ресурсів, а для інвесторів – сферою інвестування капіталів. Таким чином, він поєднує інтереси позичальників та інвесторів, у результаті

чого формується система, завдяки якій, із одного боку, запозичують кошти із багатьох джерел, а з іншого – дають інвесторам широкий спектр об'єктів вкладення.

З погляду інституційного підходу світовий ринок фінансових послуг є складною цілісною системою, що об'єднує інститути, організації та індивіди, які мають складну систему взаємозв'язків.

Однак основна мета функціонування світового ринку фінансових послуг – забезпечення саморегулювання процесу надання фінансових послуг

Таким чином, сутність даного ринку як економічного поняття проявляється в тому, що світовий ринок фінансових послуг – складна система економіко-правових відносин, що забезпечують устанавлення контактів між споживачами і посередниками з метою купівлі-продажу фінансових послуг, в рамках яких формуються попит та пропозиція, а також ціни на них.

Структура СРФП за видами послуг узагальнено може бути відображена так (рис. 1.4).

Рис. 1.4. Структура світового ринку фінансових послуг

Джерело: побудував автор.

Таким чином, на світовому ринку фінансових послуг найрозвинутіші три наступних ринки:

- Світовий ринок банківських послуг, що опосередковують послуги кредитного і валютного ринків;
- Світовий ринок страхових послуг;
- Світовий ринок інвестиційних послуг, до якого належать послуги, що

опосередковують інвестиційну діяльність.

Запропонована структура СРФП є найуніверсальнішою. Зазначимо, що всі сектори світового ринку фінансових послуг пронизані єдиною структурною складовою – похідними фінансовими інструментами. Тому, на наш погляд, нема економічного сенсу в спеціальному виділенні сегмента послуг із деривативами в структурі світового ринку фінансових послуг.

Послуги, що їх надають на світовому ринку фінансових послуг, є договорами, в результаті яких одночасно виникають інвалютні активи в одних учасників ринку та інвалютні зобов'язання – в інших учасників цього ринку. Асортимент та різноманітність пропонованих на СРФП фінансових послуг зростають швидкими темпами. Адже, якщо даний ринок не пропонуватиме нових інструментів, то він швидко втратить динамізм і обсяги. Одним із мотивів, що спонукає до придбання фінансових послуг, є ступінь їхньої прибутковості. Як уже було зазначено, світовий ринок фінансових послуг, як і будь-який інший ринок, функціонує на основі ринкового закону попиту-пропозиції й на основі цього формує ціну на фінансові послуги. Залежно від фінансового ресурсу, що лежить в основі фінансової послуги на світовому ринку фінансових послуг, ціна набуває різних форм: відсотка, дивіденду, комісії, страхової премії тощо. Формування ціни фінансової послуги на СРФП також охоплює тривалість терміну відчуження фінансових коштів від їхніх власників. Зазвичай, за готовність некористування власними заощадженнями триваліший час власники (продавці фінансових продуктів) потребують підвищену ціну (плату).

У контексті викладеного необхідно зазначити, що між учасниками світового ринку фінансових послуг можливі три види відносин [226]:

- між національними учасниками з приводу купівлі-продажу фінансових послуг, що надають іноземні і національні фінансові посередники;

- між іноземними і національними «гравцями» у зв'язку з купівлею-продажем фінансових послуг, що надають іноземні й національні фінансові

посередники;

- між іноземними учасниками з приводу купівлі–продажу фінансових послуг, що надають іноземні й національні фінансові посередники (див. Додаток Е).

Як бачимо, основні елементи світового ринку фінансових послуг – це попит і пропозиція, котрі взаємодіють так, що досягають їх відносної рівноваги стосовно ціни фінансової послуги. Носіями пропозиції є фінансові посередники, а попиту – споживачі, тобто покупці.

Відзначимо найвагоміші фактори впливу, від яких залежить стан світового ринку фінансових послуг:

- по-перше, розмір ринку – тобто кількість споживачів фінансових послуг. Наприклад, при зростанні зайнятості населення, відповідно, зростає споживання фінансових послуг;

- по-друге, ціни на фінансові послуги;

- по-третє, наявність альтернативних можливостей отримання фінансових послуг;

- по-четверте, наявність розвиненої ринкової інфраструктури;

- по-п'яте, ступінь інформатизації ринку.

Безсумнівним є той факт, що значну роль у функціонуванні світового ринку фінансових послуг відіграє інституційне середовище, яке визначає правила, а також спрямовує й обмежує сферу діяльності суб'єктів за допомогою певних механізмів: санкцій, стимулів, порядку функціонування інститутів, вирішення спорів, інформаційно-методичного забезпечення діяльності щодо надання фінансових послуг тощо. Беззаперечно, що цілісність і повнота інституційного середовища сприяють формуванню сприятливого клімату для розвитку даного ринку.

Перш ніж переходити до подальшого аналізу, необхідно зазначити, що в дослідженнях науковці часто не розмежовують поняття «інституційне» та «інфраструктурне» середовище, що є термінологічною помилкою.

Найґрунтовніше, на нашу думку, це протиріччя в теоретичному плані досліджено у роботі Р. Іохімсена, який пропонує наступне визначення: «Інфраструктура – це сукупність матеріальних, інституційних та індивідуальних умов, які є в розпорядженні господарських одиниць, що відповідають за вирівнювання доходів пов'язаних з рівною виробничою потужністю факторів, які дають змогу, при найефективнішому вкладенні ресурсів, забезпечити повну інтеграцію і, можливо, найвищий рівень господарської діяльності» [216, с. 99].

На думку цього науковця, є різні види інфраструктури, однак при цьому він виділяє інституційну інфраструктуру і дає їй характеристику та функціональне призначення в економічній системі.

До того ж, під даним видом інфраструктури він розуміє сукупність узаконених норм і способів поведінки, що вирівнюють умови господарської діяльності для різноманітних суб'єктів, які вступають у господарську взаємодію, причому, беручи до уваги, етнічні, релігійні, кастові, професійні, економічні інтереси суб'єктів і політичних особливостей певної країни [216, с. 133-135].

До інституційного середовища світового ринку фінансових послуг належать: інститути, які налагоджують взаємодію між економічними агентами на ринку й уособлюють сукупність законів, нормативних документів; а також організації: фінансово-кредитні установи. Крім того, до інституційного середовища належать комерційні банки, страхові компанії, консалтингові й аудиторські фірми, інвестиційні фонди та компанії, нотаріальні контори і т. д. Інституційне середовище охоплює й інфраструктурні одиниці ринку інвестиційних послуг: організаторів торгівлі – біржі й торговельні системи, які організують проведення регулярних торгів із цінних паперів; системи розрахунків і обліку прав на цінні папери – клірингові системи; реєстратори та депозитарії, які забезпечують розрахунки за угодами, облік та перереєстрацію прав на цінні папери; посередники на

ринку – дилери і брокери, які надають послуги з укладання угод на ринку; інформаційно-аналітичні системи підтримки фінансових рішень – інформаційні агентства, рейтингові агентства, бази даних, надають інвесторам розгорнуту і повну інформацію про стан емітентів, економічну ситуацію в країні, використання бюджетів.

Стає очевидним, що з інституційного погляду світовий ринок фінансових послуг – це сукупність фінансових інститутів та організацій, які відповідальні за організацію надання фінансових послуг (рис 1.5).

Рис. 1.5. Інституційна структура світового ринку фінансових послуг

Джерело: побудував автор.

Об'єктивною основою становлення світового ринку фінансових послуг стали розвиток міжнародного поділу праці, концентрація і централізація фінансового капіталу, інтернаціоналізація суспільного виробництва. Нині світовий ринок фінансових послуг – це також сукупність фінансових центрів, які мобілізують і перерозподіляють у всьому світі значні обсяги фінансових ресурсів [15].

Проте для того, щоб перетворитись у розвинутий міжнародний фінансовий центр, спроможний обслуговувати постійно зростаючі світові потоки капіталу з іншими фінансовими ринками, він має володіти всіма необхідними елементами для проведення власних національних та міжнародних операцій [199]. Ці елементи охоплюють:

- добре розвинену національну фінансову систему і стабільну валюту;
- інститути, які забезпечують стабільне функціонування фінансових ринків та широкий вибір фінансових інструментів;

- відповідні правові гарантії, спроможні забезпечити довіру в міжнародних позичальників та кредиторів;

- людський капітал, що вільно та в необхідній мірі володіє спеціальними фінансовими знаннями. Адже жоден міжнародний фінансовий центр не в змозі контролювати значні обсяги міжнародних операцій без добре поінформованих людей, які працюють на фінансових ринках, і необхідної техніки і засобів зв'язку (у т. ч. комп'ютерних), котрі безперебійно з'єднують фінансовий центр з іншими центрами всередині країни і за кордоном для здійснення безготівкових розрахунків і готівкових платежів [157];

- спроможність спрямовувати іноземний капітал через активні, всеохоплюючі й мобільні ринки – комплексні ринки, як довго-, так і короткотермінові, що надають позичальникам та інвесторам великі можливості [231];

- економічну свободу: фінансовий ринок не може існувати без свободи діяльності, споживання, накопичення й інвестування [158].

Проте навіть наявність усіх згаданих елементів, які необхідні для перетворення певного ділового осередку на світовий фінансовий центр, потребує ще двох важливих факторів – значної кількості часу і зусиль. Так, для того, щоб перетворитися на світовий фінансовий центр, Лондону необхідно було кілька століть, Нью-Йорку і Токіо – близько ста років. Берлін також, протягом певного часу, був одним із найважливіших європейських фінансових центрів, проте його значення після Другої світової війни значно зменшилося [58].

Світовими європейськими фінансовими центрами виступають також Франкфурт-на-Майні та Цюріх, які є конкурентами Лондона у сфері надання операцій із золотом, а також Люксембург, на частку якого припадає приблизно 25% операцій із надання всіх євровалютних кредитів [187].

У світовій практиці також виділяють особливий вид фінансових центрів, кредитні установи яких здійснюють операції в основному з

нерезидентами в іноземній для даної країни валюті, та отримали назву фінансових центрів «офшор». Дані центри, як правило, служать податковим притулком, оскільки операції, які вони надають, не обкладаються податками і вільні від валютних обмежень. Доцільно зазначити, що чимало офшорних банківських центрів функціонують як міжнародні транзитні центри (Гонконг, Сінгапур, Багами) [121].

Ми погоджуємось з твердженням, що світові фінансові центри – це місце зосередження банків і спеціалізованих кредитно-фінансових інституцій, які здійснюють міжнародні валютні кредитні, фінансові операції, реалізують угоди з цінними паперами та золотом [157].

Безсумнівним є той факт, що інституційний фактор при формуванні й розвитку будь-якої економічної системи значною мірою асоціюється з роллю та цілеспрямованим впливом із боку регулюючих установ.

Також варто зазначити, що міжнародний рівень регулювання світового ринку фінансових послуг характерний системною цілісністю. До інститутів, що здійснюють регулювання СРФП, можна віднести наступні міжнародні фінансові та економічні організації (МФО):

- Міжнародний валютний фонд, який відповідальний за розроблення міжнародних стандартів у галузі міжнародного валютного обігу, податкової, валютно-фінансової і банківської політики окремих держав, контролює їх дотримання, а також покликаний підтримувати стабільність глобального фінансового ринку;

- Світова організація торгівлі, в рамках якої відбуваються переговори і консультації з розв'язання проблем міжнародної торгівлі. В структурі даної організації необхідно відзначити раду з торгівлі послугами, яка контролює виконання угоди СОТ. У цій раді діють Комітет із торгівлі фінансовими послугами та Робоча група з професійних послуг [138].

- Форум фінансової стабільності, який розробляє відповідні рекомендації у сфері обміну інформацією між національними регулюючими

органами;

– Світовий банк реконструкції і розвитку (СБРР), метою функціонування якого є сприяння країнам, і зокрема країнам, що розвиваються, в розробленні та здійсненні реформ, спрямованих на зміцнення національних фінансово-кредитних систем;

– Організація економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР), яка сприяє нормальному функціонуванню фінансових ринків і гармонізації національних законодавств у даній сфері;

– Банк міжнародних розрахунків (БМР), який забезпечує аналітичну, статистичну й адміністративну підтримку міжнародних організацій, покликаних сприяти зміцненню світової фінансової системи. Під його егідою на рівні центральних банків десяти найбільших фінансово-економічних держав світу діють:

- Базельський комітет із банківського нагляду (Базельський комітет), який відповідальний за моніторинг банківської діяльності й розроблення системи міжнародних стандартів;
- Комітет із глобальної фінансової системи, метою створення якого є визначення потенційних джерел нестабільності світової фінансової системи і формування політики діяльності центральних банків з метою їх усунення;
- Комітет із платіжних і розрахункових систем, який займається аналізом змін у національних та міжнародних розрахунково-клірингових системах і розробляє на їх основі відповідні стандарти;
- Міжнародна організація комісій із цінних паперів, яка відповідальна за розроблення стандартів регулювання національних та міжнародних ринків цінних паперів;
- Міжнародна асоціація свопів і деривативів, яка покликана сприяти розвитку даного сегмента глобального фінансового ринку, і

розробляє системи управління ризиками;

- Міжнародний комітет із бухгалтерських стандартів і Міжнародна федерація бухгалтерів розробляють міжнародні стандарти аудиту і бухгалтерської звітності;
- Міжнародна асоціація з нагляду страхування відповідальна за розроблення міжнародних стандартів регулювання організацій, які діють у сфері страхування.

Особливо варто підкреслити той факт, що процеси глобалізації світової економіки, насамперед кредитно-фінансової сфери, безпосередньо впливають на формування нової системи міжнародних фінансових відносин, їх інституційне забезпечення. Зокрема, для уніфікації і стандартизації міжнародних розрахунків, а також із метою їх глобалізації був створений уже згаданий Банк міжнародних розрахунків. А введення в обіг євро є конкретним кроком до глобалізації грошового обігу. Відомі й масштабні плани такої інтернаціоналізації, яка може реально знищити традиційні національні інститути і засобами фінансового тиску (в якому беруть участь не тільки міжнародні фінансові установи, а й СОТ, інші міжнародні об'єднання) поставити під контроль провідні корпорації і всю глобальну економіку [7].

Яскравим прикладом цього є початок ще у 1995 р. переговорів країн-членів ОЕСР щодо розробки і ухвалення Багатосторонньої Угоди про Інвестування (БСІ). Генеральний директор СОТ Р. Ругьєро трактував їх як прообраз «Конституції єдиної глобальної економіки». У цих словах є певний сенс, адже БСІ дає змогу радикально розширювати права інвесторів та зміцнювати їхні позиції в усіх країнах [81].

Беззаперечно, що позитивний ефект регулювання фінансових ринків у вигляді нейтралізації дії причин фінансових дисбалансів виникне тільки за умови послідовного поєднання заходів міжнародного регулювання зі заходами національного регулювання [18, 201].

У контексті викладеного необхідно зазначити, що, незважаючи на інтернаціоналізацію ринків фінансових послуг, посилення зв'язків між фінансовими системами країн, значну частину політики в сфері регулювання світового ринку фінансових послуг здійснюють на національному рівні.

Аналіз досвіду регулювання дав змогу зробити висновок, що нині у світовій практиці використовують різні моделі ведення нагляду за ринком фінансових послуг [52, 75], зокрема:

- модель, що передбачає концентрацію наглядових повноважень у центральному банку (традиційна модель; характерна для Нідерландів);

- модель, що передбачає створення спеціального єдиного державного наглядового органу (Австрія, Великобританія, Німеччина, Данія, Швеція, Японія, Мальта, Угорщина, Латвія);

- модель, що поєднує елементи першої та другої моделей (США, Люксембург, Франція, Італія, Португалія, Фінляндія, Чехія, Польща, Словаччина, Словенія, Литва).

Важливим фактором, що впливає на розвиток систем національного регулювання ринку фінансових послуг, є чинна правова система. Наприклад, зміни систем національного регулювання ринку фінансових послуг, що відбулись останнім часом у країнах ЄС, обумовлені прагненням створити єдиний ринок фінансових послуг і збільшенням, у зв'язку з цим, обсягу транскордонних фінансових операцій, а також виходом директив Європейського союзу, що уніфікують підходи в сфері даного регулювання. Разом із тим, нині в ЄС остаточно не вироблено єдиного підходу до уніфікації норм і правил, що регламентують або описують підходи у сфері регулювання і нагляду фінансових ринків та його операторів. Дана ситуація пояснюється збереженням у переважній більшості країн традиційної інституційної моделі регулювання. При цьому в останні роки намітилася тенденція до створення єдиного регулятивного органу – Управління фінансових послуг/Управління з нагляду за сектором фінансових послуг.

«Піонерами» у даному напрямі були Данія і Швеція, згодом – Великобританія. Хоча в більшості держав центральний банк зберігає за собою функції нагляду за банківським сектором, окремі повноваження поступово переходять до конкретного управління (Австрія, Німеччина, Люксембург, Фінляндія, Франція).

Наше дослідження інституціональної структури управління показало, що нині в більшості держав світу основні функції регулювання ринку фінансових послуг закріплені за міністерствами фінансів або міністерством економіки, центральним банком (див. Додаток Ж). Для розвинених країн закономірним є наявність ще й управління фінансових послуг.

Наприклад, в Ірландії фінансовий сектор регулює Управління регулювання фінансового сектору, яке є автономним підрозділом центрального банку країни – має власну раду директорів і сферу відповідальності. В Італії, згідно зі законодавством, що регулює сектор цінних паперів, нагляд за діяльністю фінансових посередників у питаннях стримування ризиків і забезпечення фінансової стабільності здійснює Банк Італії, а за прозорість та ведення бізнесу в цілому відповідає орган нагляду ринку цінних паперів CONSOB. У Нідерландах за діяльністю фінансових посередників наглядає Банк Нідерландів, у той час, як за забезпечення прозорості й загальне ведення бізнесу відповідає конкретна установа.

Беззаперечно, що за останні роки функції і структура органів, що регулюють діяльність фінансових посередників, суттєво змінилися. Це зумовлено все зростаючою потребою в координуванні зусиль наглядових органів, що працюють у різних секторах ринку фінансових послуг конкретної країни. Дана потреба виникає внаслідок ускладнення операцій, що здійснюють фінансові посередники операцій, і зростання тенденцій до створення фінансових конгломератів, діяльність яких охоплює поряд із ринком банківських послуг ринки інвестиційних послуг і страхування. Ситуація ускладнюється тим, що деструктивні тенденції, які відбуваються

останнім часом у світовій економіці, чітко підтвердили – структурні зміни у функціонуванні СФР загалом, призвели до значного посилення взаємозв'язків між колись розрізненими видами діяльності та, як наслідок, до виникнення загрози, що проблеми в одному секторі провокують дестабілізацію роботи іншого сектору або навіть усієї структури ринку. Дана ситуація справедлива і для СРФП, що, як доведено вище, є функціональною підсистемою світового фінансового ринку. Таким чином, необхідність посилення взаємозв'язку між наглядовими органами особливо гостро відчувається на міжнародному рівні, оскільки фінансові установи активно розширюють свою транскордонну діяльність.

Більше того, розгортання безпрецедентних в економічній історії глобальних дисбалансів протягом 2007-2008 рр. свідчать про те, що питання регулювання є ключовою сучасною проблемою.

У контексті викладеного доцільно зазначити, що міжнародне регулювання ринку фінансових послуг було та є лише опосередкованим і не відповідає потребам сучасного багатополярного світу в умовах прискорення темпів фінансової глобалізації, а серед причин, що ускладнюють регулювання транскордонної торгівлі фінансовими послугами, – недостатня увага, котру міжнародні організації приділяють проблемі регулювання. Наслідки повномасштабної кризи, що її нині переживає глобальна фінансова система, виявила і довела відсутність у інститутів міжнародного регулювання:

- ефективних механізмів прогнозування, раннього попередження кризових дисбалансів у глобальній економіці;

- дієвих інструментів для запобігання та мінімізації наслідків кризових явищ;

- механізмів впливу на стратегії, що здійснюють учасники ринку фінансових послуг.

Окрім того, нині немає чіткої координації між організаціями,

відповідальними за різні сегменти ринку фінансових послуг на міжнародному і національному рівнях регулювання; немає колективних механізмів моніторингу ефективності діяльності міжнародних економічних організацій, а також міжнародних інститутів регулювання.

Беззаперечно, що високі темпи розвитку міжнародної фінансової системи мають супроводжуватись адекватним розвитком глобального фінансового регулювання [126]. Проте МВФ і Світовий банк, які були створені в умовах, відмінних від нинішніх, не встигають реформувати свою регуляторну діяльність так, щоб вона відповідала сучасним викликам. Однією з ключових цілей діяльності глобальних фінансових інститутів стає запобігання виникненню і боротьба з наслідками фінансових криз [19].

Отже, узагальнено інфраструктурне середовище світового ринку фінансових послуг можна відобразити так (рис. 1.6).

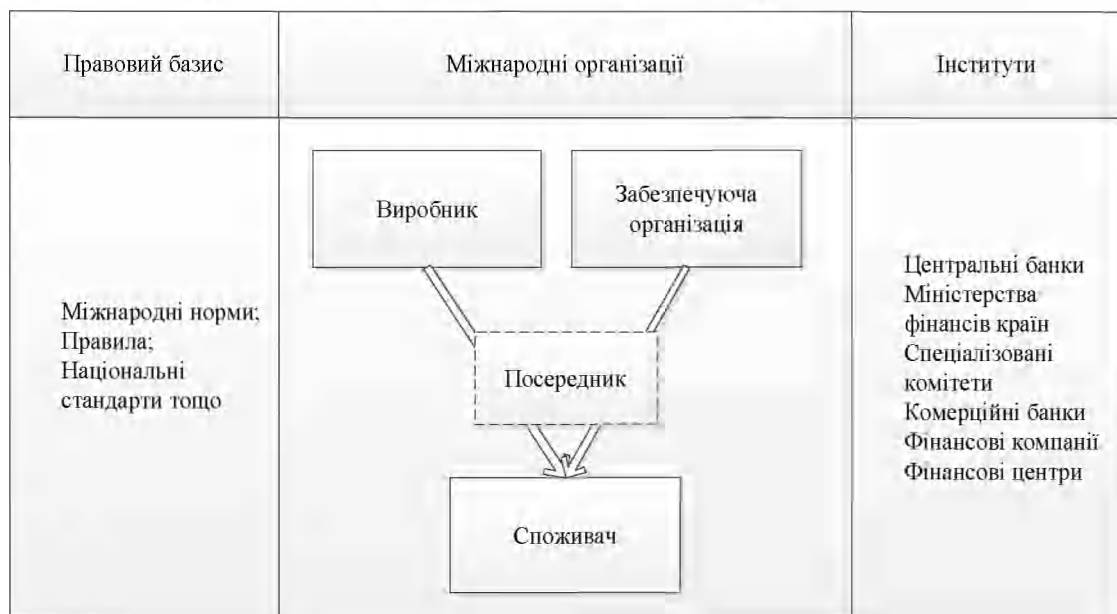

Рис.1.6. Інфраструктурне середовище світового ринку фінансових послуг

Джерело: побудував автор.

Як видно з рисунка 1.6, інфраструктура світового РФП ринку фінансових послуг є багаторівневою і багатоаспектною системою з багатьма зв'язками між суб'єктами та комплексом норм, що формують їх правила

поведінки.

В умовах глобальної нестабільності на світовому фінансовому ринку загалом і на ринку фінансових послуг зокрема відбулися значні структурні зрушення, що докорінно змінили умови та особливості їх функціонування. Тому дана проблема буде ґрунтовно досліджена в наступному питанні.

1.3. Глобальна нестабільність як чинник трансформації світового ринку фінансових послуг

Дослідження особливостей функціонування, ключових трансформаційних процесів, що відбуваються на світовому ринку фінансових послуг в умовах глобальної нестабільності, спонукають до необхідності аналізу характерних особливостей етапів розвитку цієї економічної системи.

Світовий ринок фінансових послуг – складна, нестабільна і високотехнологічна структура, зміна котрої, як і ймовірність даних змін інколи неможливо передбачити. Розвиток даного ринку, як і економіки в цілому, базований на законах циклічності розвитку – стрімкий розвиток змінюється вповільненням темпів зростання, а часом і кризовими явищами.

Водночас процес розгортання кризи проходить у своєму розвитку кілька стадій: латентний (прихований) – період формування внутрішніх дисбалансів – передумов майбутньої кризи; період обвалу, що охоплює загострення всіх дисбалансів та призводить до різкого погіршення динаміки всіх показників і загальної стабільності роботи економічної системи; завершальний період – період пом'якшення негативних наслідків кризи, під час якого створюються передумови для її подолання, переходу до фази депресії, що забезпечує тимчасову рівновагу між системою, котра втратила свої домінуючі особливості, й системою, що утверджується.

Варто зазначити, що нестабільність як етап розвитку передбачає стан

системи, що характерний неоднорідністю та різночасністю кожного з процесів і всіх змін у цілому. Це форма спостережуваних взаємозв'язків і причинної зумовленості всіх явищ, протилежна стабільному та метастабільному стану [143, с. 46–52]. Натомість макроекономічна нестабільність охоплює порушення макроекономічної рівноваги, які проявляються [102]:

- у безробітті;
- в інфляції;
- у циклічності економічного розвитку;
- в стійких дефіцитах платіжного балансу.

Таким чином, під час настання фінансової нестабільності дуже важливо проаналізувати передумови її виникнення та, відповідно, визначити можливі заходи для запобігання.

На думку російських дослідників [129], класичне пояснення фінансової нестабільності дав І. Фішер [207], який стверджував, що нестабільність сильно корелює з макроекономічними циклами і, зокрема, з динамікою сукупної заборгованості в економіці. Проблеми, котрі виникають у результаті нагромадження надмірно великої кількості заборгованості в реальному секторі, спричиняють те, що для відновлення рівноваги необхідно погасити наявну заборгованість. Однак погашення боргу викликає різке зменшення кількості депозитних вкладів, розпродаж активів за непомірно низькими цінами та ін., що, своєю чергою, призводить до зменшення темпу зростання цін, підвищення рівня безробіття та числа банкрутств. Таким чином, на думку І. Фішера, основною причиною фінансової нестабільності є негативна динаміка фундаментальних показників.

Натомість Д. Даймонд і П. Дібвіг [200] основні причини фінансової нестабільності вбачають у чинниках, що впливають на поведінку вкладників банків. Дані науковці аргументують можливість неоднозначності рівноваги на фінансових ринках, стверджуючи, що можлива ситуація, коли економіка

переходить зі стану «хорошої» рівноваги в «погану», що супроводжується банківською панікою. Таким чином, зосереджуючи увагу на тій особливості, що економічні агенти вкладають гроші у банки в період стабільної роботи фінансової системи, однак у разі будь-яких негативних подій підвищується ймовірність виникнення банківської паніки. Необхідно також зазначити, що у своєму дослідженні науковці виділяють такий вагомий чинник стабільності фінансової системи, як довіра інвесторів.

Ф. Мишкін [227], досліджуючи вплив асиметрії інформації на стабільне функціонування фінансової системи, стверджував, що асиметрія інформації між кредитором і позичальником є вагомим фактором прийняття неправильного рішення. Зазначимо, що з даним твердженням погоджуються дослідники [192]. Іншими словами, позичальники у більшості випадків володіють більшою інформацією про фактичні особливості параметрів інвестиційного проекту, в який вони мають намір вкласти отримані гроші, тоді як кредитори, в умовах неповної інформації, змушені страхуватися від невизначеності, позичаючи гроші під середню відсоткову ставку між ризиковими і безризиковими інвестиціями. В даних умовах формується ситуація, коли позичальники, яким потрібні гроші для фінансування високодохідних проектів із низьким ступенем ризику, змушені платити більший відсоток. Водночас позичальники, котрі фінансують високоризикові проекти, мають змогу одержати гроші під нижчий відсоток. Усе це спричиняє витиснення «хороших» інвестиційних проектів «поганими» і, отже, зниження якості портфелів фінансових посередників.

Дж. Гуттентаг і Р. Херрінг [212] акцентували увагу на тому, що при невизначеності щодо майбутньої віддачі від інвестицій можливе виникнення різниці в очікуваній віддачі проекту з боку позичальників і кредиторів. В умовах, коли очікувана віддача проекту для кредитора менша, ніж віддача альтернативного проекту, позичальникові може бути відмовлено у наданні кредиту. Дані науковці стверджують, що зі зростанням фінансової

нестабільності кількість відмов у наданні коштів зростає, що призводить до нестабільності в реальному секторі й викликає новий виток фінансової кризи. Тому для розв'язання даної проблеми зазвичай пропонується послуга страхування депозитів. Однак М. Кілі [221] зазначив, що наявність проблеми ризику опортуністичної поведінки (*moral hazard*) при страхуванні вкладів може призвести до того, що фінансові посередники переберуть більші ризики, ніж за його відсутності. Справа у тому, що вони зможуть отримувати гроші за безризиковою ставкою (за ставкою по застрахованих депозитах) й інвестувати їх у високоризиковані проекти. Це також може підвищити вразливість фінансової системи до можливих шоків.

У низці досліджень йдеться про те, що асиметрія інформації на фінансових ринках є джерелом виникнення ефекту інфікування під час розгортання фінансової кризи. В умовах високої взаємозалежності фінансових ринків різних країн негативні зовнішні шоки були передані в «здорові» країни. Зокрема, Л. Кодрес і М. Пріцкер [222] розробили теоретичну модель, що відображає чинники, котрі впливають на ефект інфікування, в якій інфікування залежить у т.ч. від рівня асиметрії інформації. Вони також наголошують, що за наявності механізмів хеджування ризиків інфікування може відбутись і без виникнення негативних макроекономічних шоків, якщо інвестори вирішують знизити ризики та вивести кошти з країни. Фактично така ситуація була в азійських країнах перед кризою 1997 р.

Необхідно зазначити, що у багатьох працях дослідники, аналізуючи ефект інфікування до чинників, що зумовлюють дану ситуацію, відносять високу кореляцію між валютним і фондовим ринками, тісні банківські та зовнішньоторговельні зв'язки між країнами, низький рівень золотовалютних резервів, а також загальну слабкість фінансової системи [193, 208]. Окрім того, Г. Камінські і К. Рейнхарт [220] показали, що додатковим чинником ризику появи ефекту інфікування є наявність спільного кредитора з тією

країною, де фінансова криза вже сталася.

Е. Девіс [198] стверджує, що інституціональні інвестори можуть сприяти фінансовій нестабільності через наявність проблеми агента-принципапа. Справа у тому, що керуючі фондами можуть мати за мету аж ніяк не максимізацію прибутку клієнтів. Для розв'язання зазначеної проблеми він запропонував частіше проводити моніторинг діяльності керуючих, а також використовувати системи оцінки якості управління. У цьому випадку керуючому вигідно діяти так, як й іншим гравцям на ринку, а не приймати самостійні рішення. Наслідування інших інвесторів дає керуючому змогу підтримувати свою репутацію на належному рівні, оскільки ризик одержання результатів нижче середнього значно знижується.

Певні пояснення причин економічних криз дає теорія «довгих хвиль» видатного російського вченого-економіста М. Кондратьєва [82, 83]. Однак, мабуть, даремно Бем-Баверк говорив, що теорія криз у жодному разі не може бути дослідженням окремої групи явищ народного господарства. М. Туган-Барановський вважав, що проблема поширення кризових дисбалансів може бути розв'язана тільки на основі правильної теорії ринку. При цьому він констатував, що сучасна йому економічна наука, в особі більшості її представників, перебувала на позиції помилкової теорії ринку і, як наслідок, нема нічого дивного у тому, що проблема криз виявилась їй не під силу. У 1894 р. вийшла друком праця М. Туган-Барановського «Промислові кризи в Англії, їх періодичність та вплив на народне життя» [171]. Відзначимо, що Л. Петражицький називав М. Туган-Барановського автором новітньої і найвидатнішої теорії економічних криз, визнаної в західній економічній літературі, й зазначав, що він створив відповідний науковий напрям і школу, однак наголошував, що ця теорія не містить ще рішення основної загадки циклічності капіталістичного розвитку [140]. Причому М. Туган-Барановський наголошував, що загальноекономічна криза починається саме з фінансової» [89].

За визначенням іншого відомого економіста Й. Шумпетера, «найкращий слов'янський економіст» Михайло Туган-Барановський першим у світі розробив вчення про закономірність циклічності системної економічної динаміки, пов'язаної з періодичністю промислових криз, як чинника, що впливає на зміни у народному житті, тобто на соціальну сферу економіки. Він показав закономірність не тільки виникнення криз, а й їх подолання завдяки активізації інвестиційної та соціальної політик. Причому М. Туган-Барановський чи не вперше звернув увагу на необхідність саме соціальної, а не політичної спрямованості економічного розвитку шляхом посилення соціальної політики через гармонізацію диференційованих втрат суспільства. Це було враховано вже у середині ХХ ст. стокгольмською школою наукової економічної думки і відкрило шляхи самозбереження та розвитку капіталізму через його шведську модель, яка найуспішніше реалізована сьогодні саме у скандинавських країнах, що за рівнем життя протягом останніх років посідають перші місця серед найрозвинутіших країн світу [222].

Г. Хульсман у статті «Загальна теорія циклів помилок» зазначив: «Повторювані групи помилок є наслідком дій держави, які самі собою можуть інтерпретуватись, як прояв помилок. Вони рано чи пізно ведуть до криз (депресій). Існує багато різних видів циклів: грошовий бізнес-цикл, військово-імперіалістичний цикл, цикл соціального захисту тощо». На думку Г. Хульсмана, монетарний бізнес-цикл базований на «втручанні держави у грошову політику в цілому (часткове резервування, розширення повноважень центрального банку, паперові гроші), а не просто збільшенні кількості грошей. Це пояснює той факт, що збільшення нормальних грошей (наприклад, золота) не тільки не веде до циклу «бум-репресія», а й водночас розв'язує проблему очікувань» [9].

Узагалі, наприкінці ХІХ–на початку ХХ ст. учені багатьох країн приділяли значну увагу теорії економічних криз та циклів. Де В. Джевонс,

Р. Макдональд, Т. Уільямс, Ж. Лескюр, А. Афталъон, М. Ленуар, А. Шпитгоф, К. Каутський, Т. Веблен, К. Віксель, В. Парето, Парвус-А. Гельфанд та інші науковці вивчали рух цін і процентних ставок у ХІХ ст. і виявили, що «звичайні» ділові цикли Жюгляра доповнюють довготермінові коливання світової кон'юнктури. І вже у 1913 р., тобто перед Першою світовою війною, голландський економіст Ян Ван Гельдерен уперше узагальнив тезу наявності довготермінових економічних циклів, що охоплюють усі аспекти відтворювального процесу і є цілком самостійним явищем. Але до їх відкриття залишалося ще майже десять років, хоча тезу про єдиний економічний (діловий) цикл Жюгляра було спростовано вже на початку 1920-х років, коли американські вчені Д. Кітчін та В. Крам визначили короткотермінові фінансові цикли довжиною 2-4 роки, тобто у середньому 3 роки, що отримали назву циклів Д. Кітчїна [89].

Враховуючи специфіку дисертаційного дослідження, узагальнимо систему чинників глобальної нестабільності (рис. 1.7).

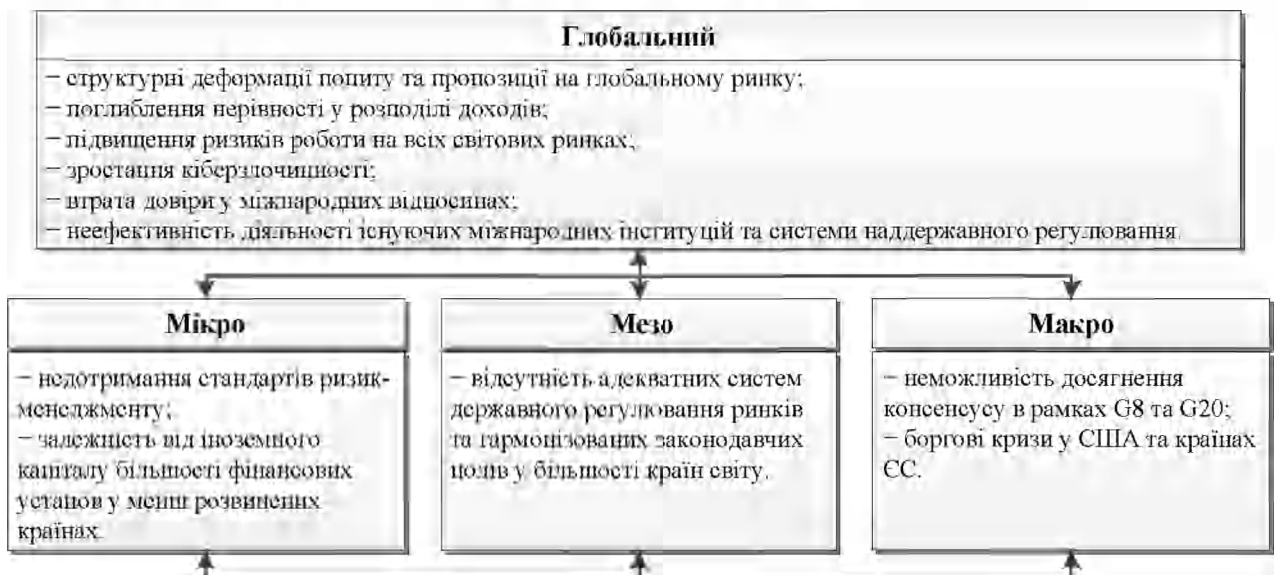

Рис. 1.7. Система чинників нестабільності

Джерело: побудував автор.

Таким чином, на основі узагальнення існуючих підходів, автором поділяється точка зору багатьох дослідників щодо трактування поняття глобальної нестабільності світової економіки як такого стану

світогосподарської системи, що характеризується незбалансованістю, неоднорідністю та різновекторністю, як окремих процесів так і змін системи в цілому.

Фінансова нестабільність є невід'ємним атрибутом розвитку капіталістичного способу виробництва, його «фазових переходів». Більше того, розгортання негативних тенденцій стає своєрідним каталізатором до критичного аналізу особливостей функціонування, пошуку «слабких» місць і побудови нової системи економічних відносин. Даний етап – той необхідний, «шоковий» період, що допомагає утвердитися новій, досконалішій економічній системі.

Із огляду на об'єкт та мету цього дисертаційного дослідження основну увагу зосередимо на трансформації світового ринку фінансових послуг під впливом глобальної нестабільності.

Беззаперечно, що останнім часом найважливішим чинником, який впливає на фінансову безпеку різних держав, є глобалізація світогосподарських зв'язків, що спричинила специфічні риси еволюції формування інститутів-регуляторів як відповідь на зростання процесів нестабільності у світовій економіці (рис. 1.8).

Зазначимо, що при дослідженні процесів глобалізації часто вважають, що глобалізація – це якісно новий етап зближення країн і народів, їх взаємозв'язаний і взаємозалежний розвиток, що проявляється у високому рівні інтернаціоналізації чинників виробництва, світових ринків капіталу і робочої сили, загальнопланетарного науково-інформаційного простору [132]. Академік А. Чухно, наприклад, підкреслив, що глобалізація економіки – «це вища форма інтернаціоналізації світового господарства, зумовлена становленням нового технологічного способу виробництва, тобто поширенням інформаційно-телекомунікаційних технологій» [183].

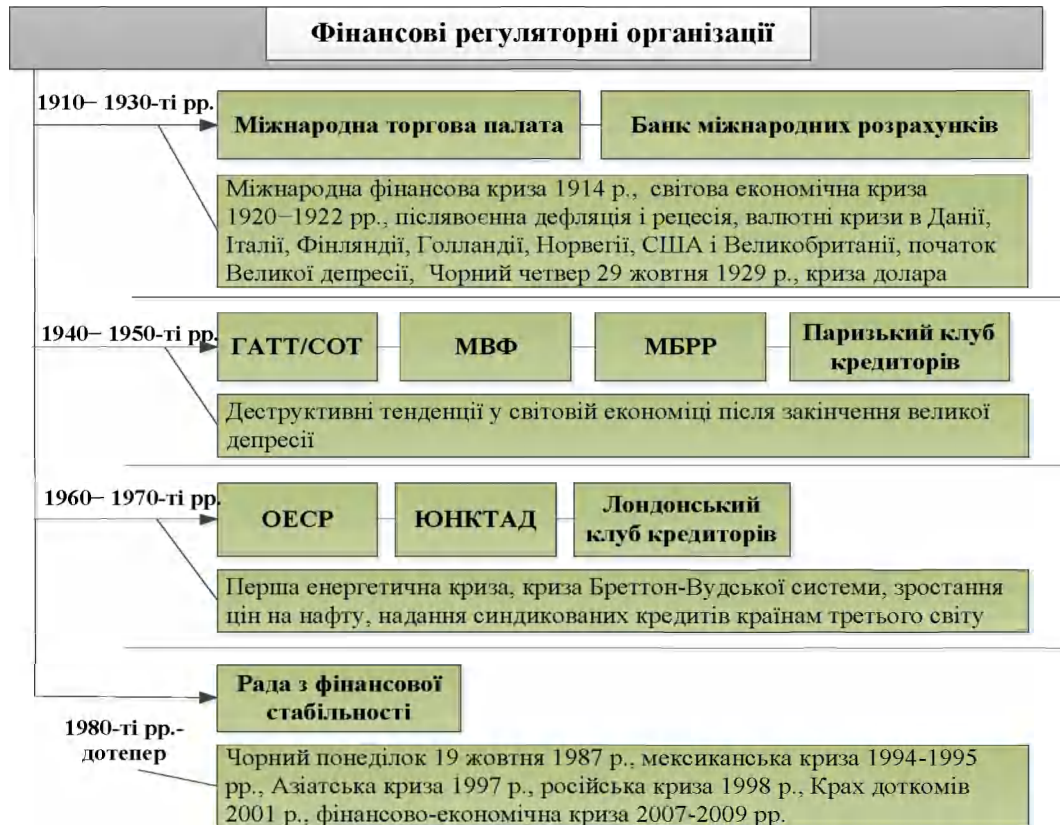

Рис. 1.8. Еволюція формування інститутів-регуляторів як відповідь на зростання процесів нестабільності у світовій економіці

Джерело: побудував автор.

Світовий фінансовий ринок загалом та ринок фінансових послуг зокрема виникли порівняно недавно, однак коли вони справді почали функціонувати на світовому рівні, їх стрімкий розвиток назвали фінансовою революцією. Формування світового фінансового ринку розпочинається зі створення банками США на початку 1960-х рр. розгалуженої мережі своїх філій у всьому світі, нафтової кризи початку 1970-х рр. і запровадження євродоларів [202]. Із 1970-х рр. валютні ринки почали працювати в цілодобовому режимі, до того ж, найбільші національні та зарубіжні банки і брокерські фірми здійснювали між собою операції у своїх офісах, розташованих по всьому світу, з'єднуючи провідні фінансові центри різних країн за допомогою новітніх комп'ютерних і телекомунікаційних технологій. Фінансова глобалізація як якісно нова тенденція світового розвитку проявилася в 1970-ті рр. у результаті відміни золотодевізного стандарту та

фіксованих валютних курсів. У 1980-х рр., коли при владі перебували Рональд Рейган і Маргарет Тетчер, темпи розвитку міжнародних фінансових ринків прискорились, а після розпаду СРСР у 1989 р. стали справді глобальними і необоротними [182].

Нагадаємо, що роль лідера економічної глобалізації відіграє, на думку фахівців [4, 16, 23, 47, 57, 64, 94, 163, 166, 177, 217], фінансова глобалізація, під якою розуміють ефективний рух капіталів між країнами та регіонами, функціонування глобального фінансового ринку, формування системи наднаціонального регулювання міжнародних фінансів, реалізацію глобальних фінансових стратегій транснаціональних корпорацій і транснаціональних банків [181]. Із поглибленням співробітництва та інтеграції ринків зростають і потреби клієнтів у доступності до фінансових послуг у будь-якій частині світу.

Рівень розвитку глобалізації у фінансовій сфері доцільно визначати за обсягом капіталу, що перебуває за межами країн походження у формі іноземних активів, котрі охоплюють прямі й портфельні інвестиції (неборгові та боргові цінні папери), вимоги за банківськими і міждержавними кредитами (позиками) [163]. Свідченням пришвидшення темпів фінансової глобалізації є висока динаміка та стрімке зростання обсягів валютних і євровалютних ринків, банківських депозитів у іноземній валюті, залучених на міжнародному фінансовому ринку активів, сукупних ресурсів інституційних інвесторів, що підтверджується аналітичними даними [205, 214]. Щоденний міжнародний трансфер капіталу досягнув 2 трлн. дол., а річний оборот ринків державних облігацій удвічі перевищує валовий внутрішній продукт (ВВП) світу [72].

Таким чином, фінансова глобалізація перетворилася в головну рушійну силу розвитку світової економіки, рівень якої досягнув певної зрілості [184]. Серед структурних компонент глобалізації дослідники виділяють:

- поступове стирання економічних кордонів між країнами;

- формування глобальної системи руху товарів і послуг, у т.ч. торгівлю, транспортування, зберігання, страхування, інші операції з постачання товарів;
- формування глобальної фінансової системи та інтеграція національних фінансових систем;
- побудова глобальної системи поширення та обміну інформацією.

Своєю чергою, протягом 2006-2007 рр. виникають нові тенденції процесу фінансової глобалізації – зростання обсягу міжнародного руху капіталу на нових ринках та посилення конкуренції між фінансовими центрами. Можливості вибору для учасників значно розширились, однак раніше географічно захищені біржі стали вразливими для конкурентів зі всього світу. Так, за даними Ernst & Young, у ході первинного публічного розміщення акцій на фондових біржах (IPO – Initial Public Offering) найбільший капітал було залучено на біржі Гонконгу (HKSE) – 17% загального обсягу, 15% – на Лондонській біржі (LSE), 11% – на Нью-Йоркській (NYSE). Причому найбільший капітал (58 млрд. дол.) залучив сектор фінансових послуг, що майже дорівнює сумарному обсягу притоку капіталу в інші дві найпривабливіші сфери – нерухомість (33 млрд. дол.) та енергетику (26 млрд. дол.). Паралельно виникають цілком нові, оригінальні види операцій та фінансових послуг, що досі не мали аналогів у світовій практиці й стали можливими завдяки складному поєднанню причин, що впливають на попит і пропозицію грошового капіталу.

Аналізуючи чинники динамічної глобалізації ринків фінансових послуг, варто зазначити, що каталізаторами кардинальних змін стали технологічні фактори [117, 167]. Визначальною ознакою був бурхливий розвиток інформатики – саме її широке впровадження провідними фінансовими установами забезпечило створення системи сучасних глобальних фінансових центрів, важливою конкурентною перевагою яких стало використання електронного трансферу фінансових інструментів [3].

Це дало змогу значно знизити трансакційні витрати на реалізацію фінансових операцій і забезпечити оперативність послуг та, як наслідок, миттєво визначати кращу ціну й планувати оптимальну торгову стратегію. Технологічне переоснащення значно знизило бар'єри виходу на ринок фінансових послуг новим учасникам, забезпечило створення нових сегментів ринку, каналів їхньої доставки, методів обслуговування клієнтів [189].

Фундаментальним змінам на ринку фінансових послуг у кінці ХХ ст. сприяли глобальні інформаційні мережі, насамперед Інтернет, який став новим дешевим каналом обслуговування відразу багатьох клієнтів у режимі реального часу [118, 218, 219]. Виникнення даної технології змінило динаміку глобальних ринків – зросла кількість операцій та швидкість обороту капіталу, скоротився термін прийняття рішень і реакції учасників на ринкову ситуацію. Крім того, принципово нове конкурентне середовище сприяло появі нових торгових майданчиків, активізації розроблення фінансових інструментів і послуг. Із кардинальними змінами на глобальному ринку прозорішали кордони країн [144]. Вагомою складовою ринку фінансових послуг стало дотримання певної стратегії на ринках із різною культурою, законами, мовами. Фінансові інтернет-послуги дали компаніям змогу оптимізувати бізнес-процеси, оперативно розширити присутність на ринку, створити нову модель обслуговування споживачів [3].

Найпоширеніші фінансові інтернет-послуги об'єднуються в три класи: інтернет-банкінг – надання банками клієнтам можливості ефективного управління рахунками через Інтернет; інтернет-трейдинг – надання фінансовими компаніями клієнтам можливості ефективного оперування коштами та цінними паперами на глобальних валютних і фондових ринках; інтернет-страхування – забезпечення процесу оформлення, придбання, оплати страхових полісів й отримання страхових премій із використанням Інтернет [65, 191, 238].

Сучасні інтернет-системи фінансових послуг характерні високою

рентабельністю і динамічним зростанням фінансових потоків. Першими їх почали впроваджувати банки США – послуги інтернет-банкінгу 18. 10. 1995 р. впровадив Security First Network Bank (із 2001 р. у складі Royal Bank of Canada). Перший віртуальний банк Європи – Advance Bank – створила дрезденська банківська група у 1996 р. Доцільно зазначити, що послуги інтернет-банкінгу значно розвинулися (з 2006 р. їх використовує 58% домогосподарств США) і найбільш досліджені науково.

Наступними суттєвими чинниками високого динамізму ринку фінансових послуг є лібералізація руху капіталу і дерегулювання банківської діяльності. В результаті даних змін стало можливим розширення спектра фінансових операцій: інвестиційні банки змогли займатися комерційним кредитуванням, комерційні – страхуванням, торгівлею опціонами тощо. Була здійснена розширена приватизація активів, знижені податки і комісії з фінансових трансакцій, сформована мережа офшорних банків, що функціонують у пільговому режимі тощо. У результаті цього виникли фінансові холдинги, які почали домінувати на фінансових ринках, запропонували клієнтам повний набір послуг фінансового посередництва [111]. Процеси лібералізації в розвинутих країнах у 1980–1990-х рр. були відповіддю на посилення конкуренції на ринку фінансових послуг. Тому лібералізацію світової економіки та особливості її постіндустріального розвитку можна вважати взаємодоповнюючими ключовими факторами процесів, що призвели до виникнення глобальних форм міжнародної конкуренції на ринках фінансових послуг [189].

Варто зазначити, що лібералізація фінансової сфери посилюється також регіональною інтеграцією на основі рішень «великої сімки», багатосторонніх домовленостей у межах Всесвітньої торгової організації (ВТО), Організації економічного співробітництва і розвитку (ОЕСР), Міжнародного валютного фонду (МВФ) та інших. Зокрема, одним із пунктів економічного комюніке саміту «сімки» у Галіфаксі (1995 р.) була вимога постійного заохочення

країн-членів МВФ та Світового банку щодо усунення обмежень на ринку капіталу і встановлення вільної конвертованої валюти й уведення плаваючих валютних курсів [146].

Необхідна умова глобалізації фінансових ринків – свобода руху капіталу, результатом якої є значне зміцнення фінансового потенціалу економіки світу. В цьому аспекті надвисока інтенсифікація руху фінансових потоків – прогресивний наслідок глобалізації. Інвестори і позичальники стали потенційними учасниками всіх сегментів світового ринку фінансових послуг [182]. У даному напрямку варто констатувати той факт, що відбувається також зміна найбільш інвестиційно привабливих регіонів – на провідне місце вийшов Китай [237].

У 1997 р. у рамках ВТО було підписано багатосторонню угоду про лібералізацію ринку фінансових послуг, відповідно до якої країни-члени, а з 5 лютого 2008 р. й Україна, зобов'язалися забезпечити прозорість та вільний доступ нерезидентів на національні фінансові ринки, зняття бар'єрів на банківському, фондовому і страховому ринках, починаючи з 1999 р. [138].

Інтеграційні процеси у світовій фінансовій сфері викликали необхідність створення інституційної інфраструктури на наддержавному рівні. Зміцнення зв'язків між фінансовими центрами започаткувало розвиток міжнародних фінансових інститутів, їх інтеграцією, швидке розроблення та впровадження нових фінансових інструментів. Глобалізація спричинила процес універсалізації, тобто виникнення однотипних процедур використання інструментів фінансовими інститутами і стандартизації цих інститутів [182].

Отже, процеси глобалізації ринків фінансових послуг та лібералізації руху капіталу взаємопов'язані й взаємозумовлені. Це стало одним із факторів стрімкого розвитку даного ринку, який характерний надзвичайно високою динамікою фінансових потоків, інтеграцією фінансових інститутів світу, утворенням і значною монополізацією з боку провідних міжнародних

фінансових груп ринків окремих фінансових інструментів та послуг. У результаті сформувався світовий ринок фінансових послуг, який став одним із найдинамічніших секторів світової економіки.

Водночас, окрім позитивних аспектів, глобалізація зумовлює ряд негативних, зокрема, негативні виклики національній фінансовій безпеці, збільшення ризику фінансових криз тощо [108].

Ринки фінансових послуг, як і будь-які інші відкриті системи функціонування попиту і пропозиції, нестабільні за природою, тому їх регулювання і планування об'єктивно необхідні. Стан рівноваги як передумова саморегульованого функціонування пропозиції та попиту завдяки втручанню ззовні може бути встановлений лише на короткий період. Як було досліджено вище, за останні роки можливості впливу на фінансові ринки значно розширилися, до того ж це визначається ще й тим, що постійно зростає залежність інтернаціональних і наднаціональних центрів регулювання (МВФ, Світовий банк, ЄС, Організація економічного співробітництва і розвитку тощо) та провідних економічних шкіл від власників фінансового капіталу, великих банків і ринків, котрі вони контролюють. Як наслідок, глобальні власники фінансового капіталу отримують важелі монетарного тиску на національні та регіональні господарські об'єднання.

Дослідження проблем контролю руху капіталу і макроекономічних ефектів лібералізації стали провідними темами світової науки [196], що сприяє розв'язання проблеми узгодження діяльності учасників фінансових ринків. Однак у регулюванні міждержавних фінансових потоків залишилися парадокси: національні ринки фінансових послуг розвинутих країн регулюються жорсткіше сфер виробництва і торгівлі, а значно динамічніші транскордонні потоки значних мас грошей інколи залишаються поза увагою держав.

Діалектична суперечливість необхідності регулювання діяльності

банків за умови лібералізації спонукає до розроблення нових механізмів співробітництва на ринках фінансових послуг.

Зазначимо, що вчені активно вивчають проблеми руху капіталу. Так, економіко-математичну модель динаміки впливу внутрішніх і глобальних чинників на потоки капіталу обґрунтували А. Фернандес і Р. Монтельє [205], виділивши фактори на рівні країн і на рівні окремих проектів. Однак для визначення ефективного рівня «відкритості» ринку капіталу кількісних співвідношень руху коштів теоретично не встановлено. Цей рівень визначається якісними параметрами окремих періодів, в які вступають національні економіки, що, своєю чергою, дає змогу пристосуватися до міжнародної конкуренції та використати свої потенційні переваги у зовнішній кооперації. Світовий банк [236] підкреслює зростання ролі внутрішньої політики й економічної ситуації в країні у визначенні напряму і величини потоків капіталу приватного сектору. Припливу капіталу сприяють навіть тимчасові економічні реформи – для отримання прибутку інвестори здійснюватимуть короткотермінові інвестиції, завершуючи проекти до очікуваного моменту змін у політиці країни.

На думку експертів, недостатньо виважені програми лібералізації можуть спровокувати значні ризики (стрімкий рух короткотермінового і спекулятивного капіталу, монополізацію окремих сегментів ринку іноземним капіталом, домінування корпоративних клієнтів за обмеженого доступу до фінансових ресурсів малого й середнього національного бізнесу тощо), що можуть спричинити кризу економік (особливо молодих та нестійких). Зокрема, Т. Вахненко вважає, що в економіці, в якій нема ефективних механізмів ринкового саморегулювання, контроль за рухом капіталу стає засобом підвищення суспільного добробуту [23].

Констатуємо той факт, що протягом 1970-2000-х рр. фінансові кризи в десятках країн призвели до втрати до 10-30% національних фінансових активів. Фахівці МВФ лише протягом 1975-1997 рр. зареєстрували понад 150

валютних і 54 боргових/банківських криз у понад 50 країнах [206]. На ринках, що формуються (emerging markets), до яких належить і Україна, часові періоди, котрі відокремлюють одну кризу від іншої, становлять звичайно 5-10 років [127].

При цьому разом з інтеграцією ринків відбувається налагодження фінансовими установами тісніших міждержавних зв'язків, що призводить до ускладнення структури і зростання рівня уразливості до криз. За даними МВФ [229], незважаючи на зростання можливостей диверсифікації, характер ризику для великих банків та європейських страхових компаній залишається незмінним. А це означає, що зростання ступеня ризику при диверсифікації портфеля акцій зводить нанівець усі переваги даного методу. В світовому масштабі збіг характеру ризиків спричиняє створення сприятливого підґрунтя для поширення загальних фінансових криз [148].

Також необхідно зазначити, що академічним підґрунтям життєспроможності фінансово-економічної кризи 2007-2008 рр., яка не має аналогів за ступенем негативного впливу на діяльність усієї світової економічної системи, служила парадигма (гіпотеза) ефективних ринків, яку американський економіст Ю. Фама розробив у 1960-х роках [204, с. 2]. Починаючи з 1970-х рр., парадигма ефективних ринків почала значно впливати на формування економічної політики країн Заходу. Ось основні положення парадигми:

1) фінансові ринки становлять найефективніший інструмент розміщення заощаджень у високоприбуткові інвестиційні проекти, чим сприяють досягненню ефекту максимального підвищення рівня добробуту;

2) ціни фінансових активів є відображенням фундаментальних факторів, які перебувають в основі цих активів, що унеможливорює утворення «бульбашок» і виникнення криз;

3) фінансові ринки спроможні до саморегулювання без участі уряду або центрального банку.

Отже, необхідно констатувати той факт, що й застосовувані сьогодні методології прогнозування кризових явищ не є ефективними і не сповна передбачають розгортання кризових дисбалансів. Про це свідчить, зокрема, неспроможність розгалуженої системи рейтингових агентств спрогнозувати фінансово-економічну кризу 2007-2008 рр. Натомість, проблема криється у тому, що ні представники економічної теорії, які повноцінно описують рівноважні ситуації, ні сучасні аналітики і прогнозисти з їх численними емпіричними дослідженнями, котрі позбавлені змоги здійснення економетричного аналізу багатьох ендогенних та екзогенних змінних, які впливають на виникнення криз, але не піддаються формалізації, не спроможні належно обґрунтувати процеси, що зумовлюють перехід національних економік та фінансових систем з одного рівноважного стану в інший.

Таким чином, вплив нестабільності як одного з етапів розвитку світової економічної системи став об'єктивним чинником структурної перебудови світового ринку фінансових послуг і подальшого розвитку даного сектору.

Ситуація ускладнюється тим, що через процеси трансформації, що спричиненої глобальною нестабільністю, формується нова структура світового ринку фінансових послуг. Розглянемо дане питання детальніше.

Проблематикою дослідження трансформації економічних складних систем займалися зарубіжні науковці, такі як В. Г. Афанасьєв «Системність і суспільство» (1980), Л. Бертланфі «Загальна теорія систем» (1968), Н. Л. Бусленко «Моделювання складних систем» (1978), Е. Квейд «Аналіз складних систем» (1990), Дж. Клір «Системологія» (1990) [2, 8, 20, 74, 78], Г. Гакен «Синергетика» (1985). Серед праць українських вчених, що досліджують закономірності системи варто виділити, перш за все, М. Згуровського та Н. Панкратову «Системний аналіз. Проблеми. Методологія. Додатки» та А. Гальчинського «Глобальні трансформації: концептуальні альтернативи: Методологічні аспекти» [47, 71]

Зазначимо, що традиційне трактування даного терміна наступне – трансформація (від лат. *transformatio* – зміна) – зміна виду, форми, ключових властивостей чого-небудь [13]. В економічній сфері трактування даної категорії дещо інше. Зокрема, на думку російського автора А. Борисова, трансформація – зміна структур, форм і способів, цільової спрямованості економічної діяльності. Ідентичне визначення даної категорії навів Л. Кураков в енциклопедії економіки і права [90]. В контексті викладеного доцільно зазначити, що трансформація в бухгалтерському обліку – додаткова інтерпретація первинної бухгалтерської інформації відповідно до стандартів (МСФО, US GAAP та інші).

Пояснюючи динаміку трансформаційних економічних процесів і якісних зрушень у розвитку економіки в процесі переходу із одного якісного стану в інший, для цього потрібно використати наступні теорії: ієрархічних систем; самоорганізації; еволюції; синергетики; катастроф; системного аналізу.

Процес трансформації полягає у зміні компонентів, параметрів, пропорцій та зв'язків економічної системи у процесі переходу в новий якісний стан, під впливом зовнішнього середовища. Трансформаційний процес має динамічну природу, яка виступає як процес та результат, що призводить до аналізу процесу зміни економічної системи з оцінкою її якісного стану. Ця оцінка системи здійснюється, перш за все, тоді, коли потрібно підтримати її життєздатність і примноження потенціалу розвитку.

Сучасна наукова думка пов'язана з розвитком економічної науки, що відображає закономірності переходу кількісних змін у якісні. Даний тип наукового судження призводить до зміни загальних методологічних засад дослідження, залучення принципів системності, аналізу механізмів самоорганізації, обміну нелінійних кумулятивних ефектів, складних взаємодій та взаємозв'язку в економічній системі з урахуванням ієрархічних рівнів.

Синтезуючи здобутки у таких галузях знань, як теорія організації, термодинаміка неврівноважених процесів, теорія організації хімічних і біологічних систем, виник новий загальнонауковий напрямок – синергетика. Пристосування цього напряму до економічних процесів сприяло появі нового напряму в економіці – синергетична економіка. Ідеєю виникнення синергетичного підходу, що пояснює розвиток, є процес створення самоорганізації у складних системах, що знаходяться у неврівноваженому режимі функціонування.

Сучасні можливості вивчення трансформаційних процесів у соціально-економічних системах дають можливість залучення апарату математичної теорії катастроф. Визначення катастроф як стрибкоподібних змін, що є швидкою відповіддю системи на повільні зміни зовнішніх умов, обґрунтовує російський вчений В. Арнольд [1]. Він у своїх працях доводить, що теорія катастроф розглядає питання про умови, при яких зміни параметрів системи призводять до переміщення заданої точки у фазовому просторі із сфери притягання заданого положення рівноваги у галузь притягнення до іншого положення рівноваги, тобто тих умов, які супроводжують стрибок у розвитку системи.

Дана теорія катастроф дає можливість вивчити найбільш складні «приховані» проблеми трансформаційних процесів, де головними є питання про механізм виникнення стану нестійкості. Як доводить академік РАН М. Мойсеєв, ця система має граничний стан, перехід через який веде до швидкої якісної зміни внутрішніх процесів, що призводить до зміни самої системи. Зміни у структурі системи відбуваються як відповідь на кількісні зміни на рівні її частин, елементів та зміни зовнішнього впливу.

Досягнення певного критичного значення кількісних змін сприяє якісній перебудові системи [122].

Усі можливі стани системи та її траєкторії розвитку можна визначити механізмом біфуркацій.

Традиційне поняття «біфуркація» свідчить про багатовекторність траєкторії розвитку. Дане поняття визначає неоднозначність характеристики системи, багатовекторність розвитку та множинність варіантів, реалізація яких залежить від впливу сукупності чинників, що визначають стан системи у критичній точці.

Особливістю економічних біфуркацій є зростання чинників, які здатні впливати на вибір траєкторії динаміки. Вони характерні для громадських організацій, де зростає значення регулюючих та спрямовуючих впливів, а також різних суб'єктивних моментів, пов'язаних з функціонуванням державних інститутів. Один із головних принципів, на якому будується теорія трансформації, – це взаємозв'язок єдності просторової та часової організації системи. Перехідні процеси порушують стійкість «старої якості» в системній організації, через те вони не можуть реалізуватись не інакше як у конфліктній кризовій формі. Отже, кризисність виступає як закономірна форма перехідних процесів, де визначальними є ступінь та форма, в якій реалізується конкретний перехідний процес

Враховуючи вищесказане, зазначимо, що стосовно до світового ринку фінансових послуг термін «трансформація» має спеціалізоване змістовне навантаження, а саме під трансформацією світового ринку фінансових послуг необхідно розуміти зміну напрямів фінансових потоків на даному ринку в географічному плані, їх інтенсивності, що у виражена вартісному вимірнику – обсягах експорту та імпорту.

Трансформаційні процеси на світовому ринку фінансових послуг відбуваються нерівномірно та призводять до непередбачуваних наслідків. Поглиблення дисбалансів розвитку особливо відчувається у сегментах банківських та страхових послуг, обсяги яких в цілому у світі не відновилися після кризи 2008-2009 років, натомість продовжується різке зростання послуг у сегменті деривативів [130].

Отже, глобальна нестабільність – явище, що потужно впливає на

основні аспекти життєдіяльності суспільства. Україна поступово інтегрується до світового ринку фінансових послуг, і наслідки процесів, що відбуваються в світовій економічній системі стають дедалі відчутнішими для вітчизняної економіки загалом; тому необхідно запобігти негативним впливам цього процесу [168].

Формується нова структура світового фінансового ринку загалом, характерна певними зрушеннями; але яким він буде, достеменно ще невідомо [99]. В даному напрямку й здійснене дослідження, зокрема проаналізовано стан та сучасні трансформаційні тенденції розвитку світового ринку фінансових послуг, а також уточнено місце України в процесах становлення нового фінансового порядку.

Висновки до розділу 1

Дослідження теоретичних засад трансформації світового ринку фінансових послуг, здійснене у першому розділі, дало змогу зробити такі висновки:

1. Встановлено, що погляди на трактування економічної сутності послуги змінювалися завжди відповідно до рівня економічного розвитку суспільства. Зокрема, нині поняття «фінансова послуга» є широким і охоплює операції з фінансовими активами та фінансові операції. Важливою характеристикою фінансових послуг є те, що вони забезпечують ефективне використання капіталу через його мобілізацію, акумуляцію та інвестування у певні сфери суспільно-економічної діяльності. При цьому за економічною суттю фінансові послуги є ринковими послугами, що потребують відповідного попиту, умов конкуренції серед постачальників.

2. Запропоновано трактувати поняття «світовий ринок фінансових послуг» як сферу прояву економічних відносин між продавцями та покупцями фінансових послуг на світовому ринку. Результатом функціонування світового ринку фінансових послуг є надання фінансових послуг як особливої форми нематеріального активу, котра рухається від посередника до споживача за допомогою інформаційно-комунікативної мереж зв'язку. Таке визначення дає змогу ідентифікувати інфраструктурні елементи світового ринку фінансових послуг, визначити його межі, а також здійснювати сегментацію за інфраструктурною ознакою. Функціональне призначення світового ринку фінансових послуг – це трансформація фінансових ресурсів зі стану потенційного їх використання в продуктивний організований оборот.

3. Встановлено, що світовий ринок фінансових послуг є складовою економічного зростання, а від розвиненості інструментів даного ринку залежить рух грошових потоків, що безпосередньо впливає на рівень глобальної стабільності. Оскільки основними елементами світового ринку

фінансових послуг є і попит, і пропозиція, що забезпечують рівновагу стосовно цін фінансових послуг. Значну роль у функціонуванні світового ринку фінансових послуг відіграє інституційне середовище, яке визначає правила, а також спрямовує й обмежує сферу діяльності суб'єктів за допомогою певних механізмів: санкцій, стимулів, порядку функціонування інститутів, вирішення спорів, інформаційно-методичного забезпечення діяльності щодо надання фінансових послуг тощо.

4. До інституційного середовища світового ринку фінансових послуг належать: інститути, які налагоджують взаємодію між економічними агентами на ринку й уособлюють сукупність законів, нормативних документів; а також організації: фінансово-кредитні установи. Об'єктивною основою становлення світового ринку фінансових послуг стали розвиток міжнародного поділу праці, концентрація і централізація фінансового капіталу, інтернаціоналізація суспільного виробництва.

5. Умови розвитку міжнародної фінансової системи мають супроводжуватись адекватним розвитком глобального фінансового регулювання. Проте МВФ і Світовий банк, які були створені в умовах, відмінних від нинішніх, не встигають реформувати свою регуляторну діяльність так, щоб вона відповідала сучасним викликам. Однією з ключових цілей діяльності глобальних фінансових інститутів стає запобігання виникненню і боротьба з наслідками фінансових криз. В умовах глобальної нестабільності на світовому фінансовому ринку загалом і на ринку фінансових послуг зокрема відбулися значні структурні зрушення, що докорінно змінили умови та особливості їх функціонування.

6. Автором поділяється точка зору багатьох дослідників щодо визначення поняття глобальної нестабільності світової економіки як такого стану світогосподарської системи, що характеризується незбалансованістю, неоднорідністю та різновекторністю, як окремих процесів так і змін системи в цілому. Розкриття сутності впливу глобальної нестабільності на процеси

трансформації світового ринку фінансових послуг дозволило систематизувати чинники, що проявляються на глобальному, макро-, мезо- та мікрорівнях. На основі узагальнення існуючих наукових підходів, під трансформацію світового ринку фінансових послуг в умовах глобальної нестабільності розуміється зміна напрямів фінансових потоків на географічних сегментах, їх інтенсивності, що у виражена вартісному вимірнику – обсягах експорту та імпорту.

Положення розділу 1 опубліковані у: [27, 28, 29, 35, 36, 37, 38, 41, 43, 162, 234].

РОЗДІЛ 2

ТРАНСФОРМАЦІЇ СВІТОВОГО РИНКУ ФІНАНСОВИХ ПОСЛУГ В УМОВАХ ГЛОБАЛЬНОЇ НЕСТАБІЛЬНОСТІ

2.1. Оцінка динаміки розвитку світового ринку фінансових послуг

Глобальна нестабільність на світовому фінансовому ринку впливає на СРФП, що, своєю чергою, призводить до трансформації останнього, до того ж, у несподіваних аспектах.

Динаміка світового ринку фінансових послуг, як і усіх інших, безперервно змінюється. Аналіз динаміки розвитку СРФП є важливим у контексті нашого дослідження, оскільки дасть змогу виявити і описати основні тенденції його розвитку, виміряти інтенсивність динаміки, оцінити структурні трансформації, сталість та коливання показників розвитку світового ринку фінансових послуг і встановити фактори, що спричинюють ці зміни.

Передумовою аналізу будь-якого динамічного ряду є порівнянність статистичних даних, що формують його, а тому інформаційною базою для цього аналізу ми обрали дані динамічних рядів за світовими експортом та імпортом фінансових послуг із 1980 р. до 2010 р., що доступні у статистичній базі даних Світової Організації Торгівлі [138].

Первинні динамічні ряди, що характеризують абсолютні значення сукупного світового експорту та сукупного світового імпорту фінансових послуг, наведені на рисунках 2.1-2.2.

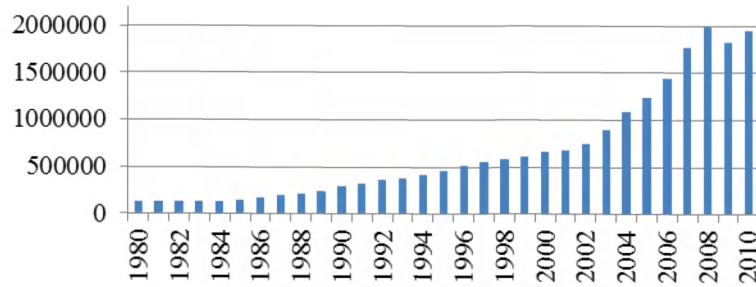

Рис. 2.1. Світовий експорт фінансових послуг (млн. дол. у поточних цінах)

Джерело: побудував автор за даними [138].

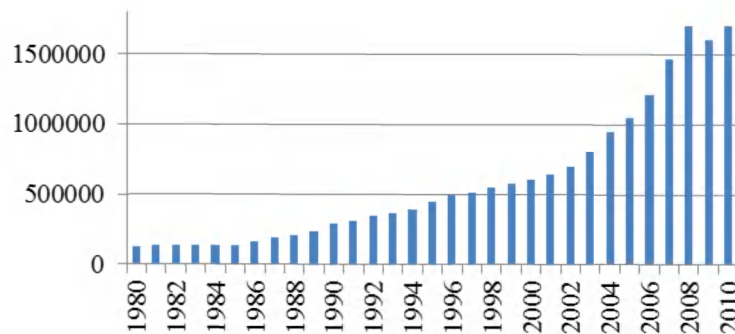

Рис. 2.2. Світовий імпорт фінансових послуг (млн. дол. у поточних цінах)

Джерело: побудував автор за даними [138].

Треба зауважити, що при дослідженні динаміки розвитку і функціонування певного ринку та СРФП, зокрема, важливі не лише числові значення рівнів світового експорту і світового імпорту фінансових послуг, а й їх послідовності, тому для аналізу застосуємо загальноприйняту систему показників зміни рівнів динаміки [164].

Розвиток СРФП протягом 1980-2010 рр. був динамічним, що проявилось через постійну зміну рівнів первинних динамічних рядів (див. рис. 2.1-2.2). При цьому, поряд із динамічністю, їм притаманна інерційність: зберігається механізм формування явищ і характер розвитку (темпи, напрям, коливання). За значної інерційності процесу розвитку ринку й незмінності комплексу умов його розвитку правомірно очікувати в майбутньому ті властивості й характер розвитку, що були виявлені в минулому. Діалектична єдність мінливості й сталості, динамічності та інерційності формує характер динаміки СРФП, уможливаючи статистичне прогнозування економічних

процесів на цьому ринку.

Швидкість та інтенсивність розвитку СРФП значно змінювалася протягом 1980-2010 рр., що позначилося на структурі відповідних динамічних рядів. Для оцінювання зазначених властивостей динаміки пропонуємо розрахувати низку взаємопов'язаних характеристик розвитку СРФП: абсолютний приріст, відносний приріст, темп зростання та ін.

Як відомо з фахових джерел [48, 164], основні характеристики інтенсивності ринкової динаміки, обчислені стосовно постійної бази, називають базисними, а якщо кожний рівень ряду економічного показника y_t порівнюється з попереднім y_{t-1} – характеристики динаміки називають ланцюговими. Абсолютний приріст Δ_t характеризує абсолютний розмір збільшення (чи зменшення) відповідного показника y_t за певний часовий інтервал і обчислюється як різниця рівнів ряду: базисний приріст $\Delta_t = y_t - y_0$; ланцюговий приріст $\Delta_t = y_t - y_{t-1}$ [164, с. 231]. Абсолютні базові й абсолютні ланцюгові прирости світового експорту фінансових послуг та експорту фінансових послуг за географічною структурою СРФП (додаток 3, табл. 3.3-3.4) відображено на рисунках 2.3-2.6.

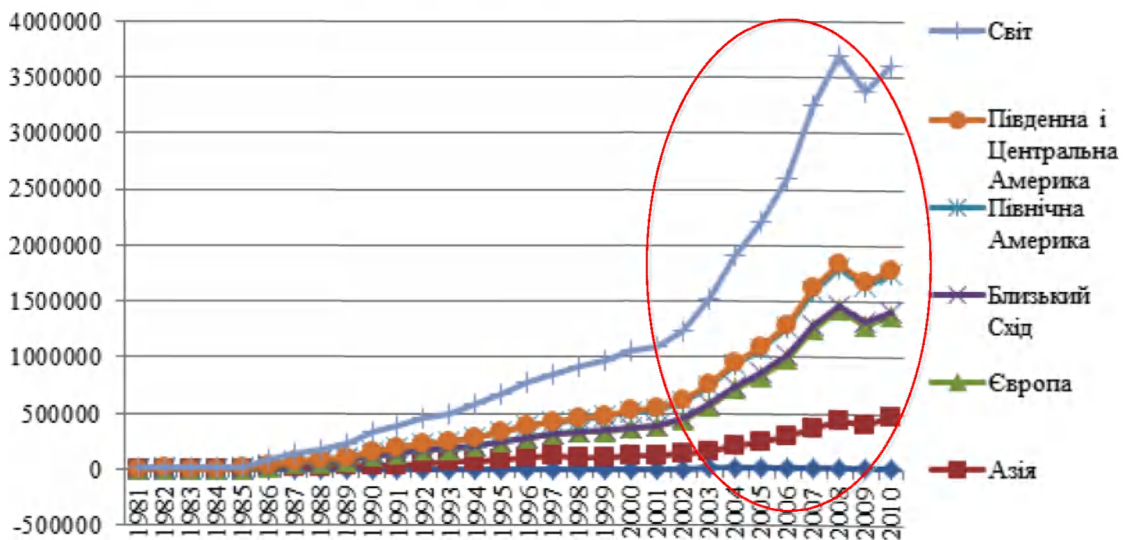

Рис. 2.3. Абсолютний базовий приріст світового експорту фінансових послуг (млн. дол. у поточних цінах, база – 1980 р.)

Джерело: побудував автор за власними розрахунками з використанням

даних [138].

Як видно з рисунка 2.3, найбільше базове абсолютне зростання світового експорту фінансових послуг протягом 1981-2010 рр. було у 2008 р., при цьому прикметно, що цього ж року на всіх географічних секторах світового ринку фінансових послуг, окрім Азії та Африки, було найбільше базове абсолютне збільшення експорту фінансових послуг. Навіть криза 2008 р., як видно з рисунка 2.3, не призвела до зменшення абсолютного приросту світового експорту фінансових послуг у 2009 р. та у 2010 р. хоча б до рівня докризових років (абсолютні базові прирости світового експорту фінансових послуг у ці роки більші від базових приростів 1981-2007 рр.).

Загалом можна стверджувати, що динаміка абсолютного базового приросту експорту фінансових послуг (абсолютна швидкість зростання порівняно з 1980 р.) на географічних сегментах СРФП залишилася позитивною і досить значною й після кризи 2008 р. (Додаток 3, табл. 3.3-3.4), а в Азії зменшення абсолютних базових приростів у післякризові роки було найменшим порівняно з усіма іншими географічними сегментами світового ринку ФП. Отже, попередньо можемо стверджувати, що абсолютна швидкість зростання світового експорту фінансових послуг протягом 1981-2010 рр. була позитивною, незважаючи на кризові явища в світовій економіці у 1997–1998 рр. та 2008 р.

Найбільша абсолютна швидкість зростання експорту фінансових послуг протягом 1980-2010 рр. була у Південній, Північній та Центральній Америці. Такі географічні сегменти, як Близький Схід, Європа мали меншу абсолютну швидкість зростання експорту фінансових послуг, аніж попередні сегменти. Своєю чергою Азія мала нижчу абсолютну швидкість збільшення експорту фінансових послуг протягом 1980-2010 рр., але менші флуктуації у швидкості зростання, щорічно.

З іншого боку, розглянувши абсолютні ланцюгові прирости світового експорту загалом й за географічними сегментами СРФП (рис. 2.4), можна

побачити, що як світовому експортові фінансових послуг загалом, так і експорту ФП основних географічних сегментів притаманна циклічна динаміка приросту, зокрема протягом: 1980-1984 рр., 1987-1988 рр., 1990 р., 1995–1997 рр., 1998 р, 2001 р., 2005 р., 2007-2009 р. – періоди зниження динаміки абсолютних ланцюгових приростів світового експорту фінансових послуг, що свідчить про наявність восьми різних за довжиною періодів сповільнення зростання експорту ФП, у всі інші періоди згадані показники підвищувалися. Це – свідчення того, що динаміка світового експорту фінансових послуг характерна наявністю циклічних коливань (із різною довжиною циклу, як правило, 3 роки і 1 рік).

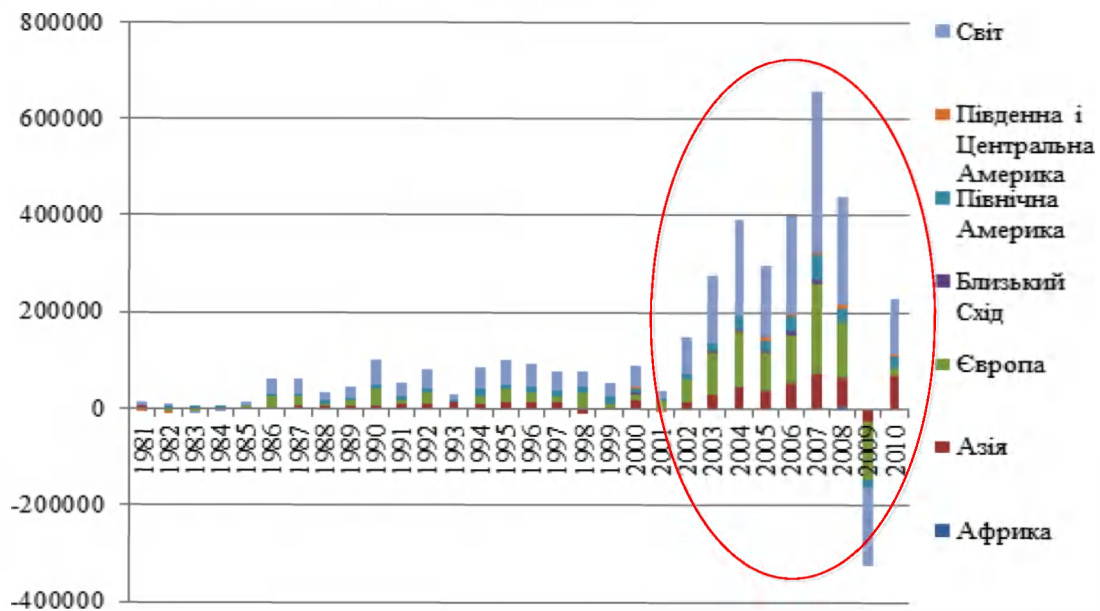

Рис. 2.4. Абсолютний ланцюговий приріст світового експорту фінансових послуг (млн. дол. у поточних цінах)

Джерело: побудував автор за власними розрахунками за даними [138].

Лише у 2009 р. було найбільше зменшення експорту фінансових послуг на всіх географічних сегментах і в світі загалом, а у 2010 р. – суттєве зростання динаміки експорту послуг.

Як видно з рисунка 2.4, у Північній, Південній та Центральній Америці, Європі й Азії експорт фінансових послуг порівняно з 1980 р. найбільше зріс протягом 2002-2008 рр., тобто протягом 1980–2001 рр.

спостерігалось помірне зростання, а до кризи 2008 р. – сильне зростання експорту ФП. При цьому післякризова динаміка приросту перевищила за абсолютними показниками докризову.

Щодо світового імпорту фінансових послуг та імпорту ФП за основними географічними сегментами (рис. 2.4-2.5), то у першому наближенні можемо стверджувати, що тут спостерігається аналогічна динаміка експорту ФП.

Зокрема, найбільша базова абсолютна швидкість зростання імпорту ФП була у 2008 р. і майже такою ж була ця швидкість у 2010 р.; як у попередньому випадку з рисунком 2.5, кризи 1997-1998 р., 2008 р. не зменшили абсолютної швидкості зростання імпорту ФП на всіх географічних сегментах і у світі загалом. Хоча прикметно, що абсолютна швидкість зростання імпорту ФП у Азії й Африці переважає абсолютну швидкість зростання експорту ФП цих сегментів.

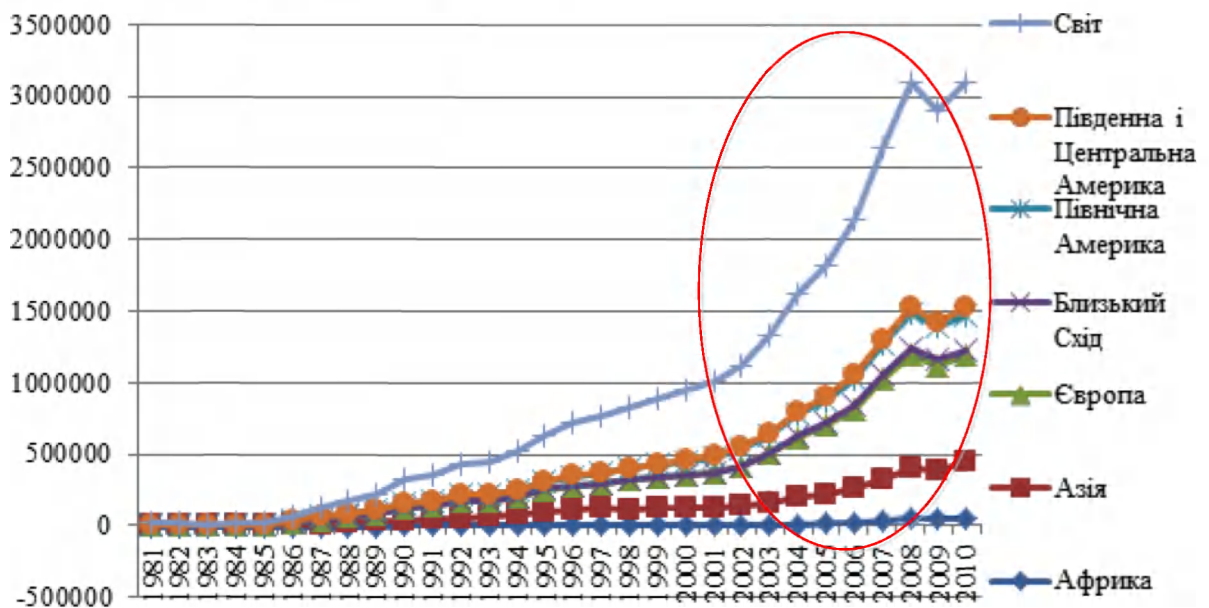

Рис. 2.5. Абсолютний базовий приріст світового імпорту фінансових послуг (млн. дол. у поточних цінах, база – 1980 р.)

Джерело: побудував автор із використанням даних [138].

У цілому динаміка абсолютного приросту світового імпорту фінансових послуг є експоненційною. Найбільша абсолютна швидкість зросту імпорту фінансових послуг протягом 1980-2010 рр. була у Південній,

Центральній та Північній Америці. Такі географічні сегменти, як Близький Схід, Європа мали меншу абсолютну швидкість зростання імпорту фінансових послуг, аніж попередні сегменти. Своєю чергою, Азія мала нижчу абсолютну швидкість зростання імпорту фінансових послуг протягом 1980–2010 рр., але менші флуктуації у швидкості зростання, щорічно.

Як видно з рисунка 2.6 світовий імпорт ФП та імпорт ФП на основних географічних сегментах СРФП найбільше зростає протягом 2001–2008 рр., при цьому як і у експорті, так і в імпорті ФП на всіх сегментах СРФП спостерігається вісім періодів зменшення швидкості абсолютного ланцюгового приросту імпорту ФП.

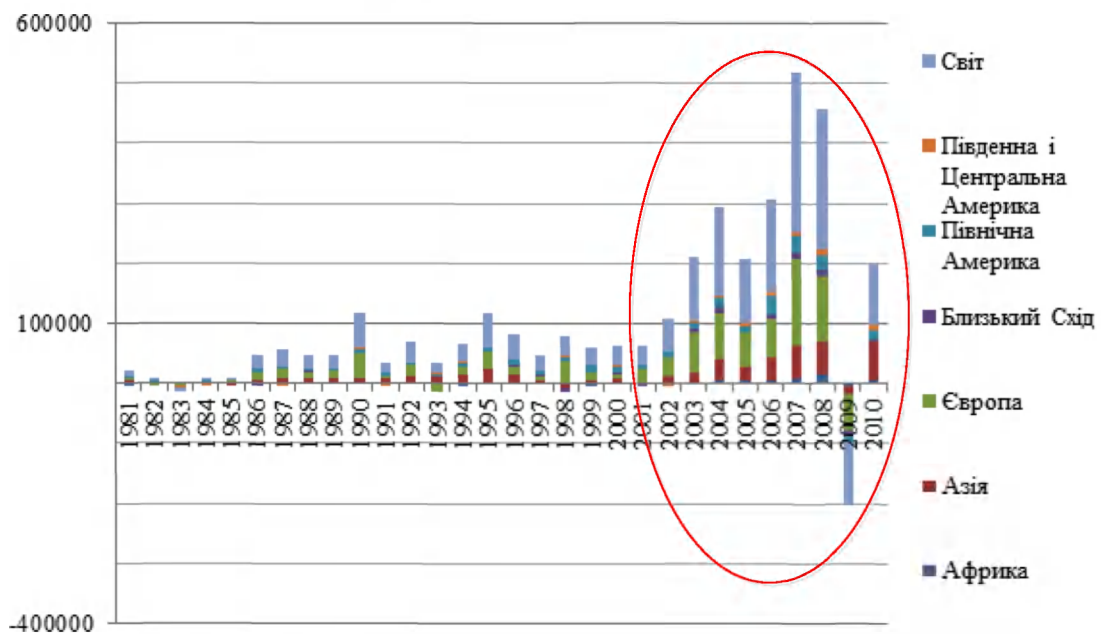

Рис. 2.6. Абсолютний ланцюговий приріст світового імпорту фінансових послуг (млн. дол. у поточних цінах)

Джерело: побудував автор за власними розрахунками за даними [138].

Попередньо можемо сформулювати висновок про те, що світовий експорт та імпорт фінансових послуг за 1980-2010 рр. мають однакову кількість циклічних періодів гальмування абсолютної швидкості. Але таке твердження не може бути індуктивно поширене на всі географічні сегменти СРФП.

Для повноти аналізу розраховано коефіцієнти темпів зростання

експорту та імпорту ФП його географічних сегментів, зокрема: базисний темп $k_t = \frac{y_t}{y_0}$, і ланцюговий темп $k_t = \frac{y_t}{y_{t-1}}$. Ланцюгові темпи відображають відносну швидкість поточної динаміки експорту та імпорту фінансових послуг на СРФП, а базисні – порівняно з 1980 р. (додаток 3. табл. 3.7-3.10).

На рисунку 2.7 відображено базисний темп зростання експорту фінансових послуг СРФП загалом та його географічних сегментів; це дає змогу стверджувати, що світовий експорт фінансових послуг характерний експоненційним, кумулятивним зростанням усіх його географічних секторів. При цьому кожен із географічних секторів має власні характеристики експоненційного закону зростання – прискорення і темпи.

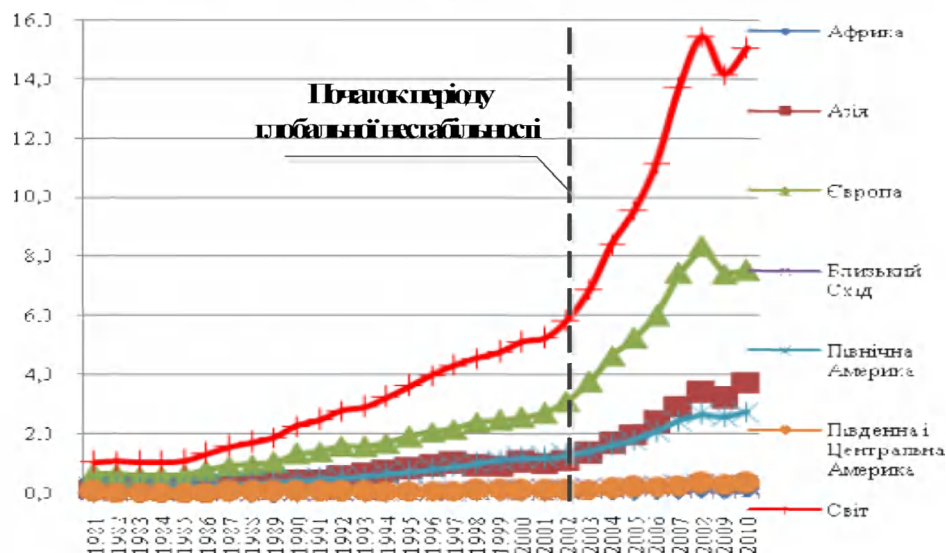

Рис. 2.7. Базисний темп зростання експорту фінансових послуг (разів, база 1980 р.)

Джерело: побудував автор за власними розрахунками за даними [138].

Як видно з рисунка 2.7, темпи зростання світового експорту фінансових послуг на різних інтервалах досліджуваного періоду були неоднаковими, зокрема лише у 2001 р. базисний темп зростання перевищив рівень світового експорту ФП базисного 1980 р. у 5 разів, тобто – за 20 років, у той час, коли за наступні 10 р. – у 2001-2010 рр. експорт фінансових послуг зріс у 16 разів порівняно з 1980 р. Даний факт свідчить про те, що динаміка зростання

світового експорту послуг на початку 2000-х рр. суттєво пришвидшилася – більше ніж у три рази. Необхідно зазначити, що загальносвітові темпи зростання експорту фінансових послуг були найбільшими, а серед географічних сегментів УСРФП найшвидше зростала Європа, всі інші географічні сегменти мали після 2000 р. вдвічі менші темпи зростання обсягів експорту фінансових послуг. Таким чином можна стверджувати: Європа має випереджальний темп зростання експорту фінансових послуг, що є експоненційним.

Стосовно імпорту фінансових послуг (рис. 2.8) зауважимо, що найвищі базові темпи зростання імпорту фінансових послуг протягом 1980-2010 рр. мала Північна Америка, при чому стрімке прискорення тут спостерігалось ще з 1992 р., яке у 2005 р. ще раз збільшилося.

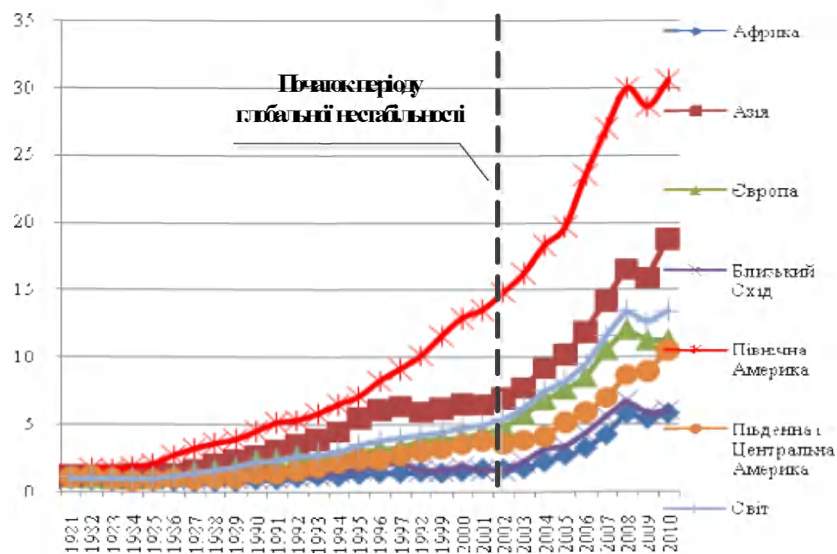

Рис. 2.8. Базисний темп зростання імпорту фінансових послуг (разів, база – 1980 р.)

Джерело: побудував автор за власними розрахунками за даними [138].

Прикметно, що й Азія протягом досліджуваного періоду мала вищі базові темпи зростання імпорту фінансових послуг, також вищі від темпу збільшення світового імпорту фінансових послуг. Такі географічні сегменти світового ринку фінансових послуг, як Південна і Центральна Америка, Близький Схід, Європа, Африка мали нижчі темпи зростання імпорту, ніж

світ загалом.

Щодо щорічних темпів зростання імпорту й експорту фінансових послуг (додаток 3, табл. 3.8, 3.10), то можна стверджувати, що щорічні темпи зростання не виходили за межі інтервалу [138] (див. табл. 2.1).

Таблиця 2.1

Середні темпи щорічного зростання експорту та імпорту на світовому ринку фінансових послуг

	<i>Африка</i>	<i>Азія</i>	<i>Європа</i>	<i>Близький Схід</i>	<i>Північна Америка</i>	<i>Південна і Центральна Америка</i>	<i>Світ</i>
Імпорт	1,0664	1,1064	1,0881	1,0722	1,1244	1,0866	1,0927
Експорт	1,0753	1,1232	1,0885	1,0823	1,1104	1,0890	1,0970

Джерело: побудував автор за власними розрахунками на основі даних [138].

Із плином часу змінюються, варіюють рівні динамічних рядів та обчислені на їхній основі абсолютні прирости і темпи зростання. Узагальнюючи притаманні динамічному ряду властивості, визначаючи типові характеристики розвитку, ми обчислюємо абсолютні прискорення (знак +) чи сповільнення (знак -) динаміки експорту й імпорту фінансових послуг на СРФП і на всіх його географічних сегментах (додаток 3, табл. 3.11-3.12).

Характер абсолютних прискорень відображено на рисунках 2.9-2.10, а його аналіз дає нам змогу зробити наступні узагальнення: у динаміці світового експорту послуг протягом 1980-2010 рр. було шість років сповільнення, при чому в 2009 р. – найбільше абсолютне сповільнення і а з 2002 р. до 2004 р. прискорення було нульовим (динаміка постійна). Вісім періодів протягом 1980-2010 рр. були характерні абсолютним прискоренням динаміки світового експорту фінансових послуг, у 2010 р. – найбільшим за весь досліджуваний період.

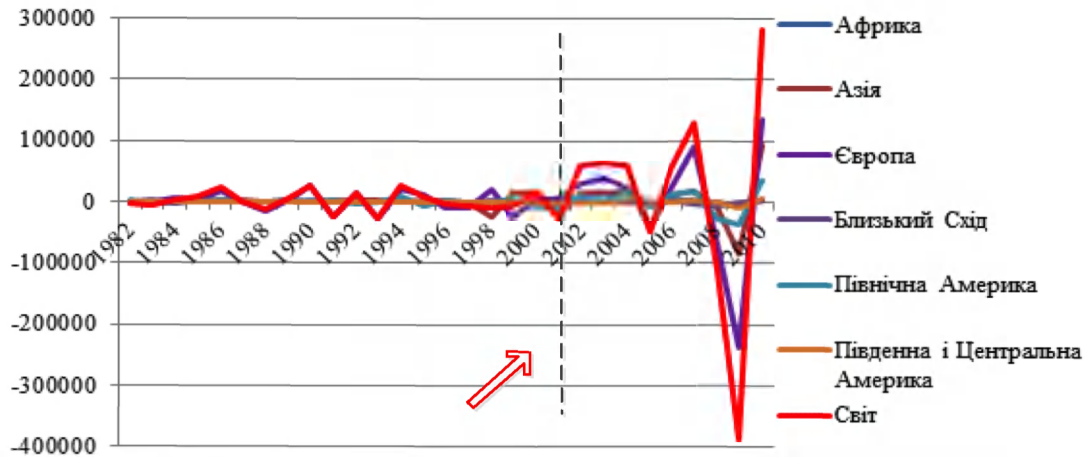

Рис. 2.9. Абсолютне прискорення динаміки експорту фінансових послуг

Джерело: побудував автор за власними розрахунками за даними [138].

Щодо імпорту фінансових послуг (рис. 2.10), то варто зазначити, що за основними параметрами прискорення/сповільнення його динаміки повторює траєкторію прискорення динаміки експорту фінансових послуг. При цьому для імпорту фінансових послуг характерні вісім періодів прискорення і стільки ж – сповільнення.

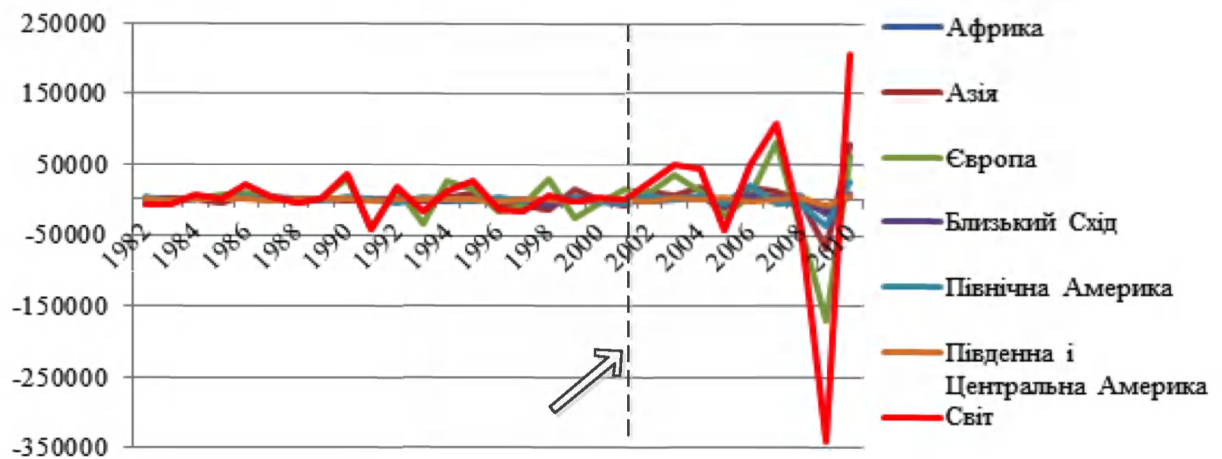

Рис. 2.10. Абсолютне прискорення динаміки експорту фінансових послуг

Джерело: побудував автор за власними розрахунками за даними [138].

Темпи приросту експорту й імпорту фінансових послуг наведено у таблицях 3.13-3.14, додатку 3. Будь-який динамічний ряд у межах періоду з більш-менш стабільними умовами розвитку виявляє певну закономірність

зміни рівнів – загальну тенденцію [48]. Одним рядом притаманна тенденція до зростання, іншим – до зниження рівнів. Зростання чи зниження рівнів динамічного ряду, своєю чергою, відбувається по-різному: рівномірно, прискорено чи вповільнено. Нерідко ряди динаміки через коливання рівнів не виявляють чітко вираженої тенденції, характер якої можна встановити візуально.

Щоб виявити й охарактеризувати основну тенденцію, застосовують різні способи згладжування та вирівнювання динамічних рядів. Згладжування через укрупнення інтервалів часу і заміну первинного ряду рядом середніх за інтервалами взаєморівноважує коливання рівнів первинного ряду, в результаті чого можна чітко відобразити тенденцію розвитку.

За аналітичного вирівнювання динамічного ряду фактичні значення y_t заміняють обчисленими на основі трендового рівняння. Вибір типу функції має ґрунтуватися на теоретичному аналізі суті досліджуваного явища, зазначають фахівці [48, 164], характері його динаміки, а тому перевага надають функціям, параметри яких мають чіткий економічний зміст й адекватно вимірюють швидкість розвитку. Зазначимо, що при виборі функцій потрібно аналізувати характер ланцюгових характеристик інтенсивності динаміки СРФП, що наведені в додатку 3. Оскільки порівняно стабільними є ланцюгові темпи приросту експорту й імпорту фінансових послуг, то найадекватнішою характеру динаміки світового експорту та імпорту фінансових послуг є експонента, крім Близького Сходу, де динаміка підпадає під поліномальний закон зростання. У додатку 3 на рисунках 3.1-3.4 представлено апроксимацію експонентою динаміки експорту та імпорту ФП на всіх географічних сегментах світового ринку ФП, у таблиці 2.2 подані трендові рівняння зазначеної динаміки.

Таблиця 2.2

Рівняння трендів динаміки експорту та імпорту ФП на СРФП і його географічних сегментах

	Імпорт ФП		Експорт ФП	
	Рівняння	Точність (R^2)	Рівняння	Точність (R^2)
Світ	$y=96102e^{0,0925x}$	0,9855	$y=94880*e^{0,0978x}$	0,9859
Африка	$y=5561,3e^{0,0623x}$	0,8206	$y=2120,3e^{0,072x}$	0,9674
Азія	$y=19996e^{0,0978x}$	0,9768	$y=14143e^{0,1124}$	0,9821
Європа	$y=51889e^{0,0896x}$	0,9766	$y=56647e^{0,0928x}$	0,9746
Близький Схід	$y=4,7069x^3 - 136,43x^2 + 1290,3x + 5439$	0,9265	$y=74,593x^2 - 1315,5x + 10390$	0,9235
Північна Америка	$y=9651,4e^{0,111x}$	0,9896	$y=16365e^{0,1038x}$	0,9938
Південна і Центральна Америка	$y = 3600,2e^{0,0801x}$	0,9432	$y=2111,1e^{0,0898x}$	0,9421

Джерело: розрахував автор.

Із таблиці 2.2 видно, що всі географічні сегменти СРФП, як і в цілому цей ринок, мають експоненційну тенденцію зростання, крім такого географічного сегмента як Близький Схід, де тренди зростання експорту та імпорту – поліномальні. Крім того, імпорт ФП на ринковому сегменті Близького Сходу є поліномом третього порядку; це означає, що у згаданого ряду динаміки імпорту фінансових послуг лише різниці третього порядку не змінюють знаків (є знакостійкими). Даний факт свідчить про те, що зростання імпорту фінансових послуг є поступовішим на Близькому Сході порівняно з зростанням експорту фінансових послуг на цьому сегменті, що має тренд у вигляді полінома другого ступеня. Тобто експорт фінансових послуг Близького Сходу зростає швидше, ніж імпорт ФП цього географічного сегмента. Отже, можна стверджувати, що Близький Схід стає орієнтованим на експорт фінансових послуг дедалі більше, ніж на імпорт.

Оскільки на всіх інших сегментах СРФП та ринку загалом є експоненційна чітка тенденція зростання, то можемо упевнено стверджувати, що за темпами і характером приросту Близький Схід все ж залишається позаду всіх ринкових сегментів СРФП, оскільки природа експоненційного зростання передбачає стрімкіше зростання ніж поліноміальна.

Щодо середньої відносної швидкості зростання експорту та імпорту фінансових послуг на географічних сегментах СРФП і загалом, то зауважимо, що імпорт зростає і зростатиме надалі найшвидше на таких сегментах, як Азія і Європа, Південна та Центральна Америка, найповільніше – у Північній Америці, з уповільненнями – на Близькому Сході.

Стосовно експорту фінансових послуг, то ми прийшли до висновку, що він швидше зростатиме на таких сегментах, як Європа, Південна і Центральна Америка; на всіх інших сегментах – повільніше. А на Близькому Сході він зростатиме – помірно, але випереджуючи у темпах приросту імпорт на цьому ж сегменті. Щодо світового сукупного експорту фінансових послуг то він зростатиме майже синхронно зі світовим імпортом фінансових послуг.

Розглянувши описові статистики волатильності динамічних рядів імпорту та експорту ФП (табл. 2.3), ми зробили висновок, що якість динаміки всіх досліджуваних експортно-імпортних потоків суттєво відрізняється між собою (зокрема, розмах варіації, стандартне відхилення). Так, найволатильнішим серед усіх показників є експорт фінансових послуг Європи, менш волатильним – імпорт ФП Європи, але найбільш варіабельним порівняно з іншими географічними сегментами. Однаковий характер волатильності зі СРФП у імпорті має такий сегмент СРФП, як Африка, що може свідчити про його підвищену чутливість до коливань на СРФП.

Обчислені значення коефіцієнтів асиметрії та ексцесу (табл. 2.3) підтверджують несиметричність динаміки СРФП та кожного його сегмента; це дає нам змогу стверджувати, що необхідний детальний аналіз динаміки

структурних трансформацій стосовно кожного сегмента, тобто необхідно виділити складові динаміки і напрями змін у показниках світової торгівлі послугами.

Загалом можна стверджувати, що аналіз динаміки дав змогу сформулювати ще й висновок про те, що у цілому загальна системна динаміка СРФП та його структурних компонентів (географічних сегментів) є трендостійкою і має комплексну, несиметричну, волантильну структуру внутрішньої динаміки з різними траєкторіями розвитку.

Таблиця 2.3

Характеристики волатильності динамічних рядів експорту й імпорту фінансових послуг на СРФП та його географічних сегментах

Імпорт фінансових послуг								
	<i>Середнє</i>	<i>Мін</i>	<i>Мак</i>	<i>Варіація</i>	<i>Стандартне відхилення</i>	<i>Коефіцієнт варіації</i>	<i>Асиметрія</i>	<i>Ексцес</i>
Африка	18845,16	7600,00	59500,00	233717225,81	15287,81	81,12	1,86	2,44
Азія	136577,42	22600,00	425000,00	12712740473,12	112750,79	82,55	1,14	0,55
Європа	300308,35	67300,00	873400,00	61398531085,84	247787,27	82,51	1,18	0,26
Близький Схід	17594,87	7900,00	54000,00	185255650,78	13610,87	77,36	1,64	1,49
Північна Америка	87796,77	8200,00	250600,00	5807976322,58	76210,08	86,80	0,96	-0,25
Південна і Центральна Америка	17180,65	4900,00	56800,00	196529612,90	14018,90	81,60	1,47	1,52
Світ	590835,48	127000,00	1709200,00	243399246365,59	493355,09	83,50	1,19	0,35
Експорт фінансових послуг								
	<i>Середнє</i>	<i>Мін</i>	<i>Мак</i>	<i>Варіація</i>	<i>Стандартне відхилення</i>	<i>Коефіцієнт варіації</i>	<i>Асиметрія</i>	<i>Ексцес</i>
Африка	8283,87	2700,00	21500,00	30604064,52	5532,09	66,78151	1,03	0,20
Азія	137612,90	16400,00	483100,00	18212249161,29	134952,77	98,06694	1,37	0,90
Європа	354156,45	75900,00	1079900,00	94363163123,66	307185,88	86,73734	1,23	0,30
Близький Схід	14404,84	4500,00	40100,00	134545392,47	11599,37	80,52413	1,43	0,56
Північна Америка	126848,39	16000,00	354200,00	11194586580,65	105804,47	83,41018	0,95	-0,23
Південна і Центральна Америка	12758,06	2900,00	43800,00	145321182,80	12054,92	94,48866	1,56	1,39
Світ	660135,48	129400,00	1995600,00	341619127032,26	584481,93	88,53969	1,22	0,34

Джерело: розрахував автор на основі даних [138].

2.2. Структурні трансформації світового ринку фінансових послуг.

Як видно з аналізу динаміки розвитку світового ринку фінансових послуг (п. 2.1), що ми попередньо провели, важливим завданням є аналіз трансформацій структури світового ринку ФП за його основними географічними сегментами. Такий аналіз дасть змогу виявити силу та глибину структурних трансформацій світового ринку фінансових послуг та напрями цих змін.

Як видно з рисунків 2.11-2.12, структура СРФП за експортом та імпортом є різною у 1980 р. та у 2010 р.; при цьому зрозуміло, що при зростанні сукупних світових експорту та імпорту фінансових послуг структури, представлені на згаданих рисунках, не дають змоги виявити точний характер структурних трансформацій на світовому ринку ФП протягом цього періоду.

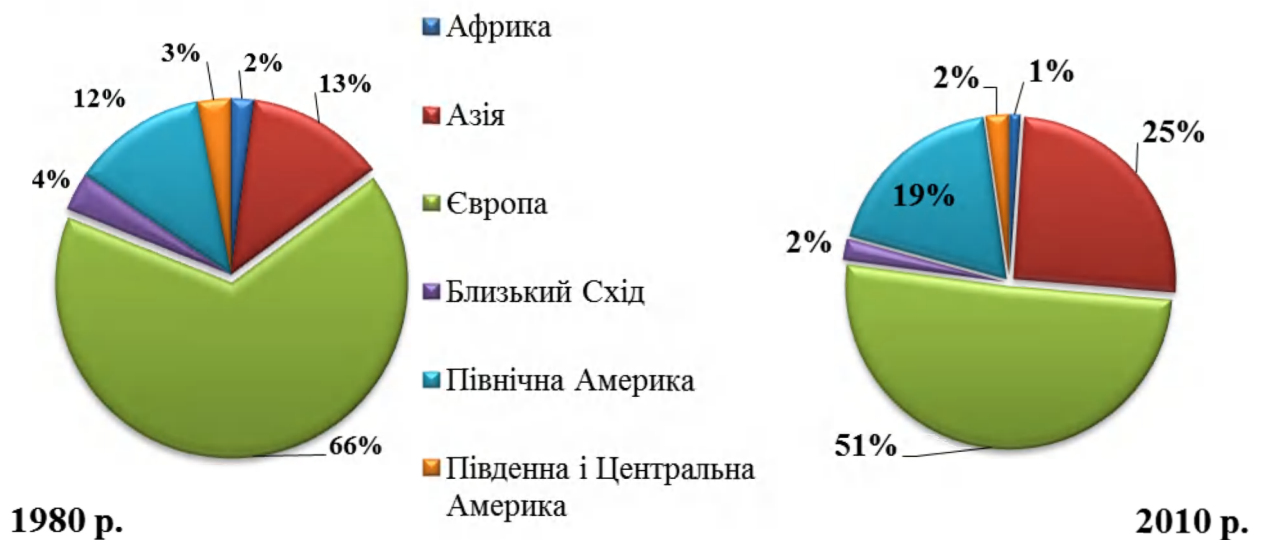

Рис. 2. 11. Структура світового ринку фінансових послуг (за експортом ФП у поточних цінах) у 1980 р. та у 2010 р.

Джерело: побудував автор на основі власних розрахунків за даними [138].

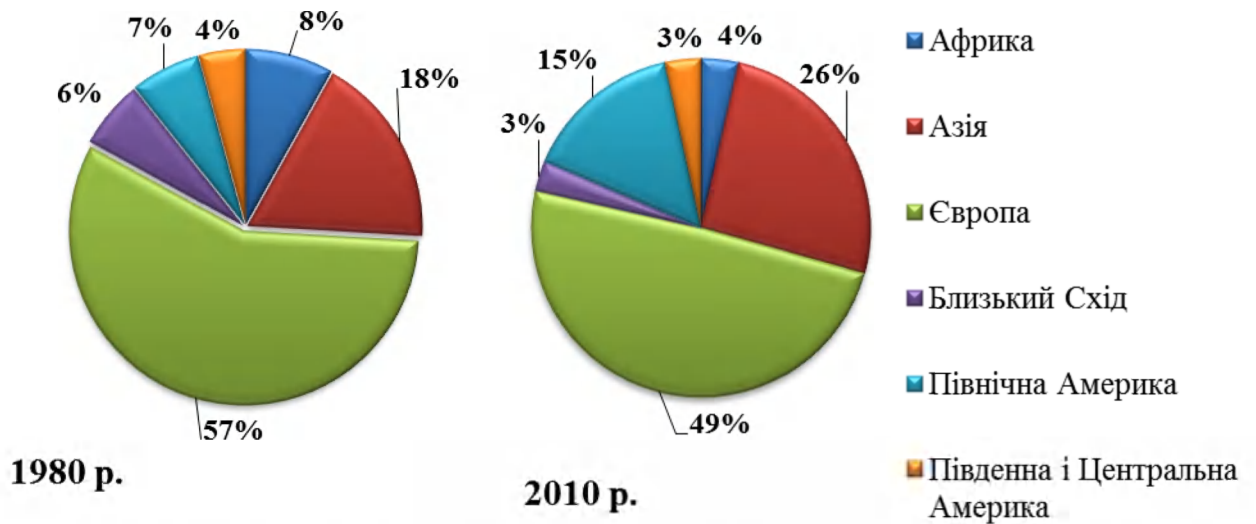

Рис. 2.12. Структура світового ринку фінансових послуг (за імпортом ФП у поточних цінах) у 1980 р. та у 2010 р.

Джерело: побудував автор на основі власних розрахунків за даними [138].

У першому наближенні можна вказати, що частки експорту та імпорту ФП Європейського сегмента СРФП у загальних структурах і, відповідно, світового експорту й світового імпорту фінансових послуг у 2010 р. порівняно з 1980 р. суттєво зменшилися (з 57% до 49% – у імпорті та з 66% до 51%, відповідно, в експорті). Протилежна ситуація спостерігається з Азійським сегментом його частки імпорту та експорту ФП у загальних світових структурах імпорту й експорту ФП за цей же період збільшилися (у 1,5–2 рази). Змінилися і частки інших сегментів світового ринку ФП (див. рис. 2.11-2.12).

Ми визначили частки географічних сегментів світового ринку фінансових послуг d_i за експортом та імпортом (Додаток К, табл. К.1-К.2) на основі даних СОТ (Додаток З, табл. 3.1-3.2) за формулою, що відображає структурні показники складових світового ринку фінансових послуг за експортом і за імпортом стосовно показника, що відображає загальний обсяг світового експорту та імпорту фінансових послуг:

$$d^i = \frac{x^i}{s}, \quad (2.1)$$

де

$$s = \sum_{i=1}^n x^i - \text{абсолютне значення сукупного світового експорту/імпорту}$$

ФП;

d^i – частка i -го сегмента в сукупному світовому експорті/імпорті;

x^i – абсолютне значення i -го сегмента світового ринку ФП.

Структурні трансформації світового ринку фінансових послуг – це фактична зміна співвідношень між частками його сегментів у часі.

Аналіз структурних трансформацій ми провели для того, щоб визначити характеристики показників структурних трансформацій сегментів СРФП. Останні на практиці визначають через лінійний і середньоквадратичний коефіцієнти абсолютних та відносних структурних трансформацій із постійною й змінною базами [87]. У додатку К (табл. К.3–К.6) представлено абсолютні індивідуальні лінійні структурні трансформації СРФП за експортом та імпортом, що автор розрахував за формулами:

$$\Delta d_j^i = d_j^i - d_0^i \quad (2.2)$$

$$\Delta d_j^i = d_j^i - d_{j-1}^i, \quad (2.3)$$

де

d_j^i – частка i -го сегмента в j -му періоді;

d_0^i – частка i -го сегмента в базовому періоді

d_{j-1}^i – частка i -го сегмента в попередньому періоді.

Якщо розглянути характер абсолютних індивідуальних лінійних структурних трансформацій СРФП за експортом та імпортом (із постійною базою 1980 р.), то можна зробити висновок про циклічність структурних трансформацій СРФП (рис. 2.13-2.14). Тобто, кожен із географічних сегментів СРФП мав циклічну динаміку зміни питомої ваги в сукупному обсязі світового експорту фінансових послуг протягом 1980-2010 рр., до того

ж лише Європа мала постійну від'ємну зміну своєї частки у сукупному експорті.

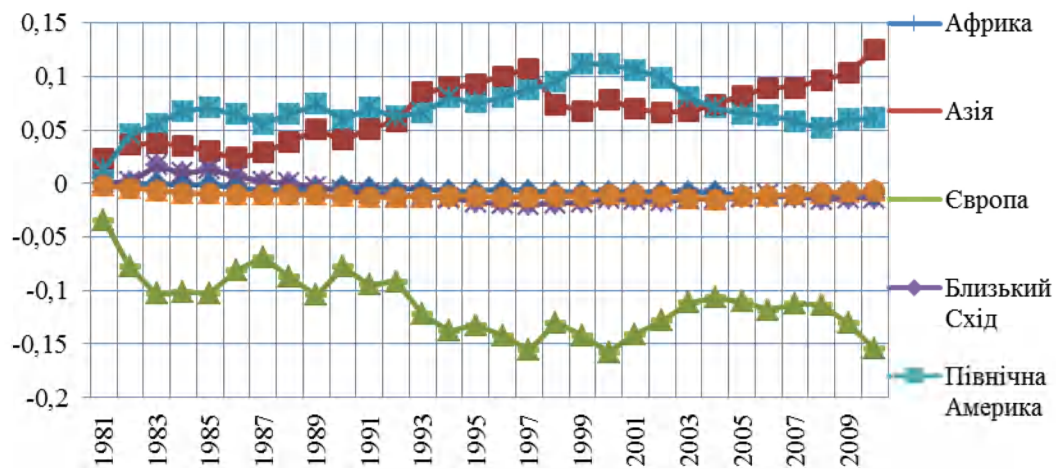

Рис. 2.13. Абсолютні лінійні структурні трансформації СРФП за експортом протягом 1980–2010 рр. (з постійною базою 1980 р.)

Джерело: побудував автор за власними розрахунками.

Щодо імпорту, то постійні від'ємні базові зміни мали такі географічні сегменти, як Африка, Близький Схід, Європа, Південна і Центральна Америка. І лише Північна Америка й Азія мали постійне збільшення часток протягом 1980-2010 рр. у сукупному світовому імпорті фінансових послуг. Це дає нам змогу стверджувати, що в основному імпортні потоки фінансових послуг протягом досліджуваного періоду були орієнтовані на Азію та Північну Америку.

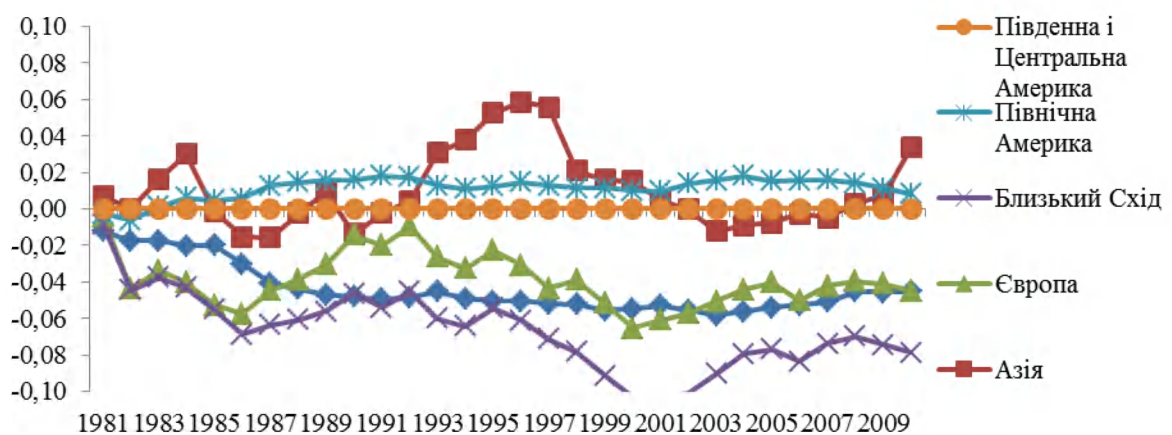

Рис. 2.14. Абсолютні лінійні структурні трансформації СРФП за імпортом протягом 1980–2010 рр. (з постійною базою 1980 р.)

Джерело: побудував автор за власними розрахунками.

На основі розрахованих абсолютних структурних трансформацій географічних сегментів світового ринку ФП за експортом та імпортом (див. Додаток К, табл. К.3–К.6) ми визначили абсолютні коефіцієнти структурних трансформацій світового ринку фінансових послуг [87]:

$$L_z = \frac{\sum_{j=1}^n |\Delta d_j^i|}{n} \cdot 100\%, \quad (2.4)$$

де

L_z – лінійний коефіцієнт абсолютних структурних трансформацій із постійною або змінною базою порівняння;

Δd_j^i – індивідуальні абсолютні структурні трансформації (із постійною або змінною базою порівняння);

n – кількість сегментів світового ринку ФП.

$$\sigma_z = \sqrt{\frac{\sum_{j=1}^n \Delta d_j^2}{n}} \cdot 100\%, \quad (2.5)$$

де

σ_z – середньоквадратичний коефіцієнт абсолютних структурних трансформацій із постійною або змінною базою порівняння;

Δd_j^i – індивідуальні абсолютні структурні трансформації складових СРФП із постійною або змінною базою порівняння;

n – кількість складових структури СРФП.

Якщо індекси лінійних абсолютних трансформацій мають значення менше 2%, то трансформації у досліджуваній структурі малі, якщо значення перебуває у межах від 2% до 10% – суттєві, а більше 10% – великі структурні трансформації.

Таблиця 2.4

Абсолютні коефіцієнти структурних трансформацій світового ринку
фінансових послуг (за імпортом)

	L_z ланцюговий	σ_z ланцюговий	L_z базовий	σ_z базовий
1981	1%	1%	1%	1%
1982	1%	2%	3%	3%
1983	1%	1%	3%	3%
1984	1%	1%	4%	4%
1985	1%	2%	3%	3%
1986	1%	1%	4%	4%
1987	1%	1%	4%	4%
1988	1%	1%	5%	4%
1989	1%	1%	5%	5%
1990	1%	2%	4%	4%
1991	1%	1%	5%	4%
1992	0%	0%	5%	4%
1993	2%	2%	6%	5%
1994	1%	1%	7%	6%
1995	1%	1%	7%	6%
1996	1%	1%	7%	7%
1997	1%	1%	7%	7%
1998	2%	2%	7%	6%
1999	1%	1%	7%	6%
2000	1%	1%	7%	7%
2001	1%	1%	7%	6%
2002	0%	0%	7%	6%
2003	1%	1%	6%	6%
2004	0%	0%	6%	5%
2005	0%	0%	5%	5%
2006	1%	1%	6%	6%
2007	0%	1%	5%	5%
2008	0%	0%	4%	5%
2009	0%	0%	5%	5%
2010	1%	2%	6%	6%

Джерело: розрахував автор.

Як видно з таблиці 2.4, суттєвих структурних трансформацій протягом досліджуваного періоду за імпортом на СРФП не відбулось, але базові структурні трансформації світового ринку ФП за імпортом протягом 1981-2010 рр. були суттєвими (значення базових коефіцієнтів L_z та σ_z більші 2%);

при цьому в 1982 р., 1985 р., 1990 р., 1993 р, 1998 р. та у 2010 р. – спостерігалися суттєві поточні трансформації (у ці роки значення ланцюгового коефіцієнта $\sigma_z=2\%$). А у 1992 р., 2002 р., 2004–2005 рр. та у 2008–2009 рр. поточних трансформацій імпорту ФП не було взагалі (ланцюгові $L_z=0\%$ та $\sigma_z=0\%$).

Таблиця 2.5

Абсолютні коефіцієнти структурних трансформацій світового ринку
фінансових послуг (за експортом)

	L_z ланцюговий	σ_z ланцюговий	L_z базовий	σ_z базовий
1	2	3	4	5
1981	1%	2%	2%	2%
1982	2%	2%	3%	4%
1983	1%	1%	4%	5%
1984	1%	1%	4%	5%
1985	0%	0%	5%	5%
1986	1%	1%	4%	4%
1987	1%	1%	4%	4%
1988	1%	1%	4%	5%
1989	1%	1%	5%	6%
1990	1%	1%	4%	4%
1991	1%	1%	5%	5%
1992	0%	0%	5%	5%
1993	1%	2%	6%	7%
1994	1%	1%	7%	8%
1995	0%	0%	7%	7%
1996	1%	1%	7%	8%
1997	1%	1%	8%	9%
1998	1%	2%	7%	7%
1999	1%	1%	7%	8%
2000	1%	1%	7%	9%
2001	1%	1%	7%	8%
2002	1%	1%	7%	7%
2003	1%	1%	6%	6%
2004	0%	1%	6%	6%
2005	1%	0%	6%	6%
2006	0%	0%	6%	7%
2007	0%	0%	5%	6%

Продовження таблиці 2.5

1	2	3	4	5
2008	0%	0%	5%	6%
2009	1%	1%	5%	7%
2010	1%	1%	6%	9%

Джерело: розрахував автор.

Як видно з таблиці 2.5, суттєвих структурних трансформацій протягом досліджуваного періоду за експортом на СРФП теж не відбулось, але базові структурні трансформації світового ринку ФП за експортом протягом 1981–2010 рр. були суттєвими (L_z та σ_z більші 2%); при цьому у 1981–1982 рр., 1993 р, 1998 р. спостерігалися суттєві поточні трансформації структури світового експорту ФП (у ці роки значення ланцюгового коефіцієнта $\sigma_z=2\%$). А у 1985 р., 1992 р., 1995 рр. та у 2005–2008 рр. поточних трансформацій структури експорту ФП не було взагалі (ланцюгові $L_z=0\%$ та $\sigma_z=0\%$).

Таким чином, можна стверджувати, що структурні трансформації світового ринку фінансових послуг за експортом і за імпортом протягом 1980–2010 рр. мали різний характер, а поточні трансформації структури світового ринку фінансових послуг були поступальними, хоча його структура порівняно з 1980 р. постійно зазнавала суттєвих трансформацій.

Відносні коефіцієнти при аналізі структур порівняно з базою дають змогу виявляти великі зміни часток базисного періоду й отримувати точніші оцінки структурних трансформацій, аніж абсолютні коефіцієнти.

На основі отриманих значень коефіцієнтів абсолютних структурних трансформацій (за експортом та імпортом ФП) і відповідного їм показника сукупного експорту й імпорту ми обчислили коефіцієнти кореляції (табл. 2.6), що є мірою зв'язку між інтенсивністю трансформацій у географічній структурі експорту та імпорту ФП й зростанням їх обсягів, що дасть змогу отримати відповідь на питання: Як саме впливають на динаміку розвитку світового ринку ФП структурні трансформації – базові та ланцюгові, тобто поточні? Схематично цей зв'язок відображено на рисунку 2.15.

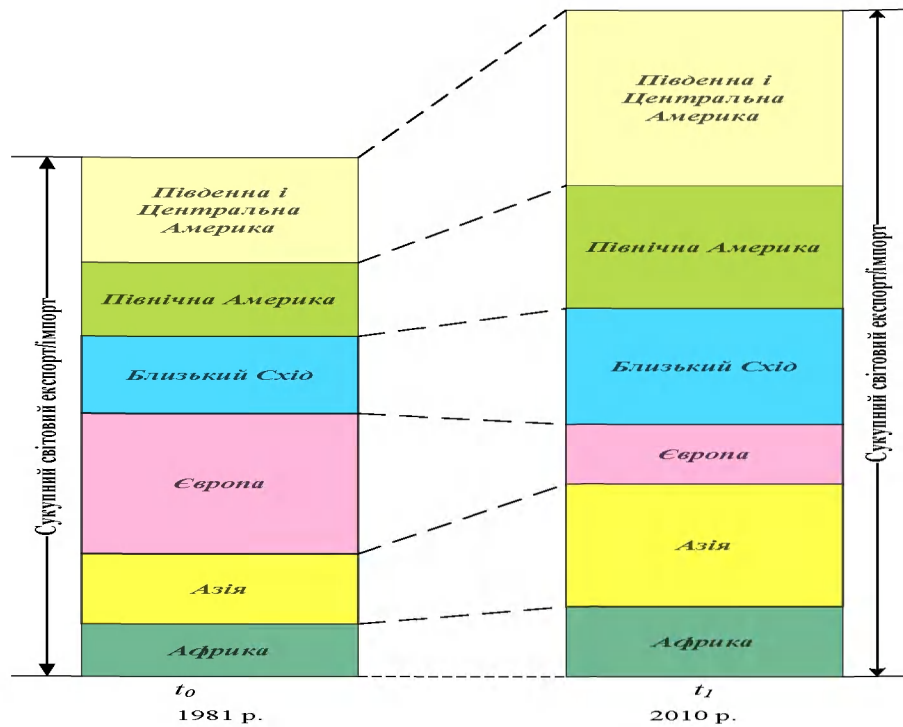

Рис. 2.15. Вплив трансформацій структури СРФП на його динаміку

Т Н Е У (схематичне зображення) . У А

Джерело: побудував автор.

Таблиця 2.6

Коефіцієнти кореляції (r) між коефіцієнтами структурних трансформацій експорту/імпорту ФП та щорічними обсягами світового експорту/імпорту ФП протягом 1981–2010 рр.

	Imp	Exp	$L_z Imp$ ланцюговий	$L_z Imp$ базовий	$L_z Exp$ ланцюговий	$L_z Exp$ базовий
Imp	1,000	0,99	-0,51	0,27	-0,35	0,29
Exp	0,99	1,00	-0,51	0,24	-0,37	0,27
$L_z Imp$ ланцюговий	-0,51	-0,51	1,00	0,09	0,40	0,06
$L_z Imp$ базовий	0,27	0,24	0,09	1,00	-0,06	0,93
$L_z Exp$ ланц	-0,35	-0,37	0,40	-0,06	1,00	-0,15
$L_z Exp$ базовий	0,29	0,27	0,06	0,93	-0,15	1,00

Примітка: жирним шрифтом виділено значимі кореляції за $p < 0,05$

Джерело: розрахував автор за допомогою пакета SPSS.

Як видно з таблиці 2.6, поточні структурні трансформації імпорту ФП

негативно впливали на динаміку імпорту та експорту ($r=-0,51$). Щодо поточних структурних трансформацій експорту ФП, то значимий невеликий негативний вплив вони чинили лише на експорт. А базові структурні трансформації не мають значимого впливу на динаміку СРФП за імпортом та експортом. До того ж, є значимий зв'язок між базовими трансформаціями структури імпорту й експорту ФП.

Індивідуальні відносні структурні трансформації в структурі світового ринку фінансових послуг ми розраховали за формулами [87]:

$$d_j^R = \frac{d_j^i}{d_0^i} \quad (2.6)$$

$$d_j^R = \frac{d_j^i}{d_{j-1}^i}, \quad (2.7)$$

де

d_j^i – частка i -го сегмента в j -му періоді;

d_0^i – частка i -ї i -го сегмента в базовому періоді

d_{j-1}^i – частка i -го сегмента у попередньому періоді.

Розрахунки за наведеними формулами наведені у додатку Ж (табл. Ж.7–Ж.10), і на основі ми розраховали відносні структурні трансформації світового ринку фінансових послуг за імпортом та експортом (табл. 2.7–2.8) за наступними формулами [87]:

$$L_Z^R = \frac{\sum_{j=1}^n (d_j^R - 1)}{n}, \quad (2.8)$$

де

L_Z^R – лінійний коефіцієнт відносних трансформацій із постійною або змінною базою порівняння;

d_j^R – індивідуальні відносні структурні трансформації;

j – періоди;

n – кількість сегментів ринку.

$$\sigma_Z^R = \sqrt{\frac{\sum_{j=1}^n (d_j^R - 1)^2}{n}}, \quad (2.9)$$

де

σ_Z^R – середньоквадратичний коефіцієнт відносних структурних трансформацій із постійною або змінною базою порівняння;

d_j^R – індивідуальні відносні структурні трансформації;

j – роки;

n – кількість сегментів ринку.

Наведені коефіцієнти допоможуть здійснити загальну оцінку швидкості структурних трансформацій і їх глибини на світовому ринку фінансових послуг та їх порівняльну динаміку. Розраховані відносні коефіцієнти структурних трансформацій світового ринку фінансових послуг (табл. 2.7–2.8) дають змогу зробити висновок про характер темпів структурних трансформацій СРФП.

Таблиця 2.7

Відносні коефіцієнти структурних трансформацій світового ринку фінансових послуг (за імпортом)

	L_Z ланцюговий	σ_Z ланцюговий	L_Z базовий	σ_Z базовий
1	2	3	4	5
1981	8%	39%	8%	39%
1982	12%	41%	19%	43%
1983	5%	39%	20%	43%
1984	7%	39%	27%	46%
1985	5%	39%	25%	50%
1986	8%	39%	33%	58%
1987	11%	39%	41%	60%
1988	5%	39%	45%	61%
1989	5%	39%	48%	61%
1990	7%	39%	44%	58%
1991	6%	39%	50%	64%
1992	4%	39%	48%	60%
1993	10%	38%	51%	63%

Продовження таблиці 2.7

1	2	3	4	5
1994	6%	39%	52%	65%
1995	4%	40%	53%	63%
1996	4%	39%	57%	67%
1997	4%	39%	58%	70%
1998	10%	39%	57%	73%
1999	4%	40%	62%	80%
2000	5%	39%	63%	84%
2001	6%	39%	62%	84%
2002	5%	39%	65%	86%
2003	8%	39%	61%	81%
2004	7%	39%	59%	76%
2005	5%	39%	56%	73%
2006	4%	39%	58%	76%
2007	4%	39%	54%	71%
2008	6%	39%	50%	67%
2009	4%	40%	51%	68%
2010	5%	39%	54%	69%

Джерело: розрахував автор.

Як видно з таблиці 2.7, поточні темпи структурних трансформацій імпорту на СРФП були однаковими протягом досліджуваного періоду, але базові темпи структурних трансформацій імпорту (σ_z базовий) коливалися від 39% до 84%, що свідчить про наявність імпульсів у процесі трансформації структури СРФП за імпортом.

Цілком інша динаміка структурних трансформацій СРФП за експортом, зокрема показник базових темпів структурних трансформацій СРФП за експортом менш волатильний, ніж за імпортом. Це свідчить про те, що імпорт фінансових послуг змінював свою географічну структуру хаотичніше та більшими темпами і це можна пояснити з зростанням внутрішніх секторів фінансових послуг у середині географічних сегментів і орієнтацією країн світу на міжнародні ринки фінансових послуг.

Таблиця 2.8

Відносні коефіцієнти структурних трансформацій світового ринку
фінансових послуг (за експортом)

	L_z ланцюговий	σ_z ланцюговий	L_z базовий	σ_z базовий
1981	7%	39%	7%	39%
1982	9%	39%	16%	40%
1983	11%	41%	27%	43%
1984	6%	39%	27%	43%
1985	3%	40%	29%	44%
1986	6%	39%	26%	42%
1987	7%	39%	25%	42%
1988	5%	39%	26%	43%
1989	5%	39%	32%	46%
1990	10%	39%	28%	43%
1991	6%	39%	34%	46%
1992	4%	39%	35%	46%
1993	4%	40%	40%	50%
1994	6%	39%	45%	53%
1995	5%	40%	46%	54%
1996	6%	39%	48%	57%
1997	5%	39%	52%	60%
1998	7%	39%	47%	55%
1999	4%	39%	49%	57%
2000	7%	39%	48%	57%
2001	4%	39%	47%	55%
2002	4%	39%	46%	54%
2003	6%	39%	43%	51%
2004	3%	40%	43%	51%
2005	10%	39%	44%	52%
2006	5%	39%	44%	53%
2007	3%	40%	43%	52%
2008	7%	39%	43%	52%
2009	4%	39%	44%	54%
2010	3%	40%	48%	58%

Джерело: розраховував автор.

Отже, структура СРФП за імпортом протягом досліджуваного періоду була не стабільною більшою мірою, ніж структура СРФП за експортом: це може свідчити також про те, що в країнах світу зростав попит на фінансові послуги, котрі надають на світовому ринку, а не лише у середині країни.

Таким чином, застосування запропонованої системи показників дає змогу оцінити (як у статичній, так і в динамічній) трансформацію структури світового ринку фінансових послуг стосовно експорту та імпорту за його географічними сегментами, виявити пропорції і тенденції формування ринкових сегментів, що орієнтовані на імпорт і на експорт, загалом. Це, своєю чергою, сприятиме формуванню наукового підґрунтя для ефективного дослідження трансформацій світового ринку фінансових послуг.

Слід зауважити, що дана система показників дає змогу отримати лише зведену, загальну оцінку структурних трансформацій СРФП за географічними сегментами, але не виявити джерела імпульсів зростання експорту/імпорту фінансових послуг на світовому ринку фінансових послуг. А тому ми далі у роботі детально проаналізуємо структуру СРФП за групами країн, що мають однакову динаміку структурних трансформацій у сфері міжнародних фінансових послуг.

2.3. Просторова нерівномірність динаміки світового ринку фінансових послуг.

На сучасному етапі розвиток світового ринку фінансових послуг характерний зміною якісних характеристик його географічної та кількісної структур. Визначальними чинниками цих процесів трансформації, на думку фахівців Світового Банку та МВФ [105, 153], є:

- надання великих обсягів фінансових послуг через офшорні фінансові центри, адже в офшорних центрах найдинамічніше розвиваються експорт та імпорт фінансових послуг, і при цьому офшорні фінансові центри перепускають через себе основні транскордонні потоки капіталу;
- посилення ролі офшорних центрів через їх спеціалізацію на експорті та імпорті фінансових послуг. При цьому обсяги таких послуг, що надають

офшорні центри, істотно перевищує розміри економік країн, що створили на своїй території ці центри [153, 215];

- поширення аутсорсингу на світовому ринку фінансових послуг, що спричинено загостренням конкуренції, прагненням учасників ринку до зниження витрат, технологічні зміни, котрі дають змогу допоміжні функції у наданні фінансових послуг делегувати третім особам та відтворювати нові моделі взаємодії учасників ринку при здійсненні фінансових операцій;

- виникнення нових форм фінансових послуг і розвиток Інтернет-банкінгу, що спричинене інформатизацією і комп'ютеризацією; це також сприяє зростанню обсягів міжнародних фінансових послуг, розширенню їх асортименту та мобільності. З розвитком інформаційних технологій (ІТ) різко зросли масштаби операцій, виникли різноманітні типи установ і нові види послуг на основі нових ІТ;

- універсализація банківської діяльності та збільшення кількості й видів фінансових посередників. Фінансові інститути дедалі більше спеціалізуються на виробництві та оптовому продажу певних послуг або їх окремих складових. Посередники стають роздрібними продавцями послуг продавати послуги, даючи споживачам змогу порівнювати ціни різних постачальників послуг, а також виконувати певні функції (наприклад, перевірку документів для отримання кредитів);

- зростання кількості іноземних інвесторів у формі фінансово-кредитних інститутів, що здійснюють вкладення, а також таких, які надають різні види фінансових послуг не тільки на ринках країн, що розвиваються, а й на ринках країн із високим рівнем економічного розвитку (держави Центральної Європи, Східної Азії, Аргентина, Бразилія, Мексика), а також у регіонах із низьким рівнем доходів.

- конвергенція тенденцій розвитку ринків фінансових послуг багатьох країн. Незважаючи на відмінності, що є між країнами, в таких чинниках, як стан фінансової системи, рівень розвитку телекомунікацій, якість механізмів

регулювання, склалися певні схожі напрями розвитку і формування сектору фінансових послуг. Адже світові фінансові організації докладають багато зусиль для стимулювання міжнародної торгівлі фінансовими послугами, для підвищення ефективності та прибутковості цієї сфери світового господарства [215, 228].

Таким чином, фактично, йдеться про кардинальну зміну підходів і до оцінювання структури та динаміки розвитку світового ринку фінансових послуг. Якщо розглянути зміну часток експорту та імпорту фінансових послуг у світовому експорті й імпорті послуг, то можна побачити, що тренди зміни цих часток є не лінійними, а хвилеподібними, циклічними та висхідними (рис. 2.16.).

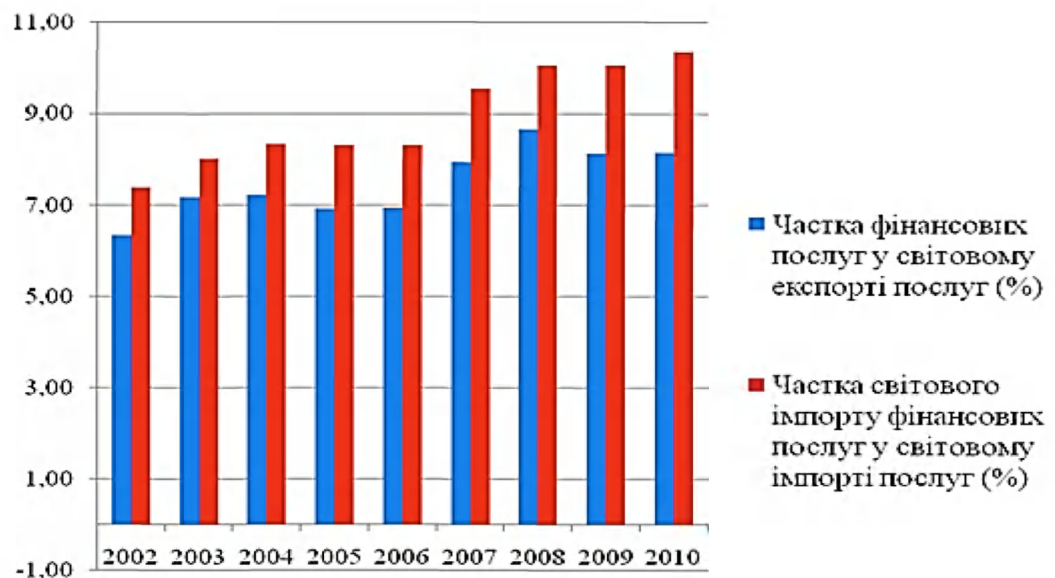

Рис. 2.16. Частки світового експорту та світового імпорту фінансових послуг у світовому експорті та імпорті послуг

Джерело: склав автор за даними [105, 153].

Такий характер змін загальносвітових квот фінансових послуг у експорті й імпорті послуг у світі формується під впливом трансформації експортних та імпортних квот фінансових послуг окремих країн. Ми обчислили середньорічні зміни часток експорту й імпорту фінансових послуг

протягом 2002-2010 рр. за даними МВФ та Світового Банку (див. табл. 3.1, додаток 3).

Для виявлення груп країн зі схожою динамікою змін часток експорту та імпорту ФП ми використали агломеративний метод кластерного аналізу з Евклідовою метрикою стосовно двох ознак: ЗЕЧ – середньорічна зміна частки експорту фінансових послуг у сукупному експорті послуг країни та ЗІЧ – середньорічна зміна частки імпорту фінансових послуг у сукупному імпорті послуг країни. Ми отримали 6 груп країн, які в середині груп подібні між собою за характером динаміки зовнішньої торгівлі фінансовими послугами (рис. 2.17).

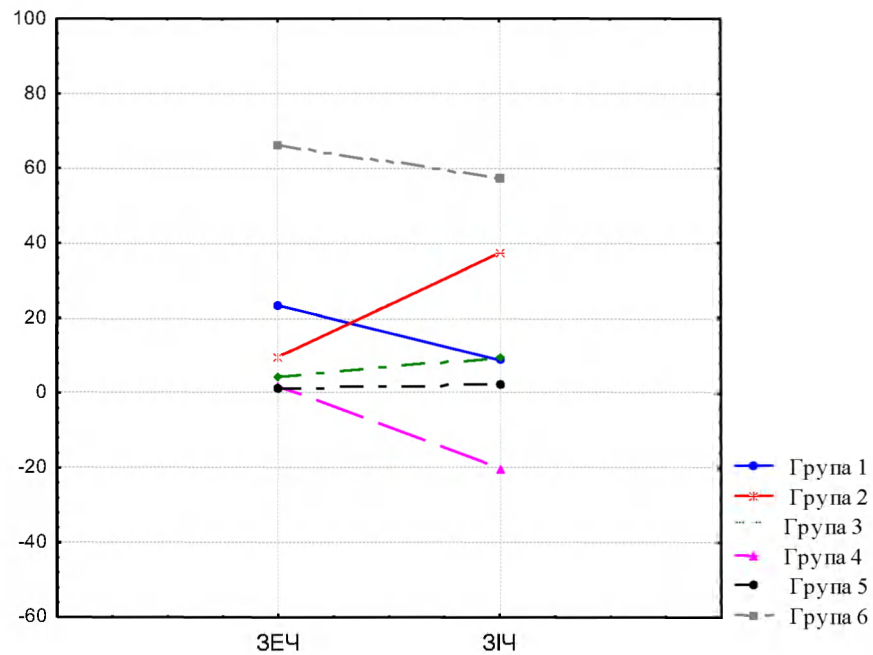

Рис. 2.17. Значення середніх змін часток експорту та імпорту фінансових послуг у групах країн

Джерело: побудував автор на основі даних [105, 153] засобами пакету SPSS.

Як видно з рисунка 2.17, в групах 1, 4, 6 темпи зростання експортних квот фінансових послуг у експорті послуг перевищують темпи зростання імпорту фінансових послуг, що можна вважати свідченням експортної орієнтації на світовому ринку фінансових послуг країн, які належать до цих

груп.

У країн групи 5 темпи нарощення експорту та імпорту фінансових послуг майже однакові, тобто зовнішня торгівля фінансовими послугами збалансована. І нарешті, у групах 2, 3 темпи приросту імпорту перевищують темпи приросту експорту фінансових послуг, що може свідчити про імпортоорієнтованість цих країн на світовому ринку фінансових послуг (до групи 3 імпортоорієнтованих країн належить й Україна).

Отже, методом кластерного аналізу отримані наступні групи країн-учасників світового ринку фінансових послуг за ступенем подібності динаміки експорту та імпорту фінансових послуг, що суттєво відрізняються за характером динаміки між групами (рис. 2.17.):

Група 1: Бахрейн, Конго, Габон, Ірландія, Свaziленд, Швейцарія, Тринідад і Тобаго, Сполучене Королівство;

Група 2: Барбадос, Вануату, Венесуела;

Група 3: Антігуа, Вірменія, Багами, Бангладеш, Бельгія, Беліз, Бенін, Болівія, Боснія і Герцеговина, Бразилія, Буркіна Фасо, Камерун, Канада, Чилі, Китай, Колумбія, Кот-Дівуар, Кіпр, Чеська Республіка, Джібуті, Домініка, Домініканська Республіка, Єгипет, Сальвадор, Гамбія, Грузія, Гренада, Гватемала, Гвінея, Гайана, Гон-конг, Індія, Ірак, Ямайка, Йорданія, Кенія, Республіка Киргистан, Латвія, Лівія, Мальта, Нікарагуа, Оман, Панама, Папуа, Нова Гвінея, Парагвай, Перу, Румунія, Сан-Томе, Саудівська Аравія, Сенегал, Сейшельські острови, С'єрра-Леоне, Сінгапур, Республіка Словачія, Острови Соломона, Південна Африка, Іспанія, Шрі-Ланка, Святий Кітс і Невіс, Свята Люсія, Святий Вінсент, і Гренадіни, Сирійська Арабська Республіка, Таджикистан, Того, Туніс, Туреччина, Уганда, Україна, Сполучені Штати Америки, Уругвай, Йемен, Замбія;

Група 4: Данія, Нова Зеландія;

Група 5: Афганістан, Албанія, Алжир, Американське Самоа, Андорра, Ангола, Аргентина, Аруба, Австралія, Австрія, Азербайджан, Білорусь,

Бермуди Бутан Ботсвана, Бруней, Болгарія, Бурунді, Камбоджа, Капе Верді, Кайманові Острови, Центральна Африканська Республіка, Чад, Коморські Острови, Конго, Коста-Ріка, Хорватія, Еквадор, Екваторіальна Гвінея, Еритрея, Естонія, Ефіопія, Фіджі, Фінляндія, Франція, Французька Полінезія, Німеччина, Гана, Гібралтар, Греція, Гренландія, Гуам, Гвінея, Біссау, Гаїті, Гондурас, Угорщина, Ісландія. Індонезія, Іран, Острова Кука, Ізраїль, Італія, Японія, Казахстан, Кірібаті, Північна Корея, Республіка Корея, Кувейт, Ліван, Лесото, Ліберія, Ліхтенштейн, Литва, Макао, Китай, Македонія, Мадагаскар, Малаві, Малайзія, Мальдіви, Малі Маршалові Острови, Мавританія, Маврикій, Майот, Молдова, Монако, Монголія, Чорногорія, Марокко, Мозамбік, М'янмар, Намібія, Непал, Нідерланди, Нідерландські антильські острови, Нова Каледонія, Нігер, Нігерія, Північні Острови, Маріна, Норвегія, Пакистан, Палау, Філіппіни, Польща, Португалія, Пуерто Ріко, Катар, Російська Федерація, Руанда, Самоа, Сан-Маріно, Сербія, Словенія, Сомалі, Судан, Сурінам, Швеція, Танзанія, Таїланд, Тімор-Лесле, Тонга, Туркменістан, Острови Туркс і Кайкос, Тувалу, Об'єднані Арабські Емірати, Узбекистан, В'єтнам, Віргінські Острови (США), Зімбабве;

Група 6: Люксембург.

Такий підхід дав нам змогу отримати просторову географічну структуру динаміки світового ринку фінансових послуг за критеріями експорто- та імпортоорієнтованості на світовому ринку фінансових послуг. Зокрема, у таблиці 2.9, наведено описові статистичні характеристики однорідності груп країн, що дають змогу зробити висновок про те, що в середині груп зміни часток експорту та імпорту фінансових послуг не волянтильні, й групи мають достатній ступінь однорідності.

Таблиця 2.9

Характеристики динаміки експортної та імпорتنної частки фінансових послуг у експорті та імпорті послуг протягом 2000-2010 рр. у групах країн

Група 1			
	<i>Середнє</i>	<i>Стандартне відхилення</i>	<i>Варіація</i>
ЗЕЧ	23,39107	5,920660	35,05421
ЗІЧ	8,71682	4,753318	22,59403
Група 2			
	<i>Середнє</i>	<i>Стандартне відхилення</i>	<i>Варіація</i>
ЗЕЧ	9,68579	0,19787	0,0392
ЗІЧ	37,32137	10,54951	111,2922
Група 3			
	<i>Середнє</i>	<i>Стандартне відхилення</i>	<i>Варіація</i>
ЗЕЧ	4,329099	3,547276	12,58317
ЗІЧ	9,696561	3,392496	11,50903
Група 4			
	<i>Середнє</i>	<i>Стандартне відхилення</i>	<i>Варіація</i>
ЗЕЧ	1,7173	0,00	0,00
ЗІЧ	-20,1724	0,00	0,00
Група 5			
	<i>Середнє</i>	<i>Стандартне відхилення</i>	<i>Варіація</i>
ЗЕЧ	1,171498	1,669497	2,787220
ЗІЧ	2,247821	2,144860	4,600426
Група 6			
	<i>Середнє</i>	<i>Стандартне відхилення</i>	<i>Варіація</i>
ЗЕЧ	66,17664	0,00	0,00
ЗІЧ	57,52145	0,00	0,00

Джерело: розрахував автор за даними [105] засобами пакета SPSS.

Зупинимося на детальному аналізові зовнішньоторговельних операцій України щодо фінансових послуг. Так, за даними Державного комітету статистики України у 2009 р. обсяг експорту послуг України дорівнював 9520,8 млн. дол., що становило 81,1% порівняно з 2008 р., імпорту – відповідно 5168,8 млн. дол. та 79,9%. Зовнішньоторговельні операції послугами Україна у 2009 р. здійснювала з партнерами з 218 країн світу. Найбільшу питому вагу в загальному обсязі українського експорту послугами у 2009 р. становили транспортні (65,7%), різні ділові, професійні й технічні (12,7%) послуги.

Порівняно з 2008 р. експорт послуг у 2009 р. зменшився на 2220,5 млн. дол. Найбільшу питому вагу в загальному обсязі українського імпорту послуг

у 2009 р. становили: фінансові (25,5%) й транспортні (19%) послуги.

Імпорт послуг до України у 2009 р. зменшився порівняно з 2008 р. на 1299,2 млн. дол., у т. ч. за рахунок скорочення обсягів фінансових послуг – на 146,1 млн. дол. (на 10%), страхових послуг – на 62 млн. дол. (на 33,3%).

За даними Державного комітету статистики України, вже за 9 місяців 2010 р. обсяг експорту послуг становив 8169,1 млн. дол. і збільшився порівняно з відповідним часом 2009 р. на 18,3%; обсяг імпорту становив 3825,1 млн. дол. і стосовно відповідного періоду 2009 р. дорівнював 99,3%. Позитивне сальдо зовнішньої торгівлі послугами становило 4344 млн. дол. (за 9 місяців 2009 р. – 3051 млн. дол.).

Найбільшу питому вагу в загальному обсязі українського експорту послуг у 2010 р. мали транспортні (68,3%), різні ділові, професійні й технічні (12,8%) послуги, як і в I-му кварталі 2011 р.: транспортні – 69,8%, різні ділові, професійні й технічні послуги – 13,7%.

Порівняно з 9 місяцями 2009 р. експорт послуг у 2010 р. збільшився на 1264,2 млн. дол., одночасно зменшилися обсяги експорту фінансових послуг – на 50,8 млн. дол. (на 17,6%).

Усе ж таки найбільшу питому вагу в загальному обсязі українського імпорту послуг у 2010 р. мали транспортні – 21,8% та фінансові послуги – 20,3%. (Табл. 2.10.).

Найбільше зменшення у 2010 р. спостерігалось у фінансових – на 255,3 млн. дол. (на 24,7%), і страхових послугах – на 37,9 млн. дол. (на 33,2%).

Таблиця 2.10

Структура зовнішньої торгівлі України послугами за 9 місяців 2010 р.

	Експорт			Імпорт			Сальдо
	тис. дол.	у % до загального обсягу, розділу, підрозділу	у % до 9 місяців 2009р.	тис. дол.	у % до загального обсягу, розділу, підрозділу	у % до 9 місяців 2009р.	
1	2	3	4	5	6	7	8
Всього	8169092,5	100,0	118,3	3825101,5	100,0	99,3	4343991,0
Транспортні послуги	5577484,3	68,3	123,4	832543,8	21,8	115,2	4744940,6

Продовження таблиці 2.10

1	2	3	4	5	6	7	8
Подорожі	302584,3	3,7	122,6	252678,7	6,6	116,7	49905,6
Послуги зв'язку	245265,5	3,0	105,3	107514,6	2,8	90,7	137750,9
Будівельні послуги	88218,4	1,1	94,9	78410,9	2,1	60,9	9807,5
Страхові послуги	45538,8	0,6	85,7	76102,4	2,0	66,8	-30563,6
Фінансові послуги	238238,6	2,9	82,4	777206,3	20,3	75,3	-538967,7
Комп'ютерні послуги	219837,2	2,7	118,1	114847,3	3,0	106,1	104989,9
Роялті та ліцензійні послуги	32322,6	0,4	271,6	236309,6	6,2	130,2	-203987,1
Інші ділові послуги	91779,9	1,1	128,1	167151,0	4,4	153,0	-75371,1
Різні ділові, професійні й технічні послуги	1041585,7	12,8	117,6	566125,0	14,8	88,6	475460,6
Послуги приватним особам та послуги у галузі культури та відпочинку	19304,6	0,2	128,8	136086,1	3,6	118,1	-116781,5
Державні послуги, що не віднесені до інших категорій	2087,4	0,0	20,6	454559,7	11,9	134,4	-452472,3
Послуги з ремонту	264845,2	3,2	91,7	25566,2	0,7	88,0	239279,0

Джерело: склав автор на основі даних [55].

За I квартал 2011 р. обсяг експорту послуг України становив 3185,2 млн. дол. і збільшився порівняно з I кварталом 2010 р. на 19,2%, обсяг імпорту – 1253 млн. дол. і зріс на 12%. Зовнішньоторговельні операції послугами були здійснені з партнерами 197 країн світу проти 213 країн світу в 2010 р., що свідчить про зменшення географічної диверсифікації зовнішньої торгівлі послугами.

Порівняно з I кварталом 2010 р. експорт послуг з України збільшився на 513 млн. дол., але за рахунок збільшення обсягів різних ділових, професійних та технічних послуг – на 115,5 млн. дол. (на 36%), послуг залізничного – на 107,6 млн. дол. (на 33,6%) і трубопровідного транспорту – на 87 млн. дол. (на 9,1%), послуг із ремонту – на 73,7 млн. дол. (у 2,3 раза), повітряного транспорту – на 64,9 млн. дол. (на 27,5%), допоміжних транспортних послуг – на 13,7 млн. дол. (на 15,8%). Найбільшу питому вагу в загальному обсязі імпорту послуг України протягом першого кварталу 2011 р. становили: транспортні (23,2%), фінансові (18,7%), різні ділові, професійні й технічні послуги (16,5%) (табл. 2.11.).

Таблиця 2.11

Структура зовнішньої торгівлі послугами за I квартал 2011 р.

	Експорт			Імпорт			Сальдо
	тис. дол.	у % до загального обсягу, розділу, підрозділу	у % до I кварталу 2010 р.	тис. дол.	у % до загального обсягу, розділу, підрозділу	у % до I кварталу 2010 р.	
Всього	3185200,8	100,0	119,2	1253002,8	100,0	112,0	1932198,0
Транспортні послуги	2223939,5	69,8	114,5	290124,3	23,2	131,8	1933815,2
Подорожі	63071,3	2,0	125,0	54307,3	4,3	107,2	8764,0
Послуги зв'язку	62957,9	2,0	89,0	31574,8	2,5	102,7	31383,1
Будівельні послуги	34932,5	1,1	130,1	17613,5	1,4	125,4	17319,0
Страхові послуги	22348,1	0,7	138,2	30276,2	2,4	212,3	-7928,1
Фінансові послуги	80541,9	2,5	103,6	234269,1	18,7	102,5	-153727,3
Комп'ютерні послуги	83923,9	2,6	115,0	36502,7	2,9	91,0	47421,2
Роялті та ліцензійні послуги	5338,7	0,2	75,0	92788,6	7,4	141,5	-87449,9
Інші ділові послуги	33047,4	1,0	137,4	49764,6	4,0	90,2	-16717,3
Різні ділові, професійні та технічні послуги	436536,5	13,7	136,0	207026,3	16,5	99,2	229510,1
Послуги приватним особам та послуги в галузі культури та відпочинку	6370,0	0,2	140,2	54748,9	4,4	114,7	-48379,0
Державні послуги, які не віднесені до інших категорій	937,9	0,0	97,8	148288,1	11,8	111,2	-147350,2
Послуги з ремонту	131255,4	4,1	228,2	5718,3	0,5	58,0	125537,1

Джерело: склав автор на основі даних [55].

Із здійсненого аналізу можемо зробити висновок про те, що наша країна не має загрозової залежності від імпорту фінансових послуг, оскільки товарна структура імпорту та експорту послуг України є диверсифікованою. Крім того, коливання зовнішньоторговельного сальдо послугами не визначалися експортом та імпортом фінансових послуг України.

Загальна динаміка зовнішньої торгівлі фінансовими послугами та її складових потребує детальнішого аналізу і наведена на рисунку 2.18.

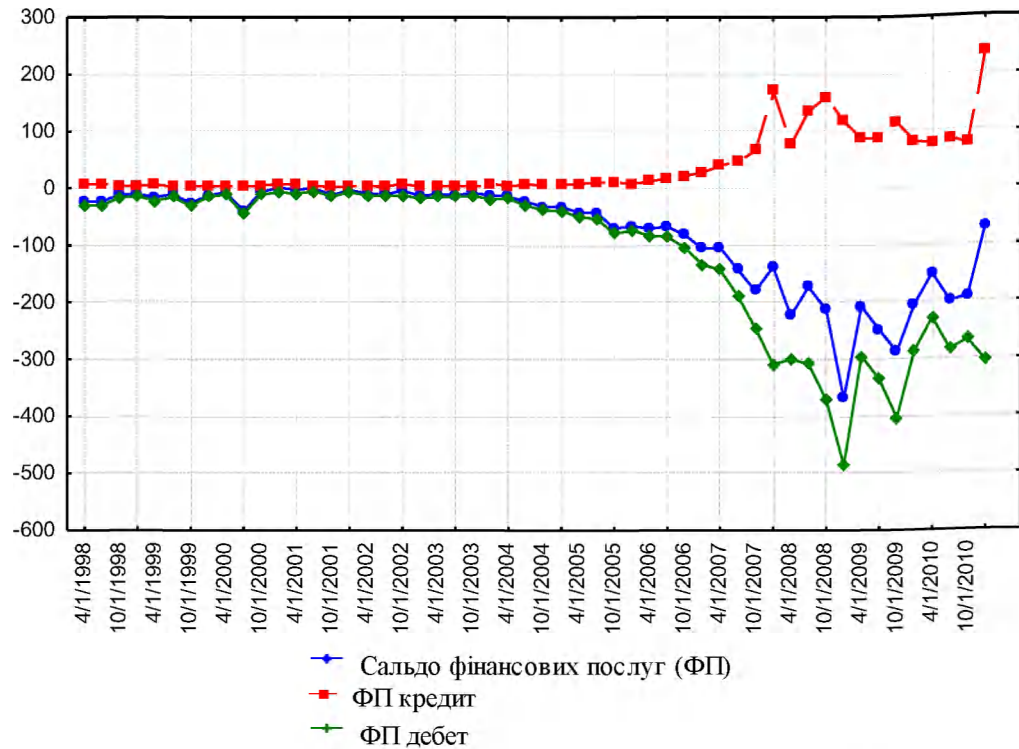

Рис. 2.18. Динаміка зовнішньої торгівлі України фінансовими послугами 1998–2010 рр. (млн. дол.)

Джерело: побудував автор на основі даних [142].

Як видно з рисунка 2.18, Україна протягом 1998-2010 рр. мала від'ємне сальдо у зовнішній торгівлі фінансовими послугами і протягом цього періоду була й донині є імпортером фінансових послуг.

Засобами пакету SPSS ми провели регресійний аналіз значень сальдо фінансових послуг – СФП (табл. 2.12) і емпірично отримали нелінійне рівняння тренду сальдо фінансових послуг України на щомісячних даних із 1. 04. 1998 р. до 1. 01. 2011 р:

$$СФП(t) = -31,532 - 0,003 * СФП_{(t-1)}^2$$

$t(50) = (-6,4848)$ $t(50) = (19,6855)$

Таблиця 2.12

Характеристики регресійного рівняння тренду

	Нормалізовані коефіцієнти	Коефіцієнти регресії В	Стандартна похибка регресора	t(50)	p-рівень
Вільний член рівняння		-31,532	4,863	-6,4848	0,000002
СФП ²	-0,9416	-0,003	0,0001	-19,6835	0,0001

Отже, модель тренду адекватна, оскільки: $R=0,94111563$, $R^2=0,88$;

множинний коефіцієнт детермінації $R^2 = ,88341261$; $F(1,50) = 387,4$,
коефіцієнт Дарбіна-Уотсона = $1,0509$.

На рисунку 2.19-2.20 зображено результати регресійного аналізу сальдо фінансових послуг України від його складових.

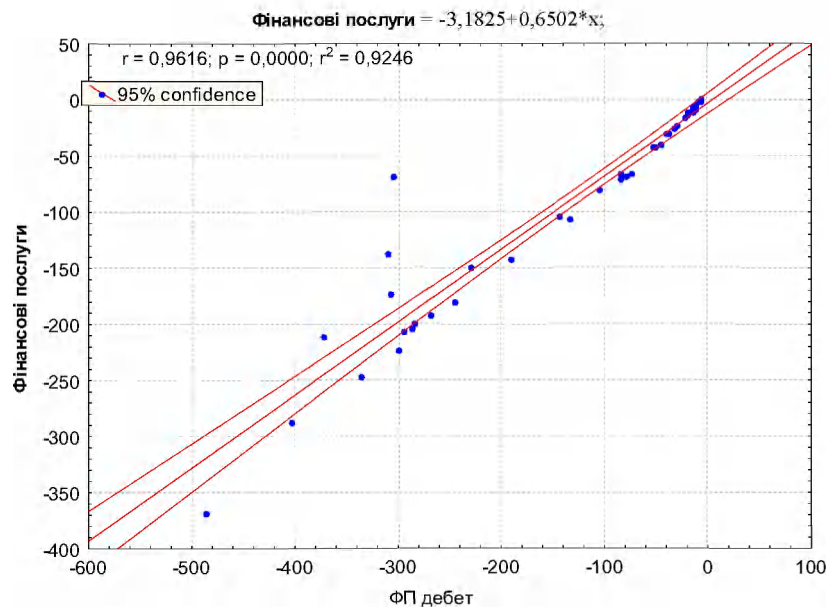

Рис. 2.19. Регресійна залежність сальдо фінансових послуг від дебету фінансових послуг за статтями платіжного балансу України

Джерело: побудував автор на основі даних [152] засобами пакета SPSS.

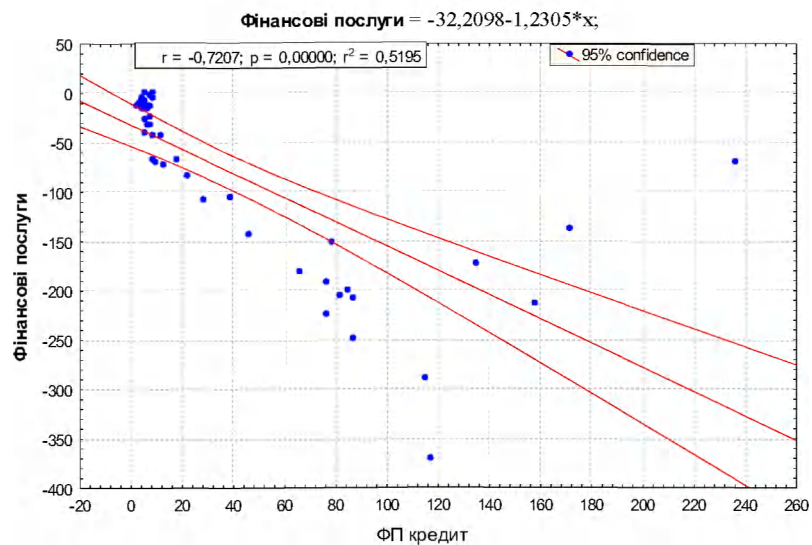

Рис. 2.20. Регресійна залежність сальдо фінансових послуг від дебету фінансових послуг за статтями платіжного балансу України

Джерело: побудував автор на основі даних [152] засобами пакета SPSS.

Отже, ми емпірично встановили, що зовнішня торгівля України фінансовими послугами є нелінійно монотонно спадною. Зважаючи на той факт, що Україна останніми роками має від'ємну міжнародну інвестиційну позицію, спадний характер сальдо фінансових послуг із зростаючою імпортоорієнтацією України на світовому ринку фінансових послуг можуть бути свідченням того, що Україна опинилася перед загрозою перетворення на чистого імпортера міжнародних фінансових послуг.

Міжнародна інвестиційна позиція (МІП) відображає сукупність накопичених зовнішніх фінансових активів і пасивів країни, як вказано у методичних матеріалах НБУ [152]. Тут відображені фінансові вимоги та зобов'язання резидентів країни щодо нерезидентів. Складовими міжнародної інвестиційної позиції є:

- прями, портфельні та інші інвестиції;
- резервні активи держави.

Компоненти МІП розділяють за типами фінансових інструментів й за секторами економіки. Прямі інвестиції поділяються на акціонерний капітал, реінвестовані доходи та інший капітал. До портфельних інвестицій належать цінні папери, що дають право участі в капіталі емітента, та боргові цінні папери.

Інші інвестиції – це комерційні та банківські кредити, позики міжнародних фінансових організацій, фінансовий лізинг, готівкова валюта й депозити, а також всі види дебіторської та кредиторської заборгованості. Міжнародну інвестиційну позицію України протягом 2002-2010 рр. наведено у додатку М, таблиця М.1.

Зауважимо, що Міжнародний валютний фонд розпочав проект статистичного обстеження «Доступ до фінансів» (FAS), який має на меті збір щорічних географічних і демографічних даних, що відображають доступ населення країн до основних споживчих фінансових послуг на світовому ринку. Зокрема, оцінку України за ключовими індикаторами розвиненості й

доступу до міжнародних фінансових послуг відображено у таблицях 2.13.-2.14.

Таблиця 2.13

Загальні показники розвитку інфраструктури фінансових послуг України

Показник	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Кількість відділень комерційних банків на 1000 км ²	2,59	2,68	2,68	2,66	2,56	2,20	1,58
Кількість депозитних корпорацій та їх відділень на 1000 км ²	2,31	2,40	2,39	2,36	2,25	1,88	1,28
Кількість відділень комерційних банків на 100 000 осіб дорослого населення	3,72	3,87	3,87	3,85	3,73	3,22	2,31
Кількість депозитних корпорацій та їх відділень на 100 000 осіб дорослого населення	3,72	3,87	3,87	3,85	3,73	3,22	2,31
Кількість платіжних терміналів (у т. ч. банкоматів) на 1000 км ²	13,99	19,55	25,40	36,13	48,27	49,95	52,07
Кількість платіжних терміналів (у т. ч. банкоматів) на 100 000 дорослого населення	20,12	28,17	36,72	52,38	70,25	73,04	76,13

Джерело: склав автор на основі даних [142].

Із наведених таблиць видно, що протягом 2004-2010 рр. Україна якісно поліпшила доступність фінансових послуг для споживачів. Але при цьому збільшилося боргове навантаження на ВВП.

Таблиця 2.14

Показники надання та доступу населення України до фінансових послуг
(вимірювання за методологією МВФ)

1	2	3	4	5	6	7	8
	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Вкладники комерційних банків у т. ч. з КБ на 100000 осіб дорослого населення	...	2707,62	2860,41	3 009,38	3 097,87	3211,03	3220,29
Депозитори з іншими депозитними корпораціями на 100000 чол. дорослого населення	...	2707,62	2860,41	3 009,38	3 097,87	3211,03	3220,29
Депозитори/споживачі фінансових послуг на 100000 осіб дорослого населення	...	2709,58	2862,99	3 015,52	3 101,99	3213,69	3 222,29

Продовження таблиці 2.14

1	2	3	4	5	6	7	8
Власники страхових полісів на 100000 осіб дорослого населення	796,80	8379,53	13834,80	15 09,48	16980,99	14512,52	15626,63
Надані комерційним банкам депозити (% від ВВП)	26,49	32,81	37,39	43,63	44,83	43,99	42,42
Видатні депозити/Виділені кошти (% від ВВП)	26,65	33,07	37,75	44,12	45,26	44,30	42,60
Неоплачені борги комерційним банкам (% від ВВП)	27,43	35,31	49,12	66,69	81,77	83,18	70,73
Неоплачені борги іншим депозитним корпораціям (% від ВВП)	27,43	35,31	49,12	66,69	81,77	83,18	70,73
Позики загалом (% від ВВП)	28,30	36,11	50,55	70,30	85,69	87,00	74,00

Джерело: склав автор за даними на основі даних [54, 142, 152].

Отже, на підставі проведеного дослідження можемо попередньо стверджувати, що ринок фінансових послуг в Україні розвивається синхронно з основним сектором світового ринку фінансових послуг, що пов'язано зі зниженням вхідних бар'єрів на внутрішньому ринку України і наявністю певних обмежень із операцій щодо руху капіталу; високим рівнем оподаткування і низькою інвестиційною привабливістю країни. Але зрозуміло, що інтеграція ринку фінансових послуг України у світовий може забезпечити: посилення трансграничної торгівлі фінансовими послугами; притік іноземних інвестицій; розширення доступу до міжнародних фінансових послуг суб'єктам економічної діяльності в Україні та зростання конкуренції на вітчизняному ринку.

Висновки до розділу 2

Аналіз трансформацій світового ринку фінансових послуг дав змогу запропонувати наступні висновки:

1. Доведено, що глобальна нестабільність суттєво впливає на структурні трансформації світового ринку фінансових послуг, оскільки спостерігається асиметричність динаміки ринку в цілому і кожного сегмента зокрема. Встановлено, що розвиток СРФП протягом 1980-2010 рр. був динамічним; це проявляється через постійну зміну рівнів первинних динамічних рядів; при цьому поряд із динамічністю їм була притаманна інерційність: зберігається механізм формування явищ і характер розвитку (темпи, напрям, коливання). Найбільше базове абсолютне збільшення світового експорту фінансових послуг протягом 1981-2010 рр. було у 2008 р., при цьому прикметно, що того ж року, крім Азії та Африки, на всіх географічних секторах світового ринку фінансових послуг було найбільше базове абсолютне збільшення експорту фінансових послуг. Динаміка абсолютного базового приросту експорту фінансових послуг (абсолютна швидкість зростання порівняно з 1980 р.) на географічних сегментах СРФП залишилася позитивною і досить значною й після кризи 2008 р., а в Азії зменшення абсолютних базових приростів у післякризові роки було найменшим проти всіх інших географічних сегментів світового ринку ФП. Отже, абсолютна швидкість зростання світового експорту фінансових послуг протягом 1981-2010 рр. була позитивною, незважаючи на кризові явища у світовій економіці у 1997-1998 рр. та 2008 р.

2. Світовому експорту фінансових послуг загалом так і експорту ФП основних географічних сегментів характерна циклічна динаміка приросту; це є свідченням того, що динаміка світового експорту фінансових послуг характерна наявністю циклічних коливань (із різною довжиною циклу, як правило, 3 роки і 1 рік). Світовий експорт та імпорт фінансових послуг за

1980–2010 рр. мають однакову кількість циклічних періодів гальмування абсолютної швидкості. Але таке твердження не може бути індуктивно поширене на всі географічні сегменти СРФП. Динаміка імпорту фінансових послуг за основними параметрами прискорення/сповільнення його динаміки повторює траєкторію прискорення динаміки експорту фінансових послуг. При цьому для імпорту фінансових послуг характерні вісім періодів прискорення і стільки ж – сповільнення. Загальна системна динаміка СРФП і його структурних компонентів (географічних сегментів) є трендостійкою й має комплексну, несиметричну, волантильну структуру внутрішньої динаміки з різними траєкторіями розвитку.

3. Імпортні потоки фінансових послуг протягом досліджуваного періоду були орієнтовані на Азію та Північну Америку. Поточні темпи структурних трансформацій імпорту на СРФП були однаковими протягом 1980-2010 рр., що свідчить про наявність імпульсів у процесі трансформації структури СРФП за імпортом. Зовсім інша динаміка структурних трансформацій СРФП за експортом, зокрема показник базових темпів структурних трансформацій СРФП за експортом менш волантильний, аніж за імпортом. Це свідчить про те, що імпорт фінансових послуг змінював свою географічну структуру хаотичніше та більшими темпами, що можна пояснити зростанням внутрішніх секторів фінансових послуг у середині географічних сегментів і орієнтацією країн світу на міжнародні ринки фінансових послуг.

4. Сегментування світового ринку фінансових послуг, за критерієм подібності динаміки розвитку груп країн, що базоване на агломеративному методі кластерного аналізу стосовно таких ознак стабільності секторів, як: середньорічна зміна частки експорту фінансових послуг у сукупному експорті послуг країни та середньорічна зміна частки імпорту фінансових послуг у сукупному імпорті послуг країни, дало змогу отримати просторову географічну структуру динаміки світового ринку фінансових послуг за

критеріями експорто- та імпорто-орієнтованості країн на світовому ринку фінансових послуг, що може бути використано для виявлення зон прояву глобальної нестабільності.

5. Ринок фінансових послуг в Україні розвивається синхронно з основним сектором світового ринку фінансових послуг, що пов'язано зі зниженням вхідних бар'єрів на внутрішньому ринку України і наявністю певних обмежень із операцій щодо руху капіталу; високим рівнем оподаткування і низькою інвестиційною привабливістю країни. Зовнішня торгівля України фінансовими послугами є нелінійною монотонно спадною. Зважаючи на той факт, що Україна останніми роками має від'ємну міжнародну інвестиційну позицію, спадний характер сальдо фінансових послуг із зростаючою імпортоорієнтацією України на світовому ринку фінансових послуг можуть бути свідченням того, що Україна опинилася перед загрозою перетворення на чистого імпортера міжнародних фінансових послуг.

Положення розділу 2 опубліковані у: [25, 26, 34, 42, 44, 45, 233].

РОЗДІЛ 3

СТРАТЕГІЧНІ ПРІОРИТЕТИ РОЗВИТКУ ЕФЕКТИВНОГО РИНКУ ФІНАНСОВИХ ПОСЛУГ УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ ЙОГО ІНТЕГРАЦІЇ У НЕСТАБІЛЬНИЙ СВІТОВИЙ ФІНАНСОВИЙ ПРОСТІР

3.1. Передумови формування ефективного ринку фінансових послуг України.

В умовах інтеграції України у світову фінансову систему та світогосподарське середовище загалом важливим завданням стала розбудова сучасного стійкого ринку фінансових послуг, що був би доступним як для громадян, котрі є традиційними клієнтами кредитних організацій, так і тих, хто нині користується лише окремими видами фінансових послуг фрагментарно. Стійкий ринок фінансових послуг, тобто такий, що забезпечує стабільний рух фінансових ресурсів у межах національної економіки, це – основа механізму економічного розвитку України в умовах економічної нестабільності.

Отже, необхідно ідентифікувати актуальні інституційні, організаційні та нормативні зміни, що потрібні нашій країні для виконання важливого практичного завдання – підвищення доступності фінансових послуг, у т. ч. міжнародних, споживачам на всій території України.

Таким чином, актуалізується завдання визначення функціональної і об'єктної структури ринку фінансових послуг України, що дала б змогу забезпечити ефективну взаємодію конкурентоспроможних постачальників-продавців фінансових послуг (банків; поштової системи; кредитних, мікрофінансових організацій; спеціалізованих фінансових організацій та

компаній, роздрібних постачальників, операторів мобільного зв'язку; Інтернет-провайдерів, операторів електронних платіжних систем і емітентів електронних грошей, тощо) (рис. 3.1). При цьому ми визначимо потенційно потужні та стійкі сектори цього ринку, що можуть стати базисом для формування такої інфраструктури.

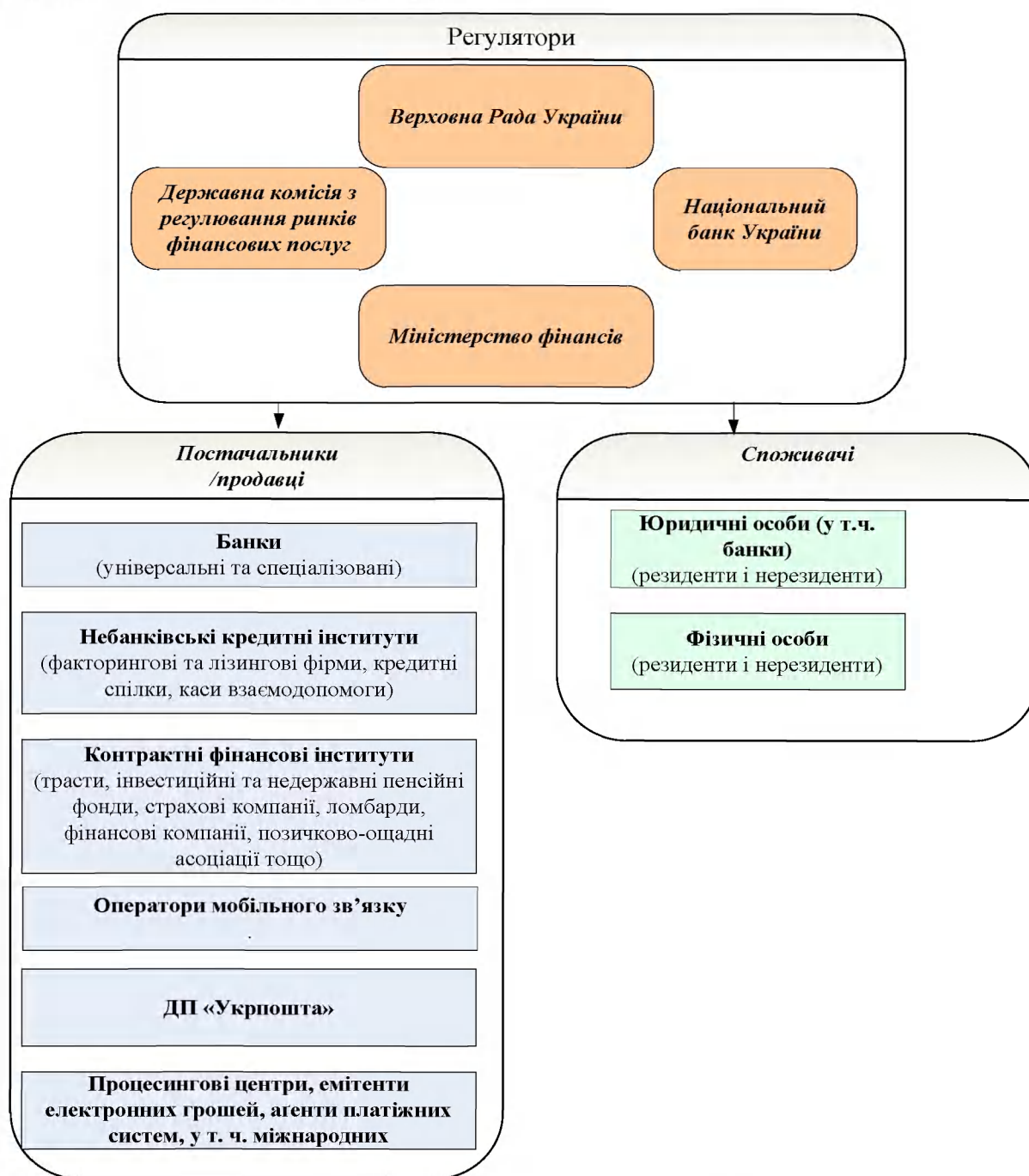

Рис. 3.1. Узагальнена структура ринку фінансових послуг України

Джерело: побудував автор.

Неоднорідність суб'єктів-постачальників фінансових послуг, потребує орієнтованих на різні сегменти споживчого роздрібного ринку, вимагає підвищеної уваги до їх технологічної, операційної та комунікаційної інтеграції, усунення штучних обмежень і заборон на здійснення окремих видів операцій і надання фінансових послуг, унеможливлення їх необґрунтованого правового переслідування чи проведення ними незаконних операцій. При цьому урядові України необхідно орієнтувати постачальників фінансових послуг на використання новітніх технологій у наданні цих послуг, для того, щоб була змога конкурувати з іноземними постачальниками в умовах тих зобов'язань, що взяла наша держава при набутті членства в СОТ.

Нові технології створюють можливість надавати населенню фінансові послуги дистанційно з використанням: платіжних карткових систем або зі застосуванням технологій стільникового зв'язку, платіжних терміналів, електронних агентських платіжних систем, базованих на Інтернет-технологіях. Усі фінансові та комунікаційні посередники повинні мати доступ до згадуваних технологій або погодитися з наявністю об'єктивних обмежень на використання деяких із них (через неприпустимі ризики, порушення принципів спеціалізації тощо).

Отже, Україні необхідно:

- розробляти надійні механізми дистанційного надання таких фінансових послуг як мобільний та Інтернет-банкінг;
- удосконалювати і надалі технології поштового зв'язку;
- розширити спектр фінансових послуг, що надають роздрібні агенти;
- поширювати використання платіжних карток при наданні фінансових послуг;
- розбудовувати мережеві структури на основі мережевого маркетингу щодо поширення доступності фінансових послуг широким верствам населення.

Важливою передумовою формування цивілізованого ринку фінансових послуг є формування системи заходів щодо здійснення ризик-орієнтованого нагляду за суб'єктами, котрі надають фінансові послуги. Нині нагляд за учасниками ринку фінансових послуг сконцентровано у повноваженнях Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг України (рис. 3.2).

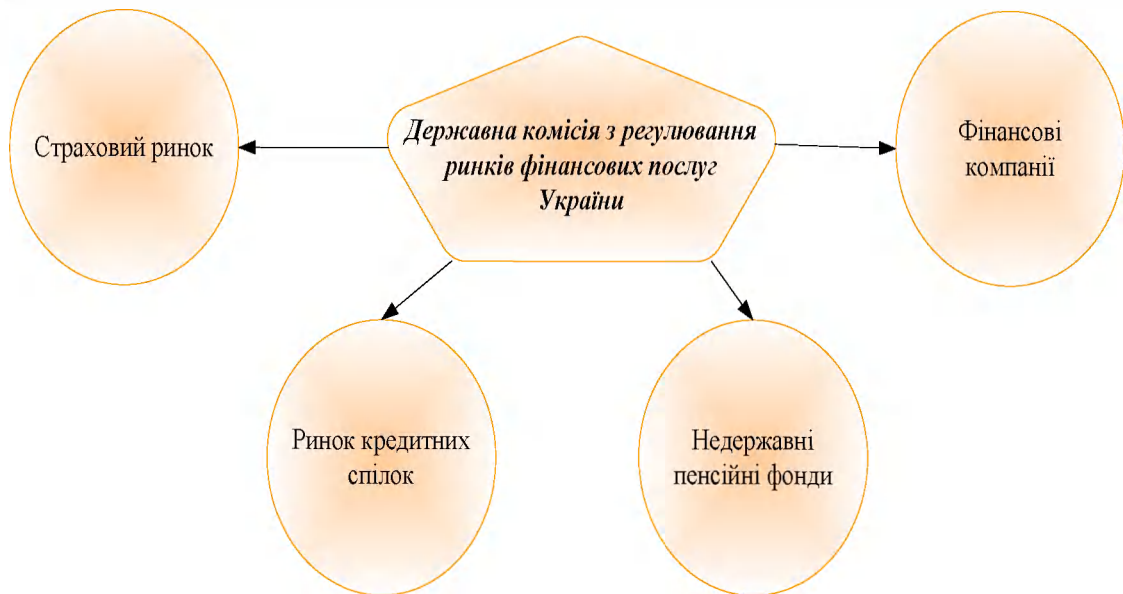

Рис. 3.2. Повноваження ДКРРФП України.

Джерело: побудував автор.

Зміна зовнішнього середовища, зокрема прояви світової фінансової кризи, що негативно вплинула на український небанківський фінансовий сектор, насамперед, унаслідок погіршення якості банківських активів, девальвації гривні, негативних змін у структурі платіжного балансу та експорту України, а також зниження рівня зовнішніх запозичень. Серед чинників, котрі протягом 2008-2010 рр. мали негативний вплив на небанківський фінансовий сектор в Україні, можна виділити: замороження банківських депозитів учасників фінансового ринку в проблемних банках та зниження ринкової вартості фінансових інструментів, зокрема тих, що їх утримували страхові компанії і недержавні пенсійні фонди; це і вплинуло на прибутковість таких установ та рівень їхніх резервів, сформованих ними для покриття майбутніх виплат своїм клієнтам.

З іншого боку, швидкий розвиток економіки країни та ефективна інтеграція національного ринку фінансових послуг у світовий ринок фінансових послуг залежать не тільки від спроможності відновлення активності учасників ринку в посткризові періоди і впровадження нових, ефективних комунікаційних та фінансових технологій, а й від готовності та спроможності населення використовувати ці технології. Тому актуальним завданням формування ефективної структури національного фінансового ринку є підвищення фінансової грамотності громадян України. Ефективність функціонування національного ринку фінансових послуг безпосередньо залежить від розуміння населенням того, як із вигодою для себе можна використовувати нові фінансові продукти, а це неможливо без базових знань і навиків у сфері фінансів. Виконання такого завдання передбачає набуття нової якості управління особистими фінансами та сімейним бюджетом громадян України.

Донині переважна більшість українців не має повноцінних можливостей для використання механізмів управління особистими фінансами, не отримує достатньо просвітницької інформації (не рекламної) стосовно різних фінансових продуктів; і як наслідок виникають труднощі при виборі страхових та іпотечних продуктів, споживчих кредитів, депозитів, а також поверхневим залишається уявлення про власні податкові обов'язки і пенсійні права. Без поліпшення якості клієнтської бази та підвищення рівня фінансової грамотності громадян України розширення доступності фінансових послуг неможливе. З іншого боку, просуванням продуктів ринку фінансових послуг у регіони та сільську місцевість у нашій країні приділяють мало уваги, а нечисленні ініціативи є фрагментарними.

До роздрібних фінансових послуг належать послуги, що фінансові й інші організації та установи надають населенню. Найпопулярнішими серед них в Україні: платіжно-розрахункові послуги і послуги з переказу грошових коштів; послуги, пов'язані з кредитуванням, обслуговуванням депозитів і

внесків (заощаджень) населення; страхових договорів; договорів пенсійного страхування і забезпечення; послуги щодо діяльності на ринку цінних паперів з інвестування й управління грошовими коштами громадян (брокерські, депозитарні послуги, послуги з довірчого управління, управління пайовими інвестиційними фондами і т. п.).

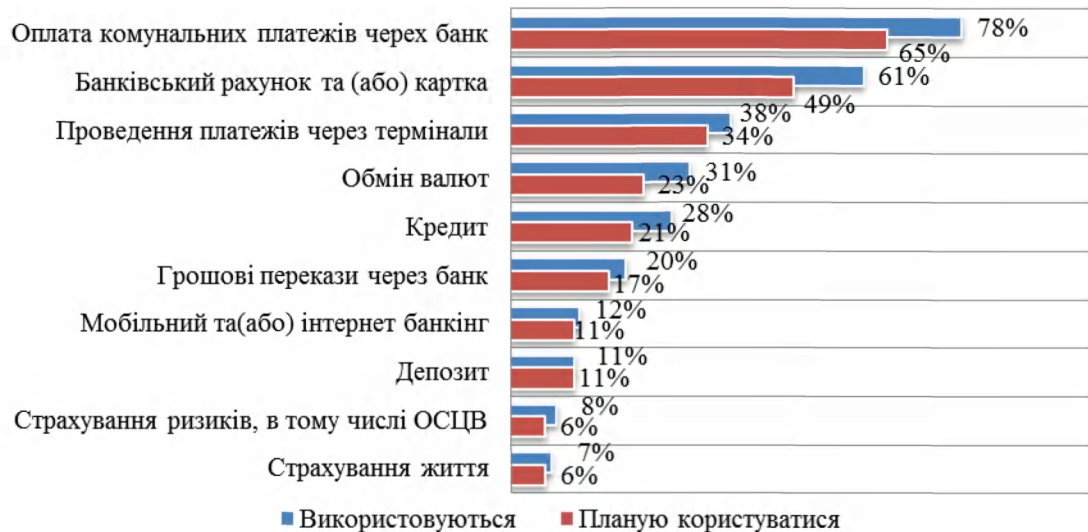

Рис. 3.3. Найбільш використовувані фінансові послуги (фактично та план на наступні 2 роки), % всіх респондентів.

Джерело: наведено за [176].

До організацій, що надають фінансові послуги, можна віднести банки (кредитні організації), кредитні кооперативи, страхові організації, професійних учасників ринку цінних паперів і компанії з управління активами, недержавні пенсійні фонди, а також багато допоміжних інфраструктурних організацій-посередників, діяльність яких спрямована на забезпечення доступу до базових фінансових послуг (кредитні та іпотечні брокери, страхові брокери й агенти, бюро кредитних історій, депозитарії і реєстратори на ринку цінних паперів, агенти з продажу паїв приватних інвестиційних фондів і т. п.).

Нині держава першочергову увагу приділяє тим видам фінансових послуг, постачальниками яких в Україні традиційно виступають кредитні організації, тобто платіжно-розрахунковим, кредитним і депозитним

послугам. Відповідно до статистичного обстеження, що здійснив Державний комітет статистики України [55], саме ці види послуг є найпопулярнішими в нашій країні. Так, 95% громадян України звертаються в банки та відділення поштового зв'язку за проведенням розрахунків і переказом грошових коштів, більше 30% населення мають банківські внески, майже третина громадян отримували споживчі кредити (позики).

Серед інших видів фінансових послуг лідерами за широтою клієнтського охоплення є обов'язкове страхування цивільної відповідальності власників автотранспортних засобів (ОСЦВ) – 30% громадян України. В той же час добровільними видами страхування охоплено менше 20% населення України. Ще менше клієнтів користується послугами фінансових організацій, що діють на ринку цінних паперів, 2-3% [55].

Небанківський фінансовий сектор України виходить із кризового стану повільно; так, за даними Держфінпослуг [54] у 2010 р. відновилася позитивна динаміка розвитку цього сектору ринку фінансових послуг. Зокрема, загальні активи небанківських фінансових установ на початок жовтня 2010 р. становили 63,4 млрд. грн. [54]. Найбільш капіталізованим сектором у цій сфері є ринок страхових послуг (табл. 3.1).

Таблиця 3.1

Активи фінансових установ на кінець 2008-2010 рр.

Активи	2008		2009		2010		Темпи приросту	
							2009/ 2008	2010/ 2009
	млн. грн.	%	млн. грн.	%	млн. грн.	%	%	%
1	2	3	4	5	6	7	8	9
Загальні активи	61 668,1	100	62 848,7	100	69 855,5	100	19	11,1
Страхові компанії	41 930,5	68,0	41 970,1	66,8	45 234,6	64,8	0,1	7,8
Кредитні спілки	6 064,9	9,8	4 218,0	6,7	3 432,2	4,9	30,5	18,6
Фінансові компанії	6011,8	9,7	7 578,5	12,1	10 226,9	14,6	26,1	34,9
Юридичні особи публічного права	3 269,9	5,3	4 513,2	7,2	6 430,4	9,2	38,0	42,5

Продовження таблиці 3.1.

1	2	3	4	5	6	7	8	9
Інші кредитні установи	3 253,5	5,3	3 092,1	4,9	2 498,9	3,6	5,0	19,2
Недержавні пенсійні фонди	612,2	1,0	857,9	1,4	1 144,3	1,6	40,1	33,4
Ломбарди	525,3	0,9	618,9	1,0	888,2	1,3	17,8	43,5

Джерело: побудовано за даними [54].

За результатами 2010 р. основні показники страхової діяльності набули тенденцій щодо уповільнення спаду і стабілізації, навіть при тому, що протягом 2010 р. кількість страхових компаній в Україні зменшилася з 450 до 443; також цього року зросли обсяги активів страхових компаній. Зокрема, активи, визначені ст. 31 Закону «Про страхування», збільшилися на 7,1% – з 23,69 млрд. грн. до 25,5 млрд. грн.

Основні позиції в структурі активів страхових компаній належать акціям, банківським депозитам, правам вимоги до перестраховиків, нерухомому майну та грошовим коштам. У 2010 р. також зросли страхові премії та виплати. Так, валові страхові премії, отримані з усіх видів страхування у 2010 р., становили 15,43 млрд. грн., із них від страхувальників-фізичних осіб – 4,35 млрд. грн., а від перестраховальників – 4,43 млрд. грн. При цьому сума чистих страхових премій дорівнювала 9,2 млрд. грн. [54].

За договорами перестраховування ризиків за 2010 рік українські страховики (цеденти, перестраховальники) сплатили часток страхових премій 10 745,2 млн. грн. (за 2009 р. – 8 888,4 млн. грн.) (рис. 3.3), з них:

- перестраховикам-нерезидентам – 991,3 млн. грн. (за 2009 р. – 1 104,3 млн. грн.);
- перестраховикам-резидентам – 9 753,9 млн. грн. (за 2009 р. – 7 784,1 млн. грн.);
- загальна сума часток страхових виплат, що компенсували перестраховики, становила 508,6 млн. грн. (за 2009 р. – 967,9 млн. грн.), у т. ч. компенсували:

- перестраховики-нерезиденти – 289,6 млн. грн. (за 2009 р. – 287,1 млн. грн.),
- перестраховики-резиденти – 219,0 млн. грн. (за 2009 р. – 680,8 млн. грн.).

За 2010 р. помітніше проявилася тенденція до збільшення обсягів внутрішнього перестраховування. Так, частка страхових премій, сплачених перестраховикам-резидентам, становила 9 753,9 млн. грн., що на 25,3% більше порівняно з 2009 р. (тоді було 7 784,1 млн. грн.) і на 21,5% більше ніж у 2008 р. (8 026,8 млн. грн.).

В структурі страхових виплат домінувало страхування наземного транспорту (35%), страхування фінансових ризиків (27%), обов'язкове страхування відповідальності власників автотранспорту (13%) та медичне страхування (12%). Таким чином перестраховикам у 2010 р. виплачено 7,02 млрд. грн. страхових платежів.

На рисунку 3.4 наведено структуру перестраховування ризиків у нерезидентів у 2010 р. Від загальної суми сплачених часток страхових премій на перестраховування нерезидентам (991,3 млн. грн.) найбільше сплачено до Великобританії – 30% (або 298,0 млн. грн.), Російської Федерації – 17% (172,2 млн. грн.) та Швейцарії – 12% (121,4 млн. грн.).

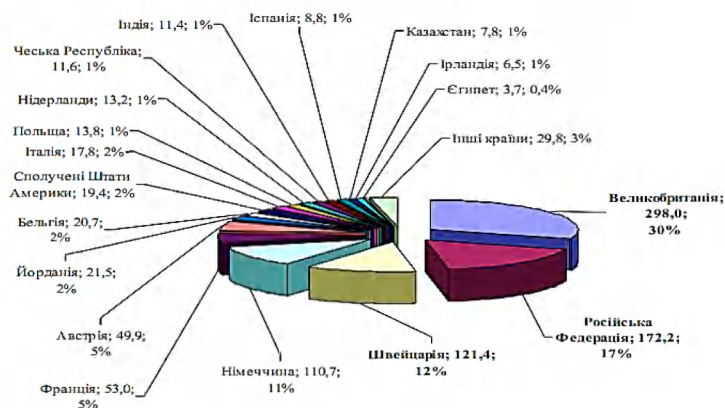

Рис. 3.4. Обсяги та географічна структура виплат перестраховикам страховими компаніями України

Джерело: склад автор за даними [55].

Стосовно кредитних спілок (КС), які внесені до Державного реєстру фінансових установ, то протягом 2010 р. їх кількість зменшилася з 755 до 679, що можна пояснити наслідками фінансової кризи, тобто погіршенням платоспроможності кредитних спілок.

Поряд із цим, протягом 2010 р. погіршилися й інші основні результати діяльності КС. Активи кредитних спілок протягом 2010 р. зменшилися на 23,8% – з 4,2 млрд. грн. до 3,2 млрд. грн. При цьому кількість членів КС у 2010 р. зменшилася з 2,19 млн. до 1,63 млн. осіб, обсяг залучених депозитів – із 2,96 млрд. грн. до 2,13 млрд. грн., виданих кредитів – із 3,91 млрд. грн. до 3,08 млрд. грн., а сукупний капітал КС – із 765,8 млн. грн. до 673,4 млн. грн. Певним позитивним чинником можна вважати деяке зменшення заборгованості за неповерненими та простермінованими кредитами. Наприкінці 2009 р. така заборгованість дорівнювала 1,12 млрд. грн., а в кінці 2010 р. – 976,7 млн. грн.

Протягом 2010 р. обсяги фінансових послуг, що надали вітчизняні фінансові компанії, були такими:

- обмін валют – 12,4 млрд. грн.;
- факторинг – 3,9 млрд. грн.;
- переказ коштів – 2,3 млрд. грн.;
- залучення коштів установників управління майном з метою фінансування об'єктів будівництва – 1,6 млрд. грн.;
- надання гарантій – 766,6 млн. грн.;
- надання фінансових кредитів за рахунок власних коштів – 266,2 млн. грн.;
- залучення фінансових активів юридичних осіб із обов'язками щодо наступного повернення – 11,8 млн.;
- надання позик – 8,7 млн. грн.; фінансовий лізинг – 4 млн. грн.

При цьому обсяг фінансових послуг, наданих у 2010 р. через мережу Українського державного підприємства поштового зв'язку «Укрпошта»,

становив майже 5 млрд. грн., а інших юридичних осіб – 2,8 млрд. грн. (рис. 3.5).

Зокрема, ДП «Укрпошта» надає наступні види фінансових послуг:

- поштові перекази в межах України;
- поштові перекази поза межі України
- грошові перекази за міжнародними платіжними системами;
- приймання комунальних платежів;
- видача готівки (в національній валюті).

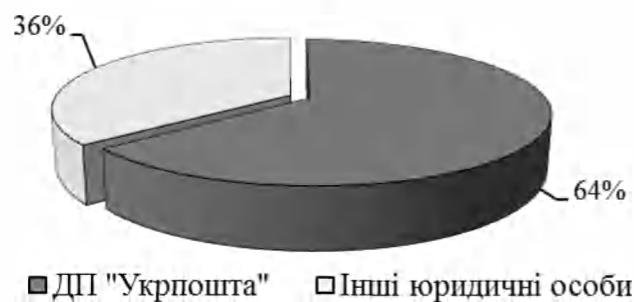

Рис. 3.5. Структура фінансових послуг наданих в Україні у 2010 р.

Джерело: склав автор на основі даних [55].

За станом на 1. 01. 2011 р. в Державному реєстрі фінансових установ України було зареєстровано 221 фінансову компанію. Узагальнені дані щодо обсягу фінансових послуг, що надали фінансові компанії в Україні, наведені в таблиці 3.2.

Таблиця 3.2

Обсяги та види фінансових послуг, що фінансові компанії надали протягом 2008-2010 рр. в Україні, млн. грн.

Вид фінансової послуги	2008	2009	2010	Темпи приросту, %	
				2009/2008	2010/2009
1	2	3	4	5	6
Надання фінансових кредитів за рахунок власних коштів	170,5	135,5	300,0	-20,5	121,4
Надання позик	102,4	64,3	29,8	-37,2	-53,7
Надання порук (поручительств)	0,1	0,3	0,5	200	66,7

Продовження таблиці 3.2

1	2	3	4	5	6
Фінансовий лізинг (вартість укладених договорів фінансового лізингу)	10,6	5,2	7,6	-49,1	46,2
Надання гарантій	42,0	8,7	502,6	-79,3	5 677,0
Факторинг	1 448,2	1 594,9	6 407,9	10,1	301,8
Операції з обміну валют	11 623,7	17 206,5	16 631,9	48,0	-3,3
Операції з переказу грошових коштів	1 837,8	2 818,6	3 179,3	53,4	12,8

Джерело: склав автор за даними [55].

Як видно з даних таблиці 3.2, протягом 2010 р. збільшилися обсяги послуг, що надали фінансові компанії: фінансового лізингу; факторингу; надання фінансових кредитів за рахунок власних коштів; надання гарантій та операцій із переказу грошових коштів. Але очевидною є тенденція до зменшення обсягів наданих фінансовими компаніями позик та здійснення операцій із обміну валют за 2010 р. порівняно з 2009 р. Проте обсяги наданих фінансовими компаніями послуг факторингу, операцій із обміну валют та переказу грошових коштів, надання фінансових кредитів за рахунок власних коштів, надання гарантій і порук (поручительств) у 2010 р. порівняно з докризовим рівнем 2008 р. значно зросли, що свідчить про динамічний розвиток фінансових компаній та поступове подолання наслідків світової фінансової кризи.

Зазначимо, що за даними ДКРРФП [54], 87 фінансових компаній за станом на 1. 01. 2011 р. мали діючі ліцензії на здійснення діяльності стосовно залучення коштів установників управління майном для фінансування об'єктів будівництва та/або здійснення операцій з нерухомістю і право від свого імені діяти в їхніх інтересах, здійснюючи управління майном згідно зі законодавством, Правилами фонду та договором управління майном.

Загальна кількість довіритель, які уклали договори з фінансовими компаніями-управителями щодо участі у фондах фінансування будівництва

(ФФБ), на 1. 01. 2011 р. становила 12 090 фізичних та 122 юридичні особи. Динаміка зміни кількості довіритель ФФБ і залучених від них коштів за 2008-2010 рр. наведена на рисунку 3.6.

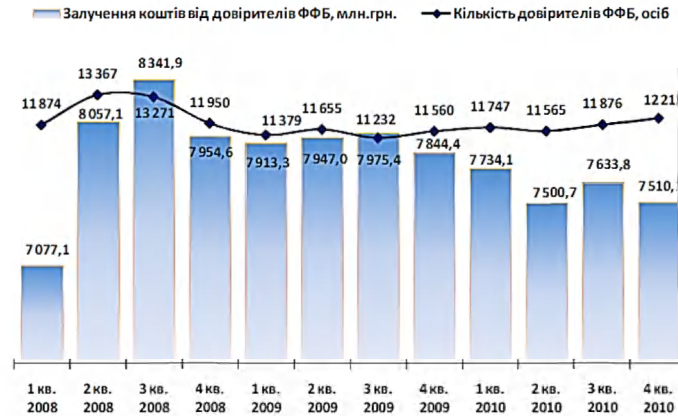

Рис. 3.6. Динаміка кількості та залучення коштів від довіритель ФФБ протягом 2008-2010 рр. (млн. грн.)

Джерело: склав автор за даними [54].

Загалом, за станом на 01. 01. 2011 р. фінансові компанії-управителі залучили для фінансування об'єктів будівництва 7510,1 млн. грн. це свідчить про незначне зменшення обсягів залучення коштів від довіритель ФФБ порівняно з аналогічним періодом минулого року – на 4,3% (на 1. 01. 2010 р. фінансові компанії-управителі залучили для фінансування об'єктів будівництва 7 844,4 млн. грн.). Кількість довіритель ФФБ за станом на 1. 01. 2011 р. була 12 212 фізичних та юридичних осіб, що свідчить про їхнє збільшення порівняно з минулими роками через підвищення рівня довіри до цих установ і про наявність потенціалу в цьому секторі ринку фінансових послуг України.

Ще одним видом фінансових послуг на вітчизняному ринку фінансових послуг є надання послуг з управління коштами установників, управління майном для отримання доходу від здійснення операцій із нерухомістю. Відповідно до Закону України «Про фінансово-кредитні механізми і управління майном при будівництві житла та операціях з нерухомістю» ДКРРФП здійснює нагляд також за фінансовими компаніями,

що залучають кошти установників управління майном за допомогою випуску та розміщення сертифікатів фондів операцій із нерухомістю (сертифікати ФОН). На 1. 01. 2011 р. дозвіл на право здійснювати емісію сертифікатів ФОН мали тільки 10 фінансових компаній, при чому з них лише 4 створили 4 ФОНи. Динаміку кількості створених фондів наведено в таблиці 3.3.

Таблиця 3.3

Динаміка кількості фондів операцій із нерухомістю

Показники	1.01.2009	1.01.2010	1.01.2011
Кількість виданих дозволів	11 (видано 1)	10 (анульовано 1)	10
Кількість компаній, які створили ФОН	4	4	4
Кількість створених ФОН	5	5	4

Джерело: побудував автор на основі даних [54].

Загальна кількість власників сертифікатів ФОН на 1. 01. 2011 р. становила 85 фізичних осіб та 1 юридичну особу. У 2010 р. загальна кількість власників сертифікатів ФОН порівняно з 2009 р. не змінилася. За станом на 1. 01. 2011 р. фінансові компанії-управителі залучили 68,2 млн. грн. для здійснення операцій із нерухомістю та інших дій з управління ФОН для отримання доходу в інтересах власників сертифікатів ФОН і для забезпечення його діяльності з управління майном. Динаміка залучення коштів за 2008-2010 рр. від фізичних та юридичних осіб (власників сертифікатів ФОН) наведена на рисунку 3.7.

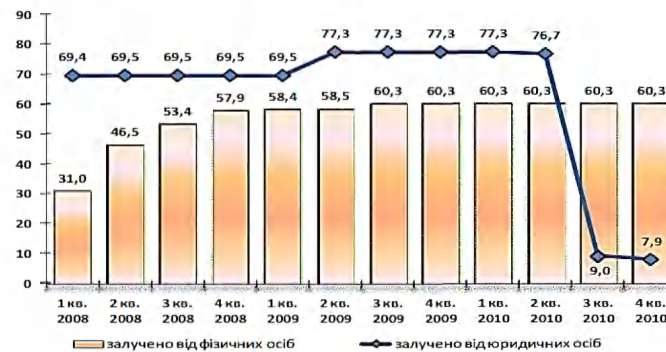

Рис. 3.7. Залучення коштів протягом 2008-2010 рр. від фізичних та юридичних осіб, які є власниками сертифікатів ФОН.

Джерело: побудував автор на основі даних [54].

Протягом 2008-2010 рр. кошти за допомогою сертифікатів ФОН залучали небагато фінансових компаній. Залучення коштів від юридичних осіб зазнало суттєвих змін наприкінці 2010 р. порівняно з аналогічним періодом минулого року.

За станом на 1.01.2011 р. в Державному реєстрі фінансових установ містилась інформація про 78 фінансових компаній, які мають право надавати послуги факторингу. Протягом 2010 р. фінансові компанії уклали 1556 договорів факторингу загальним обсягом 2 519,8 млн. грн. і виконали 1205 договорів на 1 869,0 млн. грн. На кінець 2010 р. діяли 1986 договорів факторингу. Динаміка кількості й вартості укладених фінансовими компаніями договорів факторингу наведено на рисунку 3.8.

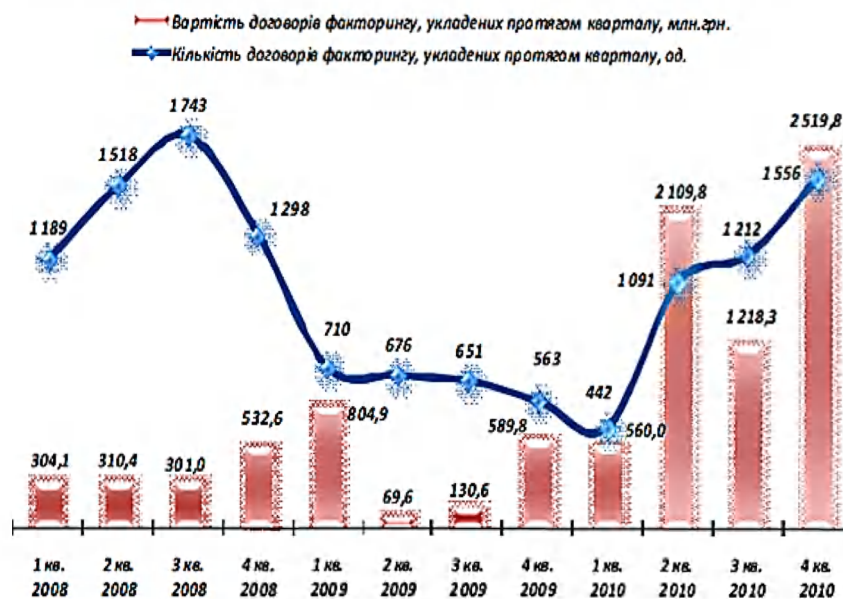

Рис. 3.8. Вартість та кількість договорів факторингу, укладених на вітчизняному ринку фінансових послуг протягом 2008-2010 рр. (у млн. грн).

Джерело: побудував автор на основі даних [54].

Як видно з рисунка 3.8, у 2010 р. ринок факторингових послуг подолав і перевищив післякризову динаміку. Важлива характеристика ринку факторингових послуг – джерела фінансування факторингу (табл. 3.4).

Таблиця 3.4

Джерела фінансування факторингових послуг в Україні протягом
2008-2010 рр.

Джерела фінансування	2008	2009	2010	Темпи приросту, %	
				2009/2008	2010/2009
Власні кошти	47,9	269,1	1 939,8	461,8	620,8
Позичкові кошти юридичних осіб (крім банківських кредитів)	365,6	325,7	3 516,0	-10,9	979,5
Банківські кредити	848,2	887,6	903,3	4,6	1,8
Інші джерела	185,2	112,7	48,8	-39,1	-56,7
<i>Всього</i>	<i>1 446,9</i>	<i>1 595,1</i>	<i>6 407,9</i>	<i>10,2</i>	<i>301,7</i>

Джерело: склав автор на основі даних [54, 152].

Як видно з таблиці 3.4, факторингові компанії зменшили використання банківських кредитів при наданні факторингових послуг за рахунок збільшення власних коштів більше ніж у шість разів та зростання позичкових коштів небанківських юридичних осіб.

Характеристики концентрації ринку факторингових послуг у 2010 р. наведено на рисунках 3.9-3.10.

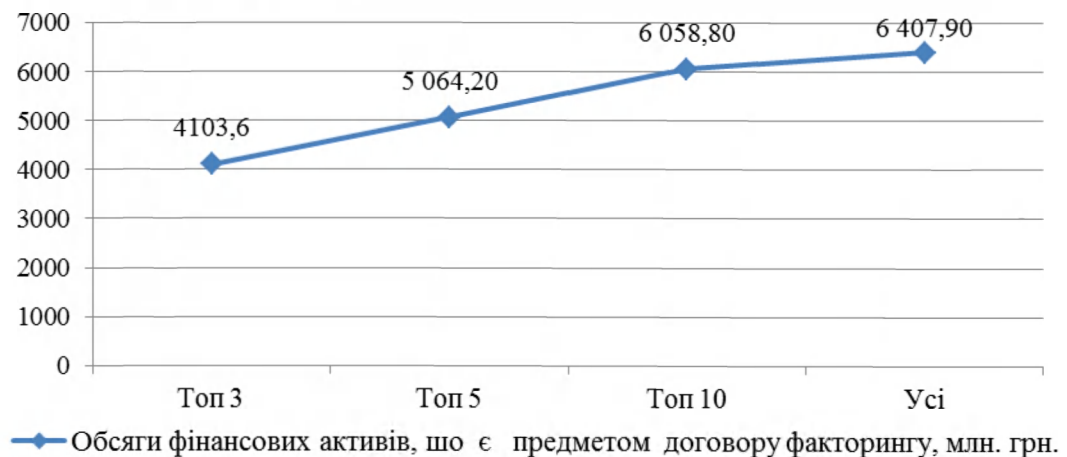

Рис. 3.9. Характеристики концентрації фінансових активів, що є предметом договору факторингу серед факторингових компаній у 2010 р. на ринку фінансових послуг України (млн. грн. у кумулятивному підсумку).

Із рисунка 3.8 видно, що на 10 факторингових компаній в Україні припадає 94,6% від загального обсягу послуг, котрі надали факторингові компанії, а на частку 3 великих факторингових компаній 64% від загального

обсягу послуг факторингу.

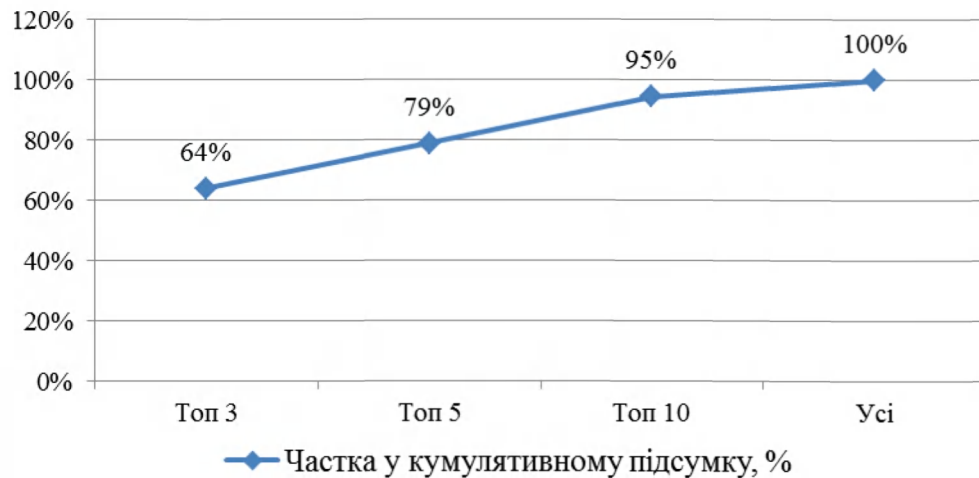

Рис. 3.10. Характеристики концентрації сектору факторингових послуг 2010 р. на ринку фінансових послуг України (у кумулятивному підсумку).

Джерело: склав автор на основі даних [54, 152].

За станом на 1. 01. 2011 р. серед договорів факторингу, що уклали фінансові компанії за галузями найменшу питому вагу мали: машинобудування – 3% і харчова промисловість – 1%, дещо більшу частку займали: сфера послуг – 24%, а найбільшу – 72% охоплювали інші галузі.

Діяльність із забезпечення проведення розрахунків на ринку фінансових послуг передбачає проведення операцій з обміну валют та переказу грошових коштів (обсяги цих операцій, що здійснили фінансові компанії протягом 2008-2010 рр., наведено в таблиці 3.5.

Таблиця 3.5

Обсяги операцій із розрахунків, що фінансові компанії здійснили протягом 2008-2010 рр., млн. грн.

Вид фінансової послуги	2008	2009	2010	Темпи приросту, %	
				2009/ 2008	2010/ 2009
Операції з обміну валют	11 623,7	17 206,5	16 631,9	48,0	-3,3
Операції з переказу грошових коштів	1 837,8	2 818,6	3 179,3	53,4	12,8
<i>Всього</i>	<i>13 461,5</i>	<i>19 788,1</i>	<i>19 811,2</i>	<i>47,0</i>	<i>0,1</i>

Джерело: склав автор на основі даних [54, 152].

На 01. 01. 2011 р. ліцензії на право переказу коштів небанківськими фінансовими установами отримали 13 фінансових компаній. Як видно з таблиці 3.5, обсяги операцій із переказу грошових коштів фінансовими компаніями за 2010 р. збільшилися на 12,8% порівняно з 2009 р.

Для повноти дослідження розглянемо характеристики фінансових послуг, що надають нефінансові установи, які є юридичними особами – суб'єктами господарювання, за своїм правовим статусом не належать до фінансових установ, але мають визначене законом право надавати фінансові послуги (табл. 3.6).

Таблиця 3.6

Обсяги фінансових послуг, що надали юридичні особи, які є не фінансовими установами, протягом 2008-2010 рр.

Вид фінансової послуги	Обсяг фінансового активу, що є предметом договору, млн. грн.			Темпи приросту, %	
	2008	2009	2010	2009/2008	2010/2009
Фінансовий лізинг	7 750,7	2 217,5	3 480,7	-71,3	57,0
Поштовий переказ	5 713,3	6 233,6	6 954,4	9,1	11,6
<i>Всього</i>	<i>13 443,0</i>	<i>8 451,1</i>	<i>10 435,4</i>	<i>-37,1</i>	<i>23,5</i>

Джерело: склав автор на основі даних [54, 152].

Як видно з таблиці 3.6, зросли обсяги послуг із поштового переказу, що надали юридичні особи, котрі не є фінансовими установами. У 2010 р. на 11,6% порівняно з 2009 р. зросли обсяги поштових переказів, здійснюваних через «Укрпошту».

Обсяги послуг з фінансового лізингу за 2010 р. зросли порівняно з 2009 р. та зменшилися порівняно з 2008 р. Збільшення лізингових операцій за 2010 р. було пов'язане, очевидно, зі збільшенням попиту на зазначені послуги та деяким підвищенням платоспроможності підприємств.

Популярними фінансовими послугами серед населення є мікрокредитування та короткотермінові позики, що надають ломбарди.

На 01. 01. 2011 р. в Україні працювало 426 ломбардів, що на 53

установи (на 14,2%) більше, ніж у 2009 р. (на 31. 12. 2009 р. – 373). Тенденція до зростання кількості ломбардів пов'язана, передусім, із забезпеченням ними першочергових потреб громадян у грошових коштах. Основні показники діяльності ломбардів за 2008-2010 рр. наведені в таблиці 3.7.

Таблиця 3.7

Характеристики надання фінансових послуг ломбардами в Україні

Показники	2008	2009	2010	Приріст			
				2009/2008		2010/2009	
				Абсолютний	%	Абсолютний	%
Сума фінансових кредитів, наданих під заставу (млн. грн.)	2126,8	3505,0	5503,1	1378,3	64,8	1 998,1	57
Кількість фінансових кредитів, наданих під заставу, тис. шт.	4907,2	6758,8	9247,2	1851,6	37,7	2 488,4	36,8
Сума погашених фінансових кредитів (млн. грн.) у т. ч.:	1984,5	3370,7	5364,8	1386,1	69,8	1994,1	59,2
погашено за рахунок майна, наданого в заставу	188,0	240,1	452,8	52,1	27,7	212,7	88,6
Кількість договорів, погашених за рахунок майна, наданого в заставу, тис. шт.	1749,2	662,9	1007,1	-1086,3	-62,1	344,2	51,9

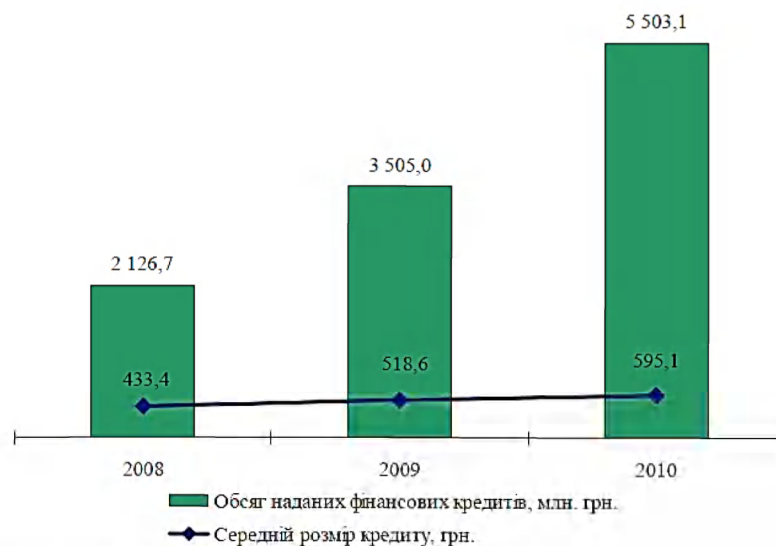
Джерело: склав автор за даними [54, 152].

Отже, на ринку ломбардних послуг загальні обсяги кредитування зросли. При зростанні за 2010 р. кількості фінансових кредитів, наданих під заставу на 36,8% порівняно з відповідним періодом 2009 р. кількість договорів, погашених за рахунок майна, наданого в заставу, збільшилася на 51,9%. За результатами 2010 р. частка обсягу фінансових кредитів, погашених за рахунок наданого в заставу майна становила у загальній сумі погашених фінансових кредитів 8,4% (або 452,8 млн. грн.); за результатами 2009 року дана частка дорівнювала 7,1% (або 240,1 млн. грн.). На 31. 12. 2010 р. обсяг дебіторської заборгованості зріс на 53,4% (до 566,9 млн. грн.) порівняно з відповідною датою 2009 р., що пов'язано зі стійкою тенденцією до збільшення обсягів кредитування.

У 2010 р. порівняно з 2009 р. обсяг активів збільшився на 43,5% і

становив 888,2 млн. грн. за зростання обсягу статутного капіталу ломбардів на 92,2%; середній обсяг статутного капіталу в розрахунку на один ломбард за станом на 31. 12. 2010 р. зріс на 45,9% порівняно з 2009 р.

За 2010 р. обсяг фінансових кредитів, що надали ломбарди збільшилися на 57,0% порівняно з 2009 роком. Питома вага фінансових кредитів, наданих під заставу виробів із дорогоцінних металів та дорогоцінного каміння, за станом на 31. 12. 2010 р. збільшилася на 2,1 в. п. (до 92,5%) порівняно з показником на 31. 12. 2009 р. Обсяг фінансових кредитів під заставу побутової техніки за 2010 р. зріс на 56,0% (до 364,9 млн. грн.) порівняно з 2009 р. Динаміка обсягу виданих кредитів та середнього розміру кредиту за

2008-2010 рр. також має тенденцію до зростання.

Рис. 3.10. Характеристики обсягів фінансових послуг, що надавали ломбарди в Україні

Джерело: склав автор за даними [54, 152].

Ломбарди надають невеликі порівняно з банками та кредитними спілками кредити. Протягом 2008-2010 рр. середній розмір кредиту зростав від 433,4 грн. до 595,1 грн. На 31. 12. 2010 р. середній розмір кредиту збільшився на 14,8% (до 595,1 грн.) порівняно з 2009 р.

Для фізичних осіб ломбарди залишаються одним із найбільш консервативних і стабільних фінансових інститутів: вони орієнтовані на

видачу невеликих та короткотермінових кредитів, виконують своєрідну функцію соціально-економічних стабілізаторів в умовах будь-яких економічних змін.

Таблиця 3.8

Характеристики концентрації ринку ломбардів за обсягами наданих послуг і активів за станом на 1. 01. 2011 р.

	Сума фінансових кредитів, наданих під заставу		Активи за балансом	
	млн. грн.	частка, %	млн. грн.	частка, %
Топ 3	2 344,5	42,6	328,8	37,0
Топ 5	3 051,3	55,5	448,5	50,5
Топ 10	3 746,1	68,1	573,2	64,5
Топ 50	4 905,9	89,1	755,5	85,0
Топ 100	5 228,2	95,0	814,9	91,7
<i>Всього по ринку</i>	<i>5 503,1</i>	<i>100,0</i>	<i>888,2</i>	<i>100,0</i>

Джерело: склав автор за даними [54, 152].

На 100 ломбардів, перших за обсягом наданих фінансових кредитів (Топ 100), припадає 95,0% від загального обсягу кредитів. При цьому частка трьох ломбардів, перших за обсягом наданих кредитів, становить 42,6% від загального обсягу наданих кредитів і 37,0% усіх активів ломбардів. За даними ДКРРФП [54], нині в господарській діяльності ломбардів помітно зросла питома вага коштів, залучених на платній та безоплатній основі від юридичних осіб (окрім банків), а саме: з 5,6% за станом на 1. 01. 2010 р. до 46,6% на 01. 01. 2011 р. Обсяг коштів, залучених від банків, за станом на 01. 01. 2011 р. зменшився на 32,5 млн. грн. (або на 43,2%) порівняно зі станом на 31. 12. 2009 р.

Послуги з фінансового лізингу в 2010 р. в Україні надавали 199 юридичних осіб-лізингодавців та 51 фінансова компанія, що надає послуги з фінансового лізингу. Протягом 2010 р. фінансові компанії та юридичні особи, які не мають статусу фінансових установ, але можуть згідно зі

законодавством надавати фінансові послуги, укладено 5104 договори фінансового лізингу на 4 972,6 млн. грн. Вартість об'єктів лізингу, що є предметом договорів, укладених протягом 2010 р., становила 3 789,4 млн. грн. Вартість чинних договорів фінансового лізингу за станом на 1. 01. 2011 р. дорівнювала 30,6 млрд. грн.

Нині близько 99,8% усіх послуг фінансового лізингу надають юридичні особи – суб'єкти господарювання, які не є фінансовими установами (табл. 3.9).

Таблиця 3.9

Вартість та кількість договорів фінансового лізингу, що юридичні особи та фінансові компанії уклали за 2008-2010 рр.

Період	Вартість договорів фінансового лізингу, укладених за період, (млн. грн.)		Кількість (шт.) укладених за період	
	юридичними особами	фінансовими компаніями	юридичними особами	фінансовими компаніями
2008 р.	9 078,2	10,6	9 766	10
2009 р.	2 610,1	5,2	3 008	4
2010 р.	4 965,0	7,6	5 090	14

Джерело: склав автор за даними [54, 152].

Отже, протягом 2010 р. кількість договорів фінансового лізингу, що їх уклали юридичні особи та фінансові компанії зросла. Вартість договорів фінансового лізингу, укладених протягом 2010 р., збільшилася порівняно з 2009 р. на 90,1%. Протягом 2010 р. найбільшими споживачами лізингових послуг були:

- транспортна галузь (18 123,3 млн. грн.),
- сільське господарство (3 966,2 млн. грн.),
- будівництво (2 520,4 млн. грн.),
- сфера послуг (1 526,4 млн. грн.).

За 2010 р. вартість договорів фінансового лізингу за терміном їх дії зросла порівняно з 2009 р. Так, вартість договорів фінансового лізингу терміном до 2 років зросла більш як удвічі, вартість договорів терміном від 2

до 5 р. збільшилася на 6,0%, від 5 до 10 років – на 6,0%, тих, термін яких перевищує 10 р., – збільшилася на 69,4% [220].

Джерела фінансування лізингових операцій за 2009-2010 рр., що їх здійснили юридичні особи-лізингодавці та фінансові компанії, наведені в таблиці 3.10.

Таблиця 3.10

Джерела фінансування лізингових операцій в Україні протягом 2009-2010 рр.

Джерела фінансування	2009				2010			
	Юр. особи, млн. грн.	%	Фін. комп., млн. грн.	%	Юр. особи, млн. грн.	%	Фін. комп., млн. грн.	%
Власні кошти	594,1	35,5	0,4	11,9	958,6	27,2	0,04	0,7
Позичкові кошти, у т. ч. банківські кредити	1 079,3	64,5	2,7	88,1	2 557,0	72,7	5,4	99,3
Залучені кошти	0,1	0,01	0	0	3,8	0,1	0	0
<i>Всього</i>	<i>1 673,5</i>	<i>100</i>	<i>3,1</i>	<i>100,0</i>	<i>3 519,3</i>	<i>100</i>	<i>5,4</i>	<i>100</i>

Джерело: склав автор за даними [54, 152].

За 2010 р. загальний обсяг джерел фінансування юридичних осіб – лізингодавців та фінансових компаній становив 3 524,7 млн. грн., що на 110,2% більше, ніж у 2009 р. У структурі джерел фінансування лізингових операцій сукупний обсяг власних коштів юридичних осіб – лізингодавців та фінансових компаній збільшився на 61,2% (з 594,5 млн. грн. від 1. 01. 2010 р. до 958,6 млн. грн. на 01. 01. 2011 р.). Протягом 2010 р. більше ніж удвічі зріс сукупний обсяг позичкових коштів, у т. ч. банківських кредитів – до 2 562,4 млн. грн. порівняно з 2009 р.

На ринку фінансових послуг України працюють лише 2 довірчі товариства. Основні показники цих фінансових товариств наведено в таблиці 3.11.

Таблиця 3.11

Фінансовий стан довірчих товариств України

Показники (тис. грн.)	31.12.08	31.12.09	31.12.10
Статутний капітал,	210,0	210,0	210,0
Власний капітал,	45,9	42,8	42,4
Активи	284,9	284,8	284,6

Джерело: склав автор на основі даних [54, 152].

Як видно з даних таблиці 3.11, статутний капітал довірчих товариств залишався без змін протягом 2008-2010 рр., проте власний капітал за станом на 31. 12. 2010 р. зменшився на 0,9% (до 42,4 тис. грн.) порівняно з 2009 р. Розмір активів довірчих товариств протягом трьох років зменшився до 284,6 тис. грн. (5,7% від загального обсягу активів).

Нині в Україні працюють 101 недержавний пенсійний фонд (НПФ) та 43 адміністратори НПФ, із яких мають ліцензії з адміністрування НПФ – 36. Лише 13 адміністраторів НПФ обслуговують більше ніж один недержавний пенсійний фонд. Відкритих НПФ у 2010 р. було 83, тобто найбільше за 2000-2010 рр., що пояснюється більшою їх доступністю до широких верств населення, тоді як учасниками професійних чи корпоративних НПФ можуть бути лише фізичні особи, котрі за родом професійної діяльності перебувають у трудових відносинах із роботодавцями-засновниками, або роботодавцями-платниками (корпоративних фондів 9, професійних – 9,48).

Сума інвестиційного доходу НПФ за 2010 р. збільшилася на 51,7% – з 236,7 млн. грн. до 359,2 млн. грн. (40,5% від загальної суми пенсійних внесків). Витрати, що їх відшкодовують за рахунок пенсійних активів, зросли на 27,4%. Основні показники діяльності НПФ і темпи їх приросту наведені в таблиці 3.12.

Таблиця 3.12

Основні показники діяльності НПФ

Недержавні пенсійні фонди	2008	2009	2010	Темпи %	
				2009/2008	2010/2009
Загальна кількість укладених пенсійних контрактів (тис. шт.)	62,3	62,5	69,7	0,3	11,5
Кількість учасників за укладеними пенсійними контрактами (тис. осіб)	482,5	497,1	569,2	3,0	14,5
Загальні активи НПФ (млн. грн.)	612,2	857,9	1 144,3	40,1	33,4
Пенсійні внески (млн. грн.), у т.ч.	582,9	754,6	925,4	29,5	22,6
- від фізичних осіб	26,0	31,8	40,7	22,3	28,0
- від юридичних осіб	556,8	722,7	884,6	29,8	22,4
- від фізичних осіб-підприємців	0,1	0,1	0,2	0,0	100,0
Пенсійні виплати (млн. грн.)	27,3	90,1	158,2	230,0	75,6
Кількість осіб, що отримали/отримують пенсійні виплати (тис. осіб)	10,9	28,1	47,8	157,8	70,1
Сума інвестиційного доходу (млн. грн.)	86,8	236,7	433,0	172,7	82,9
Сума витрат, що відшкодовуються за рахунок пенсійних активів (млн. грн.)	31,6	4 ⁷ ,1	64,6	49,1	37,2

Джерело: склав автор на основі даних [54, 152].

Протягом 2010 р. адміністратори недержавних пенсійних фондів уклали 69741 пенсійний контракт із 56139 вкладниками, з яких 2385 вкладників, або 4,2%, – юридичні особи, на яких припадає 884,6 млн. грн. пенсійних внесків (95,6% від загального обсягу пенсійних внесків за системою НПЗ), а 53 754 вкладники, або 95,8%, – фізичні особи [54]. При цьому кількість контрактів із юридичними особами зросла порівняно з 2009 р. на 8,5%, а з фізичними особами – на 12,5%.

НПФ протягом 2010 р. здійснили пенсійні виплати 46 725 учасникам та 1 105 спадкоємцям, тобто такі кошти отримали 8,2% учасників.

Одним із основних якісних показників, які характеризують систему НПЗ, є сплачені пенсійні внески; зокрема, надходження пенсійних внесків за 2010 р. збільшилися на 22,6% і на 31. 12. 2010 р. становили 925,4 млн. грн.

Загальний обсяг активів, що їх сформували пенсійні фонди, на 31. 12. 2010 р. становив 1 144,3 млн. грн. Усього за 2010 р. активи НПФ зросли на 33,4% (на 286,4 млн. грн.). Чиста вартість активів НПФ протягом 2010 р. збільшилася з 854,7 до 1 140,6 млн. грн., або на 33,5%.

Зменшення в період фінансово-економічної кризи обсягів виробництва основних видів промислової продукції та послуг значно погіршило умови інвестиційної діяльності, у т. ч. недержавних пенсійних фондів, що, своєю чергою, негативно вплинуло на рівень дохідності пенсійних активів. Нині важливим завданням для недержавних пенсійних фондів є забезпечення дохідності пенсійних активів вище рівня інфляції.

У загальній структурі інвестиційного портфеля НПФ:

- 34,7%, або 396,8 млн. грн. загальної вартості активів НПФ розміщено на банківських депозитах (на кінець 2009 р. – 40%, або 343 млн. грн., відповідно);

- частка цінних паперів, дохід за якими гарантує Кабінет Міністрів України, в абсолютному виразі у консолідованому портфелі НПФ збільшилася – з 141 млн. грн. у 2009 р. до 170,4 млн. грн. у 2010 р., проте у відносному зменшилася – з 16,4% до 14,9% відповідно;

- частка корпоративних облігацій у консолідованому портфелі в абсолютному вираженні збільшилася порівняно з 2009 р. з 162,4 млн. грн. до 175,7 млн. грн. (у відносному вираженні зменшилася з 18,9% до 15,4%);

- у 2010 р., порівняно з 2009 р., в консолідованому портфелі НПФ частка акцій українських емітентів зросла з 8,8% до 18,1% (з 75,9 млн. грн. до 206,9 млн. грн.);

- дещо зменшилися в загальній вартості активів НПФ частки активів, інвестованих у цінні паперів, дохід за якими гарантують Рада Міністрів Автономної Республіки Крим, місцеві ради відповідно до законодавства (з 0,8% на кінець 2009 р. до 0,4% на кінець 2010 р.), у банківські метали (з 3,7% на кінець 2009 р. до 2,8% на кінець 2010 р.);

- 1. 01. 2011 р. в консолідованому інвестиційному портфелі НПФ не було іпотечних цінних паперів (на кінець 2009 р. їх частка становила 0,05%);
- збільшилася частка активів, інвестованих у об'єкти нерухомості (з 2,1% на кінець 2009 р. до 5,6% на кінець 2010 р.) та в інші активи, не заборонені законодавством України (з 6,3% на кінець 2009 р. до 5% на кінець 2010 р.);
- обсяг коштів на поточному рахунку за станом на кінець 2010 р. дорівнював 3,1% (на кінець 2009 – 2,8%).

Метою інвестування пенсійних активів є, насамперед, збереження пенсійних заощаджень громадян. Тому стратегія інвестування недержавних пенсійних фондів консервативніша, ніж у інших фінансових установ.

Поки що суттєвим фактором, що стримує зростання інвестиційного доходу НПФ, є незначний обсяг пенсійних внесків, залучених для забезпечення можливості здійснення диверсифікації пенсійних активів у дохідні новітні фінансові інструменти.

Середня дохідність активів недержавних пенсійних фондів від інвестування у звітному періоді була 17,2% річних при інфляції 9,1% річних. Серед НПФ, до яких розпочато сплату пенсійних внесків, 55 НПФ (на які припадає 78,1% учасників та 97% загальних активів НПФ) забезпечили дохідність, вищу за рівень інфляції, 14 – нижчу за рівень інфляції, діяльність 2 НПФ виявилася збитковою.

Витрати, що їх відшкодовують за рахунок пенсійних активів, за станом на 31. 12. 2010 р. зросли на 37,2% і в цілому за час існування пенсійних фондів дорівнюють 64,6 млн. грн., або 5,6% від загальної суми активів НПФ.

Активи небанківських фінансових установ (НФУ) України все ще незначні порівняно з активами комерційних банків, хоча демонструють ознаки стабілізації їхньої діяльності на ринку фінансових послуг (табл. 3.13).

Так, разом активи комерційних банків та небанківських фінансових установ на 1. 01. 2011 р. становили 1012,0 млрд. грн., у т. ч. банків – 942,1 млрд. грн. (93,1%), НФУ – 69,9 млрд. грн. (6,9%) [169].

Таблиця 3.13

Обсяги фінансових послуг небанківських фінансових установ України у
2008-2010 рр.

За видами установ (на кінець року)	2008 (млн.грн.)	2009 (млн.грн.)	2010 (млн.грн.)	Темпи приросту, %	
				2009/2008	2010/2009
<i>Страхові компанії</i> – надходження валових страхових премій	24 008,6	20 442,1	23 081,7	-14,9	12,9
<i>Кредитні спілки</i> – видані кредити	5 572,8	3 909,1	3 349,5	-29,9	-14,3
– внески на депозитні рахунки	3951,1	2 959,3	1 945,0	-25,1	-34,3
<i>Фінансові компанії</i> – обсяг послуг	19610,1	24 236,6	29 303,8	23,6	20,9
<i>Юридичні особи публічного права</i> – видані кредити	2 898,2	2 561,7	2 421,4	-11,6	-5,5
<i>Інші кредитні установи</i> – видані кредити	2 901,0	1 805,4	1 408,4	-37,8	-22,0
<i>Недержавні пенсійні фонди</i> – пенсійні внески	582,9	754,6	925,4	29,5	22,6
<i>Ломбарди</i> – кредити, видані під заставу	2 126,8	3 505,0	5 503,1	64,8	57,0

Джерело: склав автор на основі даних [54, 152].

Отже, рівень розвитку банківського сектору України істотно перевищує потенціал, що накопичили інші сектори роздрібного фінансового ринку. При цьому НФУ, що активно розширюють географічну присутність в Україні й коло своїх клієнтів, гостріше за інших постачальників фінансових послуг зустрічаються з проблемою обмеженого доступу населення до фінансових послуг.

Таким чином, можна зробити висновок, що оплата комунальних послуг залишається найбільш затребуваною з боку населення фінансовою послугою. Основний обсяг платежів у даній сфері опрацьовують Ощадбанк і Укрпошта. Частка інших комерційних банків на ринку комунальних платежів не перевищує 4%. У великих містах переважну частку ринку (до 90-98%) утримує Ощадбанк, а в сільській місцевості до 50% платежів проходить через Укрпошту.

Принципово інша ситуація склалася на ринку приймання платежів за послуги мобільного зв'язку. На банки та інші фінансові організації припадає не більше 10% платежів, решту – приймають роздрібні агенти, які представляють операторів зв'язку. Ці компанії виникли в 1990-х рр. і виступили ініціаторами створення ринку приймання платежів за послуги мобільного зв'язку, надавши своїм агентам нові, на той час, технології і привабливі комерційні умови.

На відміну від банків та фінансових компаній, що надають клієнтам широкий спектр інтегрованих фінансових послуг, інші постачальники на ринку фінансових послуг України працюють на вузьких ринкових сегментах і надають вузький спектр дозволених законом (або явно не заборонених) фінансових послуг.

Як ми вже зазначили, на ринку послуг із переказу грошових коштів одне з перших місць займає «Укрпошта», що є найбільшою роздрібною мережею в Україні. Серйозну конкуренцію банківському секторові та «Укрпошті» на ринку платіжних послуг (мікроплатежів) останніми роками почали складати так звані електронні (агентські) платіжні системи, що виникли близько десяти років тому для задоволення потреби операторів мобільного зв'язку щодо масового приймання платежів абонентів; ці системи переросли в нову якість і де-факто почали формувати національний стандарт індустрії мікроплатежів. Нині вони обслуговують переважну частину платежів операторів мобільного зв'язку, інших операторів зв'язку та Інтернет-провайдерів, також успішно освоюють нові сегменти – оплату житлово-комунальних послуг і послуг фіксованого електрозв'язку, повернення споживчих кредитів, продаж квитків і т. п. Обсяги операцій, що проходять через такі системи, щорічно збільшуються на 70-90%.

Нові технології діють змогу надавати населенню послуги з проведення платежів дистанційно, поза службовими приміщеннями: зі використанням платіжних терміналів, передплачених платіжних карт, з застосуванням

технологій мобільного зв'язку, використанням електронних платіжних платформ, розміщених у мережі Інтернет, і квазі-«електронних грошей». Більше того, при впровадженні передоплачених фінансових продуктів і «мобільних» гаманців подібні послуги зближуються з операціями щодо приймання депозитів (внесків, заощаджень).

Ми розглянули тільки легальних постачальників фінансових послуг, котрі діють у рамках закону як зареєстровані комерційні (некомерційні) організації, що отримали, – в передбачених законом випадках – ліцензію. Але в Україні останніми роками розвинулися структури сірого (тіньового) ринку – позичальники, «грошові» кур'єри, конвертаційні центри, «сірі» управляючі активами, які пропонують громадянам свої послуги без передбачених законом дозволів. При цьому вартість послуг таких ринкових агентів значно відрізняється від цін легального ринку. Оцінки з боку різних експертів обсягів операцій на тіньовому ринку відрізняються, отже, не можна говорити про їхню достовірність. Тому одним із завдань України є створення економічних, правових та організаційних умов, що обмежать можливості для відтворення тіньового ринку фінансових послуг і відкриють шляхи його трансформації в легальний цивілізований ринок.

3.2. Забезпечення розвитку ринку фінансових послуг України через формування попиту на фінансові послуги.

Протягом 2009-2010 рр. Державний комітет з регулювання ринків фінансових послуг України започаткував ініціативи щодо вдосконалення системи державного регулювання ринків фінансових послуг. Зокрема, було схвалено «Концепцію запровадження пруденційного нагляду за небанківськими фінансовими установами» та «Програму розвитку системи пруденційного нагляду за небанківськими фінансовими установами» [54].

У межах згаданих ініціатив, зокрема для страхових компаній, перевагу

надано системі міжнародних стандартів оцінки платоспроможності та ризиків учасників страхових ринків Solvency II [230].

Основними цілями здійснення пруденційного нагляду є захист інтересів споживачів фінансових послуг, запобігання настанню неплатоспроможності і забезпечення фінансової стійкості фінансових установ через застосування відповідних корегуючих заходів шляхом:

- виявлення підвищених ризиків у діяльності фінансових установ;
- контролю за платоспроможністю, ліквідністю та прибутковістю фінансової установи;
- мінімізації випадків банкрутства та системної кризи фінансових установ;
- прогнозування майбутніх фінансових результатів на основі звітів поточного періоду.

Сьогодні Держфінпослуг визначає чотири пріоритетних напрямки своєї діяльності у цій сфері [54]:

- посилення конкурентоспроможності та стійкості фінансових установ через створення системи нагляду на основі оцінки ризиків, запровадження міжнародних стандартів фінансової звітності та підвищення вимог до якості послуг аудиторів, які проводять аудиторські перевірки фінансових установ;
- розширення спектру та підвищення якості небанківських фінансових послуг через формування правових й економічних основ для подальшого розширення спектру небанківських фінансових послуг; підтримка розвитку наявних фінансових послуг, зокрема поліпшення на користь споживача співвідношення ціна/якість фінансових послуг; запровадження умов для надання небанківських фінансових послуг дистанційно; сприяння підвищенню професійного рівня персоналу небанківських фінансових установ;
- удосконалення та розвиток, із урахуванням аналізу наслідків кризи, систем роздрібних небанківських фінансових послуг, зокрема споживчого кредитування;

- забезпечення захисту прав споживачів та підвищення рівня інформаційної відкритості небанківських фінансових установ, що передбачає реалізацію Концепції захисту прав споживачів небанківських фінансових послуг в Україні, схваленої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 03. 09. 2009 р. № 1026-р; системне інформування населення про стан небанківського фінансового ринку та перспективи його розвитку, переваги отримання фінансових послуг і наявні на цьому ринку ризики; забезпечення регулярного оприлюднення інформації стосовно діяльності небанківських фінансових установ у засобах масової інформації; залучення об'єднань професійних учасників ринку небанківських фінансових послуг до моніторингу публікацій у засобах масової інформації, реклами та інших інформаційних матеріалів;

- удосконалення системи регулювання і нагляду за небанківськими фінансовими установами через: підвищення рівня капіталізації установ; запровадження контролю за придбанням великих часток власності/активів фінансових установ; запобігання залученню до капіталів небанківських фінансових установ коштів, джерела походження яких неможливо встановити; запровадження з урахуванням досвіду інших країн змішаної моделі фінансування та посилення операційної незалежності спеціально уповноваженого органу виконавчої влади у сфері регулювання ринків фінансових послуг; забезпечення співробітництва з іноземними органами регулювання і нагляду за фінансовими ринками; поліпшення взаємодії спеціально уповноваженого органу виконавчої влади у сфері регулювання ринків фінансових послуг із Антимонопольним комітетом; визначення основних принципів і засад створення саморегулювних організацій; удосконалення механізмів введення тимчасової адміністрації до проблемних фінансових установ; забезпечення поступового переходу учасників ринку до передачі наглядової інформації та звітності в електронному вигляді й

поетапне скорочення звітного періоду і термінів подання регуляторної звітності.

На нашу думку, комплекс заходів, передбачених ДКРРФП, є загальним без рис системності; зокрема важливе завдання формування клієнтської бази для суб'єктів, які представляють пропозицію на ринку фінансових послуг, залишилося поза увагою цього регулятора. При цьому треба зазначити, що подальший розвиток ринку фінансових послуг України та його інтеграція у світовий неможливі без підвищення доступності фінансових послуг, у т. ч. міжнародних, населенню України, тобто формування широкої клієнтської бази.

Заходи щодо підвищення доступності фінансових послуг потребують диференційованого підходу до різних соціальних груп населення, а також урахування територіальної специфіки в рівні соціально-економічного розвитку регіонів України.

Відповідно до стандартних соціологічних і статистичних методик [169], потенційна клієнтська база за рівнем отримуваного доходу може бути сегментована у певній ієрархії (рис. 3.12).

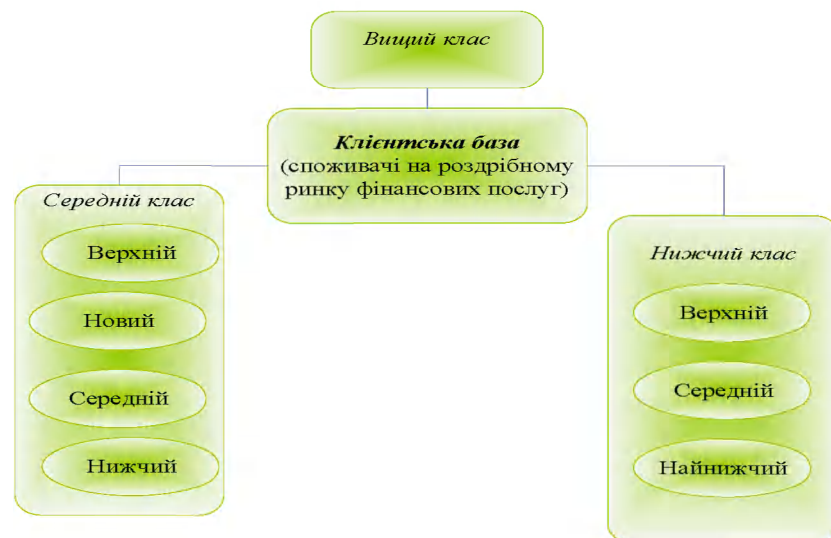

Рис. 3.12. Сегментація клієнтської бази роздрібногo ринку фінансових послуг (за рівнем доходів)

Джерело: побудував автор.

Аналіз даних Державного комітету статистики України [55] дає змогу стверджувати, що українське суспільство перебуває в стані соціальної диференціації. Разом із тим, в Україні 40% людей залишаються на межі виживання. На відновлення добробуту цих громадян, що був істотно підірваний кризою 2008 р., потрібно чимало років.

«Верхній» середній клас (10% населення) характерний високим рівнем соціальної і трудової адаптації та має високі доходи. «Новий» середній клас (25%) формують люди, які мають активну життєву позицію й порівняно високий рівень доходів, що дає змогу домогосподарствам накопичувати заощадження. «Середній» середній клас (15%) об'єднує представників як розумової, так і фізичної праці.

Названі групи сукупно становлять «середній клас» України, частка якого в соціальній структурі суспільства дорівнює близько 25-30% з повільною тенденцією до зростання. Доходи середнього класу, що, своєю чергою, є одним із головних чинників диверсифікації економіки, формують основний споживчий попит, що визначає темпи зростання промислового виробництва. Представники середнього класу життєво зацікавлені в отриманні всього спектру фінансових послуг високої якості. До того ж, «вищий» середній клас вибирає, як правило, можливості персонального обслуговування.

Представники середнього класу є класичними банківським клієнтами і часто отримують фінансові послуги відразу в кількох кредитних організаціях. Високий рівень заощаджень пояснює схильність таких споживачів до накопичень: це основні банківські клієнти за депозитними операціями. Клієнти, котрі представляють верхній середній клас і мають намір поліпшити житлові умови, є найнадійнішими іпотечними позичальниками. Раціональне і продумане управління особистими фінансами, що відрізняє високоосвічених представників середнього класу, пояснює їхній потенційний інтерес до банківських, страхових та пенсійних

продуктів, автокредитів, кредитних карток, а також сучасних способів управління банківськими рахунками з використанням мобільного зв'язку й Інтернет-банкінгу.

Верхній нижчий клас (25%) є складно структурованою групою, оскільки до неї належать інтелігенція, дрібні держслужбовці, робітники і молодь, котра навчається. Перших два класи за своїм менталітетом мало відрізняються від аналогічних груп у середньому класі, але мають нижчий рівень доходу. Люди, які належать до цього класу, відрізняються за рівнем освіти, тобто, тут є люди і з вищою, і зі середньою спеціальною, середньою освітою.

Спроможність верхнього нижчого класу до накопичень дуже обмежена, адже значна частина людей, котрі належать до цього класу, позбавлена можливості зберігати кошти. Але представники даного класу проявляють дедалі більший інтерес до споживчих мікрокредитів, що дають їм змогу підвищити якість життя і придбати недоступні споживчі товари або навіть почати власний бізнес. Значна частка представників цього класу отримує заробітну плату на банківські рахунки (депозитні банківські карти).

Проте фінансові продукти люди цього класу використовують лише для отримання наявних грошових коштів, але не для розрахунків. У середовищі молоді, яка навчається, доступ до банківських послуг і продуктів пов'язаний із елементом престижу, але рівень фінансової грамотності й особистого доходу, а також низька схильність до заощаджень істотно обмежує спектр фінансових продуктів (за винятком платіжно-розрахункових), що використовують люди цього класу. Навіть освітні кредити практично недоступні переважній більшості цих людей.

Середній нижчий клас (25%) представлений малозабезпеченими групами, до яких належать, зокрема, мало- або некваліфіковані працівники фізичної праці. Третина представників цього класу проживає на селі. Нижчий клас (близько 25%) є найбільшою групою і складається з літніх людей

пенсійного віку. Представники двох нижчих класів – широка суспільна група (більше половини населення), фактично позбавлена доступу до фінансових послуг. Їх фінансові операції часто обмежені лише щомісячною оплатою комунальних послуг та фіксованого телефонного зв'язку. Сільські пенсіонери зазвичай користуються послугами у відділеннях поштового зв'язку (отримання пенсій, грошові перекази). Але значне поширення мобільного зв'язку ставить перед цією групою населення проблеми з оплатою послуг операторів зв'язку (особливо гостро – в сільській та гірській малонаселеній місцевості). Затребуваними є послуги грошових переказів, оскільки значну частину коштів дана група отримує у вигляді трансфертів (соціальна допомога) від держави, органів соціального забезпечення і захисту, а також родичів.

З іншого боку, представники середнього нижчого класу створюють сприятливе середовище для виникнення широкого шару малих підприємств (зокрема на базі особистих підсобних господарств) і тим самим є потенційними клієнтами мікрофінансових організацій (кредитних кооперативів). Створення малих та сімейних підприємств потребує фінансування (мікрокредитів) і може стимулювати попит на розрахунково-платіжні операції, зокрема у віддалених сільських районах.

Разом із представленою вище соціальною диференціацією треба враховувати географічні, історичні та ментальні особливості формування української клієнтської бази. Нерівномірність розміщення і низька щільність населення на більшій частині території країни пояснює неефективність і економічну недоцільність бізнес-моделі, що базована на традиційному внутрішньоофісному обслуговуванні банківських клієнтів. Додатковим чинником, котрий знижує її ефективність, є порівняно невисокий рівень доходів населення. Складний період економічної трансформації 1990-х рр. став причиною високої мобільності населення, призвів до виникнення

аморфної соціальної структури суспільства, ослабив горизонтальні суспільні зв'язки і загострив кризу моральності.

До початку 1990-х рр. в Україні фактично не було внутрішнього ринку фінансових послуг; легальні фінансові послуги, що їх надавали населенню, склалися тільки зі заощаджень у державних ощадкасах, державного страхування і операцій кас взаємодопомоги, сформованих при профспілкових організаціях. Це пояснює вкрай низький рівень фінансової культури українців, що проявляється нині.

Розвиток сектору кредитних організацій разом з іншими фінансовими ринковими інститутами, що спостерігався останніми роками, супроводжувався низкою фінансово-банківських криз; а це підривало і без того невисокий рівень довіри населення до банківського сектору. Надмірна централізація фінансових і бюджетних ресурсів призвела до ігнорування реальних потреб регіональних фінансових ринків. У програмах соціальної підтримки малозабезпечених громадян традиційно продовжує домінувати розподільний, трансфертний підхід, коли кошти, що виділяють із бюджету, надають цільовим групам у вигляді безвідплатних трансфертів (субсидій, компенсацій та ін.); роль і значення кредиту зведена нанівець. Низька результативність державних заходів щодо підтримки малого бізнесу є наслідком зайвої декларативності та політичної заангажованості й браку фінансових (зокрема кредитних) ресурсів, що могли б бути використані для підтримки цього бізнесу.

Дуже нерівномірним є територіальний розвиток України та рівень пропозиції населенню фінансових послуг у регіонах України. Економіка віддалених сільських районів перебуває в стагнації, зберігаються: значні внутрішні та міжнародні міграційні потоки населення; від'ємний приріст населення у депресивних районах.

В Україні спостерігається високий ступінь економічної диференціації. Децильний коефіцієнт у 2009 р. становив 15. Дані останніх років безперечно

підтверджують, що Україна належить до країн із високим рівнем бідності. За різними оцінками, залежно від способів обрахування, бідними в Україні є від 25% до 40% жителів. Офіційні джерела [55], наприклад, вказують, що кількість бідного населення нині дорівнює 28,6%, злидених – 15%, що становить відповідно 13,9 і 7,3 млн. осіб.

Розвиток ринку фінансових послуг України нині стримується значними територіальними диспропорціями щодо забезпечення банківськими послугами окремих регіонів. До того ж, за цим показником Україна відстає і від багатьох інших країн. Так, у країнах ЄС на 100 тис. осіб припадає 40–50 кредитних установ, Центральної та Східної Європи – 7, в Україні 3,2 (в Києві – 5,7, на решті території України, без урахування столичного регіону, – 3,0 [55]).

За рівнем територіальної концентрації банківської системи (обсягом сумарних активів банків та філій, розташованих в області) регіони можна умовно поділити на чотири групи: високої (столичний регіон), середньої (активи банків та філій в області перевищують 1,5 млрд. грн.); незначної (зазначений показник становить від 500 млн. до 1,5 млрд. грн.) і низької концентрації (менше 500 млн. грн.).

Група високої концентрації представлена м. Києвом та Київською областю (столичний регіон), де розміщено більше половини діючих банків (85 або 54,1%) і 166 банківських філій (11,8% від їх загальної кількості).

Група середньої концентрації охоплює 8 індустріально розвинутих областей (Дніпропетровську, Донецьку, Харківську, Одеську, Запорізьку, Львівську, Полтавську й Автономну Республіку Крим), де сконцентровано близько третини банків України (60, або 38,2%) та 620 філій (44,1%). Як бачимо, ця група характерна значною кількістю філій, тоді як у групі високої концентрації переважають банки.

До групи незначної концентрації належать 9 регіонів (Луганська, Миколаївська, Волинська, Івано-Франківська, Черкаська, Херсонська,

Чернігівська, Сумська та Вінницька області). В перелічених областях діють 10 (6,4%) банків та 391 (27,8%) філія.

До останньої групи – низької концентрації – входить 7 регіонів (Рівненська, Хмельницька, Житомирська, Закарпатська, Тернопільська, Кіровоградська та Чернівецькі області), в яких розташовано 2 банки (1,3%) та 228 філій (16,2%).

Таким чином, Україна характерна значними територіальними диспропорціями банківської системи. Усунення територіальних диспропорцій банківської діяльності сприятиме розвитку вітчизняного ринку фінансових послуг. Але наведене зонування за рівнем концентрації банківських установ не відображає сповна справжньої соціально-економічної поляризації на локальному рівні (міські та сільські поселення).

Як показує досвід окремих регіонів і країн світу [55], зусиллями місцевої влади (органів місцевого самоврядування) завдання забезпечення населення основними фінансовими послугами може бути вирішене найефективніше. Саме органи місцевої влади можуть створити умови для відкриття чи створення підрозділів (відділень) кредитних організацій, кредитного кооперативу, встановити банкомати, термінали та кіоски самообслуговування.

Більшість регіонів України нині характерні вузловою організацією [174]; таким чином умови доступності фінансових послуг як у сільській, так і в міській місцевості залежать від розміру головного міста й ступеня віддаленості від нього. Зауважимо, що на регіональному рівні в Україні жодна установа та організація не здійснюють моніторингу фактичної забезпеченості населення фінансовими послугами.

Оскільки дистанційне надання фінансових послуг, що не потребує особистої присутності клієнта, дає змогу нехтувати «вузловими» прив'язками до великих міст, його прискорене впровадження є особливо актуальним для

віддалених сільських регіонів із нерозвинутою транспортною інфраструктурою і низькою щільністю населення.

Важливе значення для формування реальної «карти» доступності фінансових послуг в Україні з урахуванням територіальних відмінностей мають районування території суб'єктів України і типологія муніципальних утворень. Таке зонування і типологія необхідно проводити на основі не тільки загальних соціально-економічних показників, а й із урахуванням специфічних параметрів – загальної кількості структурних підрозділів фінансових організацій та посередників, доступності поштової й телекомунікаційної інфраструктури, організації наявного грошового обігу і т. д.

Можна використати й типологію муніципальних утворень (міст і районів) України: найбільші міста (один адміністративний центр); середні міста, кожне з яких має специфічну структуру промисловості, свої особливості та проблеми; малі міста і промислові селищноміські райони; приміські райони; периферійні сільські райони. Нині лише в найбільших і середніх містах склався конкурентний, порівняно насичений ринок фінансових послуг.

На рівні регіонів для створення «карти доступності фінансових послуг» можна використовувати зонування території за рівнем доступності, що дасть змогу саме для таких зон створити центри надання фінансових послуг локального значення, коли те або інше місто стає центром надання фінансових послуг для кількох районів (наприклад, страхування або колективне інвестування). За такого підходу можна ефективно розв'язувати загальні інфраструктурні проблеми регіонального ринку фінансових послуг, формувати спеціалізацію зони (групи). Адже найкритичніша ситуація з доступністю фінансових послуг в Україні склалася на позаміських територіях.

Стабільний розвиток фінансового ринку неможливий без підвищення фінансової грамотності населення, під якою розуміють [176] знання про фінансові інститути та їхні продукти, вміння використовувати їх при виникненні потреб, а також усвідомлення наслідків своїх дій (рис 3. 13). Фінансова грамотність як поняття має три взаємозв'язані частини: установки, знання і навички.

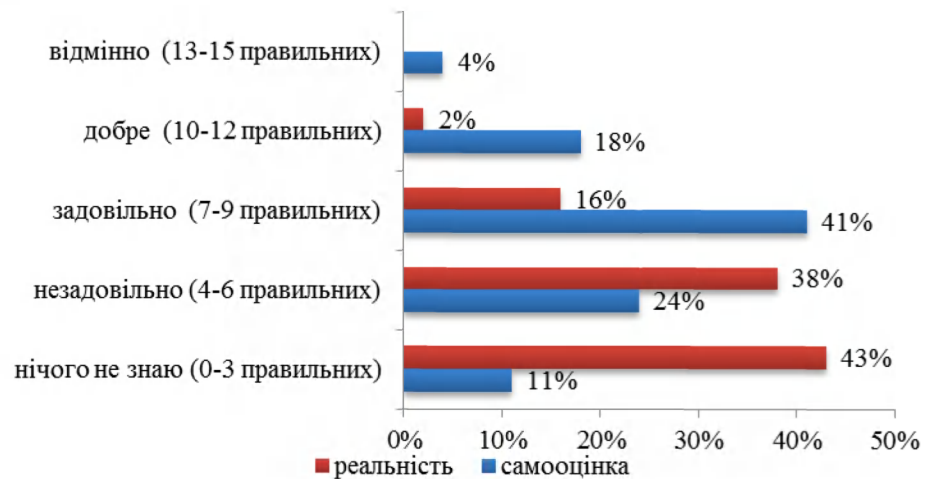

Рис. 3.13. Результати з тестування фінансової обізнаності громадян, % всіх респондентів

Джерело: подував автор за даними [176].

Установки є базисом фінансової грамотності, тобто тут говорять про формування культури фінансової поведінки людини, що починається з планування сімейного бюджету саме на тривалу перспективу і вироблення стратегії реалізації потреб життєвого циклу домогосподарства. Проте поки що знання і навички довготермінових стратегій фінансового планування в населення України не розвинені, популярною серед людей молодого і середнього віку є звичка думати тільки про нинішній день. Саме цю установку можна і потрібно змінити в ході реалізації програми підвищення фінансової грамотності населення через формування в свідомості людей розуміння того, що життєвий цикл будь-якої людини охоплює певні події, до яких необхідно бути фінансово підготовленим. Це створення сім'ї, народження дітей, купівля чи розширення житла, освіта дітей, пенсія.

Виконати всі ці завдання сьогодні неможливо без використання фінансових послуг.

Інша важлива установка, що перешкоджає розвитку фінансової активності населення, це – недовіра населення до фінансових інститутів. Подолання такого ставлення необхідне через переконання людей у тому, що наявність даних інститутів є нормою для будь-якого сучасного суспільства, невід’ємним і функціональним елементом розвинутого ринку.

Вважаємо, що необхідні знання як компонент фінансової грамотності мають охоплювати: поняття ризику й прибутковості, дисконтування, інфляції, розуміння відмінностей між реальним і номінальним вимірюваннями, готівковими та безготівковими платежами, принципи і схеми функціонування фінансового ринку, ринку фінансових послуг, розуміння природи й функцій фінансових інститутів, інструментів, основи юридичної та податкової грамотності, розуміння меж відповідальності фінансових інститутів перед клієнтами й клієнтів перед фінансовими інститутами, володіння мінімальним фінансовим словником і т. п.

Необхідні навички передбачають:

- уміння шукати і знаходити інформацію про ринок,
- формування звички стежити за основними показниками ринку та подіями на суміжних ринках;
- уміння: читати договір і розуміти інформацію, що міститься в ньому; порівнювати пропозиції різних компаній; подавати претензію або скаргу в тому випадку, якщо його права порушені, й т. п.
- формування звички стежити за подіями на фінансовому ринку, наприклад, за рівнем процентних ставок за кредитами і депозитами, прибутковістю інвестиційних фондів, вартістю страхових продуктів, й т. п.;
- розвивати навички читання договорів і розуміння змісту написаного.

Складність і довготерміновість таких завдань пояснює необхідність програмного підходу: одночасно з підвищенням доступності фінансових

послуг слід розробити та реалізувати «Програму підвищення фінансової грамотності населення», а її головною метою має стати підготовка людей до планування особистих фінансів й управління сімейним бюджетом. Це дасть змогу навчити громадян порівнювати умови, на яких надають послуги різні фінансові організації, і зробить їх самостійними в своєму виборі.

Таким чином буде виконане більш комплексне завдання, що полягає у формуванні фінансово дієспроможної клієнтської бази для суб'єктів ринку фінансових послуг. При цьому під фінансовою дієспроможністю треба розуміти не тільки комплексну здатність споживача з'ясувати особливості та умови запропонованої фінансової послуги (фінансова грамотність) і вміння застосувати знання на практиці, а й готовність нести всю повноту відповідальності за ухвалені рішення. Таким чином, є необхідність переходу до нової якості управління сімейним бюджетом кожного українця, адже сім'я – осередок суспільства, сімейний бюджет – базис економічного розвитку країни і зростання її економіки.

Програма підвищення фінансової грамотності повинна мати конкретну структуру, а її зміст має покривати найширшу сферу відносин. Зміст Програми повинен бути комбінацією двох елементів – загального і спеціального. Загальні завдання базовані на універсальних підходах, що, своєю чергою, ґрунтовані на загальних принципах, логіці, соціальному програмуванні та фінансовому навчанні.

Спеціальні завдання виникають із урахуванням національних особливостей, історичних і культурних традицій, політичних і соціально-економічних завдань, що їх виконують на конкретному історичному відрізку. Програма має містити відповіді на найгостріші проблеми, що є об'єктом уваги суспільства й уряду:

- фрагментарне регулювання і зростання недовіри на ринку споживчого кредитування (у т. ч. з іпотекою);

- нерозв'язаність (відсутність перспектив розв'язання) житлових проблем населення і вкладників збанкрутілих забудовників;
- невизначеність структури майбутньої пенсійної системи;
- низька довіра основної маси населення до операцій на ринку цінних паперів;
- низький рівень правосвідомості українського суспільства;
- слабкість судової систем;
- традиційний пострадянський патерналізм за одночасної кризи довіри громадян до держави і окремих органів влади;
- у край високий рівень корумпованості влади, часткове повернення до адміністративно-командної системи управління економікою та суспільними процесами, зокрема на фінансовому ринку, і т. д.

Підвищення фінансової грамотності сприятиме зниженню соціальної напруженості в суспільстві, що загострюється у міру зростання роздрібного сегмента фінансового ринку (кредитування, ринок цінних паперів, колективне інвестування, страхування і т. п.). Центром напруженості при цьому виявляються відносини між фінансовими інститутами (у т. ч. фінансові піраміди та недобросовісні кредитори) і громадяни-споживачі їхніх послуг.

Як один із компонентів у таку програму треба ввести інформаційний супровід законодавчої роботи, адже вітчизняне законодавство щодо ринку фінансових послуг перебуває все ще на стадії формування, і багато важливих для цього ринку законів поки не прийнято або прийнято зовсім недавно, а їх положення невідомі широким верствам населення України. При цьому засоби масової інформації не орієнтовані на те, щоб надати населенню освітню інформацію, а лише рекламну.

Заходи, спрямовані на підвищення фінансової грамотності, мають бути адресовані всім групам населення. Для школярів і студентів треба розробити нову національну освітню програму щодо управління особистими фінансами,

економічною і правовою грамотністю. Мова має бути про формування національних стандартів фінансової грамотності учнів.

Широкого «фінансового просвітництва» потребує не тільки молодь, а й доросле населення країни. Громадянам зрілого віку необхідно адресувати просвітницькі кампанії в засобах масової інформації, пояснюючи важливість і корисність використання на практиці основних фінансових послуг. Окремого розроблення потребують соціальна реклама, інформаційні плакати, буклети, публікації в друкованих ЗМІ.

Жертвами фінансових шахраїв часто стають пенсіонери, оскільки серед них велика частка власників об'єктів нерухомості. Вартість активів, котрі мають у розпорядженні громадяни літнього віку, часто є значною, що перевищує рівень грошових доходів, які вони отримують у формі пенсій та інших соціальних виплат. Способами інформаційної дії на цю соціальну групу мають стати просвітницька кампанія в ЗМІ, спеціалізовані телепрограми, технології прямого, живого спілкування. Доцільне розроблення спеціальних місцевих програм для формування груп підвищення фінансової письменності серед осіб літнього віку.

Пріоритетом програми підвищення фінансової грамотності має стати робота з інформаційними посередниками, завдання яких полягає в донесенні повідомлень до цільової аудиторії. Треба вибудовувати дворівневу інформаційну модель (захід–інформаційний посередник–споживач інформації). При цьому необхідно чітко розділити цільову аудиторію за основними критеріями.

Додаткові законодавчі заходи треба реалізувати для захисту споживачів фінансових послуг. Незважаючи на те, що фінансова грамотність сама собою є засобом захисту споживача, особливу увагу необхідно приділити клієнтам фінансових організацій, які отримують складні фінансові послуги, в т. ч. з споживчими кредитами, а також у при дистанційному наданні фінансових послуг. При цьому спеціального регулювання

потребують порядок рекламування і розкриття інформації, наділення споживача правами, на відмову від фінансової послуги, та опціонними правами, а також формування дієвих механізмів вирішення суперечок.

Реалізація такої програми буде ефективною на основі державно-приватного партнерства. А це передбачає тісну співпрацю державних органів та великих гравців ринку фінансових послуг, які мають довготермінові стратегії щодо присутності на українському ринку фінансових послуг, тому зацікавлені в роботі з фінансово грамотнішими клієнтами. До цієї співпраці треба залучати також регіональні органи влади та органи місцевого самоврядування.

Разом із виробленням цілей програми і способів їх досягнення держава має:

- стати організатором публічної дискусії щодо підвищення рівня фінансової грамотності громадян;
- стежити за тим, щоб програми підвищення фінансової грамотності не звелися до рекламних і маркетингових дій із просування продуктів і залучення клієнтів;
- налагодити збір і аналіз інформації, наприклад, за тими скаргами від населення, що надходять у державні організації, контролюючі та регулюючі фінансові ринки;
- удосконалювати законодавчу базу для того, щоб недобросовісні учасники не мали змоги надавати фінансові послуги населенню;
- проводити системну політику підвищення прозорості роботи фінансових інститутів та підвищення конкурентоспроможності фінансового ринку.

Поряд із підвищенням фінансової грамотності має бути виконана комплекс завдань щодо підвищення доступності фінансових послуг населенню, у т. ч. міжнародних.

Завдання підвищення доступності фінансових послуг необхідно окреслювати і виконувати як до всіх видів фінансових організацій, що

надають такі послуги населенню, так і стосовно окремих видів фінансових послуг (операцій) із урахуванням їх затребуваності населенням. Окрім того, згадані завдання треба розділити на структурні та інституційно-правові, й усіх їх виконувати в рамках реалізації національної стратегії інтеграції вітчизняного ринку фінансових послуг у світовий.

3.3. Стратегічні пріоритети розвитку вітчизняного ринку фінансових послуг в умовах глобальної нестабільності.

Велику роль у формуванні конкурентоспроможної української економіки відіграє спроможність ринку фінансових послуг до мобілізації вільного капіталу. Завдяки наданню різноманітних фінансових послуг фінансовий ринок можна використовувати як економічний інструмент управління економікою країни в аспекті акумуляції фінансових ресурсів для подальшого використання їх у процесі суспільного відтворення, зокрема у виробництві (рис. 3.14).

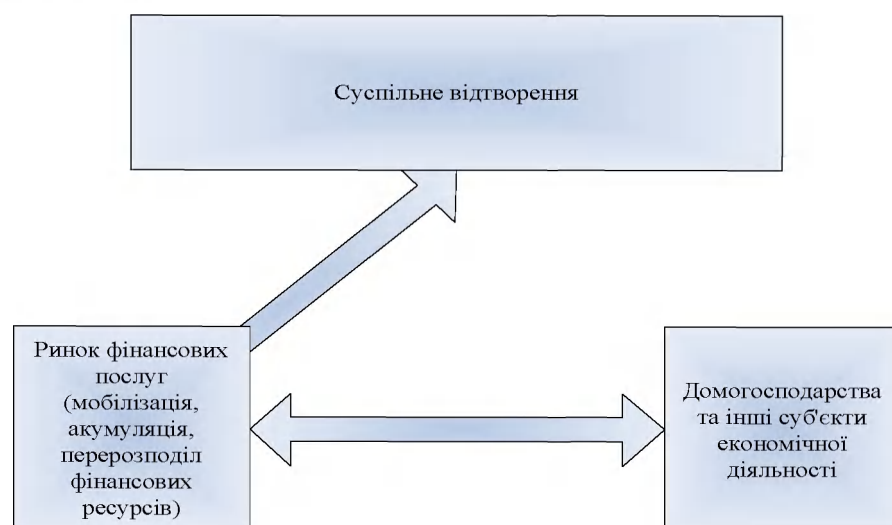

Рис. 3.14. Роль фінансових послуг у економічному зростанні країни

Джерело: побудував автор.

Недосконалість ринку фінансових послуг України не дає змоги залучати заощадження домашніх господарств до інвестиційного процесу та, відповідно, до економічного відтворення. Цьому також заважає відсутність дієвих механізмів стимулювання фінансової активності громадян.

Одним із суттєвих чинників, що негативно впливає на розвиток ринку фінансових послуг, є низька транспарентність державних регуляторних органів та фінансових установ, зокрема, нестача інформації щодо результатів їх діяльності та послуг, котрі вони надають. Чинні законодавчі вимоги й процедури розкриття інформації не відповідають міжнародним стандартам і потребам інвесторів та споживачів фінансових послуг, не дають змоги оцінити рівень надійності та фінансової стійкості суб'єктів ринку. Цьому заважає нерозвиненість системи рейтингування та монополізація ринку вітчизняних рейтингових послуг, відсутність практики оцінки та розповсюдження інформації щодо результативності НПФ, кредитних спілок, компаній із управління активами та інституційних інвесторів тощо. Незадовільним є рівень уніфікації регуляторних вимог до фінансових установ, у т. ч. до розкриття регулярної та особливої інформації; відсутність дієвих механізмів захисту законних прав клієнтів фінансових установ у випадках шахрайства та зловживань із боку менеджерів і власників постачальників фінансових послуг.

Україні нині необхідний комплекс цілеспрямованих заходів щодо входження у міжнародне світове та європейське фінансове співтовариство; це, зокрема передбачає: уніфікацію процедур нагляду до установ різних сегментів ринку фінансових послуг; впровадження нагляду, що базований на оцінці ризиків; контроль за власниками та керівниками фінансових установ; стандартизацію процедур управління ризиками, активами і пасивами; концентрацію та інтеграцію наглядових функцій, їх зосередження в єдиному регуляторному органі ринку фінансових послуг; спроможність та готовність до ефективної співпраці з міжнародними фінансовими органами та

об'єднаннями регуляторів.

У сучасних умовах економічна глобалізація є основним зовнішнім чинником впливу на процес розвитку ринку фінансових послуг України, що означає, насамперед, універсалізацію інвестиційних процесів, уніфікацію механізмів і технологій функціонування ринків фінансових послуг, посилення взаємодії суб'єктів різних країн на основі єдиних принципів та норм.

Україні нині потрібне стабільне і передбачуване законодавство, високотехнологічно оснащений ринок фінансових послуг широким асортиментом високоякісних фінансових послуг. Інтеграція вітчизняного ринку фінансових послуг у світовий має забезпечити фінансову стабільність у країні, мобілізувати фінансові ресурси для забезпечення економічного розвитку України та доступ постачальників фінансових послуг на ринки інших країн.

Нині в Україні є ще три важливі проблеми, що, на нашу думку, мають бути розв'язані у ході реалізації стратегії інтеграції вітчизняного ринку фінансових послуг у світовий; це, зокрема:

1. розширення та поліпшення доступу до фінансових послуг;
2. координація у регулюванні діяльності постачальників фінансових послуг;
3. запобігання використанню нецільових коштів та грошей, набутих незаконним шляхом при наданні фінансових послуг.

Пріоритетні завдання розвитку ринку фінансових послуг нині, на нашу думку, це:

- реформування механізмів та створення нових інструментів державного регулювання розвитку ринку фінансових послуг із максимальним урахуванням інтересів його професійних учасників та споживачів послуг;
- посилення конкурентоспроможності вітчизняних постачальників

- фінансових послуг;
- забезпечення інформаційної прозорості постачальників фінансових послуг щодо власників, продуктів, послуг та результатів діяльності;
 - упровадження нових технологій інвестування та методик оцінки результатів діяльності постачальників фінансових послуг;
 - переорієнтація попиту вітчизняних суб'єктів господарювання на внутрішні джерела фінансових ресурсів;
 - формування сприятливих передумов для виникнення нових фінансових інститутів, інструментів і послуг;
 - формування механізмів захисту прав і законних інтересів споживачів фінансових послуг.

Отже, державну політику щодо подальшого розвитку ринку фінансових послуг України, необхідно здійснювати за такими напрямками (рис. 3.15):

Рис. 3.15. Стратегічні пріоритети розвитку ринку фінансових послуг в Україні

Джерело: склав автор.

Деталізуємо зміст діяльності у цих стратегічних напрямках, що

передбачає системну роботу держави та учасників ринку.

Формування інфраструктури для поліпшення доступу до міжнародних фінансових послуг в Україні можливе через зниження бар'єрів входу на ринок фінансових послуг нашої країни та стимулювання здорової конкуренції серед продавців фінансових послуг.

Державна політика України у сфері фінансових послуг має заохочувати конкурентне постачання фінансових послуг клієнтам, наприклад для домогосподарств із середнім достатком і малих підприємств, дрібних фірм. Ця політика має стимулювати вхід на вітчизняний ринок фінансових послуг таких постачальників згаданих послуг, що поліпшать співвідношення якість/ціна для таких клієнтів; це, своєю чергою, сприятиме збереженню фінансової стабільності й захисту споживача. Таким чином, необхідно розробити кодекс антимонопольної поведінки постачальників фінансових послуг для сегментів ринку фінансових послуг України, що обслуговують споживачів нижчого середнього та нижчого класів.

Органи державної влади та регулятори ринку фінансових послуг України такі, як НБУ, ДКРРФП, Міністерство фінансів, ДКЦПФР разом із учасниками цього ринку мають напрацювати систему заходів, спрямованих на усунення бар'єрів, що перешкоджають зростанню роздрібного сегмента ринку фінансових послуг. Це передбачає також гарантування того, що роздрібні фінансові послуги й операції матимуть низьку собівартість та високу надійність. Зокрема, інформаційно-комунікаційна інфраструктура ринку фінансових послуг потребує оновлення законодавства і правил регулювання. До того ж, держава має гарантувати стійкість і стабільність функціонування цієї інфраструктури.

Як складову заходів держави щодо захисту споживача необхідно координовано поширити фінансову грамотність і підняти довіру населення до сектору фінансових послуг. Постачальники фінансових послуг відіграють основну роль у створенні інформованих споживачів, тобто тих споживачів

фінансових послуг, які сповна розуміють вигоди і наслідки від використання фінансових послуг.

Регулювання діяльності постачальників фінансових послуг та процесу надання їх споживачам передбачає, що методи і механізми пруденційного регулювання діяльності постачальників фінансових послуг мають бути диференційовані залежно від того, який сегмент ринку обслуговує конкретний постачальник фінансових послуг, та від його фінансової потужності. Таке регулювання дасть змогу убезпечити споживачів фінансових послуг, котрі мають невисокі доходи, і малі підприємства з обмеженими оборотними ресурсами від ризиків. Зокрема, пруденційне регулювання має бути обов'язковим для депозитних установ, кредитних спілок, компаній із управління активами тощо. Таким чином необхідна гармонізація регулятивної політики всіх уповноважених органів влади у секторі фінансових послуг.

Споживачі потребують захисту з боку держави від недобросовісних постачальників фінансових послуг; зокрема, держава має контролювати, щоб постачальники фінансових послуг не нав'язували тих видів послуг, яких споживачі не потребують, або які не відповідають їх потребам.

Таким чином потребує розв'язання проблема визначення відповідності змісту фінансових послуг потребам споживачів, на задоволення яких вони спрямовані; при цьому має бути забезпечений контроль за «відмиванням» коштів, отриманих нелегальним шляхом.

Регулювання верхньої межі відсоткових ставок небанківських постачальників фінансових позичкових операцій запобігатиме створенню фінансових пірамід на базі таких суб'єктів як, наприклад, кредитні спілки. Це дасть змогу залучити фінансові ресурси через відновлення довіри всього населення до депозитно-кредитних інститутів у країні.

Необхідним є створення централізованого національного рейтингу постачальників фінансових послуг у секторі кредитно-депозитних операцій,

що передбачає необхідність розроблення адекватної методики рейтингування та оцінки ризиковості діяльності суб'єктів цього сегмента.

Потрібно почати розроблення єдиного національного стандарту регулювання діяльності постачальників фінансових послуг та створення єдиного уповноваженого міжвідомчого регулятора ринку фінансових послуг України, стандартизацію процедур регулювання відповідно до міжнародних стандартів.

Мобілізація та ефективне використання фінансових ресурсів через поліпшення прозорості регулювання передбачає, що всі дії держави на ринку фінансових послуг мають підпадати під ринкову логіку, тобто забезпечувати ефективність вкладених державних коштів у розбудову інфраструктури ринку фінансових послуг та не порушувати ринкові умови за рахунок інтервенцій.

Для мобілізації й акумуляції приватного капіталу через сферу фінансових послуг та залучення його до економічного обороту держава має знизити до мінімуму вплив політичних ризиків на ринок фінансових послуг і розробити заходи, що можуть бути здійсненні у випадках порушення стабільності на ринку фінансових послуг.

Необхідно розглянути можливість субсидування як методу стимулювання попиту на фінансові послуги, у деяких випадках (як, наприклад, надання платіжних терміналів у користування малим підприємцям).

Держава повинна забезпечити повноту статистичного обстеження й адекватність даних, що дають змогу:

- визначити нерівність та обмеженість у доступі до фінансових послуг, що дасть змогу виробити адекватні розв'язання цієї проблеми;
- забезпечити відповідальність державної політики щодо контролю та оцінки ефективності політики у сфері фінансових послуг;

- запровадити адекватний пруденційний нагляд за всіма секторами ринку фінансових послуг;
- створити сучасну систему моніторингу ринку фінансових послуг України;
- збільшення інформаційної прозорості фінансових інститутів та відкритості регуляторних органів.

Здійснення поступової інтеграції вітчизняного ринку фінансових послуг до світового фінансового простору шляхом упровадження європейських стандартів професійної ринкової діяльності та процедур державного регулювання і нагляду. Забезпечення можливості для вільного рух капіталу в частині поточних операцій і прямих інвестицій та можливості запровадження обмежень на рух коротко- й середньотермінового позикового капіталу у випадку загрози дестабілізації фінансових ринків. Стандартизація порядку введення обмежень у вільній торгівлі фінансовими послугами, обігу капіталу в разі загрози фінансової стабільності

При цьому треба враховувати, що зона вільної торгівлі, яка має бути створена між Україною та ЄС, може бути оптимальною формою інтеграції вітчизняного ринку фінансових послуг у світовий, оскільки за регламентом СОТ це передбачає: встановлення мінімальних митних тарифів, скасування квот, усунення нетарифних бар'єрів, застосування принципу недискримінації між партнерами на ринку фінансових послуг, відкриття секторів ринків фінансових послуг країн ЄС для України; гармонізацію регуляторної системи, скасування обмеження на рух капіталу при здійсненні фінансових послуг.

Зона вільної торгівлі має бути використана як ефективний інструмент розвитку ринку фінансових послуг України, зокрема для:

- збільшення капіталу й активів фінансових установ; розвиток фондового ринку;
- розвитку ринку страхових послуг і недержавних пенсійних фондів;

- підвищення ефективності процесів управління, нагляду, надання послуг;
- поліпшення доступу українського бізнесу до потужних європейських ресурсів;
- зменшення вартості залучених коштів;
- отримання вигідніших умов продажу бізнесу для власників фінансових установ, які не хочуть чи не можуть інвестувати кошти в розвиток свого бізнесу;
- зниження системних ризиків для споживачів фінансових послуг (громадян, пенсіонерів) учасників НПФ, тощо;
- підвищення стандартів якості та вдосконалення технологій надання послуг;
- поліпшення корпоративного управління і процедур нагляду;
- вдосконалення наглядової системи, процедур оцінки ризиків, взаємодії наглядових органів та фінансових установ на основі базельських директив;
- підвищення рівня ефективності боротьби з відмиванням коштів;
- поліпшення якості надання послуг у результаті посилення конкурентного середовища та використання західного досвіду;
- вдосконалення правового середовища через адаптацію законодавства до вимог ЄС;
- підвищення прозорості ринку фінансових послуг; полегшення виходу українських бізнес-структур на ринки фінансових послуг ЄС у перспективі.

Необхідна системна державна політика України щодо формування стійкого ринку фінансових послуг України (рис. 3.16).

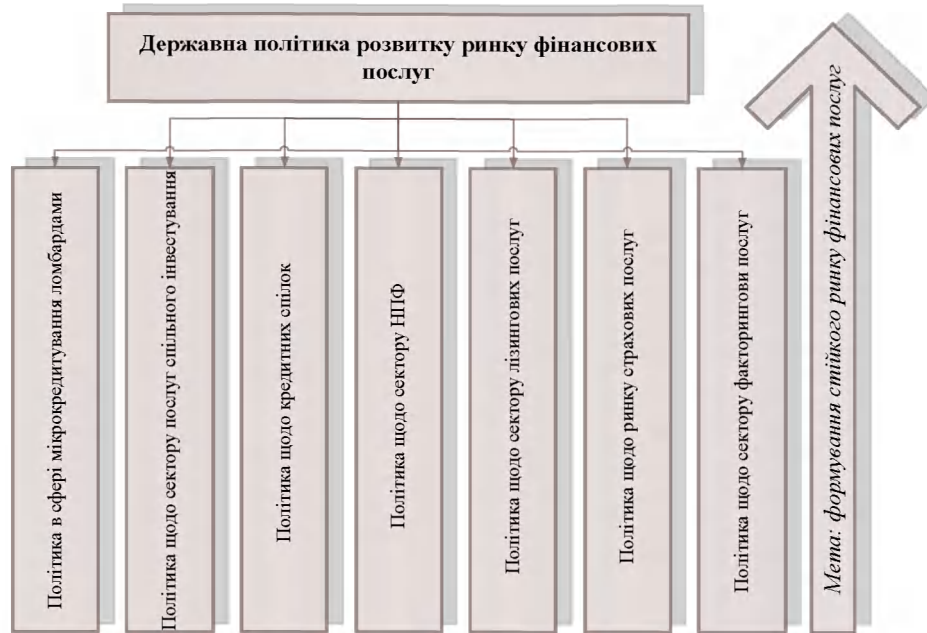

Рис. 3.16. Складові державної політики України стосовно формування стійкого ринку фінансових послуг України

Джерело: склав автор.

Державна політика підтримки розвитку сектору кредитних спілок має передбачати: підвищення рівня захисту майнових прав членів кредитних установ; запровадження пруденційного нагляду в сфері кредитної кооперації; сприяння розвитку довготермінового кредитування; забезпечення належної фінансової надійності й платоспроможності установ кредитної кооперації; створення умов для формування необхідної інфраструктури системи кредитної кооперації; поінформованість населення про кредитні установи та результати їхньої діяльності.

Для реалізації державної політики щодо розвитку сектору кредитних спілок треба здійснити наступні заходи: – забезпечити належний рівень капіталізації кредитних спілок; – визначити перелік вимог для кредитних спілок із урахуванням ризиків, обсягу і характеру проведення операцій, наявності мережі відокремлених підрозділів; – запровадити принципи міжнародного кооперативного руху в процесі управління кредитними спілками, підвищити ефективність діяльності їх громадських органів

управління та контролю; – розширити можливості кредитних спілок щодо кредитування відповідно до їх потреб суб'єктів малого підприємництва та фермерських господарств, а також щодо іпотечного кредитування широких верств населення; – активізувати діяльність кредитних спілок у напрямку підтримки розвитку територіальних громад, а також соціально орієнтованих програм кредитування членів кредитних спілок у трудових колективах підприємств, установ та організацій, навчальних закладах, галузевих профспілках, громадських і релігійних організаціях; – удосконалити механізм забезпечення ліквідності кредитних спілок (у т.ч. шляхом встановлення економічних нормативів і вимог до резервування коштів), здійснення рефінансування, визначення порядку застосування таких вимог; – створити єдину загальнонаціональну систему стабілізації та фінансового оздоровлення кредитних спілок й організувати методологічне і ресурсне забезпечення; – впровадити ефективний механізм захисту прав та законних інтересів членів установ кооперативного кредитування; – сприяти організації належної інфраструктури системи кредитної кооперації, консолідації асоціацій кредитних спілок, їх діяльності у сфері впровадження єдиних професійних і технологічних стандартів на ринку кооперативного кредитування, у т.ч. на засадах саморегулювання; – забезпечити систематичне інформування населення, органів самоврядування, суб'єктів малого підприємництва та фермерських господарств, про можливості, умови та ризики кооперативного кредитування; – стандартизувати процедури обов'язкового оприлюднення розкриття інформації про діяльність установ кооперативного кредитування та підвищити якість їх аудиту.

Державна політика у сфері страхування має бути спрямована на: формування сучасного страхового ринку зі широким асортиментом страхових послуг; своєчасну та широку адаптацію українського страхового ринку до світових вимог фінансового регулювання й нагляду, активну співпрацю з європейськими та міжнародними організаціями; створення

страхового нагляду, гармонізованого з міжнародними стандартами та орієнтованого на захист прав споживачів фінансових послуг; модернізацію страхового бізнесу та систем управління страховими компаніями; впровадження системи мікрострахування для малозаможних верств населення, державну підтримку соціально значущих видів страхування; формування страхової культури громадян та підвищення фінансової грамотності учасників страхового ринку.

Головним завданням державної політики щодо розвитку сектору спільного інвестування в Україні має стати істотне підвищення ролі інституту спільного інвестування (ІСІ) у забезпеченні реального сектору національної економіки необхідними інвестиційними ресурсами. Державна політика, пов'язана з розвитком індустрії спільного інвестування, має бути спрямована на збільшення масштабів діяльності ІСІ зі залучення заощаджень домашніх господарств та інвестиційних ресурсів підприємницьких структур, створення необхідних законодавчих і організаційних передумов для активнішої участі цих інститутів у фінансуванні пріоритетних галузей національної економіки та реалізації інноваційних проектів і державних програм.

Для подальшого розвитку індустрії колективного інвестування необхідно підготувати та здійснити низку наступних заходів: удосконалити інституційну складову ринку спільного інвестування шляхом створення сприятливих умов для суттєвого нарощення обсягів діяльності ІСІ, насамперед пайових інвестиційних фондів, наповнення адекватним змістом діяльності венчурних фондів, появи та ефективного функціонування на ринку інвестиційних хедж-фондів, фондів прямих інвестицій і диверсифікованих фондів, орієнтованих на інвестування в окремі класи фінансових інструментів (фондів акцій, нерухомості, боргових цінних паперів тощо); дати КУА можливість брати в своє управління обов'язкові резерви страхових компаній та здійснювати управління інвестиційно-

страховими фондами компаній, що надають послуги з інвестиційного страхування; провадити механізми взаємної конвертації (обміну) цінних паперів ІСІ, що перебувають в управлінні різних компаній із управління активами, за згодою власників таких цінних паперів; забезпечити проведення постійного моніторингу, рейтингування діяльності інвестиційних фондів і компаній з управління активами й оприлюднення отриманих результатів за допомогою засобів масової інформації та можливостей Інтернету.

Подальший розвиток недержавного пенсійного забезпечення потребує: прискореного запровадження загальнообов'язкової накопичувальної та професійної пенсійних систем; поліпшення якості роботи НПФ та структур, що забезпечують функціонування діючих НПФ; посилення серед населення, роботодавців, профспілок, об'єднань громадян та юридичних осіб роз'яснювальної роботи про переваги недержавних пенсійних фондів та їх участі у системі НПЗ; підвищення рівня державного нагляду в цій сфері; вдосконалення законодавчої та нормативної бази системи недержавного пенсійного забезпечення.

Державна політика щодо ринку фінансових лізингових послуг має бути спрямована на те, щоб фінансовий лізинг став важливим інструментом технічного переоснащення підприємств, розвитку сільського господарства, житлово-комунального господарства, а також малого та середнього бізнесу. А тому основними напрямками державної політики у сфері розвитку фінансового лізингу мають стати: вдосконалення цивільного та фінансового законодавства щодо лізингу, інтеграція національного лізингового законодавства у міжнародне; розвиток інфраструктури лізингу й активізація її використання учасниками ринку; створення умов для запровадження механізму рефінансування портфелів лізингових угод; підготовка у навчальних закладах спеціалістів із питань лізингу; розширення можливостей використання бюджетними установами галузей соціальної інфраструктури

(медицина, комунальне господарство, освіта і наука) інвестиційного механізму лізингу для оновлення основних засобів; створення умов для зростання фінансової стійкості лізингодавців, збільшення їх капіталізації, впровадження лізинговими компаніями сучасних систем управління ризиками.

Впровадження та розвиток інвестиційного страхування в Україні має відбуватися з урахуванням світового досвіду, зокрема, вимог Директиви 2002/83 Європейського Союзу щодо страхування життя, і передбачати: створення належної нормативно-правової бази, систем менеджменту та фінансового обліку, наявності процедур регулювання інвестиційно-страхового бізнесу; функціонування ефективних ринків цінних паперів та нерухомості; чинність пільгового режиму оподаткування для операцій та доходів, отримуваних у рамках програм інвестиційного страхування.

Реформування регулювання і нагляду на ринку фінансових послуг України необхідно здійснювати за такими основними напрямками:

- уніфікація норм і правил державного регулювання на фінансовому ринку з поступовою концентрацією регуляторних функцій в одному державному органі;
- відокремлення наглядових функцій від регуляторних та впровадження системи пруденційного нагляду в усіх основних сегментах ринку ФП;
- підвищення ролі саморегулювних організацій професійних учасників і встановлення їх тіснішого зв'язку із регуляторними органами.

Необхідно, передусім, уніфікувати регуляторні вимоги до інвестиційної діяльності фінансових установ, насамперед у сфері колективного інвестування. Для подолання неоднорідності правових норм, що регулюють діяльність інвестиційних інститутів різних форм, найважливішим стратегічним завданням у галузі регулювання фінансового ринку має стати застосування єдиних вимог і стандартів інвестування для всіх форм інститутів колективного інвестування. Для розв'язання цієї проблеми треба

прийняти відповідні рішення, які мають бути покладені в основу нормативної бази, що буде єдиним стандартом інвестиційної діяльності стосовно різних учасників фінансового ринку, котрі діють у сфері колективного інвестування з урахуванням специфіки їхньої діяльності.

Для досягнення стійкості й надійності функціонування ринку фінансових послуг як цілісної системи необхідно забезпечити розвиток пруденційного нагляду за професійними учасниками всіх його сегментів, що дасть змогу прогнозувати та попереджати ризики. Стосовно окремих учасників фінансового ринку завдання наглядового органу полягатиме в оцінці ризику ліквідності для попередження можливих наслідків неплатоспроможності, а також у зменшенні операційного ризику.

Необхідно ввести єдині для всіх учасників ринку вимоги до розрахунку власних коштів, що відповідають міжнародним стандартам, а також встановити вимоги про щоденний розрахунок капіталу професійними учасниками.

При цьому мають бути запроваджені сучасні методики оцінки ризиків, базовані на міжнародно прийнятих моделях й активному використанні рейтингових оцінок. Мають бути реалізовані заходи, достатні для переходу всіх учасників ринку на передачу наглядової інформації та звітності від фінансових установ до державного наглядового органу в електронному вигляді.

Кількісне зростання та якісне ускладнення ринку фінансових послуг зумовлює необхідність розвитку функцій саморегулювання, що означає з одного боку, посилення ролі та участі агентів ринку у його подальшій розбудові, а з іншого боку, необхідність підвищення ефективності взаємодії державних регуляторних органів. Підвищення ролі саморегулювання на ринку фінансових послуг має відбуватися в декількох напрямках. Окремі повноваження з регулювання у відповідному секторі ринку фінансових можна передати саморегулювним організаціям, яких має бути по одній на

кожному відповідному ринковому сегменті ринку фінансових послуг.

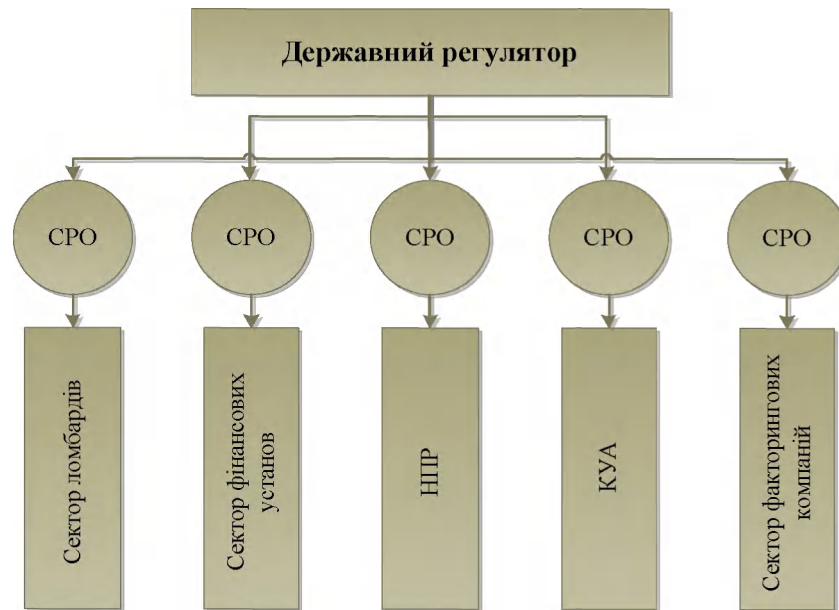

Рис. 3.17. Формування інституту саморегулювання ринку фінансових послуг України

Джерело: склав автор.

Для посилення ролі саморегулювних організацій та професійних об'єднань на ринку ФП необхідно:

- розробити та прийняти відповідні законодавчі акти, в яких мають бути закріплені принципи та стандарти діяльності саморегулювних профільних організацій;
- стандартизувати делегування саморегулювним організаціям повноважень щодо нагляду за доброчесністю конкуренції через розробку та впровадження стандартів професійної етики, права на застосування заходів впливу;
- створити гарантійні фонди, що забезпечать додатковий захист прав інвесторів та споживачів фінансових послуг.

Саморегулювні організації будуть представляти консолідовані інтереси фінансових агентів перед регуляторами ринку ФП.

Окрім того необхідно розвивати та надавати державну підтримку діяльності громадських організацій, що об'єднують споживачів фінансових послуг.

При цьому потрібно пам'ятати, що інтеграція ринку фінансових послуг України до світового ринку фінансових послуг принесе не тільки нові можливості розвитку, але й потенційні загрози, найсуттєвішими серед яких є втрата контролю над фінансовою системою та втрата можливостей підтримки розвитку стратегічно важливих галузей національної економіки. Тому у подальшому необхідно розробити та запровадити державні програми підтримки конкурентоспроможності вітчизняних фінансових установ. Держава має відпрацювати цілісний комплекс заходів для регулювання доступу іноземних фінансових установ на український ринок фінансових послуг, з метою ефективного використання їх інвестиційного потенціалу та мінімізації негативних наслідків. Режим допуску іноземного капіталу на вітчизняний ринок фінансових послуг має бути орієнтований на розширення асортименту та поліпшення якості фінансових послуг, посиленні конкуренції на вітчизняному ринку фінансових послуг, забезпеченні його динамічного та суверенного розвитку.

Висновки до розділу 3

Проведене дослідження стратегічних напрямів розвитку ринку фінансових послуг України в умовах глобальної нестабільності і інтеграції його у світовий РФП дало змогу зробити наступні висновки:

1. Нині необхідною є розбудова функціональної і об'єктної структури ринку фінансових послуг України, що дала б змогу забезпечити ефективну взаємодію конкурентоздатних постачальників-продавців фінансових послуг (банків; поштової системи; кредитних, мікрофінансових організацій; спеціалізованих фінансових організацій та компаній, роздрібних постачальників, операторів мобільного зв'язку; Інтернет-провайдерів, операторів електронних платіжних систем і емітентів електронних грошей, тощо). Визначено потенційно потужні та стійкі сектори цього ринку, що можуть стати базисом для формування такої інфраструктури, зокрема: страховий, сектор фінансового лізингу, сектор грошово-розрахункових операцій, адже оплата комунальних послуг залишається найбільш затребуваною населенням фінансовою послугою.

2. Важливе завдання формування клієнтської бази для суб'єктів, що представляють пропозицію на ринку фінансових послуг потребує термінового вирішення, адже подальший розвиток ринку фінансових послуг України та його інтеграція у світовий не можливі без підвищення доступності фінансових послуг, у т. ч. міжнародних, населенню України та формування широкої клієнтської бази. Заходи щодо підвищення доступності фінансових послуг пропонуємо проводити на основі диференційованого підходу до різних соціальних груп населення, а також урахування територіальної специфіки в рівні соціально-економічного розвитку регіонів України шляхом складання «карт доступності фінансових послуг».

3. Формування фінансово дієздатної клієнтської бази для суб'єктів ринку фінансових послуг пропонується розглядати через комплексну здатність споживача розібратися в особливостях і умовах пропонованої

фінансової послуги (фінансова грамотність), уміння застосувати існуючі знання на практиці, готовність нести всю повноту відповідальності за ухвалене рішення. Запропоновано зміст програми підвищення фінансової грамотності населення, що є комбінацією двох елементів – загальної фінансової та правової грамотності та спеціальних умінь. Пріоритетом програми підвищення фінансової грамотності запропоновано обрати роботу з інформаційними посередниками, завдання яких полягає в донесенні повідомлень до цільової аудиторії. Необхідно вибудовувати дворівневу інформаційну модель (захід–інформаційний посередник–споживач інформації).

4. Визначені пріоритетні завдання розвитку ринку фінансових послуг та напрями державної політики щодо подальшого розвитку ринку фінансових послуг України, а саме: формування інфраструктури для покращення доступу до міжнародних фінансових послуг в Україні; регулювання діяльності постачальників фінансових послуг та процесу надання фінансових послуг споживачам; мобілізація та ефективне використання фінансових ресурсів через покращення прозорості регулювання. Запропоновано здійснення системної державної політики України щодо формування стійкого ринку фінансових послуг України за секторами на основі розвитку інститутів саморегулювання секторів фінансового ринку України на основі державно-приватного партнерства.

Положення розділу 3 опубліковані у: [30, 31, 32, 33, 39, 40].

ВИСНОВКИ

У дисертації запропоновано нове розв'язання актуальної задачі обґрунтування основ функціонування і трансформації світового ринку фінансових послуг в умовах глобальної нестабільності та розроблено науково обґрунтовані положення щодо формування в Україні ефективного ринку фінансових послуг. Проведене дослідження дало змогу сформулювати наступні висновки, зокрема:

1. Дослідження теоретичних засад функціонування світового ринку фінансових послуг в умовах глобальної нестабільності дозволило уточнити категорійний апарат, поняття фінансової послуги, зокрема, та світового ринку фінансових послуг загалом. Інформатизація світового фінансового ринку викликала трансформацію економічного змісту фінансових послуг, зокрема відбулося їх знеособлення при виконанні через мережу в процесі обслуговування суб'єктів ринку. Враховуючи цю обставину, в роботі запропоновано власне визначення світового ринку фінансових послуг.

2. Глобальна нестабільність світової економіки в роботі розуміється як такий стан світогосподарської системи, що характеризується незбалансованістю, неоднорідністю та різновекторністю, як окремих процесів так і змін системи в цілому. Розкриття сутності впливу глобальної нестабільності на процеси трансформації світового ринку фінансових послуг дозволило систематизувати чинники, що проявляються на глобальному, макро-, мезо- та мікрорівнях. Зокрема, на глобальному рівні це – структурні деформації попиту та пропозиції на глобальному ринку; поглиблення нерівності у розподілі доходів; підвищення ризиків роботи на всіх світових ринках; зростання кіберзлочинності; втрата довіри у міжнародних відносинах; неефективність діяльності існуючих міжнародних інституцій та системи наддержавного регулювання. На макрорівні, відповідно, це – неможливість досягнення консенсусу в рамках G8 та G20; боргові кризи у

США та країнах ЄС. На мезорівні це – відсутність адекватних систем державного регулювання ринків та гармонізованих законодавчих полів у більшості країн світу. На мікрорівні – недотримання стандартів ризик-менеджменту; залежність від іноземного капіталу більшості фінансових установ у менш розвинених країнах.

3. Доведено, що глобальна нестабільність суттєво впливає на структурні трансформації світового ринку фінансових послуг, оскільки спостерігається асиметричність динаміки ринку в цілому і кожного сегмента зокрема. Виділено період з 2000-2010 рр., що яскраво ілюструє різке зростання кількісних обсягів світового ринку фінансових послуг, що і стало наслідком впливу чинників глобальної нестабільності. Встановлено, що поточні темпи структурних трансформацій світового імпорту фінансових послуг були однаковими протягом досліджуваного періоду, в той час, як базові темпи структурних трансформацій сегментів світового ринку фінансових послуг коливалися у межах від 39% до 84%. Відмінний характер динаміки структурних трансформацій спостерігається за експортом, зокрема показник базових темпів структурних трансформацій за експортом менш волатильний, аніж за імпортом. Тобто, імпорт фінансових послуг змінював свою географічну структуру хаотичніше та більшими темпами, що пояснюється зростанням внутрішніх секторів фінансових послуг у середині географічних сегментів і орієнтацією країн світу на міжнародні ринки фінансових послуг.

4. Розвиток світового ринку фінансових послуг протягом 1980-2010 рр. був динамічним, що проявляється через постійну зміну рівнів первинних динамічних рядів, при цьому, поряд із динамічністю їм була притаманна інерційність: зберігається механізм формування явищ і характер розвитку (темпи, напрям, коливання). Світовому експортові фінансових послуг загалом, як і експорту ФП основних географічних сегментів, притаманна циклічна динаміка приросту; це є свідченням того, що динаміка світового

експорту фінансових послуг характерна циклічними коливаннями (із різною довжиною циклу, здебільшого, 3 роки і 1 рік). Загальна системна динаміка світового ринку фінансових послуг і його структурних компонентів (географічних сегментів) є трендостійкою і має комплексну, несиметричну, волантильну структуру внутрішньої динаміки з різними траєкторіями розвитку.

5. Сегментування світового ринку фінансових послуг, за критерієм подібності динаміки розвитку груп країн, що базоване на агломеративному методі кластерного аналізу стосовно таких ознак стабільності секторів, як: середньорічна зміна частки експорту фінансових послуг у сукупному експорті послуг країни та середньорічна зміна частки імпорту фінансових послуг у сукупному імпорті послуг країни, дало змогу отримати просторову географічну структуру динаміки світового ринку фінансових послуг за критеріями експорто- та імпорто-орієнтованості країн на світовому ринку фінансових послуг, що може бути використано для виявлення зон прояву глобальної нестабільності.

6. Ринок фінансових послуг України розвивається синхронно із світовим ринком, що пов'язано зі зниженням вхідних бар'єрів на внутрішньому ринку, наявністю обмежень стосовно операцій щодо руху капіталу, високим рівнем оподаткування і низькою інвестиційною привабливістю країни. Динаміка зміни зовнішньої торгівлі фінансовими послугами України є нелінійною монотонно спадною і більше залежною від дебету (імпорту) фінансових послуг в Україну. Збереження цих тенденцій може призвести до перетворення України на чистого імпортера міжнародних фінансових послуг та в свою чергу до зменшення рівня фінансової безпеки країни.

7. Визначено передумови формування ефективного ринку фінансових послуг в Україні, що включають вдосконалення його функціональної та об'єктної структури. Удосконалення вітчизняного законодавства стосовно фінансових послуг пропонується здійснювати, орієнтуючись на трактування

фінансових послуг такими міжнародними організаціями як МВФ, СОТ, ЮНКТАД, ООН. Уточнені стратегічні пріоритети розвитку ринку фінансових послуг в Україні через ідентифікацію та гармонізацію інституційних, організаційних та нормативних змін, необхідних для його інтеграції у глобальний нестабільний фінансовий простір з одного боку, і створення платоспроможної клієнтської бази, зокрема потужного інвестиційного сегменту, для постачальників фінансових послуг – з іншого, та подальшого розвитку адекватної сучасним реаліям системи державного регулювання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Арнольд В. И. Теория катастроф / Арнольд В. И. – М. : УРСС, 2007. – 136
2. Афанасьев В. Г. Системность і суспільство / Афанасьев В.Г. – М. : Политиздат, 1980. – 320
3. Афонина С. В. Электронные деньги / С. В. Афонина. – СПб. : Питер, 2001. – 128 с.
4. Базилевич В. Д. Закономірності розвитку національного ринку в глобалізованому світі / В. Д. Базилевич // Економіка і управління. – 2004. – № 2. – С. 5–10.
5. Банковское дело / [под ред. Коробовой Г. Г.]. – М. : Экономистъ, 2005. – 751 с.
6. Банковское право Российской Федерации. В 2 т. / Отв. ред. Г. А. Тосунян. – М. : Юристъ, 2002– . –
Т. 2. : Особенная часть. – 2002. – 783 с.
7. Басс Д. Я. Інноваційна стратегія розвитку міжнародних ринків фінансових послуг : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук : спец. 08.00.02 «Світове господарство і міжнародні економічні відносини» / Д. Я. Басс. – Київ, 2006. – 20 с.
8. Берталанфи Л. фон. Общая теория систем / Берталанфи Л. фон. – [2-е изд.] – М. : Мир, 1968. – 328 с
9. Бизнес-цикл: сущность, причины и эффект [Электронный ресурс] – Режим доступа : <http://liberty-belarus.info/content/view/172/38/>.
10. Бланк И. А. Стратегия и тактика управления финансами / И. А. Бланк. – Киев : Итем ЛТД, 1996. – 619 с.
11. Блейк Дж. Анализ финансовых рынков / Дж. Блейк. – М., 1996. – С. 138–142.

12. Бобров Є. А. Роль та місце ринку фінансових послуг у структурі фінансового ринку / Є. А. Бобров // Фінанси України. – 2007. – № 4. – С. 88–94.
13. Большой экономический словарь / Под ред. А. Н. Азрилияна. – 7-е изд., доп. – М. : Институт новой экономики, 2007. – 1472 с.
14. Большой экономический словарь/ Под ред. А.Б. Борисова. – М.: Книжный мир, 2003. – 895 с.
15. Боринець С. Я. Міжнародні фінанси : підручник / Боринець С. Я. – К. : Знання-Прес, 2000. – 311 с.
16. Боринець С. Я. Міжнародні фінанси : підручник / Боринець С. Я. – [2-е вид., перер. і доп.]. – К. : Знання, 2006. – 494 с.
17. Брегеда О. Послуги як продукт банківської діяльності / О. Брегеда // Банківська справа. – 2003. – № 6. – С. 73.
18. Буайе Р. Теория регуляции: критический анализ / Р. Буайе. – М. : Наука, 1998. – 457 с.
19. Бугриниць Р. А. Регулювання ринків капіталу країн в умовах світової економічної кризи : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук : спец. 08.00.02 «Світове господарство і міжнародні економічні відносини» / Р. А. Бугриниць. – Донецьк, 2011. – 20 с.
20. Бусленко Н. П. Моделирование сложных систем / Бусленко Н.П. – М. : Наука, 1978.– 398 с.
21. Василик О. Д. Теорія фінансів : підручник / О. Д. Василик. – К. : НІОС, 2000. – 416 с.
22. Васмильєва В. В. Фінансовий ринок : навч. посіб. / В. В. Васмильєва, О. Р. Васильченко. – К. : Центр учбової літератури, 2008. – 368 с.
23. Вахненко Т. П. Теоретичні засади регулювання міждержавного руху капіталів / Т. П. Вахненко // Економіка України. – 2001. – № 8. – С. 12–21.
24. Великий тлумачний словник сучасної української мови [голов. ред. В. Т. Бусел]. – К. ; Ірпінь : Перун, 2005. – 1728 с.

25. Войтенко О. М. Актуальні питання сучасного розвитку міжнародного ринку інвестиційних послуг / О. М. Войтенко // Матеріали V міжнародної науково-практичної конференції «Сучасні проблеми глобальних процесів у світовій економіці». – К. : НАУ, 2010. – С. 53–54.

26. Войтенко О. М. Аналіз інтенсивності розвитку світового ринку фінансових послуг / О. М. Войтенко // Економічні процеси глобалізації у кризовий і посткризовий періоди в Україні: Міжнародна науково-практична конференція, м. Київ, 17-18 червня 2011 р. – К. : Нова економіка, 2011. – С. 8–10.

27. Войтенко О. М. Банківські кризи: сутність та особливості прояву / О. М. Войтенко // Збірник тез доповідей Міжнародної науково-практичної конференції «Научная мысль информационного века 2010» (Польща, 07-15 березня 2010 р.). – С. 5–9.

28. Войтенко О. М. Еволюція теорій розвитку та функціонування фінансових ринків в умовах глобальних дисбалансів / О. М. Войтенко // Економіка: проблеми теорії та практики. Збірник наукових праць. Випуск 262 : В 12 т. – Т. VI. – Дніпропетровськ : ДНУ, 2010. – С. 1449–1459.

29. Войтенко О. М. Економічна криза як елемент сучасної фінансової глобалізації / О. М. Войтенко // Збірник тез доповідей III міжнародної конференції молодих вчених і студентів «Інноваційні процеси економічного і соціально-культурного розвитку: вітчизняний та зарубіжний досвід», Тернопіль : ТНЕУ, 2010. – С. 25–28.

30. Войтенко О. М. Міжнародний досвід створення мегарегулятора на фінансовому ринку / О. М. Войтенко // Інноваційні процеси економічного і соціально-культурного розвитку: вітчизняний та зарубіжний досвід. Тези доповідей IV міжнародної конференції молодих вчених і студентів. – Тернопіль : Економічна думка ТНЕУ, 2011. – С. 45–46.

31. Войтенко О. М. Нові виклики для державного регулювання ринку фінансових послуг України в умовах глобальної нестабільності / О. М.

Войтенко // Наука й економіка: Науково-теоретичний журнал Хмельницького економічного університету. – Випуск 1 (21). – 2011. – С. 10–18.

32. Войтенко О. М. Особливості розвитку вітчизняного ринку небанківських послуг у післякризовий період / О. М. Войтенко // Матеріали VII всеукраїнської науково-практичної конференції «Міжнародне науково-технічне співробітництво: принципи, механізми, ефективність». – К. : КПІ, 2010. – С. 247–287.

33. Войтенко О. М. Перспективи розвитку ринку фінансових послуг України в умовах глобальних економічних реалій / О. М. Войтенко // Збірник тез доповідей VIII міжнародної науково-практичної конференції молодих вчених «Економічний і соціальний розвиток України в XXI столітті: національна ідентичність та тенденції глобалізації», Тернопіль : ТНЕУ, 2010. – Частина 1. – С. 31–32.

34. Войтенко О. М. Проблеми та перспективи розвитку світової фінансової системи після кризи 2007-2009 років / О. М. Войтенко // Збірник тез доповідей Міжнародної науково-практичної конференції «Наука и образование» (Чехія, 2010). – С. 62–66.

35. Войтенко О. М. Реалії функціонування світової фінансової системи: криза довіри / О. М. Войтенко // Збірник тез доповідей міжнародної наукової конференції молодих вчених «Формування нового світового економічного порядку», Тернопіль : ТНЕУ, 2009. – С.147–150.

36. Войтенко О. М. Ринок фінансових послуг і його місце в структурі фінансового ринку / О. М. Войтенко // Збірник тез доповідей VI міжнародної науково-практичної конференції молодих вчених «Економічний і соціальний розвиток України в XXI столітті: національна ідентичність та тенденції глобалізації», Тернопіль : ТНЕУ, 2009. – Частина 2. – С. 48–49.

37. Войтенко О. М. Світ після кризи: трансформація міжнародної фінансової архітектури / О. М. Войтенко // Наука молода. Збірник наукових

праць молодих вчених ТНЕУ. Випуск № 13. – Тернопіль : ТНЕУ, 2010. – С. 82–87.

38. Войтенко О. М. Світова фінансова криза як багатофакторний феномен / О. М. Войтенко // Збірник тез доповідей II міжнародної конференції молодих вчених і студентів «Інноваційні процеси економічного і соціально-культурного розвитку: вітчизняний та зарубіжний досвід», Тернопіль : ТНЕУ, 2009. – С. 161–162.

39. Войтенко О. М. Сучасний стан та перспективи розвитку ринку фінансових послуг України / О. М. Войтенко // Збірник тез доповідей III міжнародної науково-практичної конференції «Управління інноваційним процесом в Україні: проблеми, перспективи, ризики», Львів : Львівська політехніка, 2010. – С. 64–66.

40. Войтенко О. М. Сучасний стан та перспективи розвитку ринку фінансових послуг України / О. М. Войтенко // Фінансова система України. Збірник наукових праць. – Острог : Острозька академія, 2010. – Випуск 15. – С. 382–389.

41. Войтенко О. М. Трансформація міжнародної фінансової системи в умовах глобальної економічної кризи / О. М. Войтенко // Збірник тез доповідей VII міжнародної науково-практичної конференції молодих вчених «Економічний і соціальний розвиток України в XXI столітті: національна ідентичність та тенденції глобалізації», Тернопіль : ТНЕУ, 2010. – Частина 1. – С. 31–32.

42. Войтенко О. М. Фінансова складова проблеми глобальних дисбалансів / О. М. Войтенко // Сборник научных трудов по материалам международной научно-практической конференции «Современные направления теоретических и практических исследований 2010». Том 12. Экономика. – Одесса : Черноморье, 2010. – С. 22–24.

43. Войтенко О. М. Фінансовий супермаркет як стратегія розвитку міжнародних фінансових посередників / О. М. Войтенко // Збірник тез

доповідей Міжнародної науково-практичної конференції молодих вчених та студентів «Україна в системі міжнародної економіки», Тернопіль : ТНЕУ, 2010. – С. 23–25.

44. Войтенко О. М. Функціонування міжнародного ринку фінансових послуг в умовах глобальних економічних реалій / О. М. Войтенко // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України: Збірник наукових праць. – Випуск 30. – Суми : ДВНЗ «Українська академія банківської справи НБУ», 2010. – С. 86–94.

45. Войтенко О.М. Актуальні питання сучасного розвитку міжнародного ринку фінансових послуг / О. М. Войтенко // Економічний простір : Збірник наукових праць. – Дніпропетровськ : ПДАБА, 2011. – № 46. – С. 5–13.

46. Габбарт Р. Глен Гроші, фінансова система та економіка : підручник / Габбарт Р. Глен ; пер. з англ. ; за ред. М. Савлук, Д. Олесевич. – К. : КНЕУ, 2004. – 889 с.

47. Гальчинський А. С. Глобальні трансформації : концептуальні альтернативи: методологічні аспекти / А. С. Гальчинський ; Інститут стратегічних оцінок. – К. : Либідь, 2006. – 310 с.

48. Гамбаров Г. М. Статистическое прогнозирование и моделирование : учебное пособие / Г. М. Гамбаров, Н. М. Журавель, Ю. Г. Королев. – Москва : Финансы и статистика, 2008. – 383 с.

49. Герасимова С. В. Роль фінансових посередників в організації інвестиційної діяльності акціонерних товариств / С. В. Герасимова // Фінанси України. – 2007. – № 4. – С. 103–111.

50. Горбач Л. М. Ринок фінансових послуг : навч. посіб. / Л. М. Горбач, О. Б. Каун. – К. : Кондор, 2006. – 436 с.

51. Дахно І. І. Міжнародна економіка : навч. посіб. / І. І. Дахно. – 2-ге вид., випр. і допов. – К. : МАУП, 2006. – 248 с.

52. Демидова Л. Сфера услуг США: факторы ускорения динамики / Л. Демидова // Мировая экономика и международные отношения. – 2005. – № 12. – С. 38–49.

53. День после завтра. Будущее мирового финансового сектора [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.ukrbanks.info/article/Den-posle-zavtra-Buduwee-mirovogo-finansovogo-sektora.html>.

54. Державний комітет з регулювання ринків фінансових послуг України, офіційний сайт [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.dfp.gov.ua>.

55. Державний комітет статистики України, офіційний сайт [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua>.

56. Доронина И. Г. Мировой финансовый рынок – на пороге XXI века / И. Г. Доронина // Финансы и кредит. – 2000. – № 5. – С. 52–60.

57. Дробышевский С. Взаимодействие потоков капитала и основных макроэкономических показателей в Российской Федерации / С. М. Дробышевский, П. В. Трунин. – Москва : ИЭПП, 2006. – 108 с.

58. Дроняєва Г. М. Розвиток світового фінансового ринку в аспекті формування світового фінансового простору: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук : спец. 08.00.02 «Світове господарство і міжнародні економічні відносини» / Г. М. Дроняєва. – Донецьк, 2010. – 20 с.

59. Дубина М. В. Удосконалення класифікації фінансових посередників в Україні / М. В. Дубина [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.nbu.gov.ua/portal/natural/Vcndtu/Ekon/2009_39/25.html.

60. Економічна енциклопедія : в 3 т. / [відп. ред. С. В. Мочерний]. – К. : Академія, 2000. – 864 с.

61. Економічний енциклопедичний словник : У 2 т. / Мочерний С. В., Ларіна Я. С., Устенко О. А., Юрій С. І. ; за ред. С. В. Мочерного. – Львів : Світ, 2005–2006.

Т. 1. – 2005. – 616 с.

62. Економічний тлумачний словник: власність, приватизація, ринок цінних паперів (українсько-англійсько-російський) / Л. М. Алексеєнко, В. М. Олексієнко. – Тернопіль : Астон, 2003. – 672 с.
63. Економічні проблеми ХХІ століття: міжнародний та український виміри / За ред. С. І. Юрія, Є. В. Савельєва. – К. : Знання, 2007. – 595 с.
64. Живалов В. Н. Финансовая система России – эффективность и устойчивость коммерческих банков / В. Н. Живалов. – М. : Экономика, 1999. – 97 с.
65. Житонов В. М. Банковская деятельность и рынок финансовых услуг в регионе / В. М. Житонов // Финансы и кредит. – 2001. – № 13. – С. 2–10.
66. Загородній А. Г. Ринок фінансових послуг : термінологічний словник. Підручник / А. Г. Загородній, Г. Л. Вознюк. – Львів : Бескид Біт, 2008. – 544 с.
67. Загородній А. Г. Фінансовий словник / А. Г. Загородній, Г. Л. Вознюк, Т. С. Смовженко. – 4-те вид., випр. та доп. – К. : Знання, КОО ; Львів : Вид-во Львів. банківського ін-ту НБУ, 2002. – 566 с.
68. Закон України “Про банки і банківську діяльність”: № 2121-III від 12.07.2000 / Верховна Рада України. – Офіц. вид. – К. : Урядовий кур’єр. – 17.01.2001. – № 8.
69. Закон України “Про захист економічної конкуренції”: №2210-III від 11.01.2001 / Верховна Рада України. – Офіц. вид. – К. : Офіційний вісник України. – 2001. – № 7.
70. Закон України “Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг”: № 2664-III від 12.07.2001 р. / Верховна Рада України. – Офіц. вид. – К. : Урядовий кур’єр. – 29.08.2001. – № 154.
71. Згуровський М. З. Системний аналіз: проблеми, методологія, застосування / М. З. Згуровський, Н. Д. Панкратова. – К. : Наук. думка, 2005. – 744 с

72. Зевин Л. Проблемы регулирования глобальных экономических процессов / Л. Зевин // Мировая экономика и международные отношения. – 2002. – № 7. – С. 38–45.

73. Карпінський Б. А. Фінансово-інвестиційний словник : навчальний посібник / Б. А. Карпінський, О. В. Герасименко. – Львів : Магнолія Плюс, 2005. – 304 с.

74. Квейд Э. Анализ сложных систем / Квейд Э. : [пер. с англ.]. – М. : Сов. радио, 1969. – 214 с

75. Кидуэлл Д. С. Финансовые институты, рынки и деньги / Д. С. Кидуэлл, Р. Л. Петерсон, Д. У. Блэкуэлл. – СПб. : Питер, 2000. – 752 с.

76. Киреев А. П. Международная экономика. В 2-х ч. / Киреев А. П. – М. : Междунар. отношения, 1999– .–

Ч. I. Международная микроэкономика: движение товаров и факторов производства. Учебное пособие для вузов. – 1999. – 416 с.

77. Киреев А. П. Международная экономика. В 2-х ч. / А. П. Киреев. – М. : Междунар. отношения, 1999– .–

Ч. II. Международная макроэкономика: открытая экономика и макроэкономическое программирование : учеб. пособие для вузов. – 1999. – 488 с.

78. Клир Дж. Системология. Автоматизация решения системных задач / Клир Дж. – М. : Радио и связь, 1990. – 544 с

79. Козак Ю. Г. Міжнародні фінанси : навч. посіб. / Ю. Г. Козак, Н. С. Логвінова, В. В. Ковалевський. – вид. 3-тє перероб. та допов. – К. : Центр учбової літератури, 2007. – 640 с.

80. Козик В. В. Міжнародні економічні відносини : навч. посіб. / В. В. Козик, Л. А. Панкова, Н. Б. Даниленко. – 4-тє вид. – К. : Знання-Прес, 2003. – 406 с.

81. Колтун В. Внутренняя логика глобализации в последние 50 лет / В. Колтун [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://www.zb.eco.pl/zk/1_01/kolt101.htm.

82. Кондратьев Н. Д. Большие циклы экономической конъюнктуры. Доклад в Институте экономики 6 февраля 1926 г. / Н. Д. Кондратьев. Проблемы экономической динамики. – М. : Экономика, 1989. – С. 172–226.

83. Кондратьев Н. Д. Большие циклы экономической конъюнктуры. Избранные сочинения / Н. Д. Кондратьев. – М. : Экономика, 1993. – С. 24–83.

84. Корнеев В. В. Еволюція і перспективи фінансового ринку України / В. В. Корнеев // Економіка України. – 2007. – № 9. – С. 21–29.

85. Корнеев В. В. Модифікація форм фінансового посередництва в Україні / В. В. Корнеев // Фінанси України. – 2008. – № 1. – С. 77–85.

86. Красавина Л. М. Международные валютно-кредитные и финансовые отношения / Л. М. Красавина. – М. : Финансы и статистика, 1994. – 643 с.

87. Красильников О. Ю. Структурные сдвиги в экономике: теория и методология / О. Ю. Красильников. – Саратов : Научная книга, 1999. – 65 с.

88. Кругман П. Международная экономика. Теория и политика : учебник для вузов / П. Кругман, М. Обстфельд ; пер. с англ. ; под ред. В. П. Колесова, М. В. Кулакова. – М. : Экономический факультет МГУ, ЮНИТИ, 1997. – 799 с.

89. Кузьменко В. П. Соціально-економічні цикли та антикризова політика / Кузьменко В. П. [Электронный ресурс] // Стратегічна панорама. – 2005. – № 1. – Режим доступа : <http://www.niisp.gov.ua/vydanna/panorama/issue.php?s=epol3&issue=2005>.

90. Кураков Л. Экономика и право: словарь-справочник / Кураков Л. [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://vocable.ru/dictionar/80/word/%D2%D0%C0%CD%D1%D4%CE%D0%CC%C0%D6%C8%DF>

91. Ланге О. Теория воспроизводства и накопления / О. Ланге ; пер. с польск. В. Д. Меникера ; под ред. В. С. Немчикова. – М. : Изд-во иностр. лит., 1963. – 141 с.
92. Линдерт П. Экономика мирохозяйственных связей / П. Линдерт ; пер. с англ. ; общ. ред. и предисл. О. В. Ивановой. – М. : Прогресс, 1992. – 520 с.
93. Лібералізація торгівлі фінансовими послугами в рамках ГАТС /Р. О. Заблоцька // Світ фінансів, 2010, № 3, С. 154–166.
94. Лук'яненко Д. Г. Економічна інтеграція і глобальні проблеми сучасності : навч. посіб. / Д. Г. Лук'яненко. – К. : КНЕУ, 2005. – 204 с.
95. Лук'яненко Д.Г. Інтернаціоналізація і глобалізація страхової діяльності / Управління міжнародною конкурентоспроможністю в умовах глобалізації економічного розвитку: Монографія: У 2 т. – Т.І / Д.Г. Лук'яненко, А.М. Поручник, Л.Л. Антонюк та ін.; За заг. ред. Д.Г.Лук'яненка, А.М. Поручника. – К.: КНЕУ, 2006. – 816 с.
96. Лук'яненко Д. Г. Міжнародна економіка : навч. посіб. / Д. Г. Лук'яненко , А. М. Поручник, Т. М. Цигзикова. – К. : КНЕУ, 1999. – 73 с.
97. Луцишин З. О. Трансформація світової фінансової системи в умовах глобалізації / З. О. Луцишин. – К. : ДрУк, 2002. – 320 с.
98. Лютий І. О. Банківський маркетинг : навч. посіб. / І. О. Лютий, О. О. Солодка. – К. : Знання, 2006. – 395 с.
99. М.Хазин. Теория кризиса [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://worldcrisis.ru/crisis/473153>
100. Мазаракі А. А. Світовий ринок товарів та послуг: регіональна структура : навч. посіб. / А. А. Мазаракі. – К. : КДТЕУ, 1998. – 168 с.
101. Мескон М. Основы менеджмента / Майкл Мескон, Майкл Альберт, Франклін Хедоурі [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://polbu.ru/mescon_management/

102. Манків Г. Н. Макроекономіка / Г. Н. Манків ; пер. з англ. ; наук, ред. пер. С. Панчишина. – К. : Основи, 2000. – 588 с.
103. Маркс К. Сочинения. Т. 26. Ч. 1 / К. Маркс, Ф. Энгельс. – изд. 2-е. – М. : Гос. изд. полит. лит., 1962.
104. Маслова С. О. Фінансовий ринок : навч. посіб. / С. О. Маслова, О. А. Опалов. – 3-е вид., виправлене. – К. : Каравела, 2004. – 344 с.
105. МВФ, офіційний сайт [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://elibrary-data.imf.org>.
106. Международные экономические отношения : учебник / Под общ. ред. В. Е. Рыбалкина. – 2-е изд., перераб. и доп. – М. : Интел-Синтез ; Дипломатическая академия МИД РФ, 1998. – 368 с.
107. Мельник А. Міжнародна торгівля послугами і створення глобального ринку послуг / А. Мельник // Вісник Тернопільської академії народного господарства. – 2003. – № 8–1. – С. 94–102.
108. Мельников В. Н. Противодействие легализации незаконных доходов / В. Н. Мельников, А. Г. Мовсесян. – М. : МЦФЭР, 2007. – С. 102.
109. Мендрул О. Г. Ринок цінних паперів : навчальний посібник / О. Г. Мендрул, І. А. Шевчук ; Київ. нац. екон. ун-т. – К. : КНЕУ, 1998. – 150 с.
110. Миклашевская Н. А. Международная экономика : учебник / Н. А. Миклашевская, А. В. Холопов. – М. : МГУ ; Дело и Сервис, 1998. – 272 с.
111. Миллер Р. Л. Современные деньги и банковское дело : учеб. для вузов / Р. Л. Миллер, Д. Д. Ван-Хуз ; пер. с англ. – М. : ИНФРА-М, 2000. – 856 с.
112. Мировая экономика : учебник / Под. ред. А. С. Булашова. – М. : Юристъ, 1999. – 734 с.
113. Мишкін Ф. Економіка грошей, банківської справи і фінансових ринків / Фредерік Мишкін ; пер. з англ. С. Панчишина, Г. Стеблій, А. Стасишина. – К. : Основи, 1998. – 963 с.

114. Міжнародна економіка : навч. посіб. / За ред. Ю. Г. Козака, В. М. Новацького. – Київ : АртЕк, 2002. – 436 с.
115. Міжнародні фінанси : навчальний посібник / О. М. Мозговий, Т. Є. Оболенська, Т. В. Мусієць ; за заг. ред. д-ра екон. наук, проф. О. М. Мозгового. – К. : КНЕУ, 2005. – 557 с.
116. Міщенко В. Банківські операції : підручник / [Міщенко В., Слав'янська Н., Коренєва О. та ін.] ; за ред. В. Міщенка, Н. Слав'янської. – К. : Знання, 2006. – 727 с.
117. Міщенко В. І. Електронний бізнес на ринку фінансових послуг : практич. посіб. / В. І. Міщенко, А. В. Шаповалов, Г. В. Юрчук. – К. : Знання, КОО, 2003. – 278 с. – (Вища освіта ХХІ століття).
118. Міщенко В. Особливості та перспективи розвитку електронної комерції (е-комерції) в банківському бізнесі / В. Міщенко, А. Шаповалов, Г. Юрчук // Банківська справа. – 2001. – № 4. – С. 18–27.
119. Мовсесян А. Кризисные явления в мировой экономике / А. Мовсесян // Экономист. – 2001. – № 7. – С. 39–50.
120. Могилевкин И. М. Транспорт // Мировая экономика. Глобальные тенденции за 100 лет / Под. ред. И. С. Королева. – М. : Экономистъ, 2003. – С. 342–343.
121. Моисеев А. А. Международные кредитно-финансовые организации. Правовые аспекты деятельности / А. А. Моисеев. – М. : НИМП, 1999. – 342 с.
122. Моисеев Н. Н. Судьба цивилизации. Путь разума / Моисеев Н.Н. – М. , 1998.
123. Монтано Д. Биржи и банки ХХІ века: новая волна / Д. Монтано ; пер. с англ. – К. : Амадей, 2001. – 270 с.
124. Мэнкью Н. Г. Макроэкономика / Н. Г. Мэнкью ; пер. с англ. – М. : МГУ, 1994. – 736 с.
125. Мэнкью Н. Г. Принципы экономикс. Учебник для ВУЗов. / Н. Г. Мэнкью. – изд. 4. – СПб. : Питер КОМ, 2003. – 538 с.

126. Н. Рубини: Хрупкость и дисбалансы в 2012 [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://tradersroom.ru/article/45-in-the-world/19609-----2012.html>
127. Национальный доклад: Риски финансового кризиса в России: факторы, сценарии и политика противодействия. – М. : Финакадемия, 2008. – С. 5.
128. Національний класифікатор України. Класифікація видів економічної діяльності. Прийнято Наказом Держспоживстандарту України № 375 від 26.12.2005 року [Електронний ресурс]. – Режим доступа : <http://www.nau.ua/nau10/ukr/getcnt.php?uid=1041.14852.0&nobreak>
129. Некоторые подходы к разработке системы индикаторов мониторинга финансовой стабильности / [Дробышевский С. М. (рук. авт. коллектива) и др.]. – М. : ИЭПП, 2006. – С. 9–13.
130. Непрядкіна Н.В. Ринки валютних деривативів у світовому фінансовому середовищі / Н.В. Непрядкіна // НВФ «Екограф», Ринки валютних деривативів у світовому фінансовому середовищі, Харків 2009. – 179с. – ISBN 978-966-7655-42-6.
131. Новицький В. Є. Міжнародна економічна діяльність України : підручник / В. Є. Новицький. – К. : КНЕУ, 2003. – 948 с.
132. Нухович Э. С. Глобализация, инфляция и стратегия международных корпораций / Э. С. Нухович // Сборник «Корпоративное строительство и роль ФПГ в подъеме экономики России». Ч. 1. – М. : Фин. Академия, 1999. – 180 с.
133. О защите конкуренции на рынке финансовых услуг / Федеральный Закон Российской Федерации. – Офиц. изд. – М. : Гос. Дума. – 23.06.1999. – № 117–ФЗ.
134. Овчинников Г. П. Международная экономика : учеб. пособие / Г. П. Овчинников. – СПб. : Изд-во В. А. Михайлова, 1999. – 390 с.
135. Основы маркетинга / Ф. Котлер, Г. Армстронг, Дж. Сондерс, В. Вонг ; пер. с англ. – [2-е изд.]. – М., СПб., К. : Вильямс, 1998–1999. – 1152 с.

136. Осовська Г. В. Економічний словник / Г. В. Осовська, О. О. Юшкевич, Й. С. Завадський. – К. : Кондор, 2007. – 358 с.
137. Остафіль О. В. Управління інвестиційними процесами на ринку фінансових послуг України: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук : спец. 08.00.03 «Економіка та управління національним господарством» / О. В. Остафіль. – Львів, 2007. – 20 с.
138. Офіційний сайт Всесвітньої торгівельної організації [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.wto.org>
139. Пересада А. А. Основы инвестиционной деятельности / А. А. Пересада. – К. : Либра, 1994. – 344 с.
140. Петражицкий Л. И. Акции. Биржевая игра и теория экономических кризисов. Том 1. / Л. И. Петражицкий. – СПб., 1911. – 319 с.
141. Петрашко Л. П. Міжнародні фінанси : навч.-метод. посіб. для самост. вивч. дисц. / Л. П. Петрашко. – К. : КНЕУ, 2003. – 221 с.
142. Платіжний баланс, офіційний сайт [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.bank.gov.ua/statist/index_PВ.htm.
143. Пригожин И. Философия нестабильности / И. Пригожин // Вопросы философии. – 1991. – № 6. – С. 46–52.
144. Пурій Г. М. Банківська діяльність на фінансовому ринку України: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук : спец. 08.00.08 «Гроші, фінанси і кредит» / Г. М. Пурій. – Київ, 2010. – 20 с.
145. Ранверсе Ф. Рыночное посредничество и финансирование предприятий через рынок акций / Ф. Ранверсе // Проблемы прогнозирования. – 2003. – № 5. – С. 115–126.
146. Регулювання ринків товарів і послуг на засадах норм і принципів системи ГАТТ/СОТ / [Осика С. Г., В. Т. Пятницький, О. В. Оніщук та ін.]. – К. : УАЗТ. – 288 с.

147. Ринок фінансових послуг : навч. посіб. / М. А. Коваленко, Л. М. Радванська, Н. В. Лобанова, Г. М. Швороб. – Херсон : Олді-плюс, 2005. – 572 с.
148. Романченко В. В. К вопросу о переходе к финансовой интеграции Европейского Сообщества / В. В. Романченко // Финансы и кредит. – 2008. – № 4. – С. 34–35.
149. Румянцев А. Міжнародні фінансові відносини : навч. посіб. / А. Румянцев, В. Готюк, О. Тонких. – К. : Центр учбової літератури. – 348 с.
150. Румянцев А. П. Міжнародна торгівля послугами : навч. посіб. / А. П. Румянцев, Ю. О. Коваленко. – К. : Центр навчальної літератури, 2003. – 112 с.
151. Савлук М. І. Гроші та кредит : підруч. / [Савлук М. І., Мороз А. М., Лазепко І. І. та ін.] ; за ред. Савлука М. І. – 4-е вид., перероб. і доп. – К. : КНЕУ, 2006. – 744 с.
152. Сайт НБУ, офіційний сайт [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.bank.gov.ua/>
153. Світовий банк, офіційний сайт [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.worldbank.org>
154. Світовий ринок послуг : навчальний посібник / А. П. Румянцев, Ю. В. Коваленко. – К. : ЦНЛ, 2006 – 456 с.
155. Система інституційного регулювання світової торгівлі послугами : монографія / Р. О. Заблоцька. – К. : Київський університет, 2008. – 368 с.
156. Система світової торгівлі ГАТТ/СОТ в документах. – К. : УАЗТ, 2000. – 598 с.
157. Сідорова С.О. Стратегія комерційних банків України на світовому фінансовому ринку : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук : спец. 08.00.02 «Світове господарство і міжнародні економічні відносини» / С.О. Сідорова. – Київ, 2005. – 20 с.

158. Слепов В. А. Международные торговые расчеты / В. А. Слепов. – М., 1998. – 319 с.
159. Словарь русского языка / С. И. Ожегов ; под ред. Н. Ю. Шведовой. – 23-е изд., исправл. – М. : Русский язык, 1990. – 917 с.
160. Смит А. Исследование о природе и причинах богатства народов Т. 2. / А. Смит. – СПб. : Гос. соцэкониздат, 1935.
161. Софіщенко І. Я. Міжнародні фінанси : навч. посіб. / І. Я. Софіщенко. – К. : МАУП, 2005. – 200 с. : іл. – Бібліогр. в кінці розд.
162. Сохацька О. М. Глобальні дисбаланси у світовій економіці: основні ідеї та гіпотези / О. М Сохацька, О. М. Войтенко // Історія народного господарства та економічної думки України : зб. наук. праць. Випуск 43 ; Відп. ред. В. В. Небрат. – К. : ДУ «Інс-т економіки та прогнозування НАН України», 2010. – С. 202–213.
163. Сохацька О. М. Міжнародні ф'ючерсні ринки: теоретико-методологічні аспекти : монографія / О. М. Сохацька. – Тернопіль : Карт-бланш, 2002. – 454 с.
164. Статистичне забезпечення управління економікою. Прикладна статистика з використанням аналітичних можливостей програмного середовища Microsoft Excel : навч. посібник / А. В. Головач, В. Б. Захожай, І. Г. Манцуров, Н. А. Головач. – К. : КНЕУ, 2006. – 456 с.
165. Статистичний щорічник України за 2002 р. / За ред. О. Г. Осауленко, Державний комітет статистики України. – Київ : Консультант, 2003. – 319 с.
166. Стиглиц Дж. Глобализация: тревожные тенденции / Дж. Стиглиц. – М. : Мысль, 2003. – 128 с.
167. Стонер Джеймс А. Ф. Вступ у бізнес / Стонер Джеймс А. Ф., Долан Едвін Г. ; пер. з англ. / Заг. ред. Й. С. Завадського. – К. : Видавництво Європейського університету, 2001. – 487 с.
168. Стукало Н. В. Глобалізація та розвиток фінансової системи України / Н. В. Стукало // Фінанси України. – 2005. – № 5. – С. 29–35.

169. Суспільство, держава, економіка: феноменологія взаємодії та розвитку / В. М. Геєць ; НАН України ; Ін-т екон. та прогнозув. НАН України. – К., 2009. – 845 с.

170. Тони Райе. Финансовые инвестиции и риск / Тони Райе, Брани Койли ; пер. с англ. – К. : ВНУ, 1995. – 590 с.

171. Туган-Барановский М. И. Периодические промышленные кризисы. История английских кризисов. Общая теория кризисов / М. И. Туган-Барановский. – М. : Наука, РОССПЭН, 1997. – С. 277–330.

172. Унинець-Ходаківська В. П. Ринок фінансових послуг. Підручник / В. П. Унинець-Ходаківська, О. І. Вихор, О. А. Лятамбор. – К. : Кондор, 2009. – 484 с.

173. Федякина Л. Н. Международные финансы / Л. Н. Федякина. – СПб. : Питер, 2005. – 560 с. : ил. – (Серия «Академия финансов»).

174. Финансовый механизм социально-экономического развития государства в условиях экономической нестабильности : монография / Под ред. к.э.н., проф. А.Д. Данилова. – Киев : Киевский экономический институт менеджмента, 2010. – 300 с.

175. Філіпенко А. С. Світова економіка / А. С. Філіпенко, О. І. Рогач, О. І. Шнирков. – К. : Либідь, 2001. – 582 с.

176. Фінансова грамотність та обізнаність в Україні: факти та висновки [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.finrep.kiev.ua/download/p_finrep_finlit_6dec2010_ua.pdf

177. Фінансовий інжиніринг : навчальний посібник / За ред. О. М. Сохацької. – К. : Кондор, 2011. – 660 с.

178. Фінансові послуги України : енциклопедичний довідник : в 6 т. / [Мітюков І. О., Александров В. Т., Ворона О. І., Недбаєва С. М.]. – К. : Укрбланковидав, 2001.

Т. 6. – 2001. – 278 с.

179. Френклін Р. Міжнародна торгівля та інвестиції / Р. Френклін, А. Філіпенко ; пер. з англ. – К. : Основи, 1998. – 743 с.
180. Ходаківська В. П. Ринок фінансових послуг : навчальний посібник / В. П. Ходаківська, О. Д. Данілов. – Ірпінь : Академія ДПС України, 2001. – 501 с.
181. Хоминич И. П. Финансовая глобализация / И. П. Хоминич // Банковские услуги. – 2002. – № 8. – С. 2–13.
182. Чуб О. О. Розвиток банківської системи України в умовах глобалізації: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня докт. екон. наук : спец. 08.00.08 «Гроші, фінанси і кредит» / О. О. Чуб. – Київ, 2010. – 40 с.
183. Чухно А. А. Постіндустріальна економіка: теорія, практика та їх значення для України / А. А. Чухно. – К. : Логос, 2003. – 631 с.
184. Шарп У. Ф. Инвестиции / У. Ф. Шарп. – М. : Инфра-М, 2001. – 1028 с.
185. Шелудько В. М. Фінансовий ринок : навч. посіб. / В. М. Шелудько. – 2-ге вид., випр. і доп. – К. : Знання-Прес, 2003. – 535 с.
186. Шелудько В.М. Фінансовий ринок. Підручник. Затв. МОН України. - К.: Знання, 2008р. - 535с.
187. Шреплер Х. А. Международные экономические организации / Х. А. Шреплер ; пер. с англ. – М. : Международные отношения, 1997. – 648 с.
188. Юрчук Г. В. Розвиток фінансових послуг на основі систем електронного бізнесу: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук : спец. 08.04.01 «Фінанси, грошовий обіг і кредит» / Г. В. Юрчук. – Суми, 2003. – 20 с.
189. Юрчук О. М. Банківська діяльність на ринку фінансових послуг: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук : спец. 08.00.08 – «Гроші, фінанси і кредит» / О. М. Юрчук. – Київ, 2009. – 20 с.
190. Ларіна Я. С., Устенко О. А., Юрій С. І. ; за ред. С. В. Мочерного. – Львів : Світ, 2005–2006.

191. «E-Business 2000». Internet Research Group. [Электронный ресурс]. – Режим доступа : [http:// www.irgintl.com](http://www.irgintl.com), <http://www.future.sri.com>.
192. A Nobel Prize for Asymmetric Information: The Economic Contributions of George Akerlof, Michael Spence, and Joseph Stiglitz [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://bbs.cenet.org.cn/uploadimages/2004416046223235.doc>
193. Baig T. Financial Market Contagion in the Asian Crisis / T. Baig, I. Goldfajn // IMF Staff Paper. – 1999. – Vol. 46., June. – P. 167–195.
194. Balance of Payment Compilation Guide. International Monetary Fund. – Washington, 1995. – 407 p.
195. Balance of payments and international investment position manual. – Washington, D.C.: International Monetary Fund, 2009. – 400 p.
196. Cooper Richard N. Should Capital Controls be Banished? / Cooper Richard N., Tarullo Daniel K., Williamson John // Brookings Papers on Economic Activity. – 1999. – No. 1. – P. 89–141.
197. Courbis P. Quelle informatique pour maitrise du risques / P. Courbis, F. Penot // Paris, 2002. – No. 548 – P. 45–47.
198. Davis E. P. Institutional Investors, Unstable Financial Markets and Monetary Policy / E. P. Davis // Risk Management in Volatile Financial Markets (cd. вы F. Bruni, D.E. Fair, R. O'Brien), 1996.
199. De Long J. B. / J. B. De Long, A. M. Froomkin // The Next Economy. – 1997, April. [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.law.miami.edu/~froomkin/articles/newecon.htm>.
200. Diamond D. W. Bank Runs, Deposit Insurance, and Liquidity / D. W. Diamond, P. H. Dybvig. // Jour. of Political Economy. – 1983. – Vol. 91, June. – P. 401–419.
201. Drucker P. F. The New Productivity Challenge / P. F. Drucker // Harvard Business Review. – November– December 1991. – P. 69–79.
202. Encyclopedia of the New Economy, WIRED. – May, 1998. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.hotwired.com/special/ene/>.

203. Fabozzi F. «The Handbook of Financial Instruments». – N-Y, «John Wiley & Son», 2002. – P. 32–48.
204. Fama E. Efficient Capital Markets: A Review of Theory and Empirical Work / E. Fama // *The Journal of Finance*. – 1970. – Vol. 25. – No. 2. – P. 383–417.
205. Fernandez A. E. The surge in capital inflows to developing countries: an analytical overview / Fernandez A. E., Montiel P. J. // *WB Economic Review*. – 1996. – Vol. 10. – No. 1. – P. 51–77.
206. *Financial Crises: Characteristics and Indicators of Vulnerability*. Wash. : International Monetary Fund, 1998.
207. Fisher I. The Debt-Deflation Theory of Great Depression II *Econometrica* / I. Fisher. – 1933. – Vol. 1, Octob. – P. 337–357.
208. Fratzscher M. Why Are Currency Crises Contagious? A Comparison of the Latin American Crisis of 1994-1995 and the Asian Crisis of 1997-1998 / M. Fratzscher // *Weltwirtschaftliches Archiv*. – 1998. – Vol. 134. – No. 4. – P. 664–691.
209. Global Services Summit Communiqué, Washington DC 21 July 2011 [Электронный ресурс] // TheCityUk. – Режим доступа : <http://www.thecityuk.com/assets/Uploads/Global-Services-SummitCommuniqu.pdf>.
210. Goldsmith R. W. *Financial Intermediaries in the American Economy, since 1900* / R. W. Goldsmith. – Princeton, 1968. – 451 p.
211. Gurley J. *Money in the Theory of Finance* / J. Gurley, E. Shaw. – The Brookings institution, Wash., 1960. – 371 p.
212. Guttentag J. Credit Rationing and Financial Disorder / J. Guttentag, R. Herring // *Jour, of Finance*. – 1984. – Vol. 39, Decemb. – P. 1359–1382.
213. Hill T. P. On Goods and Services / T. P. Hill // *Review of income and Wealth*. – December, 1977. – Vol. 23. – P. 315–338.

214. International Financial Statistics and World Economic Outlook databases as of September 23, 2009 [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.imf.org/external/data.htm>.

215. Intra-industry trade in financial services / Moshirian Fariborz, Li Donghui, Sim Ah-Boon // *Journal of International Money and Finance*. – No. 24 (7). – Nov 2010. – P. 28–45.

216. Jochimsen R. *Theorie der Infrastruktur* / R. Jochimsen. – Tubingen, 1966.

217. Joyce J. The IMF and the Liberalization of Capital Flows / J. Joyce, I. Noy [Электронный ресурс]. – Режим доступа: – http://www.economics.hawaii.edu/research/seminars/04-05/02_18-2_05.pdf

218. Kalakota R. *Electronic Commerce: A Manager's Guide*. / R. Kalakota, A. Whinston. – Addison-Wesley, 1997. – 431 p.

219. Kalakota R. *Frontiers of electronic commerce* / R. Kalakota, A. Whinston. – Addison-Wesley, 1996.

220. Kaminsky G. On Crises, Contagion, and Confusion / G. Kaminsky, C. Reinhart // *Journal of International Economics*. – 2000. – Vol. 51. – Issue 1. – P. 145–168.

221. Keeley M. C. Deposit Insurance, Risk and Market Power in Banking / M. C. Keeley // *American Economic Review*. – 1990. – Vol. 80, Decemb. – P. 1183–1200.

222. Kodres L. A Rational Expectations Model of Financial Contagion. / L. Kodres, M. Pritsker [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.federalreserve.gov/pubs/feds/1998/199848/199848pap.pdf>

223. Levine R. Financial Intermediation and Growth: Causality and Causes / R. Levine, N. Loayza, T. Beck // *Journal Monetary Economics*. – 2000. – No. 1 (46). – P. 31–77.

224. *Liberalizing International Transactions in Services, a Handbook* United Nations and World Bank . – New York; Geneva, 1994.

225. Manual of Statistics of International Trade in Services. – Geneva, 2004. – P. 8.
226. Manual on statistics of international trade in services 2010 (MSITS 2010) // Geneva, Luxembourg, New York, Paris, Washington, D.C., 2010.
227. Mishkin F. S. Understanding Financial Crises: A Developing Country Perspective / F. S. Mishkin. – NBER Working Paper 5600. – 1996.
228. Nyahoho E. Determinants of Comparative Advantage in the International Trade of Services: An Empirical Study of the Hecksher-Ohlin Approach / E. Nyahoho // Global Economy Journal. – 2010. – Vol. 10. – Issue 1. – Article 3. – P. 52–77.
229. Quantification of the Macro-Economic Impact of Integration of EU Financial Markets. Finances&Development 2005.
230. Solvency II: A new set of regulatory requirements for the European insurance industry: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.lloyds.com/The-Market/Operating-at-Lloyds/Solvency-II>.
231. The implications of electronic trading in financial markets. Report by a working group established by the Committee on the Global Financial System of the central banks of the Group of Ten countries. – January, 2001.
232. Tobin J. Properties of Assets / J. Tobin. – US, California University, 2005. – P. 140–142.
233. Voytenko O. M. Influence of macroeconomic instability is on functioning of international market of bank services / O. M. Voytenko / Збірник наукових праць «Nauka I Studia» (Polska). – Economics №8(39), 2011, P. 67-74
234. Voytenko O. M. Transformation: building a new image of the financial services industry / O. M. Voytenko / Матеріали за VI Міжнародна научна практична конференція «Образование и наука» (София, 2010)». – С. 72–76.
235. Walter I. High Finance in the Euro-Zone / Walter I., Roy C. Smith. – Prentice Hall, 2000. – 256 p.

236. World Development Report 2009: [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://econ.worldbank.org/wbsite/external/extdec/extresearch/extwdrs/0,,contentMDK:20227703~pagePK:478093~piPK:477627~theSitePK:477624,00.html>.

237. World investment report 2010: [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.unctad.org/en/docs/wir2009_en.pdf.

238. Zwass V. Electronic Commerce: Structures and Issues / V. Zwass // International Journal of Electronic Commerce. – 1996. – Vol. 1. – No 1. – P. 3–23.

ДОДАТКИ

Додаток А

Таблиця А.1

Трактування поняття «послуга»

Автор	Джерело	Визначення
1	2	3
Бусел В.Т.	Великий тлумачний словник сучасної української мови [голов. ред. В.Т. Бусел]. – К.: Ірпінь: ВТФ «Перун», 2005. – 1728 с. [24].	Послуга – це, переважно, діяльність підприємств, організацій та окремих осіб, виконувана для задоволення чийх-небудь потреб; обслуговування.
Брегеда О.	Брегеда О. «Послуги як продукт банківської діяльності» // Банківська справа. – 2003. – № 6. – с. 73 [17].	Послуга – підприємницька діяльність, спрямована на задоволення потреб інших осіб, за винятком діяльності, що здійснюється на основі трудових правовідносин
Ходаківська В. П., Данілов О. Д.	Ходаківська В. П. Ринок фінансових послуг: навч. посіб. / В. П. Ходаківська, О. Д. Данілов. – Ірпінь: Академія ДПС України, 2001. – 501с., с. 92 [180].	Визначають послугу як багату гаму різних видів діяльності. Поняття «послуга» включає в себе комплекс різноманітних видів економічної діяльності людини
Сохацька О.М.	Сохацька О.М. Міжнародні ф'ючерсні ринки: теоретико-методологічні аспекти: Монографія. – Тернопіль: Карт-бланш, 2002. [163].	Послуга – це нематеріальний продукт, який існує лише в процесі поставки товару, він не має власника, його не можна інвентаризувати, реалізувати через посередників.
Осауленко О. Г.	Статистичний щорічник України за 2002 р. / За ред. О. Г. Осауленко, Державний комітет статистики України, Київ: «Консультант», 2003. – с. 319. [165].	Послуга – такий вид корисної праці, за якого виробництво корисного ефекту співпадає з часом її споживання
Румянцев А.П., Коваленко Ю. О.	Румянцев А. П, Коваленко Ю. О. Міжнародна торгівля послугами: Навч. посіб. - К: Центр навчальної літератури, 2003. –112 с., с. 236 [150].	Послуга - це цілеспрямована дія економічного змісту, результат якої виражається у термінах споживчої вартості та проявляється як задоволення конкретної потреби людини
Новицький В. Є.	Новицький В. Є. Міжнародна економічна діяльність України: Підручник. – К: КНЕУ, 2003. – 948 с., с. 236 [131].	Послуга - це цілеспрямована дія економічного змісту, результат якої виражається у термінах споживчої вартості та проявляється як задоволення конкретної потреби людини
Зоблоцька Р.О.	Система інституційного регулювання світової торгівлі послугами: монографія / Р.О. Зоблоцька. – К.: Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2008. – 368с., с. 56. [155].	Послуга – це трансакція, яка є не просто переданням прав власності на об'єкт (відчутний чи ні), вона охоплює також низку завдань, які виконуються виробником для споживача. Здійснення цих завдань потребує контракту між ним: виробництво і реалізація послуг не можуть відокремлюватися одне від одного

Продовження таблиці А.1

1	2	3
Т. Гілл	Hill, T.P. On Goods and Services, Review of income and Wealth, Vol.23, December 1977 [213].	Послуга – це зміна умов належності особи або товару будь-якому економічному суб'єктові, яка впливає з діяльності іншого економічного суб'єкта зі згоди першого.
Майкл Мескон, Майкл Альберт, Франклін Хедоурі	Майкл Мескон, Майкл Альберт, Франклін Хедоурі. Основы менеджмента [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://polbu.ru/mescon_management/ [101].	Послуга – будь-яка оплачена вигода, що є невіддільною від свого джерела
О. Ланге	Ланге О. Теория воспроизводства и накопления / Пер. с польск. В.Д. Меникера. Под ред. В.С. Немчикова. – М.: Изд-во иностр. лит., 1963 [91].	Послуги – це будь-які функції, пов'язані безпосередньо або опосередковано із задоволенням людських потреб, але безпосередньо не направлені на виробництво яких-небудь предметів
Ф. Котлер	Котлер Ф., Армстронг Г., Сондерс Д., Вонг В. Основы маркетинга. СПб.: Вильямс, 1999. с. 718. [135].	Послуга (service) – будь-яка діяльність або благо, яку одна сторона може запропонувати іншій

Додаток Б

Таблиця Б.1

Трактування поняття «послуга» у вітчизняних нормативно-правових актах

№	Визначення	Джерело
1.	Послуга - діяльність виконавця з надання (передачі) споживачеві певного визначеного договором матеріального чи нематеріального блага, що здійснюється за індивідуальним замовленням споживача для задоволення його особистих потреб.	Закон України «Про захист прав споживачів» (ст.1) м. Київ, 12 травня 1991 року № 1023-XII (Введено згідно із Законом № 3161-IV від 01.12.2005 р.)
	Послуга - результат економічної діяльності, яка не створює товар, але продається та купується під час торговельних операцій	Закон України «Про стандарти, технічні регламенти та процедури оцінки відповідності (ст.1) № 3164-IV від 1 грудня 2005 року»
2.	Послуга - результат безпосередньої взаємодії між Виконавцем та Замовником і внутрішньої діяльності Виконавця для задоволення потреб Замовника.	Міністерство транспорту України, наказ про затвердження «Правил надання послуг з технічного обслуговування і ремонту автомобільних транспортних засобів (Правила, преамбула) № 792 від 11.11.2002 р.»
3.	Послуга - наслідок безпосередньої взаємодії між постачальником і споживачем, внутрішньої діяльності постачальника для задоволення потреб споживача.	Державний комітет України по стандартизації, метрології та сертифікації, Державний Класифікатор України – Класифікатор відходів ДК 005-96 № 89 від 29.02.1996 р.
4	Послуга - трудова доцільна діяльність, результати якої виражаються в корисному ефекті, особливий споживчій вартості. Особливістю послуги є збігання в часі та просторі процесів виробництва, реалізації та споживання її споживчої вартості.	Президія торгово-промислової палати України, Рішення Про затвердження «Інструкції про порядок визначення країни походження товарів/послуг, оформлення та засвідчення сертифікатів відповідних форм (Інструкція, розд.2) від 27.02.2002 р.»
5	Послуги - усі дії, учинені перевізником або від імені перевізника індивідуально чи в комбінації, включаючи повітряне перевезення, відправлення (експедирування), фізичний розподіл, транспортування наземним, морським (річковим) транспортом, обслуговування до кінцевого міського пункту.	Державна служба України з нагляду за забезпеченням безпеки авіації, Наказ Про затвердження «Правил повітряних перевезень вантажів (Правила, розд.3) № 186 від 14.03.2006 р.»
6.	Послуга - результат безпосередньої взаємодії між постачальником та споживачем і внутрішньої діяльності постачальника для задоволення потреб споживача.	Державний комітет зв'язку та інформатизації України, Наказ «Про встановлення рівня якості послуг проводового мовлення (Показник оцінки якості послуг проводового мовлення та його граничний нормативний рівень, п.1.1.1) № 133 від 14.09.2001 р.»

Додаток В

Таблиця В.1

Порівняння видів послуг, визначених у світових класифікаціях економічної діяльності окремих світових організацій

ОЕСР і ЮНКТАД	СОТ	МВФ	ООН
1) фінансові; 2) інформаційні (комунікаційні); 3) професійні (виробничі); 4) туристичні; 5) соціальні.	1) комерційні послуги; 2) послуги зв'язку; 3) послуги з будівництва та суміжні інженерні послуги; 4) послуги дистриб'юторів; 5) послуги у сфері освіти; 6) послуги з охорони довкілля; 7) фінансові послуги; 8) послуги у сфері охорони здоров'я та в соціальній сфері; 9) послуги, пов'язані з туризмом; 10) послуги з організації відпочинку, культурних та спортивних заходів; 11) транспортні послуги; 12) інші послуги, які не зазначені вище.	1) морські перевезення; 2) інші види транспорту; 3) подорожі; 4) інші приватні послуги; 3) інші офіційні послуги.	1) сільське господарство, мисливство та лісове господарство; 2) рибне господарство; 3) добувна промисловість; 4) обробна промисловість; 5) виробництво електроенергії, газу та води; 6) будівництво; 7) оптова і роздрібна торгівля, торгівля транспортними засобами, послуги з ремонту; 8) готелі і ресторани; 9) транспорт; 10) фінансова діяльність; 11) операції з нерухомістю, здавання під найм та послуги юридичним особам; 12) державне управління; 13) освіта; охорона здоров'я та соціальна допомога; колективні, громадські та особисті послуги; 16) послуги домашніх слуг; 17) екстериторіальна діяльність.

Джерело: наведено за [194, 225].

Додаток Д

Таблиця Д.1

Класифікація фінансових послуг СОТ

7	ФІНАНСОВІ ПОСЛУГИ	
A	Послуги зі страхування	812
a	Страховання життя (від нещасних випадків) і здоров'я людей	8121
b	Страховання, окрім страхування життя	8129
c	Послуги з перестраховання і ретроцесії	81299
d	Допоміжні послуги зі страхування (в тому числі брокерські й агентські, за оцінкою збитків, консультаційні, актуаріїв і т.д.)	8140
B	Банківські та інші фінансові послуги (крім страхування)	
a	Прийняття депозитів та інших коштів від населення	81115
b	Кредитування всіх видів, в тому числі факторинг, споживчі та заставні кредити, фінансування комерційних операцій	8113
c	Фінансовий лізинг	8112
d	Всі види переказу платежів і переказу грошей	81339
e	Гарантії і зобов'язання	81199
f	Торгівля за свій рахунок або за рахунок клієнтів: інструментами (чеки, векселі, опціони, ф'ючерси і т.д.), валютою, активами, цінними паперами, дорогоцінними металами.	81321, 81333, 81339
g	Випуск цінних паперів, в тому числі послуги з підписки, розміщення, емісії і т.д.	8132
h	Операції на грошовому ринку за рахунок клієнта (брокерські послуги)	81339
i	Управління активами клієнта, пенсійними засобами, колективними інвестиціями, депозитарні і трастові послуги, відповідальне зберігання	8119, 81323
j	Взаєморозрахунки і клірингові послуги з фінансових активів, включаючи цінні папери, похідні продукти та інші оборотні кошти	81319, 81339
k	Консультаційні та інші допоміжні фінансові послуги (аналіз кредитування, консультування в галузі інвестицій і т.д.)	8131, 8133
l	Обробка і передача фінансовій інформації, в тому числі надання програмного забезпечення	8131
C	Інші фінансові послуги	

Джерело: побудовано на основі даних [195].

Додаток Е

Рисунок Е.1

Види надання фінансових послуг

Джерело: наведено за [226].

Додаток Ж

Таблиця Ж.1

Державні регулюючі установи ринка фінансових послуг

Країна	Ринок банківських послуг	Ринок страхових послуг	Ринок інвестиційних послуг
Австрія	МФ, МЮ, УЗПС,	МФ, МЮ, УЗПС,	МФ, МЮ, УЗПС,
Бельгія	МФ, Комісія по банкам і фінансам,	МЕ, Управління нагляду за страховими компаніями, МЮ, Міністерство соціального захисту та праці	МФ
Великобританія	Банк Англії, Казначейство, УФП,	УФП,	УФП
Греція	МЕ, ЦБ	Міністерство розвитку	МФ
Данія	МЕ	МЕ	МЕ
Ірландія	МФ	Міністерство промисловості, торгівлі та зайнятості населення	МФ
Ісландія	МЕ	МЕ, МЮ	МФ
Іспанія	МЕФ	МЕФ	МЕФ
Італія	Міжвідомча комісія з кредитним і фінансовим відносинам, Міністерство економіки і фінансів, ЦБ,	Міністерство промисловості, МЕФ	МЕФ, ЦБ
Люксембург	МФ	МФ	МФ
Нідерланди	МФ	МФ	МФ
Німеччина	МФ	МФ	МФ
Польща	МФ, Державне казначейство	МФ, Управління нагляду за страхуванням	МФ
Португалія	МФ	МФ	МФ
Словаччина	МФ, ЦБ	Міністерство трудових, соціальних та сімейних відносин, МФ	МФ
США	Рада керуючих Федеральної резервної системи, Управління контролю за грошовим обігом, Федеральна корпорація по страхуванню депозитів, Комісія бо біржам та цінним паперам	Державна комісія по страхуванню	Комісія бо біржам та цінним паперам
Угорщина	МФ	МФ	МФ
Фінляндія	МФ, Комісія по банкам і фінансам	Міністерство соціального захисту і охорони здоров'я (департамент страхування), МФ	МФ
Чехія	ЦБ	МФ	МФ
Швеція	МФ	МФ	МФ
Японія	УФП	УФП	УФП

Джерело: побудовано автором на основі даних [52, 75].

ДОДАТОК 3
РОЗРАХУНКИ ХАРАКТЕРИСТИК ДИНАМІКИ СВІТОВОГО РИНКУ
ФІНАНСОВИХ ПОСЛУГ

Таблиця 3.1

Експорт фінансових послуг (млн. дол. у поточних цінах)

Рік	Африка	Азія	Європа	Близький Схід	Північна Америка	Південна і Центральна Америка	Світ
1980	2800	16400	85800	4500	16000	3900	129400
1981	3000	20300	85500	4800	18600	3800	136000
1982	2900	22600	81300	5000	23500	3600	138900
1983	2900	22300	75900	7000	24300	3200	135600
1984	2700	21900	75900	6000	25900	2900	135300
1985	2900	22300	79900	6800	27700	2900	142500
1986	3100	26000	100400	7200	32500	3400	172600
1987	3100	31600	120600	7400	36400	3900	203000
1988	3500	36400	126500	7600	41400	4400	219800
1989	3600	43100	135900	7800	48200	4700	243300
1990	5300	49100	171600	8000	53700	5400	293100
1991	5500	56900	181800	8200	62200	5400	320000
1992	5900	66900	206600	8400	67300	6300	361400
1993	6200	79600	203100	8600	71400	6600	375500
1994	6000	90500	219300	8800	85200	7500	417300
1995	6800	102700	247900	8100	93100	8700	467300
1996	8200	116600	268150	8150	104900	8600	514600
1997	8000	129100	280000	8200	116900	9600	556600
1998	8100	117200	312000	9400	127900	10600	589200
1999	8100	118900	319200	10400	144500	11400	616200
2000	9100	134700	332200	13400	154500	13200	661300
2001	8900	132100	352000	12900	154800	13100	678300
2002	10300	144700	400200	13300	166500	13400	753900
2003	12100	171300	488200	17800	181000	14300	892100
2004	14600	215900	600200	22000	209600	16600	1088800
2005	12300	255400	676800	26300	231300	22400	1237500
2006	13100	307400	775500	34100	266100	26900	1440400
2007	16900	378100	962500	39100	317900	34100	1773100
2008	21500	438500	1079900	38900	343500	41200	1995600
2009	19100	414400	959900	38300	331300	39700	1830200
2010	20300	483100	974100	40100	354200	43800	1945400

Джерело: склав автор за даними [138].

Таблиця 3.2

Імпорт фінансових послуг (млн. дол. у поточних цінах)

<i>Рік</i>	<i>Африка</i>	<i>Азія</i>	<i>Європа</i>	<i>Близький Схід</i>	<i>Північна Америка</i>	<i>Південна і Центральна Америка</i>	<i>Світ</i>
1980	10300	22600	72500	8000	8200	5400	127000
1981	9500	27100	76980	8120	9700	6200	137600
1982	8900	27300	73600	8700	14400	6800	139700
1983	8500	28300	69600	7900	13800	5500	133600
1984	8200	30700	67300	8100	15300	4900	134500
1985	8400	27000	71379	8321	17100	5200	137400
1986	8200	31000	84993	8307	22400	5900	160800
1987	7600	38200	102007	8293	26500	5600	188200
1988	7900	46400	113000	8600	29600	5900	211400
1989	8000	55000	124600	8800	32000	6300	234700
1990	9700	62200	166900	9100	37100	7800	292800
1991	9700	69600	170900	8900	42300	7500	308900
1992	11200	79300	191400	9200	43800	8600	343500
1993	12500	88400	178800	10100	47900	10300	361400
1994	12200	101700	192100	12000	53700	12100	391200
1995	13600	124800	219800	13900	58300	13400	448200
1996	14700	138700	232400	15800	67800	13400	490400
1997	14700	144300	238200	17700	75100	15000	515100
1998	15400	135100	274800	12800	83000	16700	546000
1999	14600	141400	285600	13000	95000	17700	574700
2000	15800	147900	292700	15200	106000	19400	606400
2001	17600	147000	316200	12600	111100	20600	638100
2002	17400	158000	347900	13000	121600	19500	692800
2003	17900	174800	416000	18100	133000	21100	798800
2004	23000	208600	495500	25800	150200	22500	948100
2005	27900	230300	553000	27100	161200	27900	1053800
2006	33400	268900	616800	34700	193300	31800	1210100
2007	43200	320500	763400	44800	221300	37800	1474700
2008	59300	373900	873400	54000	245800	46800	1709200
2009	55400	359900	813400	46200	234600	48200	1603000
2010	59500	425000	814400	48300	250600	56800	1703800

Джерело: склав автор за даними [138].

Таблиця 3.3

Абсолютні базові прирости експорту фінансових послуг
(Δ_t , млн. дол. у поточних цінах, база 1980 р.)

<i>Рік</i>	<i>Африка</i>	<i>Азія</i>	<i>Європа</i>	<i>Близький Схід</i>	<i>Північна Америка</i>	<i>Південна і Центральна Америка</i>	<i>Світ</i>
<i>1981</i>	200	3900	-300	300	2600	-100	6600
<i>1982</i>	100	6200	-4500	500	7500	-300	9500
<i>1983</i>	100	5900	-9900	2500	8300	-700	6200
<i>1984</i>	-100	5500	-9900	1500	9900	-1000	5900
<i>1985</i>	100	5900	-5900	2300	11700	-1000	13100
<i>1986</i>	300	9600	14600	2700	16500	-500	43200
<i>1987</i>	300	15200	34800	2900	20400	0	73600
<i>1988</i>	700	20000	40700	3100	25400	500	90400
<i>1989</i>	800	26700	50100	3300	32200	800	113900
<i>1990</i>	2500	32700	85800	3500	37700	1500	163700
<i>1991</i>	2700	40500	96000	3700	46200	1500	190600
<i>1992</i>	3100	50500	120800	3900	51300	2400	232000
<i>1993</i>	3400	63200	117300	4100	55400	2700	246100
<i>1994</i>	3200	74100	133500	4300	69200	3600	287900
<i>1995</i>	4000	86300	162100	3600	77100	4800	337900
<i>1996</i>	5400	100200	182350	3650	88900	4700	385200
<i>1997</i>	5200	112700	194200	3700	100900	5700	427200
<i>1998</i>	5300	100800	226200	4900	111900	6700	459800
<i>1999</i>	5300	102500	233400	5900	128500	7500	486800
<i>2000</i>	6300	118300	246400	8900	138500	9300	531900
<i>2001</i>	6100	115700	266200	8400	138800	9200	548900
<i>2002</i>	7500	128300	314400	8800	150500	9500	624500
<i>2003</i>	9300	154900	402400	13300	165000	10400	762700
<i>2004</i>	11800	199500	514400	17500	193600	12700	959400
<i>2005</i>	9500	239000	591000	21800	215300	18500	1108100
<i>2006</i>	10300	291000	689700	29600	250100	23000	1311000
<i>2007</i>	14100	361700	876700	34600	301900	30200	1643700
<i>2008</i>	18700	422100	994100	34400	327500	37300	1866200
<i>2009</i>	16300	398000	874100	33800	315300	35800	1700800
<i>2010</i>	17500	466700	888300	35600	338200	39900	1816000

Джерело: розрахував автор за даними [138].

Таблиця 3.4

Абсолютні ланцюгові прирости експорту фінансових послуг
(Δ_t , млн. дол. у поточних цінах, база 1980 р.)

<i>Рік</i>	<i>Африка</i>	<i>Азія</i>	<i>Європа</i>	<i>Близький Схід</i>	<i>Північна Америка</i>	<i>Південна і Центральна Америка</i>	<i>Світ</i>
1981	200	3900	-300	300	2600	-100	6600
1982	-100	2300	-4200	200	4900	-200	2900
1983	0	-300	-5400	2000	800	-400	-3300
1984	-200	-400	0	-1000	1600	-300	-300
1985	200	400	4000	800	1800	0	7200
1986	200	3700	20500	400	4800	500	30100
1987	0	5600	20200	200	3900	500	30400
1988	400	4800	5900	200	5000	500	16800
1989	100	6700	9400	200	6800	300	23500
1990	1700	6000	35700	200	5500	700	49800
1991	200	7800	10200	200	8500	0	26900
1992	400	10000	24800	200	5100	900	41400
1993	300	12700	-3500	200	4100	300	14100
1994	-200	10900	16200	200	13800	900	41800
1995	800	12200	28600	-700	7900	1200	50000
1996	1400	13900	20250	50	11800	-100	47300
1997	-200	12500	11850	50	12000	1000	42000
1998	100	-11900	32000	1200	11000	1000	32600
1999	0	1700	7200	1000	16600	800	27000
2000	1000	15800	13000	3000	10000	1800	45100
2001	-200	-2600	19800	-500	300	-100	17000
2002	1400	12600	48200	400	11700	300	75600
2003	1800	26600	88000	4500	14500	900	138200
2004	2500	44600	112000	4200	28600	2300	196700
2005	-2300	39500	76600	4300	21700	5800	148700
2006	800	52000	98700	7800	34800	4500	202900
2007	3800	70700	187000	5000	51800	7200	332700
2008	4600	60400	117400	-200	25600	7100	222500
2009	-2400	-24100	-120000	-600	-12200	-1500	-165400
2010	1200	68700	14200	1800	22900	4100	115200

Джерело: розрахував автор за даними [138].

Таблиця 3.5

Абсолютні базові прирости імпорту фінансових послуг
(Δ , млн. дол. у поточних цінах, база 1980 р.)

<i>Рік</i>	<i>Африка</i>	<i>Азія</i>	<i>Європа</i>	<i>Близький Схід</i>	<i>Північна Америка</i>	<i>Південна і Центральна Америка</i>	<i>Світ</i>
1981	-800	4500	4480	120	1500	800	10600
1982	-1400	4700	1100	700	6200	1400	12700
1983	-1800	5700	-2900	-100	5600	100	6600
1984	-2100	8100	-5200	100	7100	-500	7500
1985	-1900	4400	-1121	321	8900	-200	10400
1986	-2100	8400	12493	307	14200	500	33800
1987	-2700	15600	29507	293	18300	200	61200
1988	-2400	23800	40500	600	21400	500	84400
1989	-2300	32400	52100	800	23800	900	107700
1990	-600	39600	94400	1100	28900	2400	165800
1991	-600	47000	98400	900	34100	2100	181900
1992	900	56700	118900	1200	35600	3200	216500
1993	2200	65800	106300	2100	39700	4900	234400
1994	1900	79100	119600	4000	45500	6700	264200
1995	3300	102200	147300	5900	50100	8000	321200
1996	4400	116100	159900	7800	59600	8000	363400
1997	4400	121700	165700	9700	66900	9600	388100
1998	5100	112500	202300	4800	74800	11300	419000
1999	4300	118800	213100	5000	86800	12300	447700
2000	5500	125300	220200	7200	97800	14000	479400
2001	7300	124400	243700	4600	102900	15200	511100
2002	7100	135400	275400	5000	113400	14100	565800
2003	7600	152200	343500	10100	124800	15700	671800
2004	12700	186000	423000	17800	142000	17100	821100
2005	17600	207700	480500	19100	153000	22500	926800
2006	23100	246300	544300	26700	185100	26400	1083100
2007	32900	297900	690900	36800	213100	32400	1347700
2008	49000	351300	800900	46000	237600	41400	1582200
2009	45100	337300	740900	38200	226400	42800	1476000
2010	49200	402400	741900	40300	242400	51400	1576800

Джерело: розрахував автор за даними [138].

Таблиця 3.6

Абсолютні ланцюгові прирости імпорту фінансових послуг
(Δ_t , млн. дол. у поточних цінах, база 1980 р.)

<i>Рік</i>	<i>Африка</i>	<i>Азія</i>	<i>Європа</i>	<i>Близький Схід</i>	<i>Північна Америка</i>	<i>Південна і Центральна Америка</i>	<i>Світ</i>
1981	-800	4500	4480	120	1500	800	10600
1982	-600	200	-3380	580	4700	600	2100
1983	-400	1000	-4000	-800	-600	-1300	-6100
1984	-300	2400	-2300	200	1500	-600	900
1985	200	-3700	4079	221	1800	300	2900
1986	-200	4000	13614	-14	5300	700	23400
1987	-600	7200	17014	-14	4100	-300	27400
1988	300	8200	10993	307	3100	300	23200
1989	100	8600	11600	200	2400	400	23300
1990	1700	7200	42300	300	5100	1500	58100
1991	0	7400	4000	-200	5200	-300	16100
1992	1500	9700	20500	300	1500	1100	34600
1993	1300	9100	-12600	900	4100	1700	17900
1994	-300	13300	13300	1900	5800	1800	29800
1995	1400	23100	27700	1900	4600	1300	57000
1996	1100	13900	12600	1900	9500	0	42200
1997	0	5600	5800	1900	7300	1600	24700
1998	700	-9200	36600	-4900	7900	1700	30900
1999	-800	6300	10800	200	12000	1000	28700
2000	1200	6500	7100	2200	11000	1700	31700
2001	1800	-900	23500	-2600	5100	1200	31700
2002	-200	11000	31700	400	10500	-1100	54700
2003	500	16800	68100	5100	11400	1600	106000
2004	5100	33800	79500	7700	17200	1400	149300
2005	4900	21700	57500	1300	11000	5400	105700
2006	5500	38600	63800	7600	32100	3900	156300
2007	9800	51600	146600	10100	28000	6000	264600
2008	16100	53400	110000	9200	24500	9000	234500
2009	-3900	-14000	-60000	-7800	-11200	1400	-106200
2010	4100	65100	1000	2100	16000	8600	100800

Джерело: розрахував автор за даними [138].

Таблиця 3.7

Базисний коефіцієнт темпу зростання експорту фінансових послуг (разів,
база 1980 р.)

<i>Рік</i>	<i>Африка</i>	<i>Азія</i>	<i>Європа</i>	<i>Близький Схід</i>	<i>Північна Америка</i>	<i>Південна і Центральна Америка</i>	<i>Світ</i>
<i>1981</i>	0,0232	0,1569	0,6607	0,0371	0,1437	0,0294	1,0510
<i>1982</i>	0,0224	0,1747	0,6283	0,0386	0,1816	0,0278	1,0734
<i>1983</i>	0,0224	0,1723	0,5866	0,0541	0,1878	0,0247	1,0479
<i>1984</i>	0,0209	0,1692	0,5866	0,0464	0,2002	0,0224	1,0456
<i>1985</i>	0,0224	0,1723	0,6175	0,0526	0,2141	0,0224	1,1012
<i>1986</i>	0,0240	0,2009	0,7759	0,0556	0,2512	0,0263	1,3338
<i>1987</i>	0,0240	0,2442	0,9320	0,0572	0,2813	0,0301	1,5688
<i>1988</i>	0,0270	0,2813	0,9776	0,0587	0,3199	0,0340	1,6986
<i>1989</i>	0,0278	0,3331	1,0502	0,0603	0,3725	0,0363	1,8802
<i>1990</i>	0,0410	0,3794	1,3261	0,0618	0,4150	0,0417	2,2651
<i>1991</i>	0,0425	0,4397	1,4049	0,0634	0,4807	0,0417	2,4730
<i>1992</i>	0,0456	0,5170	1,5966	0,0649	0,5201	0,0487	2,7929
<i>1993</i>	0,0479	0,6151	1,5696	0,0665	0,5518	0,0510	2,9019
<i>1994</i>	0,0464	0,6994	1,6947	0,0680	0,6584	0,0580	3,2249
<i>1995</i>	0,0526	0,7937	1,9158	0,0626	0,7195	0,0672	3,6113
<i>1996</i>	0,0634	0,9011	2,0723	0,0630	0,8107	0,0665	3,9768
<i>1997</i>	0,0618	0,9977	2,1638	0,0634	0,9034	0,0742	4,3014
<i>1998</i>	0,0626	0,9057	2,4111	0,0726	0,9884	0,0819	4,5533
<i>1999</i>	0,0626	0,9189	2,4668	0,0804	1,1167	0,0881	4,7620
<i>2000</i>	0,0703	1,0410	2,5672	0,1036	1,1940	0,1020	5,1105
<i>2001</i>	0,0688	1,0209	2,7202	0,0997	1,1963	0,1012	5,2419
<i>2002</i>	0,0796	1,1182	3,0927	0,1028	1,2867	0,1036	5,8261
<i>2003</i>	0,0935	1,3238	3,7728	0,1376	1,3988	0,1105	6,8941
<i>2004</i>	0,1128	1,6685	4,6383	0,1700	1,6198	0,1283	8,4142
<i>2005</i>	0,0951	1,9737	5,2303	0,2032	1,7875	0,1731	9,5634
<i>2006</i>	0,1012	2,3756	5,9930	0,2635	2,0564	0,2079	11,1314
<i>2007</i>	0,1306	2,9219	7,4382	0,3022	2,4567	0,2635	13,7025
<i>2008</i>	0,1662	3,3887	8,3454	0,3006	2,6546	0,3184	15,4219
<i>2009</i>	0,1476	3,2025	7,4181	0,2960	2,5603	0,3068	14,1437
<i>2010</i>	0,1569	3,7334	7,5278	0,3099	2,7372	0,3385	15,0340

Джерело: розрахував автор за даними [138].

Таблиця 3.8

Ланцюговий коефіцієнт темпу зростання експорту фінансових послуг (разів)

<i>Рік</i>	<i>Африка</i>	<i>Азія</i>	<i>Європа</i>	<i>Близький Схід</i>	<i>Північна Америка</i>	<i>Південна і Центральна Америка</i>	<i>Світ</i>
1981	1,0714	1,2378	0,9965	1,0667	1,1625	0,9744	1,0510
1982	0,9667	1,1133	0,9509	1,0417	1,2634	0,9474	1,0213
1983	1,0000	0,9867	0,9336	1,4000	1,0340	0,8889	0,9762
1984	0,9310	0,9821	1,0000	0,8571	1,0658	0,9063	0,9978
1985	1,0741	1,0183	1,0527	1,1333	1,0695	1,0000	1,0532
1986	1,0690	1,1659	1,2566	1,0588	1,1733	1,1724	1,2112
1987	1,0000	1,2154	1,2012	1,0278	1,1200	1,1471	1,1761
1988	1,1290	1,1519	1,0489	1,0270	1,1374	1,1282	1,0828
1989	1,0286	1,1841	1,0743	1,0263	1,1643	1,0682	1,1069
1990	1,4722	1,1392	1,2627	1,0256	1,1141	1,1489	1,2047
1991	1,0377	1,1589	1,0594	1,0250	1,1583	1,0000	1,0918
1992	1,0727	1,1757	1,1364	1,0244	1,0820	1,1667	1,1294
1993	1,0508	1,1898	0,9831	1,0238	1,0609	1,0476	1,0390
1994	0,9677	1,1369	1,0798	1,0233	1,1933	1,1364	1,1113
1995	1,1333	1,1348	1,1304	0,9205	1,0927	1,1600	1,1198
1996	1,2059	1,1353	1,0817	1,0062	1,1267	0,9885	1,1012
1997	0,9756	1,1072	1,0442	1,0061	1,1144	1,1163	1,0816
1998	1,0125	0,9078	1,1143	1,1463	1,0941	1,1042	1,0586
1999	1,0000	1,0145	1,0231	1,1064	1,1298	1,0755	1,0458
2000	1,1235	1,1329	1,0407	1,2885	1,0692	1,1579	1,0732
2001	0,9780	0,9807	1,0596	0,9627	1,0019	0,9924	1,0257
2002	1,1573	1,0954	1,1369	1,0310	1,0756	1,0229	1,1115
2003	1,1748	1,1838	1,2199	1,3383	1,0871	1,0672	1,1833
2004	1,2066	1,2604	1,2294	1,2360	1,1580	1,1608	1,2205
2005	0,8425	1,1830	1,1276	1,1955	1,1035	1,3494	1,1366
2006	1,0650	1,2036	1,1458	1,2966	1,1505	1,2009	1,1640
2007	1,2901	1,2300	1,2411	1,1466	1,1947	1,2677	1,2310
2008	1,2722	1,1597	1,1220	0,9949	1,0805	1,2082	1,1255
2009	0,8884	0,9450	0,8889	0,9846	0,9645	0,9636	0,9171
2010	1,0628	1,1658	1,0148	1,0470	1,0691	1,1033	1,0629

Джерело: розрахував автор за даними [138].

Таблиця 3.9

Базисний коефіцієнт темпу зростання імпорту фінансових послуг (разів, база 1980 р.)

<i>Рік</i>	<i>Африка</i>	<i>Азія</i>	<i>Європа</i>	<i>Близький Схід</i>	<i>Північна Америка</i>	<i>Південна і Центральна Америка</i>	<i>Світ</i>
1981	0,9223	1,1991	1,0618	1,0150	1,1829	1,1481	1,0835
1982	0,8641	1,2080	1,0152	1,0875	1,7561	1,2593	1,1000
1983	0,8252	1,2522	0,9600	0,9875	1,6829	1,0185	1,0520
1984	0,7961	1,3584	0,9283	1,0125	1,8659	0,9074	1,0591
1985	0,8155	1,1947	0,9845	1,0401	2,0854	0,9630	1,0819
1986	0,7961	1,3717	1,1723	1,0384	2,7317	1,0926	1,2661
1987	0,7379	1,6903	1,4070	1,0366	3,2317	1,0370	1,4819
1988	0,7670	2,0531	1,5586	1,0750	3,6098	1,0926	1,6646
1989	0,7767	2,4336	1,7186	1,1000	3,9024	1,1667	1,8480
1990	0,9417	2,7522	2,3021	1,1375	4,5244	1,4444	2,3055
1991	0,9417	3,0796	2,3572	1,1125	5,1585	1,3889	2,4323
1992	1,0874	3,5088	2,6400	1,1500	5,3415	1,5926	2,7047
1993	1,2136	3,9115	2,4662	1,2625	5,8415	1,9074	2,8457
1994	1,1845	4,5000	2,6497	1,5000	6,5488	2,2407	3,0803
1995	1,3204	5,5221	3,0317	1,7375	7,1098	2,4815	3,5291
1996	1,4272	6,1372	3,2055	1,9750	8,2683	2,4815	3,8614
1997	1,4272	6,3850	3,2855	2,2125	9,1585	2,7778	4,0559
1998	1,4951	5,9779	3,7903	1,6000	10,1220	3,0926	4,2992
1999	1,4175	6,2566	3,9393	1,6250	11,5854	3,2778	4,5252
2000	1,5340	6,5442	4,0372	1,9000	12,9268	3,5926	4,7748
2001	1,7087	6,5044	4,3614	1,5750	13,5488	3,8148	5,0244
2002	1,6893	6,9912	4,7986	1,6250	14,8293	3,6111	5,4551
2003	1,7379	7,7345	5,7379	2,2625	16,2195	3,9074	6,2898
2004	2,2330	9,2301	6,8345	3,2250	18,3171	4,1667	7,4654
2005	2,7087	10,1903	7,6276	3,3875	19,6585	5,1667	8,2976
2006	3,2427	11,8982	8,5076	4,3375	23,5732	5,8889	9,5283
2007	4,1942	14,1814	10,5297	5,6000	26,9878	7,0000	11,6118
2008	5,7573	16,5442	12,0469	6,7500	29,9756	8,6667	13,4583
2009	5,3786	15,9248	11,2193	5,7750	28,6098	8,9259	12,6220
2010	5,7767	18,8053	11,2331	6,0375	30,5610	10,5185	13,4157

Джерело: розрахував автор за даними [138].

Таблиця 3.10

Ланцюговий коефіцієнт темпу зростання імпорту фінансових послуг (разів)

<i>Рік</i>	<i>Африка</i>	<i>Азія</i>	<i>Європа</i>	<i>Близький Схід</i>	<i>Північна Америка</i>	<i>Південна і Центральна Америка</i>	<i>Світ</i>
1981	0,9223	1,1991	1,0618	1,0150	1,1829	1,1481	1,0835
1982	0,9368	1,0074	0,9561	1,0714	1,4845	1,0968	1,0153
1983	0,9551	1,0366	0,9457	0,9080	0,9583	0,8088	0,9563
1984	0,9647	1,0848	0,9670	1,0253	1,1087	0,8909	1,0067
1985	1,0244	0,8795	1,0606	1,0273	1,1176	1,0612	1,0216
1986	0,9762	1,1481	1,1907	0,9983	1,3099	1,1346	1,1703
1987	0,9268	1,2323	1,2002	0,9983	1,1830	0,9492	1,1704
1988	1,0395	1,2147	1,1078	1,0370	1,1170	1,0536	1,1233
1989	1,0127	1,1853	1,1027	1,0233	1,0811	1,0678	1,1102
1990	1,2125	1,1309	1,3395	1,0341	1,1594	1,2381	1,2476
1991	1,0000	1,1190	1,0240	0,9780	1,1402	0,9615	1,0550
1992	1,1546	1,1394	1,1200	1,0337	1,0355	1,1467	1,1120
1993	1,1161	1,1148	0,9342	1,0978	1,0936	1,1977	1,0521
1994	0,9760	1,1505	1,0744	1,1881	1,1211	1,1748	1,0825
1995	1,1148	1,2271	1,1442	1,1583	1,0857	1,1074	1,1457
1996	1,0809	1,1114	1,0573	1,1367	1,1630	1,0000	1,0942
1997	1,0000	1,0404	1,0250	1,1203	1,1077	1,1194	1,0504
1998	1,0476	0,9362	1,1537	0,7232	1,1052	1,1133	1,0600
1999	0,9481	1,0466	1,0393	1,0156	1,1446	1,0599	1,0526
2000	1,0822	1,0460	1,0249	1,1692	1,1158	1,0960	1,0552
2001	1,1139	0,9939	1,0803	0,8289	1,0481	1,0619	1,0523
2002	0,9886	1,0748	1,1003	1,0317	1,0945	0,9466	1,0857
2003	1,0287	1,1063	1,1957	1,3923	1,0938	1,0821	1,1530
2004	1,2849	1,1934	1,1911	1,4254	1,1293	1,0664	1,1869
2005	1,2130	1,1040	1,1160	1,0504	1,0732	1,2400	1,1115
2006	1,1971	1,1676	1,1154	1,2804	1,1991	1,1398	1,1483
2007	1,2934	1,1919	1,2377	1,2911	1,1449	1,1887	1,2187
2008	1,3727	1,1666	1,1441	1,2054	1,1107	1,2381	1,1590
2009	0,9342	0,9626	0,9313	0,8556	0,9544	1,0299	0,9379
2010	1,0740	1,1809	1,0012	1,0455	1,0682	1,1784	1,0629

Джерело: розрахував автор за даними [138].

Таблиця 3.11

Абсолютне прискорення/сповільнення росту експорту фінансових послуг

<i>Рік</i>	<i>Африка</i>	<i>Азія</i>	<i>Європа</i>	<i>Близький Схід</i>	<i>Північна Америка</i>	<i>Південна і Центральна Америка</i>	<i>Світ</i>
1982	-300	-1600	-3900	-100	2300	-100	-3700
1983	100	-2600	-1200	1800	-4100	-200	-6200
1984	-200	-100	5400	-3000	800	100	3000
1985	400	800	4000	1800	200	300	7500
1986	0	3300	16500	-400	3000	500	22900
1987	-200	1900	-300	-200	-900	0	300
1988	400	-800	-14300	0	1100	0	-13600
1989	-300	1900	3500	0	1800	-200	6700
1990	1600	-700	26300	0	-1300	400	26300
1991	-1500	1800	-25500	0	3000	-700	-22900
1992	200	2200	14600	0	-3400	900	14500
1993	-100	2700	-28300	0	-1000	-600	-27300
1994	-500	-1800	19700	0	9700	600	27700
1995	1000	1300	12400	-900	-5900	300	8200
1996	600	1700	-8350	750	3900	-1300	-2700
1997	-1600	-1400	-8400	0	200	1100	-5300
1998	300	-24400	20150	1150	-1000	0	-9400
1999	-100	13600	-24800	-200	5600	-200	-5600
2000	1000	14100	5800	2000	-6600	1000	18100
2001	-1200	-18400	6800	-3500	-9700	-1900	-28100
2002	1600	15200	28400	900	11400	400	58600
2003	400	14000	39800	4100	2800	600	62600
2004	700	18000	24000	-300	14100	1400	58500
2005	-4800	-5100	-35400	100	-6900	3500	-48000
2006	3100	12500	22100	3500	13100	-1300	54200
2007	3000	18700	88300	-2800	17000	2700	129800
2008	800	-10300	-69600	-5200	-26200	-100	-110200
2009	-7000	-84500	-237400	-400	-37800	-8600	-387900
2010	3600	92800	134200	2400	35100	5600	280600

Джерело: розрахував автор за даними [138].

Таблиця 3.12

Абсолютне прискорення/сповільнення росту імпорту фінансових послуг

<i>Рік</i>	<i>Африка</i>	<i>Азія</i>	<i>Європа</i>	<i>Близький Схід</i>	<i>Північна Америка</i>	<i>Південна і Центральна Америка</i>	<i>Світ</i>
<i>1982</i>	200	-4300	-7860	460	3200	-200	-8500
<i>1983</i>	200	800	-620	-1380	-5300	-1900	-8200
<i>1984</i>	100	1400	1700	1000	2100	700	7000
<i>1985</i>	500	-6100	6379	21	300	900	2000
<i>1986</i>	-400	7700	9535	-235	3500	400	20500
<i>1987</i>	-400	3200	3400	0	-1200	-1000	4000
<i>1988</i>	900	1000	-6021	321	-1000	600	-4200
<i>1989</i>	-200	400	607	-107	-700	100	100
<i>1990</i>	1600	-1400	30700	100	2700	1100	34800
<i>1991</i>	-1700	200	-38300	-500	100	-1800	-42000
<i>1992</i>	1500	2300	16500	500	-3700	1400	18500
<i>1993</i>	-200	-600	-33100	600	2600	600	-16700
<i>1994</i>	-1600	4200	25900	1000	1700	100	11900
<i>1995</i>	1700	9800	14400	0	-1200	-500	27200
<i>1996</i>	-300	-9200	-15100	0	4900	-1300	-14800
<i>1997</i>	-1100	-8300	-6800	0	-2200	1600	-17500
<i>1998</i>	700	-14800	30800	-6800	600	100	6200
<i>1999</i>	-1500	15500	-25800	5100	4100	-700	-2200
<i>2000</i>	2000	200	-3700	2000	-1000	700	3000
<i>2001</i>	600	-7400	16400	-4800	-5900	-500	0
<i>2002</i>	-2000	11900	8200	3000	5400	-2300	23000
<i>2003</i>	700	5800	36400	4700	900	2700	51300
<i>2004</i>	4600	17000	11400	2600	5800	-200	43300
<i>2005</i>	-200	-12100	-22000	-6400	-6200	4000	-43600
<i>2006</i>	600	16900	6300	6300	21100	-1500	50600
<i>2007</i>	4300	13000	82800	2500	-4100	2100	108300
<i>2008</i>	6300	1800	-36600	-900	-3500	3000	-30100
<i>2009</i>	-20000	-67400	-170000	-17000	-35700	-7600	-340700
<i>2010</i>	8000	79100	61000	9900	27200	7200	207000

Джерело: розрахував автор за даними [138].

Таблиця 3.13

Темпи приросту експорту ФП

<i>Рік</i>	<i>Африка</i>	<i>Азія</i>	<i>Європа</i>	<i>Близький Схід</i>	<i>Північна Америка</i>	<i>Південна і Центральна Америка</i>	<i>Світ</i>
<i>1981</i>	0,0667	0,1921	-0,0035	0,0625	0,1398	-0,0263	0,0485
<i>1982</i>	-0,0345	0,1018	-0,0517	0,0400	0,2085	-0,0556	0,0209
<i>1983</i>	0,0000	-0,0135	-0,0711	0,2857	0,0329	-0,1250	-0,0243
<i>1984</i>	-0,0741	-0,0183	0,0000	-0,1667	0,0618	-0,1034	-0,0022
<i>1985</i>	0,0690	0,0179	0,0501	0,1176	-0,0650	0,0000	0,0505
<i>1986</i>	0,0645	0,1423	0,2042	0,0556	0,1477	0,1471	0,1744
<i>1987</i>	0,0000	0,1772	0,1675	0,0270	0,1071	0,1282	0,1498
<i>1988</i>	0,1143	0,1319	0,0466	0,0263	0,1208	0,1136	0,0764
<i>1989</i>	0,0278	0,1555	0,0692	0,0256	0,1411	0,0638	0,0966
<i>1990</i>	0,3208	0,1222	0,2080	0,0250	0,1024	0,1296	0,1699
<i>1991</i>	0,0364	0,1371	0,0561	0,0244	0,1367	0,0000	0,0841
<i>1992</i>	0,0678	0,1495	0,1200	0,0238	0,0758	0,1429	0,1146
<i>1993</i>	0,0484	0,1595	-0,0172	0,0233	0,0574	0,0455	0,0375
<i>1994</i>	-0,0333	0,1204	0,0739	0,0227	0,1620	0,1200	0,1002
<i>1995</i>	0,1176	0,1188	0,1154	-0,0864	0,0849	0,1379	0,1070
<i>1996</i>	0,1707	0,1192	0,0755	0,0061	0,1125	-0,0116	0,0919
<i>1997</i>	-0,0250	0,0968	0,0423	0,0061	0,1027	0,1042	0,0755
<i>1998</i>	0,0123	-0,1015	0,1026	0,1277	0,0860	0,0943	0,0553
<i>1999</i>	0,0000	0,0143	0,0226	0,0962	0,1149	0,0702	0,0438
<i>2000</i>	0,1099	0,1173	0,0391	0,2239	-0,0647	0,1364	0,0682
<i>2001</i>	-0,0225	-0,0197	0,0563	-0,0388	0,0019	-0,0076	0,0251
<i>2002</i>	0,1359	0,0871	0,1204	0,0301	0,0703	0,0224	0,1003
<i>2003</i>	0,1488	0,1553	0,1803	0,2528	0,0801	0,0629	0,1549
<i>2004</i>	0,1712	0,2066	0,1866	0,1909	0,1365	0,1386	0,1807
<i>2005</i>	-0,1870	0,1547	0,1132	0,1635	0,0938	0,2589	0,1202
<i>2006</i>	0,0611	0,1692	0,1273	0,2287	0,1308	0,1673	0,1409
<i>2007</i>	0,2249	0,1870	0,1943	0,1279	0,1629	0,2111	0,1876
<i>2008</i>	0,2140	0,1377	0,1087	-0,0051	0,0745	0,1723	0,1115
<i>2009</i>	-0,1257	-0,0582	-0,1250	-0,0157	-0,0368	-0,0378	-0,0904
<i>2010</i>	0,0591	0,1422	0,0146	0,0449	0,0647	0,0936	0,0592

Джерело: розрахував автор за даними [138].

Таблиця 3.14

Темпи приросту імпорту ФП

<i>Рік</i>	<i>Африка</i>	<i>Азія</i>	<i>Європа</i>	<i>Близький Схід</i>	<i>Північна Америка</i>	<i>Південна і Центральна Америка</i>	<i>Світ</i>
1981	-0,0842	0,1661	0,0582	0,0148	0,1546	0,1290	0,0770
1982	-0,0674	0,0073	-0,0459	0,0667	0,3264	0,0882	0,0150
1983	-0,0471	0,0353	-0,0575	-0,1013	-0,0435	-0,2364	-0,0457
1984	-0,0366	0,0782	-0,0342	0,0247	0,0980	-0,1224	0,0067
1985	0,0238	-0,1370	0,0571	0,0266	0,1053	0,0577	0,0211
1986	-0,0244	0,1290	0,1602	-0,0017	0,2366	0,1186	0,1455
1987	-0,0789	0,1885	0,1668	-0,0017	0,1547	-0,0536	0,1456
1988	0,0380	0,1767	0,0973	0,0357	0,1047	0,0508	0,1097
1989	0,0125	0,1564	0,0931	0,0227	0,0750	0,0635	0,0993
1990	0,1753	0,1158	0,2534	0,0330	0,1375	0,1923	0,1984
1991	0,0000	0,1063	0,0234	-0,0225	0,1229	-0,0400	0,0521
1992	0,1339	0,1223	0,1071	0,0326	0,0342	0,1279	0,1007
1993	0,1040	0,1029	-0,0705	0,0891	0,0856	0,1650	0,0495
1994	-0,0246	0,1308	0,0692	0,1583	0,1080	0,1488	0,0762
1995	0,1029	0,1851	0,1260	0,1367	0,0789	0,0970	0,1272
1996	0,0748	0,1002	0,0542	0,1203	0,1401	0,0000	0,0861
1997	0,0000	0,0388	0,0243	0,1073	0,0972	0,1067	0,0480
1998	0,0455	-0,0681	0,1332	-0,3828	0,0952	0,1018	0,0566
1999	-0,0548	0,0446	0,0378	0,0154	0,1263	0,0565	0,0499
2000	0,0759	0,0439	0,0243	0,1447	0,1038	0,0876	0,0523
2001	0,1023	-0,0061	0,0743	-0,2063	0,0459	0,0583	0,0497
2002	-0,0115	0,0696	0,0911	0,0308	0,0863	-0,0564	0,0790
2003	0,0279	0,0961	0,1637	0,2818	0,0857	0,0758	0,1327
2004	0,2217	0,1620	0,1604	0,2984	0,1145	0,0622	0,1575
2005	0,1756	0,0942	0,1040	0,0480	0,0682	0,1935	0,1003
2006	0,1647	0,1435	0,1034	0,2190	0,1661	0,1226	0,1292
2007	0,2269	0,1610	0,1920	0,2254	0,1265	0,1587	0,1794
2008	0,2715	0,1428	0,1259	0,1704	0,0997	0,1923	0,1372
2009	-0,0704	-0,0389	-0,0738	-0,1688	-0,0477	0,0290	-0,0663
2010	0,0689	0,1532	0,0012	0,0435	0,0638	0,1514	0,0592

Джерело: розрахував автор за даними [138].

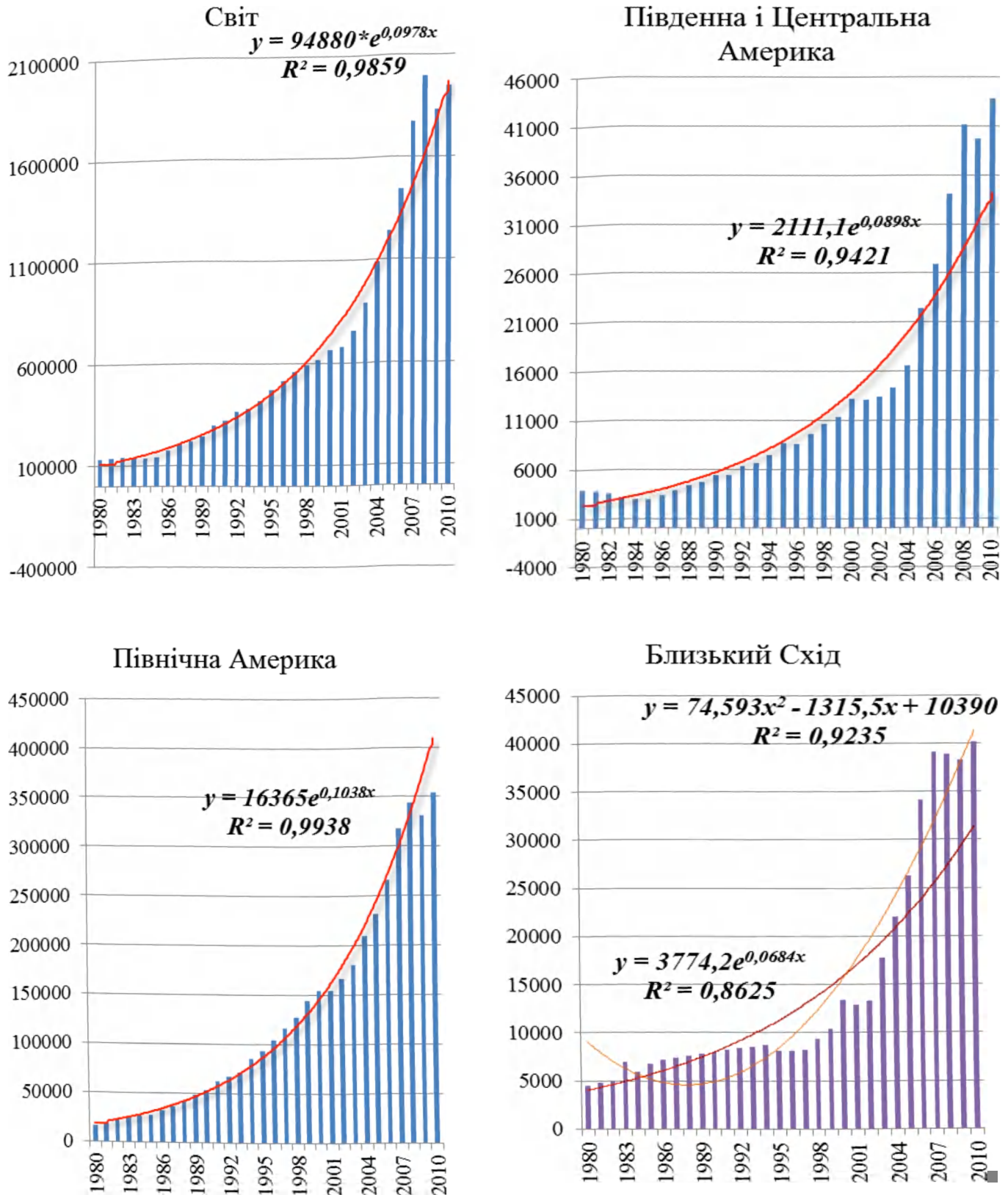

Рис. 3.1. Тренди динаміки експорту фінансових послуг СРФП та його географічних сегментів

Джерело: розрахував автор за даними [138] за допомогою MS EXCEL.

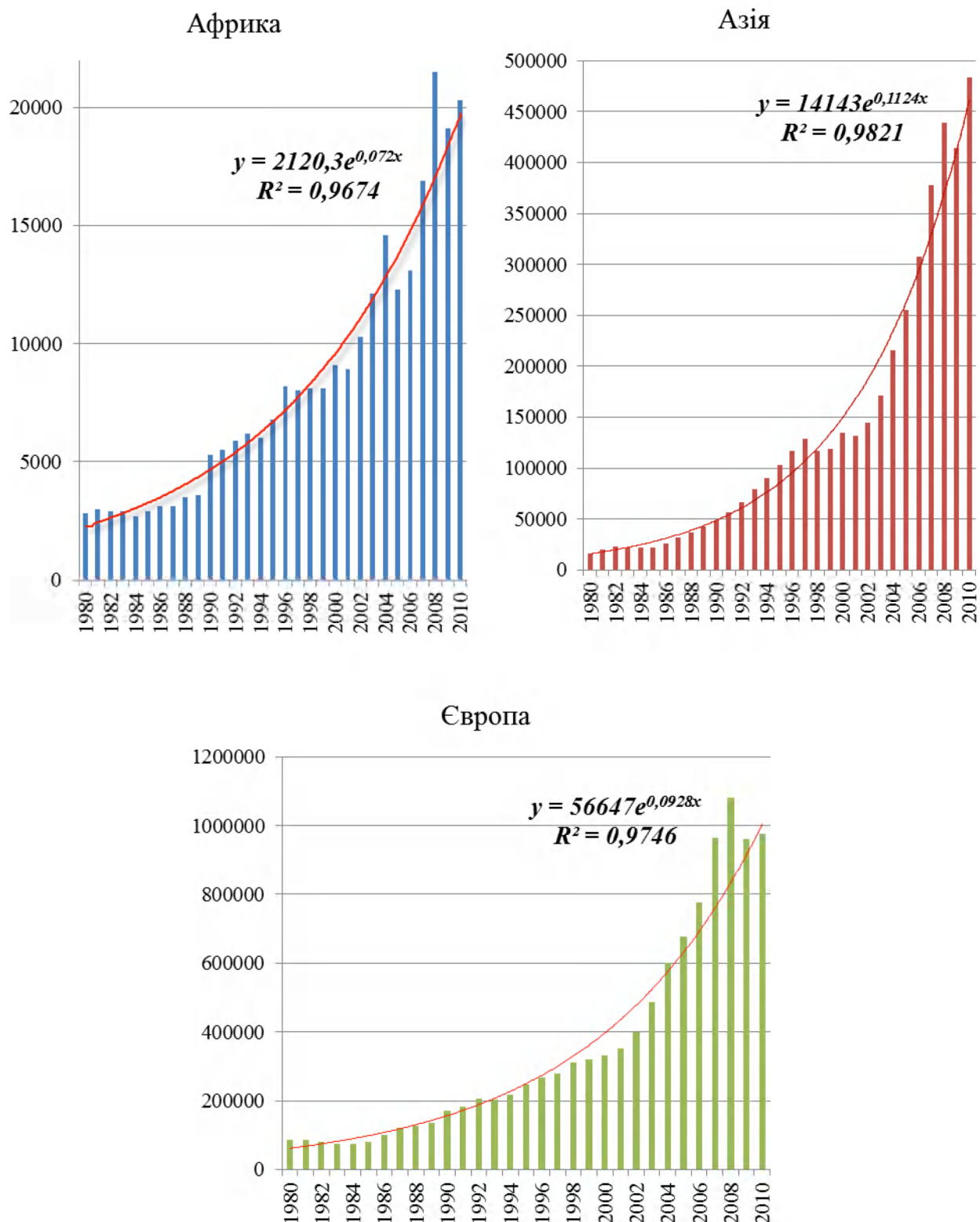

Рис. 3.2. Тренди динаміки експорту фінансових послуг географічних сегментів СРФП

Джерело: розрахував автор за даними [138] за допомогою MS EXCEL.

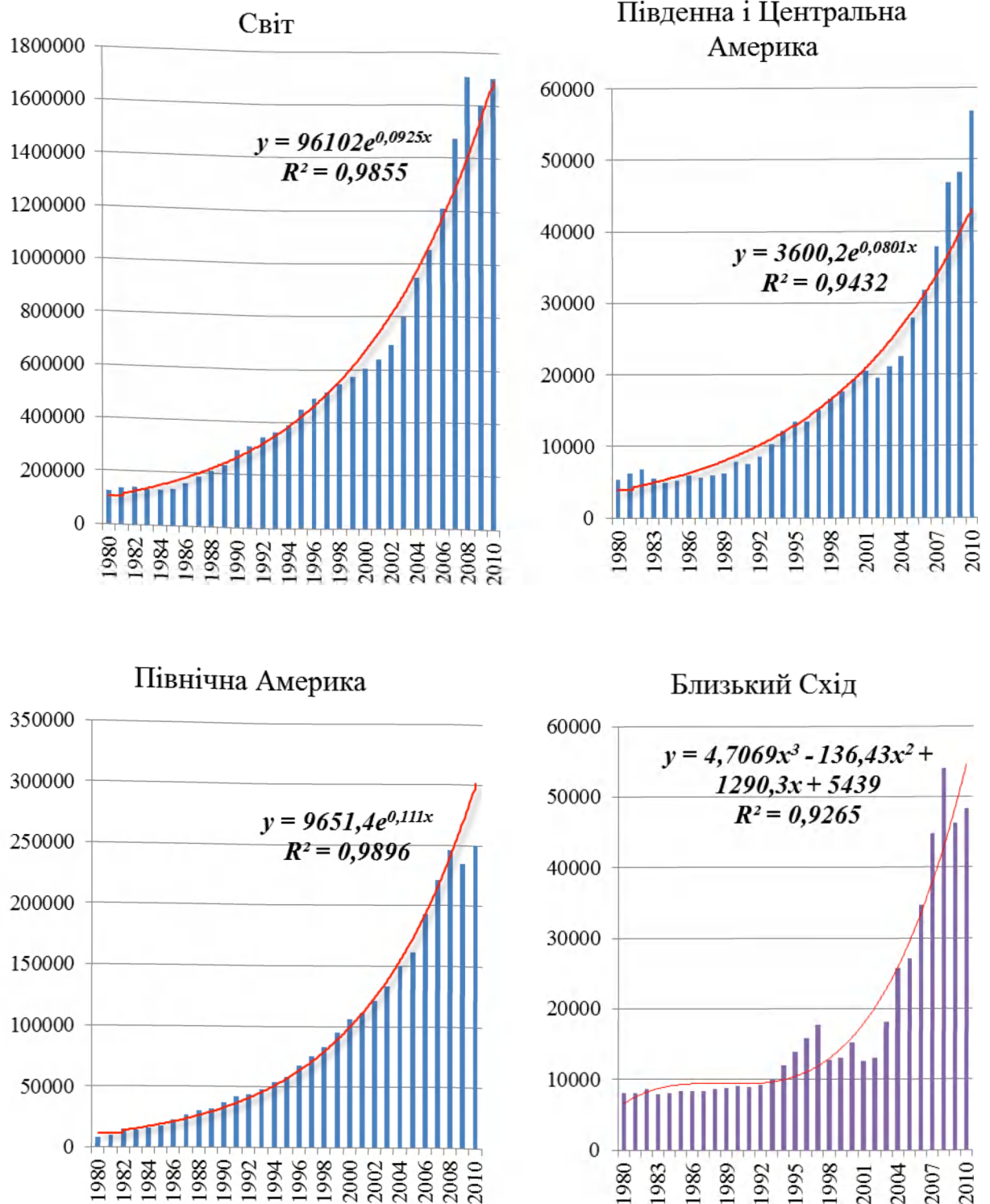

Рис. 3.3. Тренди динаміки імпорту фінансових послуг СРФП та його географічних сегментів

Джерело: розрахував автор за даними [138] за допомогою MS EXCEL.

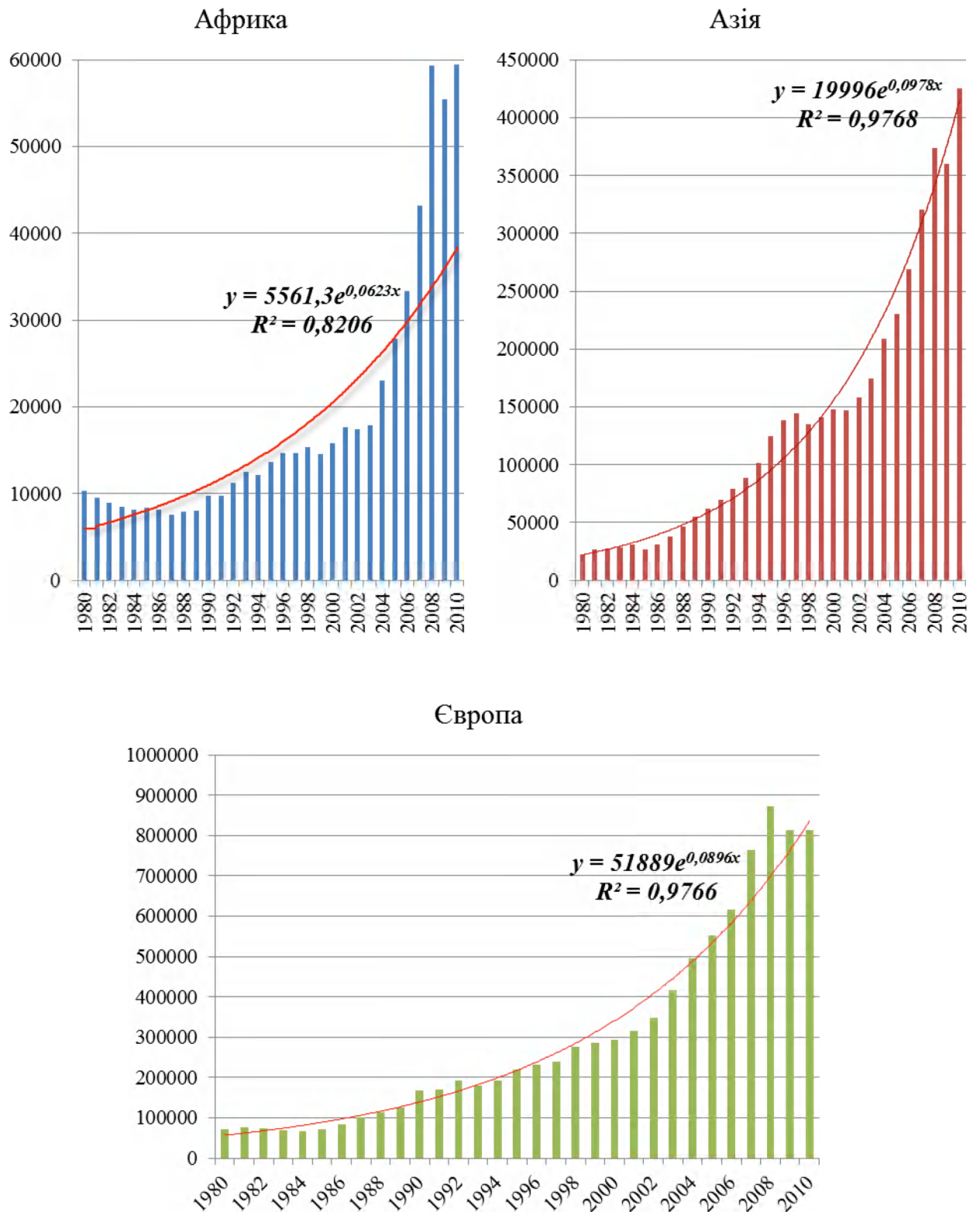

Рис. 3.4. Тренди динаміки імпорту фінансових послуг географічних сегментів СРФП

Джерело: розрахував автор за даними [138] за допомогою MS EXCEL.

ДОДАТОК К
Аналіз структурних трансформацій світового ринку фінансових послуг
протягом 1980-2010 рр.

Таблиця К.1

Частки географічних сегментів світового ринку фінансових послуг d^i (за імпортом)

Рік	i	Африка	Азія	Європа	Близький Схід	Північна Америка	Південна і Центральна Америка
1980	1	0,0811	0,1780	0,5709	0,0630	0,0646	0,0425
1981	2	0,0690	0,1969	0,5594	0,0590	0,0705	0,0451
1982	3	0,0637	0,1954	0,5268	0,0623	0,1031	0,0487
1983	4	0,0636	0,2118	0,5210	0,0591	0,1033	0,0412
1984	5	0,0610	0,2283	0,5004	0,0602	0,1138	0,0364
1985	6	0,0611	0,1965	0,5195	0,0606	0,1245	0,0378
1986	7	0,0510	0,1928	0,5286	0,0517	0,1393	0,0367
1987	8	0,0404	0,2030	0,5420	0,0441	0,1408	0,0298
1988	9	0,0374	0,2195	0,5345	0,0407	0,1400	0,0279
1989	10	0,0341	0,2343	0,5309	0,0375	0,1363	0,0268
1990	11	0,0331	0,2124	0,5700	0,0311	0,1267	0,0266
1991	12	0,0314	0,2253	0,5533	0,0288	0,1369	0,0243
1992	13	0,0326	0,2309	0,5572	0,0268	0,1275	0,0250
1993	14	0,0359	0,2540	0,5138	0,0290	0,1376	0,0296
1994	15	0,0318	0,2650	0,5005	0,0313	0,1399	0,0315
1995	16	0,0306	0,2812	0,4953	0,0313	0,1314	0,0302
1996	17	0,0304	0,2873	0,4814	0,0327	0,1404	0,0278
1997	18	0,0291	0,2857	0,4717	0,0350	0,1487	0,0297
1998	19	0,0286	0,2512	0,5110	0,0238	0,1543	0,0311
1999	20	0,0257	0,2493	0,5034	0,0229	0,1675	0,0312
2000	21	0,0265	0,2477	0,4903	0,0255	0,1776	0,0325
2001	22	0,0282	0,2352	0,5058	0,0202	0,1777	0,0330
2002	23	0,0257	0,2332	0,5136	0,0192	0,1795	0,0288
2003	24	0,0229	0,2238	0,5327	0,0232	0,1703	0,0270
2004	25	0,0248	0,2254	0,5353	0,0279	0,1623	0,0243
2005	26	0,0272	0,2242	0,5383	0,0264	0,1569	0,0272
2006	27	0,0283	0,2281	0,5232	0,0294	0,1640	0,0270
2007	28	0,0302	0,2240	0,5335	0,0313	0,1546	0,0264
2008	29	0,0359	0,2262	0,5283	0,0327	0,1487	0,0283
2009	30	0,0356	0,2310	0,5222	0,0297	0,1506	0,0309
2010	31	0,0360	0,2569	0,4922	0,0292	0,1515	0,0343

Джерело: розраховано автором за даними [138].

Таблиця К.2

Частки географічних сегментів світового ринку фінансових послуг d^i (за експортом)

Рік	i	Африка	Азія	Європа	Близький Схід	Північна Америка	Південна і Центральна Америка
1980	1	0,0216	0,1267	0,6631	0,0348	0,1236	0,0301
1981	2	0,0221	0,1493	0,6287	0,0353	0,1368	0,0279
1982	3	0,0209	0,1627	0,5853	0,0360	0,1692	0,0259
1983	4	0,0214	0,1645	0,5597	0,0516	0,1792	0,0236
1984	5	0,0200	0,1619	0,5610	0,0443	0,1914	0,0214
1985	6	0,0204	0,1565	0,5607	0,0477	0,1944	0,0204
1986	7	0,0180	0,1506	0,5817	0,0417	0,1883	0,0197
1987	8	0,0153	0,1557	0,5941	0,0365	0,1793	0,0192
1988	9	0,0159	0,1656	0,5755	0,0346	0,1884	0,0200
1989	10	0,0148	0,1771	0,5586	0,0321	0,1981	0,0193
1990	11	0,0181	0,1675	0,5855	0,0273	0,1832	0,0184
1991	12	0,0172	0,1778	0,5681	0,0256	0,1944	0,0169
1992	13	0,0163	0,1851	0,5717	0,0232	0,1862	0,0174
1993	14	0,0165	0,2120	0,5409	0,0229	0,1901	0,0176
1994	15	0,0144	0,2169	0,5255	0,0211	0,2042	0,0180
1995	16	0,0146	0,2198	0,5305	0,0173	0,1992	0,0186
1996	17	0,0159	0,2266	0,5211	0,0158	0,2038	0,0167
1997	18	0,0145	0,2340	0,5074	0,0149	0,2119	0,0174
1998	19	0,0138	0,2003	0,5332	0,0161	0,2186	0,0181
1999	20	0,0132	0,1941	0,5211	0,0170	0,2359	0,0186
2000	21	0,0138	0,2050	0,5056	0,0204	0,2351	0,0201
2001	22	0,0132	0,1961	0,5224	0,0191	0,2297	0,0194
2002	23	0,0138	0,1933	0,5347	0,0178	0,2225	0,0179
2003	24	0,0137	0,1936	0,5518	0,0201	0,2046	0,0162
2004	25	0,0135	0,2001	0,5563	0,0204	0,1943	0,0154
2005	26	0,0100	0,2086	0,5527	0,0215	0,1889	0,0183
2006	27	0,0092	0,2160	0,5449	0,0240	0,1870	0,0189
2007	28	0,0097	0,2162	0,5504	0,0224	0,1818	0,0195
2008	29	0,0109	0,2233	0,5500	0,0198	0,1749	0,0210
2009	30	0,0106	0,2299	0,5325	0,0212	0,1838	0,0220
2010	31	0,0106	0,2522	0,5085	0,0209	0,1849	0,0229

Джерело: розраховано автором за даними [138].

Таблиця К.3

Абсолютні лінійні структурні трансформації світового ринку ФП за імпортом
(індивідуальні з ланцюговою базою)

<i>i</i>	Рік	Африка	Азія	Європа	Близький Схід	Північна Америка	Південна і Центральна Америка
1	1981	-0,0121	0,0190	-0,0114	-0,0040	0,0059	0,0025
2	1982	-0,0053	-0,0015	-0,0326	0,0033	0,0326	0,0036
3	1983	-0,0001	0,0164	-0,0059	-0,0031	0,0002	-0,0075
4	1984	-0,0027	0,0164	-0,0206	0,0011	0,0105	-0,0047
5	1985	0,0002	-0,0317	0,0191	0,0003	0,0107	0,0014
6	1986	-0,0101	-0,0037	0,0091	-0,0089	0,0148	-0,0012
7	1987	-0,0106	0,0102	0,0135	-0,0076	0,0015	-0,0069
8	1988	-0,0030	0,0165	-0,0075	-0,0034	-0,0008	-0,0018
9	1989	-0,0033	0,0149	-0,0036	-0,0032	-0,0037	-0,0011
10	1990	-0,0010	-0,0219	0,0391	-0,0064	-0,0096	-0,0002
11	1991	-0,0017	0,0129	-0,0168	-0,0023	0,0102	-0,0024
12	1992	0,0012	0,0055	0,0040	-0,0020	-0,0094	0,0008
13	1993	0,0033	0,0232	-0,0434	0,0022	0,0101	0,0046
14	1994	-0,0041	0,0110	-0,0133	0,0022	0,0023	0,0019
15	1995	-0,0011	0,0162	-0,0053	0,0001	-0,0086	-0,0013
16	1996	-0,0002	0,0061	-0,0139	0,0014	0,0091	-0,0024
17	1997	-0,0013	-0,0015	-0,0097	0,0023	0,0083	0,0019
18	1998	-0,0005	-0,0345	0,0393	-0,0112	0,0056	0,0013
19	1999	-0,0029	-0,0020	-0,0075	-0,0009	0,0131	0,0001
20	2000	0,0007	-0,0015	-0,0132	0,0025	0,0101	0,0013
21	2001	0,0017	-0,0126	0,0156	-0,0053	0,0002	0,0005
22	2002	-0,0025	-0,0019	0,0077	-0,0010	0,0018	-0,0042
23	2003	-0,0028	-0,0094	0,0191	0,0040	-0,0092	-0,0018
24	2004	0,0019	0,0015	0,0026	0,0047	-0,0080	-0,0027
25	2005	0,0023	-0,0012	0,0029	-0,0015	-0,0054	0,0028
26	2006	0,0012	0,0039	-0,0151	0,0031	0,0071	-0,0002
27	2007	0,0019	-0,0041	0,0103	0,0019	-0,0093	-0,0006
28	2008	0,0057	0,0022	-0,0052	0,0014	-0,0060	0,0019
29	2009	-0,0003	0,0049	-0,0061	-0,0030	0,0019	0,0026
30	2010	0,0004	0,0258	-0,0300	-0,0005	0,0008	0,0034

Джерело: розраховано автором

Таблиця К.4

Абсолютні лінійні структурні трансформації світового ринку ФП за імпортом
(індивідуальні з постійною базою – 1980 р.)

<i>i</i>	Рік	Африка	Азія	Європа	Близький Схід	Північна Америка	Південна і Центральна Америка
1	1981	-0,0121	0,0190	-0,0114	-0,0040	0,0059	0,0025
2	1982	-0,0174	0,0175	-0,0440	-0,0007	0,0385	0,0062
3	1983	-0,0175	0,0339	-0,0499	-0,0039	0,0387	-0,0014
4	1984	-0,0201	0,0503	-0,0705	-0,0028	0,0492	-0,0061
5	1985	-0,0200	0,0186	-0,0514	-0,0024	0,0599	-0,0047
6	1986	-0,0301	0,0148	-0,0423	-0,0113	0,0747	-0,0058
7	1987	-0,0407	0,0250	-0,0289	-0,0189	0,0762	-0,0128
8	1988	-0,0437	0,0415	-0,0363	-0,0223	0,0755	-0,0146
9	1989	-0,0470	0,0564	-0,0400	-0,0255	0,0718	-0,0157
10	1990	-0,0480	0,0345	-0,0009	-0,0319	0,0621	-0,0159
11	1991	-0,0497	0,0474	-0,0176	-0,0342	0,0724	-0,0182
12	1992	-0,0485	0,0529	-0,0137	-0,0362	0,0629	-0,0175
13	1993	-0,0452	0,0761	-0,0571	-0,0340	0,0731	-0,0129
14	1994	-0,0493	0,0870	-0,0703	-0,0317	0,0753	-0,0110
15	1995	-0,0505	0,1033	-0,0756	-0,0317	0,0668	-0,0123
16	1996	-0,0507	0,1093	-0,0895	-0,0303	0,0759	-0,0148
17	1997	-0,0520	0,1078	-0,0992	-0,0279	0,0841	-0,0128
18	1998	-0,0525	0,0733	-0,0599	-0,0392	0,0898	-0,0115
19	1999	-0,0554	0,0713	-0,0674	-0,0401	0,1029	-0,0113
20	2000	-0,0546	0,0698	-0,0806	-0,0375	0,1130	-0,0100
21	2001	-0,0529	0,0572	-0,0650	-0,0428	0,1132	-0,0096
22	2002	-0,0554	0,0553	-0,0573	-0,0438	0,1149	-0,0137
23	2003	-0,0582	0,0459	-0,0381	-0,0398	0,1057	-0,0155
24	2004	-0,0563	0,0474	-0,0355	-0,0351	0,0977	-0,0182
25	2005	-0,0539	0,0462	-0,0326	-0,0366	0,0923	-0,0154
26	2006	-0,0528	0,0501	-0,0477	-0,0336	0,0994	-0,0155
27	2007	-0,0509	0,0460	-0,0374	-0,0317	0,0901	-0,0161
28	2008	-0,0452	0,0482	-0,0426	-0,0303	0,0841	-0,0142
29	2009	-0,0455	0,0531	-0,0487	-0,0333	0,0860	-0,0116
30	2010	-0,0451	0,0789	-0,0787	-0,0338	0,0869	-0,0082

Джерело: розраховано автором

Таблиця К.5

Абсолютні лінійні структурні трансформації світового ринку ФП за експортом (індивідуальні з постійною базою – 1980 р.)

<i>i</i>	Рік	Африка	Азія	Європа	Близький Схід	Північна Америка	Південна і Центральна Америка
1	1981	0,0004	0,0225	-0,0344	0,0005	0,0131	-0,0022
2	1982	-0,0008	0,0360	-0,0777	0,0012	0,0455	-0,0042
3	1983	-0,0003	0,0377	-0,1033	0,0168	0,0556	-0,0065
4	1984	-0,0017	0,0351	-0,1021	0,0096	0,0678	-0,0087
5	1985	-0,0013	0,0298	-0,1024	0,0129	0,0707	-0,0098
6	1986	-0,0037	0,0239	-0,0814	0,0069	0,0646	-0,0104
7	1987	-0,0064	0,0289	-0,0690	0,0017	0,0557	-0,0109
8	1988	-0,0057	0,0389	-0,0875	-0,0002	0,0647	-0,0101
9	1989	-0,0068	0,0504	-0,1045	-0,0027	0,0745	-0,0108
10	1990	-0,0036	0,0408	-0,0776	-0,0075	0,0596	-0,0117
11	1991	-0,0045	0,0511	-0,0949	-0,0092	0,0707	-0,0133
12	1992	-0,0053	0,0584	-0,0914	-0,0115	0,0626	-0,0127
13	1993	-0,0051	0,0852	-0,1222	-0,0119	0,0665	-0,0126
14	1994	-0,0073	0,0901	-0,1375	-0,0137	0,0805	-0,0122
15	1995	-0,0071	0,0930	-0,1326	-0,0174	0,0756	-0,0115
16	1996	-0,0057	0,0998	-0,1420	-0,0189	0,0802	-0,0134
17	1997	-0,0071	0,1072	-0,1556	-0,0199	0,0882	-0,0127
18	1998	-0,0078	0,0735	-0,1299	-0,0187	0,0949	-0,0120
19	1999	-0,0084	0,0674	-0,1419	-0,0178	0,1123	-0,0115
20	2000	-0,0078	0,0783	-0,1575	-0,0144	0,1115	-0,0101
21	2001	-0,0084	0,0693	-0,1407	-0,0156	0,1061	-0,0107
22	2002	-0,0079	0,0666	-0,1283	-0,0170	0,0988	-0,0122
23	2003	-0,0080	0,0669	-0,1112	-0,0147	0,0809	-0,0140
24	2004	-0,0081	0,0734	-0,1068	-0,0144	0,0706	-0,0148
25	2005	-0,0116	0,0818	-0,1103	-0,0133	0,0652	-0,0118
26	2006	-0,0124	0,0893	-0,1181	-0,0108	0,0633	-0,0112
27	2007	-0,0120	0,0895	-0,1126	-0,0124	0,0582	-0,0106
28	2008	-0,0107	0,0966	-0,1131	-0,0150	0,0513	-0,0092
29	2009	-0,0110	0,1031	-0,1306	-0,0135	0,0601	-0,0081
30	2010	-0,0110	0,1255	-0,1546	-0,0138	0,0613	-0,0073

Джерело: розраховано автором

Таблиця К.6

Абсолютні лінійні структурні трансформації світового ринку ФП за експортом (індивідуальні з ланцюговою базою)

<i>i</i>	Рік	Африка	Азія	Європа	Близький Схід	Північна Америка	Південна і Центральна Америка
1	1981	0,0004	0,0225	-0,0344	0,0005	0,0131	-0,0022
2	1982	-0,0012	0,0134	-0,0434	0,0007	0,0324	-0,0020
3	1983	0,0005	0,0017	-0,0256	0,0156	0,0100	-0,0023
4	1984	-0,0014	-0,0026	0,0012	-0,0073	0,0122	-0,0022
5	1985	0,0004	-0,0054	-0,0003	0,0034	0,0030	-0,0011
6	1986	-0,0024	-0,0059	0,0210	-0,0060	-0,0061	-0,0007
7	1987	-0,0027	0,0050	0,0124	-0,0053	-0,0090	-0,0005
8	1988	0,0007	0,0099	-0,0186	-0,0019	0,0090	0,0008
9	1989	-0,0011	0,0115	-0,0170	-0,0025	0,0098	-0,0007
10	1990	0,0033	-0,0096	0,0269	-0,0048	-0,0149	-0,0009
11	1991	-0,0009	0,0103	-0,0173	-0,0017	0,0112	-0,0015
12	1992	-0,0009	0,0073	0,0035	-0,0024	-0,0082	0,0006
13	1993	0,0002	0,0269	-0,0308	-0,0003	0,0039	0,0001
14	1994	-0,0021	0,0049	-0,0154	-0,0018	0,0140	0,0004
15	1995	0,0002	0,0029	0,0050	-0,0038	-0,0049	0,0006
16	1996	0,0014	0,0068	-0,0094	-0,0015	0,0046	-0,0019
17	1997	-0,0014	0,0074	-0,0137	-0,0010	0,0080	0,0007
18	1998	-0,0007	-0,0337	0,0257	0,0012	0,0067	0,0007
19	1999	-0,0006	-0,0062	-0,0120	0,0009	0,0174	0,0005
20	2000	0,0006	0,0109	-0,0156	0,0034	-0,0008	0,0015
21	2001	-0,0006	-0,0089	0,0169	-0,0012	-0,0054	-0,0006
22	2002	0,0006	-0,0027	0,0123	-0,0014	-0,0073	-0,0015
23	2003	-0,0001	0,0003	0,0171	0,0023	-0,0179	-0,0017
24	2004	-0,0001	0,0065	0,0045	0,0003	-0,0103	-0,0008
25	2005	-0,0035	0,0085	-0,0036	0,0011	-0,0054	0,0029
26	2006	-0,0008	0,0074	-0,0078	0,0025	-0,0019	0,0006
27	2007	0,0005	0,0002	0,0055	-0,0016	-0,0052	0,0006
28	2008	0,0013	0,0071	-0,0005	-0,0025	-0,0069	0,0015
29	2009	-0,0004	0,0066	-0,0175	0,0014	0,0088	0,0010
30	2010	0,0000	0,0223	-0,0240	-0,0003	0,0011	0,0008

Джерело: розраховано автором

Таблиця К.7

Відносні лінійні структурні трансформації світового ринку ФП за експортом
(індивідуальні з постійною базою – 1980 р.)

<i>i</i>	Рік	Африка	Азія	Європа	Близький Схід	Північна Америка	Південна і Центральна Америка
1	1981	1,0194	1,1777	0,9481	1,0149	1,1061	0,9271
2	1982	0,9649	1,2838	0,8827	1,0351	1,3683	0,8599
3	1983	0,9884	1,2976	0,8442	1,4844	1,4493	0,7830
4	1984	0,9222	1,2771	0,8460	1,2752	1,5482	0,7112
5	1985	0,9405	1,2348	0,8456	1,3722	1,5721	0,6752
6	1986	0,8300	1,1886	0,8773	1,1995	1,5228	0,6536
7	1987	0,7057	1,2282	0,8960	1,0482	1,4502	0,6374
8	1988	0,7359	1,3067	0,8680	0,9943	1,5233	0,6642
9	1989	0,6838	1,3977	0,8424	0,9219	1,6022	0,6410
10	1990	0,8357	1,3218	0,8830	0,7849	1,4817	0,6113
11	1991	0,7943	1,4030	0,8568	0,7369	1,5720	0,5599
12	1992	0,7545	1,4606	0,8622	0,6684	1,5061	0,5784
13	1993	0,7631	1,6726	0,8157	0,6586	1,5378	0,5832
14	1994	0,6645	1,7112	0,7926	0,6064	1,6512	0,5963
15	1995	0,6725	1,7341	0,8001	0,4984	1,6113	0,6177
16	1996	0,7364	1,7878	0,7859	0,4554	1,6486	0,5545
17	1997	0,6700	1,8460	0,7653	0,4273	1,7134	0,5772
18	1998	0,6397	1,5802	0,8041	0,4619	1,7676	0,6010
19	1999	0,6112	1,5317	0,7860	0,4883	1,9080	0,6175
20	2000	0,6400	1,6174	0,7625	0,5864	1,9016	0,6665
21	2001	0,6104	1,5469	0,7879	0,5505	1,8580	0,6451
22	2002	0,6360	1,5255	0,8065	0,5110	1,7993	0,5941
23	2003	0,6321	1,5277	0,8322	0,5786	1,6546	0,5363
24	2004	0,6254	1,5789	0,8390	0,5864	1,5712	0,5105
25	2005	0,4642	1,6457	0,8336	0,6176	1,5277	0,6070
26	2006	0,4254	1,7044	0,8219	0,6890	1,5123	0,6272
27	2007	0,4467	1,7061	0,8302	0,6430	1,4703	0,6470
28	2008	0,5060	1,7621	0,8295	0,5697	1,4148	0,6962
29	2009	0,4897	1,8138	0,8031	0,6109	1,4863	0,7307
30	2010	0,4897	1,9899	0,7669	0,6020	1,4954	0,7586

Джерело: розраховано автором

Таблиця К.8

Відносні лінійні структурні трансформації світового ринку ФП за експортом
(індивідуальні з ланцюговою базою)

<i>i</i>	Рік	Африка	Азія	Європа	Близький Схід	Північна Америка	Південна і Центральна Америка
1	1981	1,0194	1,1777	0,9481	1,0149	1,1061	1,0194
2	1982	0,9465	1,0901	0,9310	1,0199	1,2371	0,9465
3	1983	1,0243	1,0107	0,9563	1,4341	1,0592	1,0243
4	1984	0,9331	0,9842	1,0022	0,8590	1,0682	0,9331
5	1985	1,0198	0,9668	0,9995	1,0761	1,0155	1,0198
6	1986	0,8825	0,9626	1,0374	0,8742	0,9687	0,8825
7	1987	0,8502	1,0334	1,0213	0,8739	0,9523	0,8502
8	1988	1,0427	1,0639	0,9687	0,9485	1,0504	1,0427
9	1989	0,9292	1,0697	0,9705	0,9272	1,0518	0,9292
10	1990	1,2221	0,9457	1,0482	0,8514	0,9248	1,2221
11	1991	0,9505	1,0614	0,9704	0,9388	1,0609	0,9505
12	1992	0,9498	1,0411	1,0062	0,9070	0,9580	0,9498
13	1993	1,0114	1,1452	0,9461	0,9854	1,0211	1,0114
14	1994	0,8708	1,0231	0,9716	0,9208	1,0737	0,8708
15	1995	1,0121	1,0134	1,0095	0,8220	0,9758	1,0121
16	1996	1,0950	1,0310	0,9823	0,9137	1,0232	1,0950
17	1997	0,9098	1,0326	0,9738	0,9383	1,0393	0,9098
18	1998	0,9547	0,8560	1,0507	1,0809	1,0317	0,9547
19	1999	0,9554	0,9693	0,9775	1,0571	1,0794	0,9554
20	2000	1,0472	1,0560	0,9701	1,2010	0,9966	1,0472
21	2001	0,9538	0,9564	1,0333	0,9388	0,9771	0,9538
22	2002	1,0419	0,9862	1,0236	0,9282	0,9684	1,0419
23	2003	0,9938	1,0014	1,0319	1,1322	0,9196	0,9938
24	2004	0,9894	1,0335	1,0081	1,0135	0,9496	0,9894
25	2005	0,7423	1,0423	0,9935	1,0533	0,9723	0,7423
26	2006	0,9164	1,0356	0,9859	1,1156	0,9899	0,9164
27	2007	1,0499	1,0010	1,0101	0,9332	0,9723	1,0499
28	2008	1,1330	1,0328	0,9992	0,8860	0,9623	1,1330
29	2009	0,9676	1,0293	0,9682	1,0724	1,0505	0,9676
30	2010	1,0002	1,0971	0,9550	0,9853	1,0061	1,0002

Джерело: розраховано автором

Таблиця К.9

Відносні лінійні структурні трансформації світового ринку ФП за імпортом
(індивідуальні з постійною базою – 1980 р.)

i	Рік	Африка	Азія	Європа	Близький Схід	Північна Америка	Південна і Центральна Америка
1	1981	0,8513	1,1067	0,9800	0,9368	1,0918	1,0597
2	1982	0,7855	1,0981	0,9229	0,9886	1,5965	1,1448
3	1983	0,7845	1,1904	0,9126	0,9387	1,5998	0,9682
4	1984	0,7517	1,2827	0,8765	0,9560	1,7618	0,8568
5	1985	0,7538	1,1043	0,9100	0,9614	1,9275	0,8901
6	1986	0,6288	1,0834	0,9259	0,8201	2,1575	0,8629
7	1987	0,4979	1,1406	0,9495	0,6995	2,1808	0,6998
8	1988	0,4608	1,2334	0,9364	0,6458	2,1686	0,6564
9	1989	0,4203	1,3169	0,9300	0,5952	2,1117	0,6313
10	1990	0,4085	1,1938	0,9985	0,4934	1,9624	0,6265
11	1991	0,3872	1,2662	0,9691	0,4574	2,1209	0,5710
12	1992	0,4020	1,2973	0,9761	0,4252	1,9749	0,5888
13	1993	0,4429	1,4275	0,9000	0,4607	2,1318	0,6961
14	1994	0,3919	1,4891	0,8768	0,4964	2,1670	0,7415
15	1995	0,3778	1,5802	0,8676	0,4972	2,0346	0,7101
16	1996	0,3754	1,6144	0,8432	0,5195	2,1750	0,6528
17	1997	0,3589	1,6057	0,8263	0,5564	2,3032	0,6986
18	1998	0,3531	1,4117	0,8951	0,3778	2,3903	0,7303
19	1999	0,3173	1,4007	0,8819	0,3638	2,5936	0,7338
20	2000	0,3263	1,3922	0,8588	0,4042	2,7499	0,7643
21	2001	0,3472	1,3215	0,8861	0,3200	2,7527	0,7750
22	2002	0,3167	1,3107	0,8997	0,3047	2,7802	0,6770
23	2003	0,2826	1,2579	0,9332	0,3680	2,6378	0,6355
24	2004	0,3064	1,2664	0,9377	0,4425	2,5133	0,5717
25	2005	0,3348	1,2596	0,9429	0,4187	2,4301	0,6387
26	2006	0,3493	1,2818	0,9165	0,4673	2,5395	0,6344
27	2007	0,3722	1,2586	0,9345	0,4970	2,3951	0,6212
28	2008	0,4423	1,2709	0,9255	0,5185	2,3027	0,6658
29	2009	0,4385	1,2984	0,9147	0,4708	2,3326	0,7277
30	2010	0,4434	1,4434	0,8622	0,4634	2,3457	0,8074

Джерело: розраховано автором

Таблиця К.10

Відносні лінійні структурні трансформації світового ринку ФП за імпортом
(індивідуальні з ланцюговою базою)

<i>i</i>	Рік	Африка	Азія	Європа	Близький Схід	Північна Америка	Південна і Центральна Америка
1	1981	0,8513	1,1067	0,9800	0,9368	1,0918	1,0597
2	1982	0,9228	0,9922	0,9417	1,0553	1,4622	1,0803
3	1983	0,9987	1,0840	0,9888	0,9495	1,0021	0,8458
4	1984	0,9583	1,0775	0,9605	1,0185	1,1013	0,8849
5	1985	1,0028	0,8609	1,0382	1,0056	1,0941	1,0388
6	1986	0,8341	0,9811	1,0175	0,8530	1,1193	0,9695
7	1987	0,7919	1,0529	1,0254	0,8530	1,0108	0,8110
8	1988	0,9254	1,0814	0,9862	0,9232	0,9944	0,9379
9	1989	0,9121	1,0677	0,9932	0,9217	0,9738	0,9618
10	1990	0,9719	0,9065	1,0737	0,8289	0,9293	0,9924
11	1991	0,9479	1,0606	0,9706	0,9270	1,0807	0,9114
12	1992	1,0383	1,0246	1,0071	0,9296	0,9312	1,0312
13	1993	1,1016	1,1003	0,9221	1,0836	1,0795	1,1822
14	1994	0,8850	1,0431	0,9742	1,0773	1,0165	1,0652
15	1995	0,9640	1,0612	0,9895	1,0017	0,9389	0,9577
16	1996	0,9936	1,0216	0,9719	1,0449	1,0690	0,9192
17	1997	0,9560	0,9946	0,9799	1,0710	1,0590	1,0702
18	1998	0,9837	0,8791	1,0833	0,6791	1,0378	1,0454
19	1999	0,8988	0,9922	0,9853	0,9628	1,0851	1,0048
20	2000	1,0284	0,9939	0,9739	1,1111	1,0603	1,0415
21	2001	1,0639	0,9492	1,0317	0,7917	1,0010	1,0141
22	2002	0,9123	0,9918	1,0153	0,9521	1,0100	0,8735
23	2003	0,8924	0,9597	1,0373	1,2078	0,9488	0,9386
24	2004	1,0840	1,0068	1,0049	1,2026	0,9528	0,8996
25	2005	1,0928	0,9946	1,0055	0,9463	0,9669	1,1171
26	2006	1,0433	1,0176	0,9720	1,1159	1,0450	0,9933
27	2007	1,0656	0,9819	1,0196	1,0636	0,9432	0,9793
28	2008	1,1882	1,0098	0,9903	1,0433	0,9614	1,0717
29	2009	0,9915	1,0216	0,9884	0,9080	1,0129	1,0931
30	2010	1,0111	1,1117	0,9426	0,9842	1,0056	1,1094

Джерело: розраховано автором

ДОДАТОК Л

Таблиця Л.1.

Середньорічні зміни часток експорту та імпорту фінансових послуг протягом
2002-2010 рр. за даними МВФ та Світового Банку

Країна	Середньорічний приріст частки експорту фінансових послуг у експорті послуг (ЗЕЧ)	Середньорічний приріст частки імпорту фінансових послуг у імпорті послуг (ЗІЧ)
1	2	3
Афганістан	0,01	0,01
Албанія	1,94	5,47
Алжир	0,00	0,01
Американське Самоа	0,00	0,01
Андорра	0,00	0,01
Ангола	1,50	5,11
Антигуа	2,76	18,76
Аргентина	0,08	4,38
Вірменія	3,46	6,09
Аруба	0,34	1,41
Австралія	4,24	3,78
Австрія	3,99	4,59
Азербайджан	1,03	2,41
Багами	0,00	8,52
Бахрейн	21,56	14,08
Бангладеш	5,31	6,47
Барбадос	9,83	29,86
Білорусь	0,35	2,29
Бельгія	9,38	8,12
Беліз	0,45	19,30
Бенін	2,04	10,25
Бермуди	0,01	0,01
Бутан	0,01	0,01
Болівія	13,01	17,56
Боснія і Герцеговина	2,34	9,05
Ботсвана	4,38	4,25
Бразилія	6,01	7,21
Бруней	1,17	1,41
Болгарія	1,54	4,65
Буркіна Фасо	7,20	15,11
Бурунді	7,69	3,51
Камбоджа	0,53	5,29
Камерун	4,07	5,80

Продовження таблиці Л.1.

1	2	3
Канада	10,06	12,32
Капе Верді	1,30	5,05
Острови Кайманові	0,01	0,01
Центральна Африканська Республіка	0,01	0,01
Чад	0,01	0,01
Острови Каналу	0,01	0,01
Чилі	3,05	10,03
Китай	0,98	8,35
Колумбія	1,74	9,39
Comoros	0,01	0,01
Конго, Демодулятор. Репс.	0,01	0,01
Конго, Репс.	18,27	6,13
Коста-Ріка	0,34	6,66
Ко'Дувар	11,93	8,27
Хорватія	0,86	4,61
Куба	0,01	0,01
Кіпр	10,05	8,18
Чеська Республіка	2,58	8,84
Данія	0,01	0,01
Джібуті	0,00	11,37
Домініка	2,37	11,70
Домініканська Республіка	0,59	8,84
Еквадор	0,04	6,61
Єгипет	1,17	9,11
Сальвадор	3,54	11,36
Екваторіальна Гвінея	0,01	0,01
Еритрея	0,01	0,01
Естонія	1,83	1,78
Ефіопія	2,04	5,09
Острови Фаєгоє	8,94	8,10
Фіджі	0,24	6,10
Фінляндія	1,08	1,45
Франція	2,17	3,67
Французька Полінезія	1,09	4,43
Габон	23,42	6,27
Гамбія	0,42	8,58
Грузія	3,80	10,65
Німеччина	7,50	3,69

Продовження таблиці Л.1.

1	2	3
Гана	0,94	5,04
Гібралтар	0,01	0,01
Греція	1,18	6,00
Гренландія	0,01	0,01
Гренада	6,92	12,72
Гуам	0,01	0,01
Гватемала	2,97	10,93
Гвінея	3,02	7,22
Гвінея Біссау	7,01	2,09
Гайана	5,87	10,32
Гаїті	0,00	0,94
Гондурас	3,16	3,89
Гон-конг	11,61	6,61
Угорщина	1,84	4,21
Ісландія	0,67	2,20
Індія	4,47	8,98
Індонезія	1,55	3,44
Іран	0,01	0,01
Ірак	0,93	22,19
Ірландія	24,48	14,63
Острова Кука	0,01	0,01
Ізраїль	0,11	2,94
Італія	4,20	4,04
Ямайка	2,09	9,60
Японія	5,13	4,85
Йорданія	0,00	7,63
Казахстан	2,11	3,73
Кенія	0,76	9,39
Кірібаті	0,01	0,01
Корея Демокр. респ	0,01	0,01
Корея Республіка.	4,19	1,65
Косово	0,01	0,01
Кувейт	4,00	1,66
Республіка Кугуз	1,65	7,51
Лао PDR	1,72	-20,17
Латвія	6,66	5,85
Ліван	2,14	2,93
Лесото	-0,21	0,42
Ліберія	0,01	2,83
Лівія	12,78	6,51

Продовження таблиці Л.1.

1	2	3
Ліхтенштейн	0,01	0,01
Литва	0,80	2,55
Люксембург	66,18	57,52
Макао , Китай	0,64	5,91
Македонія	1,72	3,85
Мадагаскар	1,03	1,85
Малаві	0,00	0,03
Малайзія	1,86	3,30
Мальдіви	0,13	4,07
Малі	2,09	5,29
Мальта	5,27	13,68
Острови Маршалові	0,01	0,01
Мавританія	0,01	0,01
Маврикій	2,64	5,97
Майот	0,01	0,01
Мексика	9,55	44,78
Мікронезія	0,01	0,01
Молдова	1,13	2,02
Монако	0,01	0,01
Монголія	1,11	3,47
Чорногорія	0,01	0,01
Марокко	1,09	2,81
Мозамбік	1,09	2,07
М'янмар	0,01	0,01
Намібія	0,74	5,66
Непал	0,46	5,27
Нідерланди	1,95	3,04
Нідерландські ангільські острови	0,37	2,51
Нова Каледонія	0,95	3,16
Нова Зеландія	1,03	3,93
Нікарагуа	1,15	9,86
Нігер	3,30	2,70
Нігерія	0,79	2,18
Північні Острови Маріна	0,01	0,01
Норвегія	3,75	5,20
Оман	0,58	8,82
Пакистан	3,72	4,00
Палау	0,01	0,01
Панама	9,30	15,60
Папуа Нова Гвінея	4,29	10,21

Продовження таблиці Л.1.

1	2	3
Парагвай	3,83	13,85
Перу	7,42	9,39
Філіппіни	1,35	4,74
Польща	2,28	5,41
Португалія	1,98	4,15
Пуерто Ріко	0,01	0,01
Катар	0,01	0,01
Румунія	3,80	5,91
Російська Федерація	2,85	4,07
Руанда	0,79	0,98
Самоа	0,96	3,32
Сан-Маріно	0,01	0,01
Сан-Томе	3,75	8,15
Саудівська Аравія	2,17	8,83
Сенегал	2,02	10,82
Сербія	1,61	3,20
Сейшельські острови	0,56	8,50
Сьєрра-Леоне	1,75	8,18
Сінгапур	11,34	5,84
Республіка Словачія	3,57	9,81
Словенія	1,43	2,62
Острови Соломона	9,61	8,49
Сомалі	0,01	0,01
Південна Африка	6,64	5,09
Іспанія	4,13	6,24
Шрі-Ланка	6,78	7,70
Святий Кітс і Невіс	1,89	11,99
Свята Люсія	1,58	7,82
Святий Вінсент і Гренадіни	1,64	10,84
Судан	6,56	0,28
Сурінам	0,41	1,77
Свазіленд	21,42	13,46
Швеція	4,90	2,68
Швейцарія	36,01	6,79
Сірійська Арабська Республіка	2,22	6,95
Таджикистан	6,84	7,86
Танзанія	2,06	4,60
Таїланд	0,96	5,58
Тімор-Лесле	0,01	0,01
Того	3,34	12,44

Продовження таблиці Л.1.

1	2	3
Тонга	1,38	6,38
Тринідад і Тобаго	16,52	1,49
Туніс	2,39	8,18
Туреччина	2,98	14,91
Туркменістан	0,01	0,01
Острови Туркс і Кайкос	0,01	0,01
Тувалу	0,01	0,01
Уганда	3,39	7,78
Україна	1,53	9,12
Об'єднані Арабські Емірати	0,01	0,01
Сполучене Королівство	25,46	6,89
Сполучені Штати Америки	11,76	15,95
Уругвай	6,02	5,11
Узбекистан	0,01	0,01
Вануату	9,15	5,77
Венесуела	0,17	7,39
В'єтнам	0,01	0,01
Віргінські Острови (США)	0,01	0,01
Західний Берег і сектор Газа	0,01	1,59
Йемен.	0,00	8,44
Замбія	4,85	8,94
Зімбабве	0,01	0,01

Додаток М

Таблиця М.1

Динаміка міжнародної інвестиційної позиції України (в млн. дол.)

	Позиція на 01.01.2001	Позиція на 01.01.2002	Позиція на 01.01.2003	Позиція на 01.01.2004	Позиція на 01.01.2005	Позиція на 01.01.2006	Позиція на 01.01.2007	Позиція на 01.01.2008	Позиція на 01.01.2009	Позиція на 01.01.2010	Позиція на 01.04.2010	Позиція на 01.01.2011
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
АКТИВИ	11023	13728	15884	19705	28164	42712	57023	90318	106512	112500	112960	133507
Резервні активи	1505	3089	4417	6937	9525	19391	22256	32463	31543	26505	25147	34576
Монетарне золото	124	134	175	206	222	276	358	490	743	948	969	1249
Спеціальні права запозичення ¹	248	251	28	21	1	1	1	3	9	64	5	8
Валюта та депозити	1133	2704	4214	6169	8569	15168	13369	16660	14316	11566	10784	14292
Цінні папери	0	0	0	541	733	3946	8528	15310	16475	13927	13389	19027
Прямі інвестиції за кордон ²	170	156	144	166	198	468	344	6077	7005	7262	7853	7966
Акціонерний капітал та реінвестовані доходи	170	156	144	166	198	219	221	6256	6971	7175	7745	7835
Інший капітал	-	-	-	-	-	249	123	-179	34	87	108	131
Портфельні інвестиції	32	30	28	26	36	56	63	103	49	79	90	93
Цінні папери, що дають право на участь у капіталі	20	20	19	23	33	50	56	88	45	73	71	67
Сектор державного управління	0	0	0	4	0	0	0	0	0	0	0	0
Банки	2	2	1	1	2	1	1	0	9	22	22	17
Інші сектори	18	18	18	18	31	49	55	88	36	51	49	50
Боргові цінні папери	12	10	9	3	3	6	7	15	4	6	19	26
Облігації та інші боргові цінні папери	12	10	9	3	3	6	7	15	4	6	19	26
Банки	10	7	7	2	1	5	6	14	3	3	16	15
Інші сектори	2	3	2	1	2	1	1	1	1	3	3	11
Інші інвестиційні активи	9316	10453	11295	12576	18405	22797	34360	51675	67915	78654	79870	90872
Торгові кредити ³	-	1613	1694	1937	2780	3038	4433	5654	7453	6772	7160	11378
Інші сектори	-	1613	1694	1937	2780	3038	4433	5654	7453	6772	7160	11378
Довгострокові	-	-	-	-	-	8	6	5	6	9	9	8
Короткострокові	-	-	-	-	-	3030	4427	5649	7447	6763	7151	11370
Кредити	30	33	21	34	221	406	680	1328	1674	2075	1872	1834
Банки	30	33	21	34	221	406	680	1328	1674	2075	1872	1834
Довгострокові	22	15	5	3	4	60	165	352	529	440	430	276
Короткострокові	8	18	16	31	217	346	515	976	1145	1635	1442	1558
Валюта та депозити	7816	8379	9255	10053	14659	18501	28259	43758	57960	68365	69561	76518

Продовження таблиці М.1

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Банки	851	698	819	1321	2082	2417	3387	5398	6613	7103	7478	9036
Інші сектори ⁴	6773	7524	8239	8471	12039	15784	24428	37855	51091	60828	61597	66759
Інші активи в т.ч.	1470	428	325	552	745	852	988	935	828	1442	1277	1142
Довгострокові	127	133	140	145	140	143	141	142
органи грошово-кредитного регулювання	37	34	36	37	36	37	36	36
сектор державного управління	90	99	104	108	104	106	105	106
Короткострокові	1470	428	325	552	618	719	848	790	688	1299	1136	1000
інші сектори	1470	428	325	552	618	719	848	790	688	1299	1136	1000
ПАСИВИ	23815	25966	28003	31427	40283	56870	76942	117017	146711	152760	153480	172177
Прямі інвестиції в Україну ²	3875	4801	5924	7566	9606	17209	23125	38059	46997	52021	53129	57985
Акціонерний капітал та реінвестовані доходи	3875	4801	5648	7152	9047	16375	21182	34980	42748	46943	48123	52092
Інший капітал	276	414	559	834	1943	3079	4249	5078	5006	5893
Портфельні інвестиції	3198	2980	3293	4065	6391	9011	12861	18618	17059	15567	15271	20002
Цінні папери, що дають право на участь у капіталі	803	763	668	464	589	876	1248	2082	2304	2421	2437	2742
Боргові цінні папери	2395	2217	2625	3601	5802	8135	11613	16536	14755	13146	12834	17260
Облігації та інші боргові цінні папери	2395	2217	2625	3590	5791	8111	11515	16536	14755	13117	12623	17200
Органи грошово-кредитного регулювання	22	21	14	10	5	0	0	0	0	0	0	0
Сектор державного управління	2373	2196	2491	3280	4440	5496	6248	7414	6997	5747	5791	9148
Банки	0	0	0	103	356	1232	3304	6998	6124	4908	4371	4672
Інші сектори ⁵	0	0	120	197	990	1383	1963	2124	1634	2462	2461	3380
Інструменти грошового ринку	0	0	0	11	11	24	98	0	0	29	211	60
Сектор державного управління	-	-	-	-	-	-	-	-	-	29	211	53
Банки	0	0	0	11	11	24	98	0	0	0	0	0
Інші сектори	-	-	-	-	-	-	-	-	-	0	0	7
Інші інвестиційні зобов'язання	16742	18185	18786	19796	24286	30650	40956	60340	82655	85172	85080	94190
Торгові кредити ³	-	5059	5068	5290	7565	8262	9668	8680	9740	11065	11952	13828
Інші сектори	-	5059	5068	5290	7565	8262	9668	8680	9740	11065	11952	13828
Довгострокові	-	-	-	-	-	2286	2391	1217	734	195	416	233
Короткострокові	-	-	-	-	-	5976	7277	7463	9006	10870	11536	13595
Кредити	9170	9365	10096	11692	15103	19373	28763	47504	65457	63768	62115	69618
Органи грошово-кредитного регулювання	2079	1970	1933	1909	1685	1254	880	462	4725	6082	5890	7384

Продовження таблиці М.1

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Кредити та позики від МВФ	1998	1909	1876	1836	1605	1188	830	431	4709	6075	5883	7384
Інші довгострокові	81	61	57	73	80	66	50	31	16	7	7	0
Сектор державного управління	5500	5360	5477	5461	5618	5010	4676	4470	4962	10105	9748	13890
Довгострокові ⁵	5500	5360	5477	5461	5618	5010	4676	4470	4962	10105	9748	11890
Короткострокові	-	-	-	-	-	-	-	-	-	0	0	2000
Банки	130	275	612	1095	1424	3091	8896	20448	27007	20573	20146	19359
Довгострокові	225	375	566	1230	3515	10633	19157	17634	17322	16586
Короткострокові	130	275	387	720	858	1861	5381	9815	7850	2939	2824	2773
Інші сектори	1461	1760	2074	3227	6376	10018	14311	22124	28763	27008	26331	28985
Довгострокові ⁵	1274	1611	1673	2864	5905	9384	13575	21286	27963	26483	25775	28195
Короткострокові	187	149	401	363	471	634	736	838	800	525	556	790
Валюта та депозити	234	264	247	537	871	1765	1791	3503	6293	5271	4778	4015
Банки	234	264	247	537	871	1765	1791	3503	6293	5271	4778	4015
Інші зобов'язання	7338	3497	3375	2277	747	1250	734	653	1165	5068	6235	6729
Органи грошово-кредитного регулювання ¹	-	-	-	-	-	-	-	-	-	128	124	125
Довгострокові	-	-	-	-	-	-	-	-	-	128	124	125
Сектор державного управління ¹	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1925	1864	1891
Довгострокові	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1925	1864	1891
Банки	-	-	-	-	-	-	-	-	47	109	198	73
Довгострокові	-	-	-	-	-	0	0	0	0	0	0	0
Короткострокові	-	-	-	-	-	-	-	-	47	109	198	73
Інші сектори	6903	2871	3090	2275	747	1250	734	653	1118	2906	4049	4640
Довгострокові	147	276	269	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Короткострокові	6756	2595	2821	2275	747	1250	734	653	1118	2906	4049	4640
ЧИСТА МІЖНАРОДНА ІНВЕСТИЦІЙНА ПОЗИЦІЯ	-12792	-12238	-12119	-11722	-12119	-14158	-19919	-26699	-40199	-40260	-40520	-38670

¹ Розподіл Спеціальних прав запозичення включено згідно методології.

² Починаючи з 01.10.2007 р. до обсягів прямих інвестицій здійснюються дорахунки надходжень інвестицій у грошовій формі за даними банківської звітності, які не враховані в офіційній статистиці Держкомстату України.

³ На 01.01.2006 р. за даними Держкомстату здійснено дорахунок довгострокової заборгованості.

⁴ Дані щодо обсягів готівкової іноземної валюти, що знаходяться поза банківською системою, включені до статті «Валюта і депозити, інші сектори, активи».

⁵ У 2009 р. кредити, надані українським компаніям під гарантії Уряду, приведено у відповідність до міжнародної методології і перекласифіковано з сектору державного управління до інших секторів у ретроспективі з 2004 р.

Джерело: наведено за [152].

Тернопільський національний економічний університет Ternopil National Economic University

Lvivska Str. 11, Ternopil, 46020, Ukraine
Tel./Fax +380 (352) 47 50 51
E-mail: academ@tneu.edu.ua
http://www.tneu.edu.ua

вул. Львівська, 11, Тернопіль, 46020, Україна
Тел./факс +380 (352) 47 50 51
E-mail: academ@tneu.edu.ua
http://www.tneu.edu.ua

№ 126-49/1830

"02" 09 2011 р

На № _____ від _____

Голові спеціалізованої вченої ради по
захисту дисертацій

ДОВІДКА

**про впровадження у навчальний процес Тернопільського національного економічного університету результатів дисертаційного дослідження аспіранта кафедри міжнародного менеджменту і маркетингу
Войтенку Олексію Миколайовичу**

Довідка видана аспіранту кафедри міжнародного менеджменту і маркетингу Войтенку Олексію Миколайовичу про те, що результати його дисертаційного дослідження на тему «Трансформація світового ринку фінансових послуг в умовах глобальної нестабільності», зокрема, виявлені тенденції трансформації структури світового ринку фінансових послуг у розрізі експорту та імпорту за його географічними сегментами, пропорції формування ринкових сегментів, що орієнтовані на імпорт та на експорт, джерела виникнення зростання експорту/імпорту фінансових послуг, а також пропозиції, щодо удосконалення інституційної структури національного ринку фінансових послуг, підходи до розробки комплексу заходів щодо підвищення рівня доступності фінансових послуг в Україні в умовах економічної нестабільності, використовуються в навчально-методичному процесі кафедри, а саме при викладанні дисциплін «Оціночна діяльність, злиття і поглинання», «Стратегічний менеджмент», «Основи зовнішньоекономічної діяльності», «Фінансовий інжиніринг», а також при формуванні тематики магістерських робіт.

Наукові дослідження проведені на основі положень теорій міжнародної економіки, інституційної економіки, системного аналізу, наукових праць зарубіжних та вітчизняних вчених, статистичних даних Держкомстату України, НБУ та міжнародних статистичних даних, законів та нормативно-правових актів України та норм міжнародного права.

Проректор з науково-педагогічної роботи ТНЕУ
к.ф.-м.н, доц.

Завідувач кафедри
міжнародного менеджменту і маркетингу
д.е.н., професор

М.І. Шинкарик

О.М. Сохацька

Україна
ВІННИЦЬКА ОБЛАСНА ДЕРЖАВНА АДМІНІСТРАЦІЯ
ГОЛОВНЕ УПРАВЛІННЯ ЕКОНОМІКИ
 21100, м. Вінниця, вул. Хмельницьке шосе, 7, 66-14-38, ф. 66-14-39,
 E-mail: ueco@vininvest.gov.ua

31.08.11 № 2644/03
 на № від

**Голові спеціалізованої вченої
 ради по захисту дисертацій**

ДОВІДКА

про впровадження результатів дисертаційного дослідження
Войтенко Олексія Миколайовича

Головне управління економіки Вінницької обласної адміністрації позитивно оцінює результати дисертації Войтенка Олексія Миколайовича у якій здійснені дослідження трансформації світового ринку фінансових послуг в умовах глобальної нестабільності.

Головним управлінням економіки Вінницької обласної адміністрації враховано пропозиції дисертанта щодо удосконалення інституційних засад розвитку вітчизняного ринку фінансових послуг, які є основою для розроблення політики розвитку вітчизняного фінансового сектору в умовах глобальної економічної нестабільності. Особливої уваги заслуговують запропоновані автором стратегічні напрями державної політики щодо розвитку ринку фінансових послуг в Україні, що розроблені на основі аналізу й узагальнення успішного європейського досвіду реалізації відповідних програм.

**Начальник Головного
 управління економіки
 облдержадміністрації**

Андрій ГИЖКО

02.12.11 № 37-12-15 / 18541

На кафедрі міжнародного
менеджменту і маркетингу
Тернопільського національного
економічного університету

ДОВІДКА

про впровадження результатів дисертаційного дослідження
аспіранта кафедри міжнародного менеджменту і маркетингу
Тернопільського національного економічного університету
Войтенка Олексія Миколайовича

Міністерство аграрної політики та продовольства України позитивно оцінює результати дисертації Войтенка Олексія Миколайовича, у якій досліджено особливості трансформаційних процесів світового ринку фінансових послуг в умовах глобальної нестабільності. При цьому підтверджується актуальність даної наукової роботи, її теоретичне, методологічне і практичне значення.

Департаментом фінансово-кредитної політики Міністерства аграрної політики та продовольства України прийнято до уваги результати дослідження стратегічних напрямів розвитку ринку фінансових послуг України в умовах глобальної нестабільності, пропозиції автора щодо розробки комплексу заходів стосовно підвищення рівня доступності фінансових послуг через ідентифікацію необхідних інституційних, організаційних та нормативних змін, що потрібні Україні в умовах економічної нестабільності, з однієї сторони та – нагального створення дієздатної клієнтської бази для постачальників фінансових послуг – з іншої.

Департаментом також прийнято до використання пропозиції автора щодо розроблення функціональної і об'єктивної структури фінансових послуг в комплексі визначених автором пріоритетних завдань розвитку даного ринку.

Директор Департаменту
фінансово-кредитної політики

Б.Р.Ахіджанов

ТЕРНОПІЛЬСЬКА ОБЛАСНА
ДЕРЖАВНА АДМІНІСТРАЦІЯ

УПРАВЛІННЯ ЗОВНІШНІХ ЗНОСИН,
ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ТА
ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

УКРАЇНА

46021, вул. Грушевського, 8 м. Тернопіль,
тел/факс (0352) 52 26 32, 52 08 65, 25 38 64

THE STATE ADMINISTRATION
OF TERNOPIL REGION

DEPARTMENT OF FOREIGN
RELATIONS, FOREIGN ECONOMIC AND
INVESTMENT ACTIVITY

8, Grushevsky Street, Ternopil 46021
tel/fax (0352) 52 26 32, 52 08 65, 25 38 64

E-mail: office@ftrade.gov.te.ua

21.06.2011 № 321-4/01-10-1

На № _____ від _____

ДОВІДКА
про впровадження результатів дисертаційного дослідження
Войтенко Олексія Миколайовича

Управління зовнішніх зносин, зовнішньоекономічної та інвестиційної діяльності Тернопільської облдержадміністрації розглянуло аналітичну записку аспіранта кафедри міжнародного менеджменту та маркетингу Тернопільського національного економічного університету Войтенко Олексія Миколайовича, подану до Управління за результатами дисертаційного дослідження проблематики трансформаційних процесів світового ринку фінансових послуг, і підтверджує актуальність представлених матеріалів.

Особливої уваги заслуговує методика оцінки динаміки фінансового ринку, що може бути використана у діяльності Управління.

Начальник управління
зовнішніх зносин, зовнішньоекономічної
та інвестиційної діяльності
Тернопільської облдержадміністрації

В.П. КРАВЕЦЬ

УКРАЇНА

ІВАНО-ФРАНКІВСЬКА ОБЛАСНА ДЕРЖАВНА АДМІНІСТРАЦІЯ
**ГОЛОВНЕ УПРАВЛІННЯ З ПИТАНЬ ТУРИЗМУ, ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ,
 ЗОВНІШНІХ ЗВ'ЯЗКІВ ТА ІНВЕСТИЦІЙ**

76004, м.Івано-Франківськ, вул.Грушевського, 21 тел./факс (0342) 55-20-42, e-mail: main@trade.gov.if.ua, http://www.frtt.if.gov.ua

15.09.201 № 946/04-24/45
 на № _____

**Голові спеціалізованої вченої
 ради по захисту дисертацій**

ДОВІДКА

**про впровадження результатів дисертаційного дослідження
 Войтенко Олексія Миколайовича**

Головне управління з питань туризму, євроінтеграції, зовнішніх зв'язків та інвестицій Івано-Франківської облдержадміністрації позитивно оцінює результати дисертаційної роботи Войтенко Олексія Миколайовича, у якій здійснено дослідження трансформації світового ринку фінансових послуг в умовах глобальної нестабільності.

Головним управлінням з питань туризму, євроінтеграції, зовнішніх зв'язків та інвестицій Івано-Франківської облдержадміністрації прийнято для використання запропоновані результати аналізу сегментації клієнтської бази роздрібного ринку фінансових послуг, які, виходячи з наведених розробником тенденцій у розвитку світового ринку фінансових послуг, є основою для розроблення політики розвитку регіонального ринку фінансових послуг Івано-Франківської області з метою ефективною інтеграції, а також посилення ролі вітчизняного ринку фінансових послуг у світовому фінансовому просторі.

Начальник головного управління
 з питань туризму, євроінтеграції,
 зовнішніх зв'язків та інвестицій
 Івано-Франківської облдержадміністрації

В.Семків

ТОВ «Фондова компанія «Кліринговий Дім»

03150, м. Київ, вул. Червоноармійська/Фізкультурна, 57-61/3, Літ.«А»,
код ЗКПО 32826731, тел./факс (044) 568-57-87

п/р 2650904762 в АБ «Кліринговий Дім» в м. Києві, МФО 300647

№ 3618/04 від 08.10.2010 ф.

Голові спеціалізованої вченої
ради по захисту дисертацій
Тернопільського національного
економічного університету
МЕЛЬНИК А.Ф.

ДОВІДКА

про впровадження результатів дисертаційного дослідження
Войтенко Олексія Миколайовича

Видана Войтенко Олексію Миколайовичу, аспіранту кафедри міжнародного менеджменту та маркетингу Тернопільського національного економічного університету, в тому, що обґрунтований ним у дисертаційній роботі «Трансформація світового ринку фінансових послуг в умовах глобальної нестабільності» на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.02 – світове господарство та міжнародні економічні відносини, підхід до оцінки динаміки фінансового ринку впроваджений у практичну діяльність компанії і застосовуються з метою прогнозування тенденцій та рівня стабільності вітчизняного фінансового сектору.

Крім того, аналіз особливостей розвитку світового ринку фінансових послуг в умовах нестабільності, а також основні тенденції його діяльності застосовано для розробки перспективного плану розвитку портфелю фінансових послуг.

Директор

Давиденко Д.С.

